

Begroting 2025

gemeente
Het Hogeland

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Samenvatting	6
Leeswijzer	16
Beleidsbegroting	19
Programmaplan	20
1. Veiligheid	22
2. Bereikbaarheid	30
3. Economie & Werkgelegenheid	40
4. Leefbaarheid & Voorzieningen	48
5. Sociaal Domein & Volksgezondheid	66
6. Ruimtelijke Ordening, Wonen & Duurzaamheid	85
7. Burger & Bestuur	99
8. Bedrijfsvoering	103
Algemene Dekkingsmiddelen	114
Paragrafen	119
Lokale heffingen	120
Weerstandsvermogen & Risicomanagement	126
Onderhoud kapitaalgoederen	133
Financiering	140
Bedrijfsvoering	147
Wet Open Overheid (Woo)	159
Verbonden partijen	160
Grondbeleid	175
Aardbevingen	178
Grote Projecten en Programma's	185
Financiële begroting	206
Overzicht Lasten en Baten	208
Incidentele Lasten en Baten	210
Toelichting Lasten en Baten	212
Geprognosticeerde balans	215
EMU-saldo	216
Overzicht Taakvelden	217
Meerjarenraming	219
Investeringsprogramma	221
Reserves en Voorzieningen	223
Bijlagen	226
I Uitgangspunten begroting	228

II Sociale- en fysieke structuur	229
III Algemene uitkering	230
III Verstrekte subsidies	233
V Toelichting Beleidsindicatoren	236
VI Overige stuurgegevens Programma Sociaal Domein en werkgelegenheid.....	241
VII Afkortingenlijst.....	244
VIII Vaststellingsbesluit.....	248

Inleiding

Voor u ligt de programmabegroting van onze gemeente voor de jaren 2025-2028. In de begroting leest u de plannen van onze gemeente en waar het geld naartoe gaat. Voor het jaar 2025 gaat het om een begroting van ruim € 220 miljoen.

In de kaderstelling in de voorjaarsnota 2024 staan de uitgangspunten voor deze begroting. In de begroting werken we dit verder uit. Het beeld dat we presenteren is vergelijkbaar met het beeld in de Voorjaarsnota. Dit houdt in dat we vasthouden aan onze plannen. Zo kunnen we blijven bouwen aan een duurzaam, sociaal, groen en ondernemend Hogeland.

In de voorliggende begroting 2025 is zichtbaar dat de gemeente er in is geslaagd om ondanks forse kostenstijgingen en vele grote opgaven, de lokale lasten slechts beperkt te laten stijgen. In relatie tot de steeds krappere wordende financiële huishouding van gemeenten is dat zeker geen vanzelfsprekendheid. Wij houden zo een relatief voordelige positie op de provinciale ladder van de lokale lastendruk. Dat willen we graag zo houden.

Hoewel de begroting voor 2025 een positief saldo laat zien, is dat voor de jaren daarna zeker niet het geval. De rijksinkomsten lopen dan fors terug als gevolg van een geplande wijziging in de financieringssysteem van het Rijk naar de gemeenten. Vooruitlopend op deze ontwikkeling heeft het Rijk eerder vanaf 2026 een structurele uitname van € 3 miljard uit het gemeentefonds gedaan. Ook de laatste circulaire over het gemeentefonds laat geen oplossing zien voor het 'Ravijn' vanaf 2026.

Wij verwachten derhalve dat wij vóór de begroting 2026 met maatregelen het structurele gat zullen moeten dichten. Dat willen we echter samen met u voorbereiden. Wij stellen u voor om in de aanloop naar de Voorjaarsnota 2025 mogelijke maatregelen met u te bespreken, zodat u in de gelegenheid bent hier in een vroeg stadium mede richting aan te geven. Wij vinden het namelijk niet opportuun om u in deze begroting te confronteren met voorstellen met beleidsconsequenties, waar u niet vooraf uw input op heeft kunnen geven. Op dit moment schatten wij in dat dit in februari 2025 zal zijn. De uitkomsten zullen wij vervolgens meenemen in de Voorjaarsnota 2025.

Voor de komende jaren wachten ons grote opgaven. Denk daarbij aan onder andere de energietransitie, de woningbouwopgave en de ontwikkeling van de Eemshaven en de dorpen daaromheen. Tegelijkertijd houden we nu al rekening met de financiële tekorten en onzekerheden vanaf 2026. Om die reden kijken we kritisch naar onze uitgaven en zoeken we naar balans tussen investeringen die noodzakelijk zijn en een sluitende begroting. Wij blijven daarom bij het Rijk en Provincie benadrukken dat het cruciaal is dat er ook vanaf 2026 voldoende rijksmiddelen voor de gemeenten beschikbaar worden gesteld.

Samenvatting

Voor u ligt een begroting met een overschot in 2025. Een begroting waarin de lokale lasten beperkt stijgen, ondanks de veelheid aan opgaven en de teruglopende structurele financiering van het rijk. We zijn de afgelopen jaren gestart met veel grote opgaven. Dit doen we binnen een financieel perspectief dat op termijn onder druk staat. Vanaf 2026 ontstaat er een groot tekort, zoals u ook reeds in de kadernota en eerdere begrotingen is geschetst. Dit heeft te maken met de bestaande onzekerheden in onze Algemene Uitkering vanaf dat jaar. Het rijk wil naar een nieuwe financieringsmethodiek met meer ruimte voor het eigen belastinggebied, maar heeft daar nog altijd geen invulling aan gegeven. Vooruitlopend op deze ontwikkeling heeft het rijk eerder vanaf 2026 een structurele uitname van € 3 miljard uit het gemeentefonds gedaan. Hierdoor is het bekende 'Ravijnjaar 2026' ontstaan. Het lijkt er nog altijd niet op dat het rijk de gemeenten zal compenseren voor de tekorten die hierdoor ontstaan.

Het meerjarenbeeld van deze begroting is vergelijkbaar met dat van de kaderstelling uit de Voorjaarsnota. Uitzetting voor met name het onderhoud van onze gemeentelijke panden hebben we opgevangen met een aantal technische maatregelen en ontwikkelingen in de areaaluitbreiding op het terrein van de WOZ in onze Eemshaven.

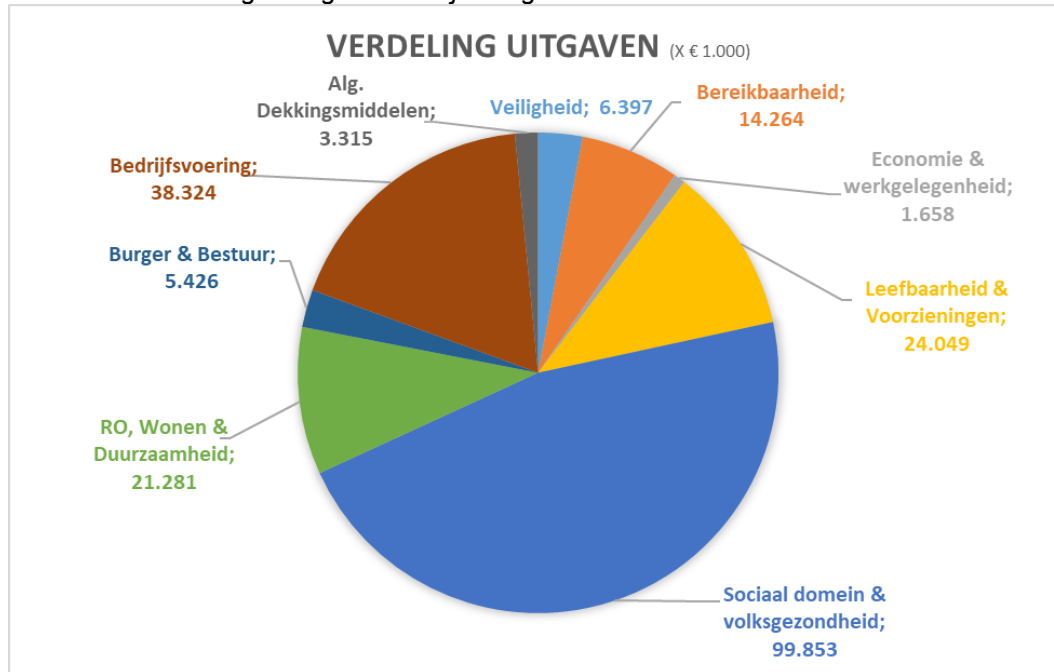
Richting de begroting 2026 zal het echter noodzakelijk zijn om maatregelen vast te stellen waarmee we het tekort vanaf dat jaar kunnen dekken. In de aanloop naar de Voorjaarsnota 2025 willen we daarom met uw raad in gesprek over de mogelijkheden en uw wensen in de oplossingsrichting voor een sluitende begroting 2026.

Gemeentelijke inkomsten en uitgaven

Om u enig gevoel te geven in waar onze gemeentelijke geldstromen naar toe gaan en waar de dekking van deze uitgaven naar toe gaat, lijkt het ons goed om u kort een schematisch beeld te schetsen van hoe deze stromen zich tot elkaar verhouden. Voor de exacte cijfers verwijzen wij u naar het overzicht van de Lasten en Baten in de 'Financiële Begroting' van dit boekwerk.

In onderstaande cirkeldiagram ziet u de verdeling van onze uitgaven over de diverse programma's. Daarbij ziet u dat het programma Sociaal Domein in financiële zin bijna de helft van onze begroting beslaat. Op zich niet vreemd, aangezien De BUIG, de WMO, de Jeugdzorg en onze sociale werkvoorziening allen onderdeel uitmaken van dit programma.

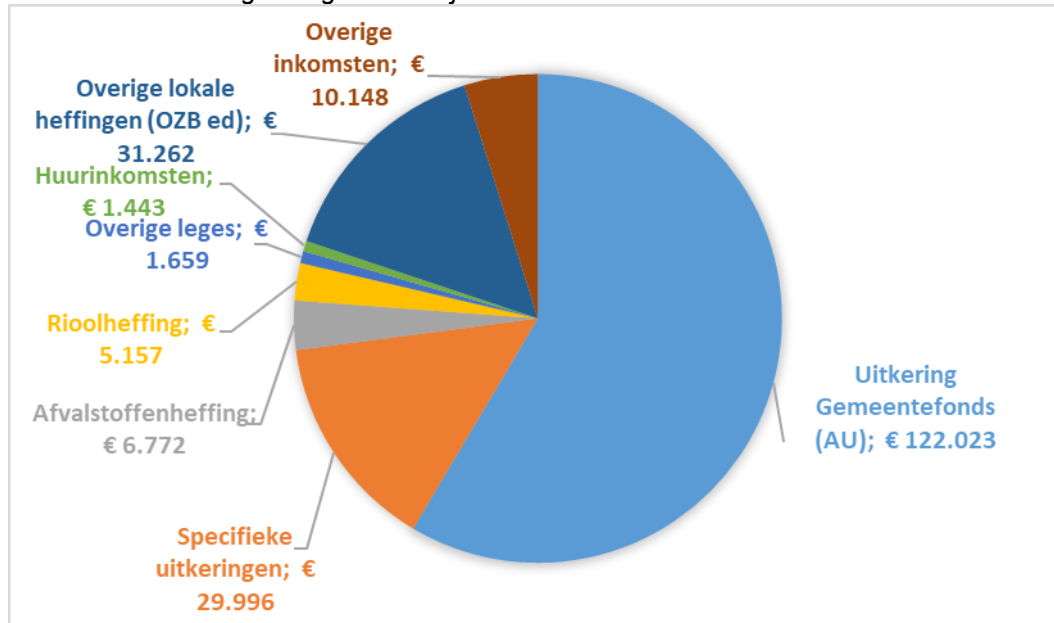
Schematische weergaven gemeentelijke uitgaven:

Bedragen x € 1.000

Uiteraard moeten al deze uitgaven worden gedekt door inkomsten, waarvan logischer wijs de Algemene Uitkering en diverse specifieke uitkeringen van het Rijk het grootste deel betreft. Samen komt derhalve meer dan 70% van onze inkomsten van het Rijk. Dat geeft ook onze afhankelijkheid van het rijk weer. Deze afhankelijkheid is dan ook de reden dat wij een groot belang hechten aan een eerlijke verdeling van het gemeentefonds en wij volop blijven inzetten op het voorkomen van het in onverkorte vorm invoeren van het verdeelmodel van het gemeentefonds. In onderstaande tabel ziet u de verdeling van onze inkomsten in een cirkeldiagram.

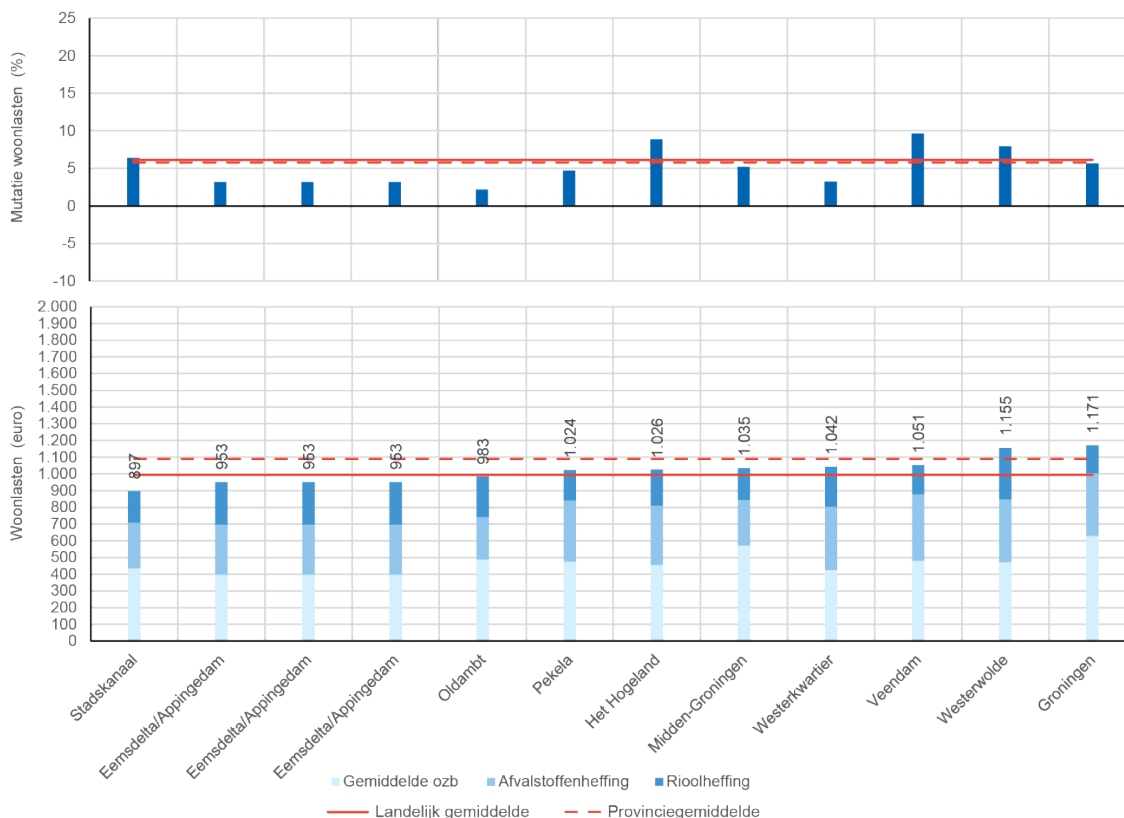
Schematische weergaven gemeentelijke inkomsten:

Bedragen x € 1.000

Lokale heffingen

Een belangrijk onderdeel in de gemeentelijke begroting zijn de lokale heffingen. Wij zijn er in geslaagd deze slechts beperkt te laten stijgen, waardoor wij nog steeds op een voordelige positie op de provinciale ladder van de lokale lastendruk staan. In onderstaand staafdiagram ziet u hoe onze woonlasten (OZB, Rioolheffing en Afvalstoffenheffing) zich in 2024 verhouden tot de andere gemeenten in de provincie. U ziet dat wij ook in 2024 onder het provinciale gemiddelde scoren:

Bovenstaand overzicht in combinatie met de geringe voorgestelde stijging voor 2025 leidt tot de conclusie dat onze gemiddelde positie qua lastendruk in de provincie wordt gehandhaafd. In onderstaande tabel ziet u de ontwikkeling van de lastendruk van 2024 naar 2025.

Lastendruk			
	2024	2025	Stijging
OZB	€ 362,84	€ 374,82	2,70%
Rioolheffing	€ 216,93	€ 233,06	7,43%
Afvalstoffenheffing	€ 302,00	€ 317,06	4,99%
Totaal gemeentelijke lastendruk	€ 881,77	€ 924,93	4,89%

Voor een uitgebreid overzicht van de diverse tarieven verwijzen wij u naar de paragraaf Lokale Heffingen.

Uitwerking kaderstelling

Deze begroting is een uitwerking van de kaderstelling die is opgenomen in de Voorjaarsnota 2024, die in juli met uw raad is besproken. Deze kaderstelling is langs de lijnen zoals met u besproken verder

uitgewerkt in deze begroting. Er zijn echter wel ontwikkelingen, die hebben geleid tot een begroting met een enigszins gewijzigd financieel perspectief.

De meest in het oog springende ontwikkeling betreffen de financiële gevolgen van het Meerjaren Onderhoudsplan van onze gemeentelijke gebouwen (MJOP), volume-effecten, alsmede een beperkt effect in de Algemene Uitkering (September Circulaire). Verder zien we forse kostprijsontwikkelingen, die worden gedekt uit de daarvoor bestemde stelposten, alsmede wat verschuivingen in de kapitaallasten. U treft in deze samenvatting een beschrijving van diverse ontwikkelingen op deze terreinen aan, alsmede een beschrijving van de verwerkte maatregelen.

Financieel perspectief

Wij leggen u een begroting voor die zich kenmerkt door een positief meerjarig saldo voor het komend begrotingsjaar 2025, met zoals gezegd een aantal grote opgaven en onzekerheden. Wij geven u een korte samenvatting van de uitkomsten van deze begroting en het meerjarig perspectief. Dit zetten we uiteraard af tegen de uitkomsten van de kaderstelling in de Voorjaarsnota. Wij focussen ons hierbij zoals gebruikelijk op het structureel gepresenteerde saldo. Dit is namelijk waar primair op gestuurd moet worden en waar de toezichthouder op toetst.

In de kaderstelling was het structurele financiële perspectief opgenomen voor de jaren 2025-2028. In onderstaande overzicht hebben we dat perspectief aangevuld met de ontwikkelingen in de begroting:

Verloop meerjarig perspectief				
<i>bedragen x € 1.000</i>	2025	2026	2027	2028
Verwacht perspectief kaderstelling	-35	-4.665	-2.250	-2.302
Effect ontwikkelingen begroting 2024	115	-993	-1.401	-1.769
Nieuw verwacht perspectief	80	-5.658	-3.651	-4.071

Voor de begroting 2025 wordt het meerjarenperspectief aangevuld met 2028. Met de recente cijfers voor dit jaar en het meerjarige beeld van de Algemene Uitkering, kunnen we ook voor 2028 een beter beeld vormen.

Sinds de opstelling van Kadernota hebben zich ontwikkelingen voorgedaan die het financiële beeld beïnvloeden. De ontwikkelingen hebben per saldo een wisselend financieel effect op het perspectief. We zijn er echter in geslaagd een begroting met een sluitend saldo voor 2025 te presenteren, met een verwacht tekort voor het 'Ravijnjaar' 2026 en de daarop volgende jaren. Dit verwachte tekort is ten opzichte van de kaderstelling wel wat gegroeid. Dit komt doordat de ontwikkeling in de septembercirculaire van de Algemene Uitkering in 2025 een voordelig effect heeft. Dit effect is in de daarop volgende jaren beduidend lager.

In de voorliggende begroting zien we op veel plaatsen prijs- en volumeontwikkelingen, die maken dat veel budgetten opgehoogd moeten worden. Daar waar dit het geval is, hebben we deze gedekt uit de stelpost voor prijscompensatie.

De ontwikkelingen die we ten opzichte van de voorjaarsnota in de begroting hebben verwerkt ziet u op hoofdlijnen in onderstaand overzicht:

Ontwikkelingen in begroting 2025				
<i>bedragen x € 1.000</i>	2025	2026	2027	2028
Algemene Uitkering (sept. circulaire)	333	332	234	9
Reservering loon/prijs effecten	-500	-500	-500	-500
Kapitaallasten	-283	-255	-153	232
WMO	-425	-425	-425	-425
WSW (omzet/inkoop)	-183	-183	-183	-183
WSW personeelskosten	-654	-650	-543	-369
MJOP/Ontwikkelplein	-809	-800	-1.174	-1.087
Subsidies	-114	-114	-114	-114
BUIG	-66	-66	-66	-66
<i>Maatregelen:</i>				
Areaaluitbreiding Eemshaven	75	641	591	841
Incidenteel dekken Ondernemersfonds	300	500	500	500
Onderuitputting vacatureruimte	500			
Doatatie BR Opgaven	1.800			
Overige mutaties	141	527	432	-607
Effect ontwikkelingen	115	-993	-1.401	-1.769

Voor een uitgebreide verschillenanalyse verwijzen wij naar de diverse programma's. De belangrijkste ontwikkelingen worden hieronder kort toegelicht.

Algemene Uitkering

Zoals gewoonlijk, hebben wij het effect van de septembercirculaire nog in de begroting meegenomen. De uitkomsten zijn in de begroting verwerkt. Voor 2026 tot en met 2028 zijn de effecten beperkt en wordt er nog geen compensatie geboden voor de verwachte financiële tekorten bij gemeenten. Voor 2025 zien wij wel een positief effect door de aanpassing van de hoeveelheden bij de diverse maatstaven.

In de onderstaande tabel ziet u de ontwikkelingen in de algemene uitkering uitgesplitst in 3 grote brokken. Dit zijn de taakmutaties, het besparingsverlies op de Jeugdzorg en het overige saldo dat vnl. bestaat uit (macro) volume-effecten in het accres. Het loon/prijseffect en de taakmutaties reserveren we op de stelposten en hebben daardoor geen effect op het begrotingssaldo:

Algemene Uitkering				
<i>Bedragen * € 1.000,-</i>	2025	2026	2027	2028
Taakmutaties (Openbare Bibliotheken)	142	142		
Besparingsverlies Jeugdzorg		1.563	1.647	1.695
Netto effect AU op begrotingssaldo	958	332	234	9
Totaal mutatie Algemene Uitkering	1.100	2.037	1.881	1.704

Reservering Loon-/prijseffecten

Zoals gebruikelijk worden de ramingen bij de begroting verhoogd met ingeschatte prijsontwikkelingen op de diverse terreinen. Deze verhogingen worden gedekt uit de daarvoor opgenomen stelposten voor loon- en prijsindexatie in de gemeentelijke begroting. Deze stelposten worden weer gebaseerd op de opgenomen compensatie in de algemene uitkering. Uitgangspunt is dat de compensatie van het rijk afdoende is om de prijseffecten in de gemeentelijke financiële huishouding op te kunnen vangen.

In de voorliggende begroting zien we een totaal aan prijseffecten van ruim € 2,5 miljoen. Dat is ruim 1% van onze totale begroting. Dat lijkt acceptabel, maar is wel een forse aanslag op de hiervoor beschikbare ruimte.

Naast de prijseffecten is ook de CAO verhoging van afgelopen oktober in de ramingen opgenomen. Deze wordt ook uit de stelpost gedekt.

Wanneer we verwerkte prijseffecten afzetten tegen onze beschikbare stelpost voor loon- en prijscompensatie, dan zien we dat we hiermee de stelpost voor 2025 bijna helemaal hebben ingezet. Er zou slechts € 208.000 beschikbaar voor verdere prijsstijgingen in 2025 en de effecten van een nog af te sluiten CAO (per 1 april 2025). De kans is daarmee groot dat de stelpost niet voldoende zal blijken te zijn.

Wij stellen daarom voor de stelpost voor loon-/prijseffecten met € 0,5 miljoen te verhogen. Het risico dat de stelpost onvoldoende zal blijken te zijn om de loon- en prijseffecten in het komende jaar te dekken blijft echter erg groot. Daarom hebben we in de paragraaf Weerstandsvermogen en Risicomanagement dit risico meegenomen in de berekening van het benodigde weerstandsvermogen.

In onderstaand overzicht ziet u de stand van de stelposten voor loon/prijseffecten in de meerjarenbegroting.

Stelposten loon/prijs				
Bedragen x €1.000,-	2025	2026	2027	2028
Bestaande Loon/prijs compensatie voorjaarsnota	3.376	5.419	8.151	10.091
Prijseffecten begroting 2025	-2.524	-2.491	-2.491	-2.438
Loonindex huidige CAO	-644	-644	-644	-644
Extra reservering loon/prijs	500	500	500	500
Resterend (loon + prijs)	708	2.784	5.516	7.509

Kapitaallasten

Zoals gebruikelijk zien we altijd enige fluctuatie in de ontwikkeling van de kapitaallasten. Dit komt voornamelijk voort uit de gebruikelijke actualisatie van de investeringslijst en de te hanteren omslagrente, zoals die in de financiële begroting is opgenomen. Voor het jaar 2028 is de lijn van 2027 doorgetrokken. Er was immers nog geen bestaande investeringsplanning voor dat jaar. U ziet wat kleine verschuivingen in de kapitaallasten voor de komende jaren.

Wmo

Zoals gebruikelijk verwerken we op basis van de ervaringscijfers ook de volume-effecten in de begroting. Deze heffen elkaar op sommige onderdelen redelijk op, maar met name bij de WMO zien we dat volume-effecten doorwerken in de benodigde financiële middelen. In deze begroting is voor ca. € 425.000 aan volume-effecten op het vlak van de Wmo verwerkt.

In de septembercirculaire zien we een kleine plus in 2026 e.v. van ca. € 200.000 in 2026 tot € 600.000 in 2028 in verband met 'indexatie Wmo demografie'. Wij stellen voor deze middelen in te zetten ter dekking van dit volume-effect. Daarmee geeft dit volume-effect in 2025 een nadeel, maar wordt het in de jaren daarna gecompenseerd via de algemene dekking van de Algemene Uitkering.

WSW

Op basis van de ervaringscijfers in het lopende jaar zijn de ramingen voor de omzet en de daaraan gerelateerde inkoopkosten bijgesteld. Dit geeft per saldo een relatief beperkt negatief effect van ca. € 180.000 in onze begroting. De verwachting is echter dat de omzet en de inkoopkosten in de toekomst verder gaan dalen als gevolg van de uitstroom van SW'ers en de transitie van het productiebedrijf naar een werk-leer bedrijf. In financiële zin is daar vooralsnog in het meerjarenperspectief niet op voorgesorteerd.

MJOP (gemeentelijke panden)

Het MJOP is voor de periode 2025-2034 doorgerekend. Er is daarbij gekozen voor een tijdraam van tien jaar om veel voorkomende onderhoudswerkzaamheden die in tien jaar moeten worden uitgevoerd zoveel als mogelijk in beeld te krijgen. Het plan laat zien dat de jaarlijkse dotatie aan de voorziening

voor groot onderhoud met ca. € 700.000 zal moeten worden verhoogd om al het onderhoud de komende 10 jaar conform de opgenomen planning uit te kunnen voeren.

In het voorgaande zijn de kosten voor het onderhoud aan het pand van het Ontwikkelplein niet meegenomen. Dit pand vormt een uitzondering in de portefeuille. Het vastgoed is sterk verouderd, door veel uitgesteld onderhoud. Op dit moment is de toekomstvisie echter nog niet vastgesteld. We stellen daarom voor deze panden buiten de voorziening te laten en de gemiddelde jaarlast voor dit pand te ramen op een stelpost. De geplande onderhoudskosten voor het pand van Ability voor de komende 10 jaar komen uit op ca. € 400.000 per jaar.

Wij stellen voor om in afwachting van het besluit over eventueel nieuwbouw vanaf 2027 een stelpost voor € 400.000 op te nemen. Voor 2025 en 2026 stellen we een stelpost van € 100.000 voor. Hieruit kunnen we voor de tijd dat het pand nog wordt gebruikt de onderhoudskosten dekken. Wanneer er wordt besloten tot nieuwbouw, dan kan de daaruit voortvloeiende kapitaallast uit de stelpost worden gedekt. Door dit in de vorm van een structurele stelpost te gieten, kunnen we flexibel omgaan met de dekking van de noodzakelijke onderhoudskosten van het oude pand, of eventuele kapitaallasten van een nieuw te bouwen pand.

Subsidies

Diverse subsidie vallen voor 2025 e.v. hoger uit. Dit betreft voornamelijk de subsidie voor het Visserij Museum, de WOM en het Centrum Vrijwilligerswerk.

Naast de bovenstaande ontwikkelingen, hebben we diverse eenvoudige maatregelen doorgevoerd om het begrotingssaldo meer in lijn te krijgen met de kaderstelling uit de Voorjaarsnota. Een korte toelichting van deze maatregelen vindt u hieronder.

Areaaluitbreiding Eemshaven

In het kader van ons begrotingssaldo hebben we ook weer gekeken naar de ontwikkelingen in het WOZ areaal in de Eemshaven. Hier zien we een aantal positieve ontwikkelingen. Een deel van de reeds verwachte areaaluitbreiding in 2026 en 2027 hebben we nu reeds gerealiseerd. Daarmee hebben we ook de bijbehorende OZB inkomsten naar voren gehaald en afgestemd op de gerealiseerde areaaluitbreiding.

Daar staat tegenover dat de verwachte WOZ waarde van één van de energiecentrale door lagere bedrijfsresultaten fors lager uitvallen. In het licht van alle ontwikkelingen op dit terrein, hebben we deze verlaging nog niet structureel verwerkt, maar eerst voor 2025.

Tenslotte denken we dat het verantwoord is om voor de laatste 2 jaren van onze meerjarenbegroting de verwachte OZB inkomst in verband met areaaluitbreiding met € 250.000 per jaar te verhogen. Voor twee jaar geeft dit een positief effect van € 500.000 structureel.

Bovenstaande is samengevat in de onderstaande tabel.

OZB i.v.m. areaaluitbreiding Eemshaven (bedragen x € 1.000)	2025	2026	2027	2028
Vervroegde realisatie areaal	941	941	941	941
Correctie areaal vanwege vervroegde realisatie		-300	-600	-600
Lagere waarde energiecentrale	-866			
OZB Eemshaven			250	500
Effect op geraamde areaaluitbreiding	75	641	591	841

Incidenteel dekken Ondernemersfonds

Op dit moment wordt de reserve voor het Ondernemersfonds op structurele basis gevoed. Het ondernemersfonds heeft een looptijd van een aantal jaren. Daarna moeten er weer nieuwe afspraken

worden gemaakt. Wij denken daar met de financiering op aan te kunnen sluiten door nu de middelen voor de komende jaren ineens in de reserve te storten. Op jaarbasis geeft dit een positief effect van € 300.000 in 2025 en €500.000 vanaf 2026.

Hierbij echter wel de kanttekening dat bij een eventueel vervolg van de regeling er geen dekking in de begroting aanwezig is om de jaarlijkse kosten te kunnen dekken. Dat maakt het maken van nieuwe afspraken complexer, omdat dan ook de financiering geregeld moeten worden met de raad. Wellicht kan hierbij een link worden gelegd met mogelijk te ontvangen middelen voor 'Nij Begun'.

Overigens is de bovenstaande lijn in de afgelopen begroting ook gevolgd bij het Dorpenfonds.

Onderuitputting vacatureruimte

Door de krappe arbeidsmarkt zien wij dat wij niet alle vacatures altijd snel kunnen invullen. Daardoor hebben wij veelal een behoorlijk aantal vacatures open staan. Hiervoor hebben wij in de huidige begroting reeds een stelpost opgenomen van € 1 miljoen structureel. In de praktijk blijkt dat de onderuitputting veelal nog wat hoger uitvalt. Gezien de ervaring denken wij dat het verantwoord is de geraamde onderuitputting voor 2025 met € 0,5 miljoen te verhogen. Dat draagt zodoende bij aan een sluitende begroting voor het komende begrotingsjaar.

Dotatie aan bestemmingsreserve Opgaven

Op dit moment hebben we een structurele dotatie van € 3 miljoen geraamd aan de bestemmingsreserve opgave. De dotatie zouden we willen heroverwegen als we een eventueel gat van het 'Ravijnjaar' moeten overbruggen. Daarom zijn we terughoudend geweest om deze dotatie een alternatieve bestemming te geven. Om 2025 sluitend te krijgen, stellen we voor om de dotatie voor de jaarschijf 2025 te verlagen. De latere jaren laten we dan op het huidige niveau, zodat we deze middelen nog steeds achter de hand hebben voor het dekkingsplan van het 'Ravijnjaar'.

Overige onderwerpen

Naast bovenstaande ontwikkelingen die een significant effect hebben op het begrotingssaldo, willen we in deze samenvatting ook een aantal onderwerpen benoemen die in deze begroting een rol spelen, maar het saldo niet direct beïnvloeden.

Leges Omgevingswet

Vanaf 1 januari 2024 is de omgevingswet van kracht. Dit heeft ook gevolgen voor de leges die in dit kader kunnen worden geheven. Hoe dit voor de structurele legesopbrengsten zal uitpakken is op dit moment nog steeds moeilijk te overzien. Wij stelden daarom voor om 2024 als overgangsjaar te gebruiken en te kijken hoe de legesinkomsten zich zouden ontwikkelen.

Vooralsnog zien we dat we de geraamde leges voor 2024 ruimschoots realiseren. Dat heeft o.a. te maken met de overgang van het oude naar het nieuwe regime. Maar we zien ook dat de inkomsten de afgelopen jaren, vaak door incidenteel grote objecten, hoger zijn uitgevallen dan hetgeen we structureel in de begroting hebben opgenomen. Voor 2025 stellen wij een gewijzigde legesstructuur voor. Deze zullen u bij de legesverordeningen worden voorgelegd. Met deze aangepaste verordening verwachten wij de raming voor de legesinkomsten voor 2025 en verder te kunnen handhaven op het huidige niveau.

Jeugdzorg

De afgelopen jaren hebben we de bestaande taakstellingen voor het grootste deel ingevuld, of hebben we gezien het begrotingssaldo de mogelijkheid gezien ze te schrappen. Dit met uitzondering van de taakstelling op de Jeugdzorg. Hiervoor was nog steeds € 2,2 miljoen aan besparing opgenomen in de begroting. Deze besparing is echter ook voor een deel afhankelijk van de maatregelen en de hervormingsagenda van het rijk. Voor 2025 staat er in het kader van Jeugdzorg echter nog voor ca. € 1,6 miljoen op de stelposten vanuit de meicirculaire 2024 voor besparingsverlies Jeugdzorg. Dit vanwege de rijksmaatregelen die nog niet zijn doorgevoerd en dus ook geen besparing opleveren.

Uit de septembercirculaire is gebleken dat deze korting van ca. € 1,6 miljoen definitief geschrapt wordt. Wij stellen voor om hiermee de taakstelling in het kader van de jeugdzorg in onze begroting te verlagen. De stelpost jeugdzorg komt er daarmee als volgt uit te zien:

Stelpost Jeugdzorg (Bedragen x € 1.000,-)				
	2025	2026	2027	2028
Huidige lijn	-2.179	-2.179	-2.179	-2.179
Mutatie Septembercirculaire	1.591	1.563	1.647	1.695
Nieuwe lijn begroting 2025	-588	-616	-532	-484

Weerstandsvermogen

Naast het resultaat is natuurlijk ook onze vermogenspositie van groot belang. Deze bepaalt immers de risico's die we kunnen aangaan en dient als dekking voor incidentele uitgaven. Deze vermogenspositie beoordelen we onder andere middels ons weerstandsvermogen.

Het weerstandsvermogen is de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit. Het weerstandsvermogen wordt uitgedrukt in een 'ratio weerstandsvermogen' en afgezet tegen de algemeen geldende weerstandsnorm. De ratio geeft de mate aan waarin de gemeente in staat is om tegenvallers op te vangen. Als de berekende ratio 1 of meer is, dan kunnen volgens de geldende weerstandsnormen de incidentele gevolgen van risico's worden opgevangen.

Zoals u in de paragraaf Weerstandsvermogen & Risicomanagement kunt lezen, komt onze ratio weerstandsvermogen uit op 2,66. Dit is iets lager dan bij de rekening 2023 (3,39), maar nog altijd fors boven de norm van 1.

Dat betekent dat onze vermogenspositie van ruim voldoende omvang is om de risico's te kunnen opvangen.

$$\frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{25,36 \text{ mln.}}{9,54 \text{ mln.}} = 2,66$$

Incidenteel begrotingssaldo

Naast het structurele begrotingssaldo benoemen we ook het incidentele deel van de begroting. Wij zien dat het incidentele saldo in 2024 bijna € 3 miljoen negatief bedraagt. Dit saldo wordt onttrokken aan de AR.

Samenvattend

Samenvattend kunnen we zien dat er een klein begrotingsoverschot is voor 2025. Dit overschot slaat zoals verwacht om in een tekort vanaf 2026. Door het verwerken van een aantal maatregelen wordt het tekort enigszins gedompt. Het technische karakter van deze maatregelen zorgt er overigens wel voor dat er steeds meer 'lucht' uit de begroting wordt gedrukt. Met andere woorden, we nemen meer risico's, die mogelijk ook kunnen leiden tot tegenvallers in de komende jaren.

Aangezien het rijk tot op heden geen compensatie biedt voor de verwachte grote tekorten bij gemeenten, zullen wij genoodzaakt zijn om richting de Voorjaarsnota 2025 met voorstellen te komen die de voorziene tekorten kunnen dekken. Hierover gaan wij in de eerste maanden van het komende jaar graag met u in gesprek. Dat neemt echter niet weg dat we bij het Rijk blijven aandringen op voldoende rijksmiddelen voor de korte en lange termijn.

Leeswijzer

Deze gemeentebegroting 2025 is opgebouwd uit vier delen:

- Programmaplan;
- Paragrafen;
- Financiële begroting;
- Bijlagen.

Programmaplan

Het programmaplan vormt het inhoudelijke deel van de begroting. In dit deel staat wat we willen bereiken en welke activiteiten we daarvoor in 2025 willen gaan uitvoeren. In dit programmaplan is per deelprogramma een overzicht gegeven van de lasten en baten.

Beleidskader

In deze begroting hebben we de van toepassing zijnde beleidsdocumenten in de programma's vermeld. De beleidsdocumenten die worden geactualiseerd en/of vastgesteld worden in de programmabegroting opgenomen. Uitgangspunt hierbij is dat zolang er geen wijzigingen hebben plaatsgevonden de bestaande documenten leidend zijn.

Beleidsindicatoren

Op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) hanteren gemeenten voor het toelichten van de maatschappelijke effecten in de programma's en de programmaverantwoording de verplichte beleidsindicatoren. Per programma zijn deze beleidsindicatoren opgenomen. Deze cijfers worden aangeleverd vanuit verschillende systemen en zijn minimaal één jaar oud. In aanvulling op de verplichte beleidsindicatoren hebben we in de programma's ook eigen stuurgegevens opgenomen. In deze begroting hebben we deze per programma gebundeld als een soort van dashboard met belangrijke stuurgegevens voor het desbetreffende programma. Wij hopen hiermee meer inzicht te bieden in hoeverre wij onze doelen bereiken. Overigens zien wij de opzet in deze begroting als een groeimodel dat de komende jaren verder uitgebouwd zal worden.

Risico's

In het kader van de doorontwikkeling van het risicomanagement hebben we de programma's reeds in de begroting 2022 uitgebreid met een onderdeel risico's. Op basis van diverse gesprekken hebben we geïnventariseerd welke risico's wij naast de financiële risico's uit de paragraaf Weerstandsvermogen & Risicomanagement in de diverse programma's onderkennen. De risico's in deze paragraaf zijn overigens weer geactualiseerd. Mutaties in de risicoparagraaf zijn daarbij toegelicht.

Reservemutaties

Onderaan ieder programma zijn reservemutaties opgenomen. Deze reservemutaties zijn weliswaar niet zichtbaar op de taakvelden van een programma, maar hebben wel betrekking op het betreffende programma. Om een zo compleet mogelijk beeld van het programma weer te geven worden ze daarom apart zichtbaar gemaakt.

Paragrafen

Conform de wettelijke regelgeving moeten zeven paragrafen verplicht worden opgenomen in de begroting. In deze paragrafen zijn de beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. Een belangrijk doel van de paragrafen is om onderwerpen die verspreid in de begroting staan (zoals lokale heffingen en bedrijfsvoering) gebundeld weer te geven. In deze begroting is naast de verplichte paragrafen ook een paragraaf Aardbevingen opgenomen, omdat de gevolgen van de gaswinning voor de gemeenschap van grote invloed zijn. Ook vindt u weer een paragraaf 'Grote projecten en opgaven', zoals eerder ook met u is afgesproken.

Financiële begroting

In de financiële begroting vindt u samenvattende overzichten met betrekking tot onze financiële huishouding. U vindt hier onder meer onze meerjarenbegroting, een geprognosticeerde balans, een overzicht van het in de begroting opgenomen investeringsplan voor de komende jaren en een overzicht van de reserves en voorzieningen

Bijlagen

Verder treft u een aantal verplichte bijlagen aan. Hierin is o.a. een specificatie van onze uitkering uit het Gemeentefonds opgenomen.

Beleidsbegroting

Programmaplan

1. Veiligheid

Omschrijving

Binnen het programma Veiligheid richt de aandacht zich op een van de kerntaken van de gemeente: regie voeren op lokale veiligheid met het oog op een veilige en leefbare omgeving. Deze aandacht voor openbare orde en veiligheid vraagt om inzet voor de brandweezorg, de crisisbeheersing, maar ook aandacht voor de naleving van regelingen, zoals de Algemene plaatselijke verordening. Het werk kenmerkt zich door samenwerking, zowel intern als extern. Zo werken we samen met andere gemeenten binnen de Veiligheidsregio Groningen op het gebied van brand- en rampenbestrijding. Politie en justitie zijn ook belangrijke samenwerkingspartners. Verder zorgt de gemeente voor preventieve maatregelen en wordt er opgetreden tegen overlast en overtreding van de regels.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 1.1 Crisisbeheersing en brandweer
- 1.2 Openbare orde en veiligheid

Beleidskader

De zorg voor veiligheid is één van de kerntaken van de gemeente. De gemeente Het Hogeland voert de regie op veiligheid. De aanpak van veiligheid ligt in handen van velen van de gemeente tot elke inwoner, ondernemer en alle instanties en partners die investeren in een veilige gemeente. Hoe wij dit doen ligt vast in het Integraal Veiligheidsbeleid en het bijbehorende uitvoeringsprogramma.

De belangrijkste lokale regeling op het gebied van veiligheid is de Algemene Plaatselijke Verordening.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Stuurgegevens programma Veiligheid

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

Verplichte beleidsindicatoren	Eenheid	Het Hogeland	Provincie Groningen
Verwijzingen Halt*	<i>Aantal per 1.000 jongeren</i>	6	8
Winkeldiefstallen	<i>Aantal per 1.000 inwoners</i>	0,6	3,8
Geweldsmisdrijven	<i>Aantal per 1.000 inwoners</i>	2,8	4,6
Diefstallen uit woning	<i>Aantal per 1.000 inwoners</i>	0,9	1,4
Vernielingen en beschadigingen (in openbare ruimte)	<i>Aantal per 1.000 inwoners</i>	3,6	6,4

Rampenbestrijding, crisisbeheersing en veiligheidszorg

De gemeente heeft naast de brandweer, politie en de geneeskundige hulpdiensten verantwoordelijkheden met betrekking tot bescherming van de inwoners tijdens noodsituaties.

De samenwerking tussen hulpdiensten en partners is essentieel. De veiligheidsketen, bestaande uit pro-actie, preventie, preparatie, repressie en nazorg, zorgt voor samenhang.

- Pro-actie richt zich op het wegnemen van structurele onveiligheidsfactoren om rampen te voorkomen.

- Preventie betreft maatregelen om onveilige situaties te voorkomen of snel te stoppen. Denk hier aan het geven van voorlichting.
- Preparatie zijn maatregelen om effectief te reageren op een crisis of ingrijpend incident. Hierbij zijn de gemeente en hulpdiensten goed uitgerust, opgeleid, getraind en geoefend.
- Repressie richt zich op het bestrijden van rampen en crisis wanneer ze zich voordoen.
- Nazorg omvat alle activiteiten die nodig zijn om na een (ingrijpend) incident terug te keren naar een normale situatie.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Het continueren van de handelingsbekwaamheid van crisisfunctionarissen.	<ul style="list-style-type: none"> • Actief opleidingen en trainingen aanbieden aan crisisfunctionarissen.
»	Verhogen van draagvlak voor crisisbeheersing in de organisatie.	<ul style="list-style-type: none"> • Tweejaarlijks een interne oefening organiseren i.s.m. Veiligheidsregio Groningen. • De organisatie via haar eigen intranet informeren over crisisbeheersing.
»	Rollen en rolverdeling zijn duidelijk bij ramp, crisis of ernstig incident.	<ul style="list-style-type: none"> • Nieuwe en vertrekkende medewerkers worden gedeeld door HRM met Team OOV en ambassadeur(s).
»	Adequate lokale advisering en conflictbeheersing.	<ul style="list-style-type: none"> • Er wordt toegewerkt naar het op- en inrichten van een lokaal crisisteam voor afhandeling en advisering inzake incidenten die niet in de GRIP-structuur vallen.

Brandweezorg

De brandweertaak is volledig geregionaliseerd middels de Veiligheidsregio (VRG). Verantwoordelijkheden en bevoegdheden voor personeel en materieel liggen bij deze gemeenschappelijke regeling.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Een adequaat functionerende Veiligheidsregio	<ul style="list-style-type: none"> • Deelnemen aan overleggen Algemeen Bestuur en Brandweeradvisiecommissie.

Integraal veiligheidsbeleid

Wanneer we kijken naar de veiligheid van onze gemeente, dan is het goed om ook te kijken naar de beleidsindicatoren die zijn opgenomen aan het begin van dit programma. We zien dat onze gemeente over de hele linie positief scoort in vergelijking met de provincie. Zowel op het gebied van diefstallen, geweldsmisdrijven als vernielingen scoren wij fors lager dan de meeste andere Groningse gemeenten. In die zin lijkt het dat ons beleid effectief is. Dat neemt niet weg dat wij blijven inzetten op verbetering op de diverse terreinen van integrale veiligheid.

Onze gemeente richt zich met het integraal veiligheidsbeleid de komende vier jaren op de onderstaande lokale prioriteiten. Deze prioriteiten zijn nader uitgewerkt in een tweejarig uitvoeringsplan integraal veiligheidsbeleid.

Prioriteiten

- Ondernijning;
 - Digitale veiligheid en weerbaarheid
 - Gebieden
 - Zeehavens

- Buitengebied
- Veiligheid en zorg voor personen;
- Jeugd en veiligheid;
- Acute veiligheidsproblemen.

Ondermijning

Ondermijning staat steeds hoger op de nationale, regionale en lokale agenda. Bij ondermijning is sprake van vermenging van onder- en bovenwereld. Doordat plegers van (georganiseerde) criminaliteit gebruik maken van dezelfde legale diensten en voorzieningen als inwoners, zoals de vastgoedsector, financiële en juridische dienstverlening, transportvoorzieningen, etc. Ondermijning is vaak onzichtbaar in de samenleving. De combinatie van criminele vermogens en de toegang tot geweldsmiddelen stelt criminelen in staat invloed uit te oefenen op de maatschappij en rechtstaat. Op die manier ondermijnen ze het gezag van de overheid, wat mogelijk negatieve gevolgen kan hebben voor de veiligheid, de woon- en leefbaarheid van de omgeving, de economie en onze democratie.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	De gemeente verbetert haar informatiepositie zodat we over een actueel ondermijningsbeeld beschikken.	<ul style="list-style-type: none"> • De gemeente verstrekt informatie en geeft voorlichting aan inwoners, ondernemers, medewerkers en bestuurders om de bewustwording te vergroten, zoals de escapeboot en de veiligheidsdagen.
»	We verminderen de kans op georganiseerde criminaliteit door het opwerpen van barrières, het inzetten van juridische instrumenten en aansluiten bij actuele wetgeving.	<ul style="list-style-type: none"> • We voeren integraal casuoverleg tussen partners en maken zo integraal mogelijk plannen voor interventies. We gaan bijvoorbeeld aan de slag met signalen ondermijning in een (gemeentelijke) casustafel ondermijning, waar mogelijk en nodig via de regionale aanpak en/of via het RIEC samenwerkingsverband. • Wanneer er signalen Mensenhandel (art 273 WStr) opgevangen worden, wordt de informatie gedeeld met de regionale ketenregisseur Mensenhandel.
»	We vergroten de kennis over ondermijning bij onze eigen medewerkers en bestuurders. En we richten ons op de buitenwereld. Door kennis te vergroten wordt ondermijning eerder/beter herkend.	<ul style="list-style-type: none"> • We houden integrale controles in ons gebied, bijvoorbeeld bij garageboxen, horeca, recreatieparken- en bedrijven en bedrijfsterreinen. • Bij ontdekking van een hennepkwekerij of drugslab voor synthetische drugs, wordt toegewerkt naar het sluiten van de betrokken woning(en) of een gebouw(en).
»	We zetten preventieve en repressieve bestuurlijke maatregelen in.	<ul style="list-style-type: none"> • We pakken gemeentebreed misbruik en fraude in de vastgoedsector aan. • De gemeente is aangesloten bij M. (Meld Misdaad Anoniem) en anticipeert op meldingen. • Er wordt actief gebruik gemaakt van de mogelijkheden die de Wet Bibob biedt.
»	De regionale aanpak ondermijning is aanvullend aan de lokale aanpak.	<ul style="list-style-type: none"> • Campagne veilig buitengebied. • Burgernet.

Digitale veiligheid en Weerbaarheid

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	De gemeente onderzoekt samen met netwerkpartners welke vormen van digitale criminaliteit voorkomen in de gemeente, wie onze kwetsbare inwoners zijn en waar we als gemeente op in kunnen spelen met voorlichting en bewustwording.	<ul style="list-style-type: none"> • Het organiseren van preventievoorlichtingen. • Het plaatsen van informatieve berichten op sociale media, gemeentepagina en website.
»	Weerbaarheid van medewerkers bij het gebruik van digitale systemen.	<ul style="list-style-type: none"> • Er worden interactief een vorm van e-learning aangeboden.

Ondermijning specifiek met betrekking tot zeehavens en combinatie met buitengebied

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Informereren en weerbaar maken van inwoners, huurders, passanten en recreanten op kampeertreinen.	<ul style="list-style-type: none"> • Het organiseren van publieksvoorlichting en campagnes. • Samenwerking met Handhavende- en Opsporingsdiensten.
»	Het actief stimuleren van samenwerking met zowel publieke als private partijen.	<ul style="list-style-type: none"> • Participeren in het verkrijgen van het Keurmerk Veilig Ondernemen. • Het voorzitten van het Tactisch overleg Zeehavens. • Deelname door intergemeentelijke projectleider Ondermijning Zeehavens aan overleggen met ((inter)regionale) partners.

Veiligheid en zorg voor personen

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Er wordt waar mogelijk passende hulp-, zorg en/of ondersteuning geboden wanneer problematieken gemeld worden.	<ul style="list-style-type: none"> • Inzet WMO. • Toeleiding via meldpunt(en). • Toetsing op kwaliteit en rechtmatigheid.
»	We nemen de meldingen van personen met verward en/of onbegrepen gedrag in behandeling en proberen de juiste hulpverlening voor deze personen te bieden.	<ul style="list-style-type: none"> • Samenwerking met lokale en (inter)regionale voorzieningen.
»	Bij complexe problematiek zo mogelijk opschalen naar procesregie door Zorg en Veiligheidshuis.	<ul style="list-style-type: none"> • Deelnemen aan (partner)overleg.
»	We maken intern heldere werkafspraken rondom zorg- en veiligheidscasuïstiek.	<ul style="list-style-type: none"> • We passen de methodiek Aanpak Voorkomen Escalatie toe.
»	We werken intensief en pro-actief samen met interne collega's en partners in de zorg- en veiligheidsketen.	<ul style="list-style-type: none"> • Het netwerk onderhouden we actief en we schakelen op het juiste (regionale) niveau.

Jeugd en veiligheid

Door aandacht te schenken aan het veilig opgroeien van jongeren veilig opgroeien wordt verwacht dat er een lagere kans is dat zij overlast veroorzaken en/of dat zij slachtoffer worden van criminelen of zelf dader worden en in de criminaliteit belanden.

Kijkend naar de beleidsindicatoren, dan zien wij dat het aantal HALT verwijzingen (6 per 1.000 inwoners) in onze gemeente relatief laag is in vergelijking met de rest van de provincie. Wij zien dit als een positief gegeven in het kader van Jeugdcriminaliteit. Ook hiervoor geldt dat we onverminderd blijven inzetten op het voorkomen van veiligheidsproblemen bij onze jeugd.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» We willen kwetsbare personen evenals 'jonge aanwas' (kinderen en jongeren t/m 25 jaar) bewust maken van consequenties van voortzetting van het vertoonde gedrag om zo te voorkomen dat ze afglijden naar criminaliteit of door criminelen misleidt worden.	<ul style="list-style-type: none"> • Preventieactiviteiten zoals: <ul style="list-style-type: none"> - hackshield (digitale weerbaarheid) - voorlichtingslessen HALT! (geld 'ezels' en/of katvangers) - presentaties tijdens ouderavonden op basis- en voortgezet onderwijs. • Aandacht voor verslavingsproblematiek, roken, alcohol, gamen, drugs door inzet van VNN. • We passen waar nodig en mogelijk een persoonsgerichte aanpak toe. • We maken gebruik van een zorg- en veiligheidsteam waar de meldingen binnenkomen vanuit partners en inwoners. Hier wordt de eerste triage gedaan.

Risico's per programma

Risico's beleid

Het grootste deel van de kosten van dit programma wordt gevormd door de bijdrage aan de Veiligheidsregio Groningen. De Veiligheidsregio voert binnen het veiligheidsdomein diverse taken uit voor de gemeente. Door deze werkwijze heeft de gemeente minder invloed op de uitgaven rondom veiligheid. Daarnaast hebben we als één van de vele deelnemers een beperkte invloed op de totale begroting van de Veiligheidsregio.

Risico's bedrijfsvoering

De omvang van de ambtelijke capaciteit op het terrein van OOV is beperkt. Dat maakt de uitvoering van het Programma Veiligheid kwetsbaar. Tegelijk levert de beperkte capaciteit ook risico's op om de basis op orde te hebben en te houden. Juist het taakveld Openbare orde en Veiligheid wordt gekenmerkt door onvoorspelbare, niet planbare en acute operationele en tactische inzetbehoefte. Wel is er de afgelopen jaren geldt vrijgemaakt voor uitbreiding van de formatie. De verwachting is dat op de langere termijn, na het aantrekken en inwerken van collega's, de kwetsbaarheid zal verminderen.

Ontwikkelingen

In het Integraal Veiligheidsbeleid is het thema 'Ondermijning' aangewezen als een van de prioriteiten. Ondermijning valt samen te vatten als de pogingen van de georganiseerde criminaliteit om voor illegale praktijken gebruik te maken van legale methoden en diensten, zoals vergunningen, distributie en huisvesting. Op deze manier wordt het lokale gezag ondermijnd, verslechtert de veiligheid en leefbaarheid en levert het schade op voor ondernemers. Op deze onderwerpen wordt al ingezet, bijvoorbeeld door het sluiten van drugspannen. Het is echter een breed en wijdivertakt fenomeen, dat in de komende tijd steeds meer aandacht vraagt. Belangrijk om op te merken is dat de aanpak van ondermijning een kwestie is van lange adem en van intensieve samenwerking met ketenpartners. Daarnaast is jeugd en veiligheid een prioriteit, met name in de zin van gebruik van middelen en de onderliggende verbanden en netwerken, die ook weer een relatie kunnen hebben met het thema ondermijning. Op dit thema vindt inzet plaats via het Risico Jongerenoverleg (RJO).

Beheersmaatregelen

Ten aanzien van de bedrijfsvoering trachten we zaken efficiënt(er) te doen en de inzet in te zetten daar waar de prioriteit het hoogst is. In verdere samenwerking met onder meer het RIEC en andere gemeenten in onze provincie trachten we de effectuering van ons beleid te vergroten.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Veiligheidsregio Groningen (VRG)

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Veiligheid (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	5.781	6.229	6.397	6.552	6.693	6.840
Incidenteel						
Totaal lasten	5.781	6.229	6.397	6.552	6.693	6.840

Baten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	86					
Incidenteel						
Totaal baten	86					
Saldo programma *)	-5.695	-6.229	-6.397	-6.552	-6.693	-6.840

*) - = tekort, + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
geen mutaties						
Totaal mutaties						

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2025 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Programma Veiligheid begroting 2024		6.229
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2025 verwerkt conform de Kadernota. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	256	N
- De bijdrage aan de Veiligheidsregio is bijgesteld op basis van de begroting van de VRG.	95	V
- Overige mutaties < €40.000	4	N
Saldo Programma Veiligheid begroting 2025		6.397

2. Bereikbaarheid

Omschrijving

Binnen het programma Bereikbaarheid ligt de focus op de inrichting, het gebruik en het beheer van de openbare ruimte. We beschrijven hieronder wat we wilden bereiken en wat we hebben gedaan aan de inrichting en het beheer van de wegen, de openbare verlichting, civiele constructies (zoals bruggen, beschoeiingen, kademuren, steigers, tunnels, duikers et cetera), havens en het openbaar vervoer. Alles gericht op een goede en veilige bereikbaarheid van onze gemeente.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 2.1 Verkeer en vervoer
- 2.2 Parkeren
- 2.3 Recreatieve havens
- 2.4 Economische havens en waterwegen

Beleidskader

In 2021 zijn diverse beleidsplannen vastgesteld; deze zijn in 2022 uitgewerkt naar meerjarenonderhoudsplannen. Dit onderwerp is verder uitgewerkt in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen. Het meest recente vastgestelde beleidsplan is het Mobiliteitsplan; dit plan is vastgesteld in juli 2023.

Aanwezige vastgestelde documenten:

- Ambitiedocument infrastructuur;
- Visiedocument gemeente Het Hogeland;
- Beleidsplan Duurzaam & Doelmatig Beheer Wegen 2021 tot en met 2025;
- Beleidsplan Duurzaam & Doelmatig Beheer Civiele Constructies 2021 tot en met 2025;
- Beleidsplan Duurzaam & Doelmatig Verlicht 2021 tot en met 2025;
- Beleidsplan Mobiliteit in Het Hogeland;
- Havenbeheersverordening Lauwersoog.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Stuurgegevens programma Bereikbaarheid

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

Stuurgegevens		Realisatie 2022	Realisatie 2023	Beoogd 2024	Beoogd 2025	Beoogd 2026
Eenheid						
Afname agrologistieke knelpunten	<i>Aantallen</i>	2	0	2	NTB**	NTB**
Getroffen maatregelen ter bevordering van de agrologistiek	<i>Aantallen</i>	5	0	2	NTB**	NTB**
Afwaarderen wegen 80km/u naar 60km/u	<i>Aantallen/km</i>	5	0	5	140km	0

Afwaarderen wegen 50km/u naar 30km/u binnen de kom	<i>Aantallen/km</i>	0	0	0	4 dorpskernen	0
Invoering schoolzones	<i>Aantallen</i>	4	2	6	4	4
Herinrichting overgang bebouwde kommen	<i>Aantallen</i>	6	0	3	3	3
Afgenomen educatieve projecten bij Verkeerswijzer Groningen	<i>Aantallen</i>	228	230	230	230	230
Toename fietsenstallingen bij bushaltes en treinstations	<i>Aantallen</i>	0	0	120 (stuks)	4	3
Verbetering fietsverbinding	<i>Aantallen</i>	4	0	N.T.B **	N.T.B **	N.T.B.**
Afgesloten NABO's	<i>Aantallen</i>	3	1	2	0	0
Toegankelijk te maken bushaltes	<i>Aantallen</i>	8		2	4	4
90% van de wegvak onderdelen heeft een gelijk of hoger kwaliteitsniveau* dan	<i>Kwaliteits-niveau</i>	C*	C*	C*	C*	C*
90% van het areaal aan civiele constructies heeft een gelijk of hoger kwaliteitsniveau* dan	<i>Kwaliteits-niveau</i>	C*	C*	C*	C*	C*
Vervangen lichtmasten ouder dan 56 jaar	<i>Aantallen</i>	104	113	30	30	30
Vervangen armaturen ouder dan 24 jaar	<i>Aantallen</i>	149	166	150	150	150
Publieke laadpalen	<i>Aantallen</i>	3	8	20	25	25

* *Kwaliteitsbeoordeling op basis van richtlijnen Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek (CROW).*

** *Afhankelijk van nog op te stellen uitvoeringsprogramma.*

Bereikbaarheid, mobiliteit en verkeersveiligheid

Met het mobiliteitsprogramma zetten we in op het hoogste ambitieniveau; veranderen, stimuleren van de transitie. We stimuleren actieve vervoerswijzen (fietsen en lopen) en het duurzaam veranderen van de (individuele) mobiliteit.

Een goede bereikbaarheid zorgt ervoor dat onze gemeente een aantrekkelijke gemeente is voor bewoners en bedrijven om zich te vestigen. Dat vraagt om het maken van bewuste keuzes, een

vernieuwende kijk op mobiliteit en een nauwe samenwerking tussen ruimtelijke ontwikkeling en mobiliteit. Daarnaast draagt het bij aan de gezonde, sociale en duurzame ontwikkeling van de gemeente. Iedereen moet van het mobiliteitsaanbod gebruik kunnen maken. Verkeersveiligheid is daarbij een absolute randvoorwaarde, waarbij de uitgangspunten vanuit Duurzaam Veilig centraal staan.

In de stuurgegevens aan het begin van dit programma ziet u dan ook dat we blijven inzetten op het verkeersveiliger maken van onze gemeente. Zo passen we o.a. meer wegen aan van 50 km/u naar 30 km/u en van 80 km/u naar 60 km/u, verminderen we het aantal onbewaakte spoorwegovergangen en voeren we meer schoolzones in.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Leefbare en bereikbare gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> • Wegencategoriseringsplan uitvoeren: Bordeninventarisatie en aanpak. snelheidsverlagingen binnen en buiten de kom opstellen inclusief communicatieplan. • Verkeersmodel inzetten voor ruimtelijke plannen.
»	Duurzame en gezonde gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> • Maatregelenpakket fietspadenplan opstellen. • Uitvoering geven aan laadplan. • Plan van aanpak deelmobiliteit opstellen.
»	Sociale en verkeersveilige gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> • Verkeersplatform instellen bestaande uit belangenorganisaties, verkeerspolitie en inwoners met een signalerende taak richting college bij gemeentelijke verkeerszaken. • Inzetten op inclusieve mobiliteit (betaalbaar, toegankelijke bushaltes). • Aanpak Agrologistiek: bewustwordingscampagne in VVB verband opzetten. • Verder uitvoering geven aan Strategisch Plan Verkeersveiligheid waarin we ons richten op het beperken van risico's door een risicogestuurde aanpak. • Schoolzonebeleid maatregelenpakket opstellen. • Verkeerswijzer Groningen inzetten.

Fiets

Vanuit het thema duurzame en gezonde gemeente in het mobiliteitsprogramma is de fiets een belangrijk onderwerp. Nu deze is vastgesteld kunnen we aan de slag met het opstellen van een gemeentelijke fietsstrategie. Deze is tweeledig en bestaat uit fietsinfrastructuur en fietsstimulering. Voor de fietsinfrastructuur maken we een fietspadenplan. Dit begint met het in kaart brengen van ons fietsnetwerk. Van daaruit bepalen we wat belangrijke fietsverbindingen zijn en stellen we kwaliteitseisen op. Samen met de inwoners en belangenorganisaties brengen we ontbrekende schakels en wenselijke verbindingen in beeld. Dit geldt voor zowel het utilitaire als het recreatieve gebruik. Bij het onderdeel fietsstimulering gaan we onderzoeken wat er nog meer voor nodig is om het fietsen te faciliteren.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Goede fietsinfrastructuur.	<ul style="list-style-type: none"> • Hoofdnetwerk en secundaire fietsnetwerk in het Fietspadenplan opgesteld in 2024 verder uitwerken. • Ontbrekende verbindingen toevoegen. • Met inwoners en belangenorganisaties verder optimaliseren. • Kwaliteitseisen opstellen (breedtes etc.) aan de hand van richtlijnen CROW. • Maatregelenpakket opstellen.
»	Stimuleren fietsgebruik.	<ul style="list-style-type: none"> • Fietsstimuleringsaanpak verder uitwerken en faciliteren. • Stallingsmogelijkheden verbeteren. • Recreatieve fietsroutes toevoegen. • Stimuleringsacties opzetten (bewustwording en gedragsverandering). • Fietslaadinfra behoefte inventariseren (i.s.m. recreatie en toerisme).
»	Wandelen stimuleren.	<ul style="list-style-type: none"> • Wensen vanuit de inwoners voor dorps ommetjes inventariseren en beoordelen. • Waar mogelijk faciliteren.

Parkeren

Een van de mobiliteitsopgaven die we hebben geformuleerd is eerlijk parkeren voor iedereen. Ook willen we autoluwere verblijfsgebieden nastreven. Dit om de leefbaarheid in de woonwijken en centra te verhogen. Het hanteren van parkeernormen is belangrijk om de vraag naar en het aanbod van parkeerplaatsen in evenwicht te houden. Bij ruimtelijke plannen en initiatieven is het van belang dat hierover duidelijkheid bestaat en dat het onderdeel is van het planproces en afweging. Bijvoorbeeld bij inbreidingsplannen wanneer de parkeerdruk in de omgeving al hoog is. Het toepassen van alleen de parkeerkencijfers van het CROW is dan niet toereikend vanwege de ruime bandbreedte. Eigen parkeernormen gebaseerd op die van het CROW en afgestemd op de situatie in Het Hogeland is nodig.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Eerlijk parkeren voor iedereen.	<ul style="list-style-type: none"> • Parkeerbeleid opstellen. • Parkeren slim en verantwoord organiseren/reguleren.
»	Minder auto's in verblijfsgebieden (woonwijken en centra).	<ul style="list-style-type: none"> • Parkeernorm bepalen. • Parkeren op afstand stimuleren en zo mogelijk faciliteren door buiten de woonwijken en centra te realiseren, waardoor meer verblijfsruimte en ruimte voor groen ontstaat.

Openbaar vervoer

We willen een robuust en efficiënt openbaar vervoersysteem. Echter, we gaan zelf niet over het openbaar vervoer (OV). Het OV-bureau Groningen Drenthe is een samenwerking tussen de gemeente Groningen en de provincies Groningen en Drenthe. We formuleren een duidelijk standpunt over wat minimaal nodig is om te voldoen aan ons streven om het OV als aantrekkelijk alternatief voor de auto te behouden. We blijven ons inzetten om het OV in het landelijk gebied op een aanvaardbaar niveau in

stand te houden om zodoende vervoersarmoede te voorkomen. Met een dekkingsgraad van 72% is er nog ruimte voor verbetering. We hebben de Meedoenpas ontwikkeld waarmee inwoners met een laag inkomen gratis van het OV in de provincie Groningen gebruik kunnen maken.

Om de bereikbaarheid te versterken is het uitbreiden van mogelijkheden van voor- en natransport belangrijk. We moeten zorgen dat de reizigers goed op de hoogte zijn van de mogelijkheden. Met ketenmobiliteit combineren we verschillende soorten van vervoerswijzen. Dit kunnen deelfietsen zijn, maar ook goede parkeervoorzieningen voor auto's nabij het OV.

We hebben alle bushaltes in de gemeente geïnventariseerd op punten als toegankelijkheid en haltevoorzieningen zoals een fietsenstalling enabri. Aan de hand hiervan maken we een plan van aanpak en maken we gebruik van provinciale subsidies voor aanpassingen en treffen van voorzieningen.

Bij toegankelijkheid van bushaltes gaat het om de basiscriteria die hiervoor zijn opgesteld: perronhoogte en -breedte, juiste markering en geleidelijnen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Robuust en efficiënt openbaar vervoersysteem.	<ul style="list-style-type: none"> • Inzetten op het in stand houden van een aanvaardbaar niveau. • Plannen OV-bureau kritisch volgen zoals de jaarlijks aanpassingen dienstregeling. • Actief gemeentelijke ontwikkelingen onder de aandacht brengen van het OV-bureau (bijvoorbeeld bezoekers Werelderfgoedcentrum). • Zo nodig onderzoek laten uitvoeren om plannen OV-bureau goed te kunnen beoordelen (bijvoorbeeld strekken van buslijnen).
» Openbaar vervoer als aantrekkelijk alternatief voor de auto.	<ul style="list-style-type: none"> • Ketenmobiliteit stimuleren door aanbod van voor- en natransportmiddelen goed te laten aansluiten. • Inzet op doorontwikkelen naar hubs (goede parkeermogelijkheden). • Toegankelijkheid bushaltes verbeteren (perronhoogte en -breedte, markering, etc). • Uitbreiden/aanpak van bushaltevoorzieningen (abri, fietsenstallingen).

Beheer en Onderhoud

Ontwikkelingen in het Beheer en Onderhoud

In de omgevingsvisie “Roemte voor Het Hogeland” staat dat we een mooier, schoner, gezonder en duurzamer Hogeland willen. Deze visie benadrukt het maken van integrale keuzes en het afstemmen van programma’s en projecten om de leefomgeving te verbeteren.

Hierna de belangrijkste ontwikkelingen voor 2025 op het gebied van wegen, civiele constructies (bruggen/ beschoeiingen) en openbare verlichting. De ambities zijn gericht op het duurzaam en toekomst bestendig beheren en verbeteren van infrastructuur en groen. Er wordt gefocust op het integreren van duurzaamheid en klimaatadaptatie in alle projectfasen. Het vinden van een balans tussen

efficiëntie en de beschikbare middelen is daarbij essentieel. Dit wordt onder andere bereikt door regelmatige inspectie(s), bijgehouden data en (netwerk)planningen gemaakt door beheerpakketten zoals Obsurv.

Goede communicatie en veiligheid voor inwoners tijdens de werkzaamheden zijn belangrijk. Het betrekken van lokale bedrijven simuleert de werkgelegenheid en zorgt voor een betere uitvoering van projecten. De focus op duurzaamheid en de samenwerking met lokale bedrijven zullen bijdragen aan een toekomstbestendige infrastructuur. In 2025 stellen we integraal beleid op voor Wegen, Civiele Constructies/ o.a. bruggen, De Waterketen o.a. Rioleringen, Groen, Kabels & Leidingen en Gegevens/ Data. Dit integrale beleid vervangt de huidige beleidsplannen per 2026.

Voor de wegen, civiele constructies en de waterketen is een onderhoudsprogramma voor 2025-2027 opgesteld. Het onderhoudsprogramma 2025-2027 is innovatief door de integrale aanpak, de schaal van waarop we het toepassen en samenhangende contracten die optimalisatie, duurzaamheid en aanpassingen aan klimaatverandering benadrukken. De samenwerking met regionale bedrijven zorgt voor efficiëntie en verbetert de leefbaarheid, veiligheid en bereikbaarheid van onze gemeente. Het onderhoud van het groen wordt voornamelijk in eigen beheer uitgevoerd.

Het beleid voor de wegen en civiele constructies richt zich op minimaal verantwoord onderhoud, ook wel C-niveau genoemd. Dit betekent dat eigendommen minimaal veilig worden gehouden, en als er budget over blijft, wordt gewerkt aan verdere kwaliteitsverbetering en duurzaamheid. Er is ook een focus op het verminderen van de ecologische voetafdruk door het gebruik van gerecyclede materialen en natuur inclusiviteit. De ambitie is een hogere kwaliteit dan C te realiseren over verschillende gebieden (centra, wijken, buitengebied en fietspaden).

Ten aanzien van de openbare verlichting richten we ons op het vervangen van oude straatverlichting door energiezuinige LED lampen. Dit bespaart energie, onderhoudskosten en vermindert lichtvervuiling/hinder voor de natuur. De focus hier ligt meer en meer op slimme verlichting systemen. Deze systemen kunnen zich aanpassen aan de omgeving. In 2025 steken we in op het versnelt vervangen de oudere armaturen/lampen. We maken hier een driejarrenplan voor.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Een levend(ig) Hogeland.	<ul style="list-style-type: none"> • Het veilig beheren van de openbare ruimte (inclusief gladheidsbestrijding). • Onderhoud en beheer van onze eigendommen en waar dit kan prioriteit geven aan voet- en fietspaden. • We streven continue naar een kwalitatieve hoogwaardige leefomgeving. • We onderhouden op een tenminste minimaal verantwoord onderhoudsniveau. • We helpen onze inwoners om hun leefomgeving nog aantrekkelijker te maken.
»	Een groenbewust Hogeland.	<ul style="list-style-type: none"> • Waar mogelijk vergroten we de biodiversiteit en natuurwaarden. • Bij herinrichtingen en vervangingen is het uitgangspunt klimaatadaptief beheren/ onderhouden van de openbare ruimte. • Het "groener" maken van straten en pleinen door veel meer bomen (550 stuks) aan te

		<p>planten (Plan van Aanpak Groen; zie programmaplan 4, Openbaar Groen).</p> <ul style="list-style-type: none"> • We ondersteunen lokale initiatieven voor de verduurzaming van de leefomgeving. • We helpen ondernemers/aannemers bij het werken en denken in kringlopen van materialen, restproducten en grondstoffen.
»	Een goede milieukwaliteit en omgevingsveiligheid.	<ul style="list-style-type: none"> • De uitgangspunten genoemd in de verschillende onderdelen in de omgevingsvisie; geluid, geur, licht, trillingen, luchtkwaliteit, omgevingsveiligheid, bodem en ondergrond en water toepassen bij het beheer van de openbare ruimte. Specifiek benoemd: <ul style="list-style-type: none"> • Licht; "niet verlichten tenzij". • Trillingen; we hanteren de landelijke regels. • Water (zie programma 6).

Risico's per programma

Risico's beleid

Er zijn in het kader van de beheerplannen extra middelen beschikbaar gesteld. Door prijsstijgingen staan de beschikbare budgetten nog steeds onder druk. Dat heeft gevolgen voor het onderhoudsniveau van wegen, civiele constructies en openbare verlichting. We hebben inmiddels voldoende financiële middelen opgenomen in begroting, echter is er op onderdelen nog wel sprake van achterstanden die nog moeten worden weggewerkt.

Ten slotte is het ook mogelijk dat door een lager onderhoudsniveau kapitaalvernietiging ontstaat en activa eerder moeten worden vervangen of de onderhoudskosten verder oplopen.

Een gebrek aan middelen kan ook gevolgen hebben voor de uitvoering van de 'Mobiliteitsvisie' en onze ambities in Lauwersoog. Deze zullen slechts beperkt waargemaakt kunnen worden.

Openbaar vervoer: Wij zien een achteruitgang van de openbaar vervoersvoorzieningen. Dit zal betekenen dat er meer ingezet moet worden op doelgroepen vervoer.

Risico's bedrijfsvoering

De huidige prognose is dat de kwaliteit van ons te onderhouden areaal achteruit gaat in verband met uitstel van onderhoud. Als gevolg van de voortdurende forse prijsstijgingen lopen we het risico dat we het geplande onderhoud niet volledig kunnen wegzetten/inkopen binnen de huidige/toekomstige ramingen. De eigen personele capaciteit, maar ook een te geringe capaciteit in de markt (ingenieursbureaus) is op veel beleidsterreinen een probleem. Daarbij zien we ook dat het moeilijk is om goed gekwalificeerd personeel te vinden.

Ontwikkelingen

De problematiek binnen dit domein wordt steeds complexer en grootser. Dat vraagt een andere manier van samenwerken, waar we nog geen ervaring mee hebben. Denk daarbij aan andere gemeenten, waterschap en provincie.

Ten slotte: Alleen focussen op de eigen ambitie leidt tot suboptimale oplossingen. Een integrale gebiedsgerichte benadering is daarom noodzakelijk.

Beheersmaatregelen

De onderhoudsbudgetten herijken en bij de uitvoering van het onderhoudsprogramma de focus leggen op de grootste knelpunten, waarbij de kans op kapitaalvernietiging zo klein mogelijk wordt gehouden. Gewerkt wordt met een geoptimaliseerde planning op basis van tweejaarlijkse gedetailleerdere inspecties van de wegen en civiele constructies en de tussentijdse globale inspecties. De capaciteit en het ambitieniveau moeten met elkaar in evenwicht worden gebracht. Daarbij opstellen van een risicoparagraaf ten aanzien van de kwaliteit van het areaal met de financiële gevolgen.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- GR Havenmaatschap Delfzijl/ Eemshaven (Groningen Seaports)
- Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog B.V.

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Bereikbaarheid (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	12.635	13.321	14.014	13.830	13.721	13.590
Incidenteel			250			
Totaal lasten	12.635	13.321	14.264	13.830	13.721	13.590

Baten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	3.570	137	325	325	325	325
Incidenteel						
Totaal baten	3.570	137	325	325	325	325
Saldo programma *)	-9.065	-13.184	-13.939	-13.505	-13.396	-13.265

) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Onderhoud wegen	1.032	-39				
Onderhoud bruggen	3	-283				
Baggerplan	-390	40	-250	-156	-154	-154
Totaal mutaties	645	-282	-250	-156	-154	-154

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2025 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Programma Bereikbaarheid begroting 2024	13.184	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2025 verwerkt conform de Kadernota. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	265	N
- Herberekening van de investeringskredieten en de actualisatie van de investeringslijst geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten.	88	N
- Parkeren WEC; In de begroting is een opbrengst van € 188.000 geraamd voor de pacht van de parkeerplaats bij het Werelderfgoedcentrum. Aan de andere kant zijn er kosten voor een totaal van € 78.000	110	V
- Fluctuatie in onderhoudsbudget wegen, dit wordt gedekt uit de reserve wegen. Daarnaast doorvoeren prijsindexatie die wordt gedekt uit de daarvoor gereserveerde stelpost.	789	N
- In het baggerplan 2022-2031 is in een 10 jaren programma de gemeentelijke onderhoudsplicht voor het op orde houden van het watersysteem weergegeven.	323	N
- De energiekosten voor de Openbare Verlichting vallen mee. Daardoor kan het budget naar beneden worden bijgesteld.	200	V
- Conform onderhoudsplan civiele constructies wordt er in 2025 minder onderhoud uitgevoerd, dit wordt verrekend met de bestemmingsreserve Bruggen. Dat is een voordeel binnen dit programma maar per saldo budgetneutraal.	60	V
- Incidentele ramingen 2024;	313	V
- Planschade		
- Gladheidsbestrijding		
- Beleidsondersteunend onderzoek Verkeer en Vervoer		
- Overige mutaties < €40.000	26	V
Saldo Programma Bereikbaarheid begroting 2025	13.939	

3. Economie & Werkgelegenheid

Omschrijving

Dit programma richt zich op een toekomstbestendig bedrijfsleven. Het ondernemersklimaat moet goed zijn voor grote bedrijven, voor het MKB en voor ZZP'ers. We zetten in op het versterken van de lokale economie, met aandacht voor de agrarische sector en voor de activiteiten in de havens.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 3.1 Economisch beleid
- 3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur
- 3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen
- 3.4 Economische promotie

Beleidskader

Voor dit programma zijn de volgende beleidsdocumenten/ visies vastgesteld:

- Detailhandelsvisie gemeente Het Hogeland
- Marktverordening
- Visie en uitvoeringsplan recreatie en toerisme.
- Bedrijventerreinvisie
- Position paper economische agenda Nij Begun

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Stuurgegevens programma Economie & Werkgelegenheid

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

Verplichte beleidsindicatoren	Eenheid	Het Hogeland	Provincie Groningen
Funciemenging (verhouding banen/woningen)	%	78,9%	109,4%
Vestigingen (van bedrijven)	<i>Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar</i>	169	157

Stuurgegevens		Realisatie 2022	Realisatie 2023	Prognose 2024	Beoogd 2025	Beoogd 2026
Banen	<i>Aantallen</i>	17.740	18.010	18.000	18.200	18.200
Actieve bedrijven	<i>Aantallen</i>	4.660	4.890	5.500	5.500	5.500
Werkloosheid	%	3.2	3.1	3.0	3.0	3.0

Stuurgegevens (pilot)

Met uw raad is bij de vaststelling van de Voorjaarsnota afgesproken dat we in deze begroting een pilot op een aantal beleidsterreinen opnemen met concrete meetbare doelen of indicatoren. Daarbij willen we in de plannen en verantwoording ook nadrukkelijker ingaan op deze concrete doelen. Op deze wijze kunnen we een bijdrage leveren aan een goed politiek debat en hopen we de verantwoording ook compacter te kunnen maken. Deze ontwikkeling gaat overigens hand in hand met een interne ontwikkeling, waarbij wij steeds meer datagedreven gaan werken. De ontwikkelingen op de grondexploitaties en de vrijetijdseconomie maken onderdeel uit van de pilot die u dit voorjaar is voorgesteld. Helaas is het nog niet gelukt om alle onderdelen van de pilot te presenteren. We zien echter deze ontwikkeling als groeimodel, waarbij we de sturing op concrete doelen steeds verder willen uitbouwen. In de onderstaande tabel vindt u een weergave van de beschikbare stuurgegevens voor dit programma:

Kengetal/ Beleidsindicator	Eenheid	Rekening 2022	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Grondexploitaties:						
- Verkoop bedrijfskavels	<i>Aantal</i> <i>m²</i>	425	8.515			
- Voorraad kavels bedrijven	<i>Aantal</i> <i>m²</i>		5.767	7.452	6.505	6.802
Vrijetijdseconomie:						
- Toeristische overnachtingen	<i>Aantal</i>	311.015	339.715	325.000	330.000	330.000
- Banen vrijetijdssector	<i>Aantal</i>	1.090	1.150	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
- Bedrijven vrijetijdssector	<i>Aantal</i>	350	360	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
Actieve bedrijven en instellingen:						
- Kennisdiensten	<i>Aantal</i>	849	886	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
- Detailhandel	<i>Aantal</i>	632	650	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
- Bouw	<i>Aantal</i>	591	665	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
- Opheffing/Vertrek	<i>Aantal</i>	254	262	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
- Oprichting/Komst	<i>Aantal</i>	397	454	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
- Verkooppunten detailhandel	<i>Aantal</i>	244 (2017)	200 (2022)	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
	<i>m²</i>	73.900 (2017)	74.400 (2022)	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
- Verkooppunten horeca	<i>Aantal</i>	111	102	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
Werkgelegenheid:						
- Banen	<i>Aantal</i>	17.740	18.010	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
- Arbeidsparticipatie	<i>Aantal</i>	69,8%		n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
- Werkloosheid	<i>Aantal</i>	3,2%	3,1%	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.

* per 1.000 personen beroepsbevolking

Landbouw en transitie landelijk gebied

In 2023 en 2024 is gewerkt aan de transitie van het landelijke gebied. Samen met de provincie en de buurgemeenten willen wij richting 2025 werken aan de vervolgstappen. Want ook al is dit proces vanuit het Rijk gestopt, de wereld om ons heen en het klimaatverandering staan niet stil. En daar waar de omstandigheden veranderen moeten we zorgen dat we toekomstbestendig zijn. Ook gaat de kaderrichtlijn water in op 1-1-2027 en dat is al binnenkort. In de deelrapporten die op ons gebied staan allerlei (vrijwillige) maatregelen om de natuur te stimuleren, om bedrijfsvoering aan te passen zoals voor het spoelen van landbouwmachines en om meest kleinschalig nieuwe natuur te realiseren. Voor dit alles is een klein rijksbudget beschikbaar. Vanuit de provincie wordt gekeken hoe we dit budget samen met bestaande budget kunnen inzetten om toch de volgende slag te kunnen maken samen met de agrarische sector. Want dat heeft het proces wel geleerd, samen kom je verder en kweek je draagvlak. Samen met onze buurgemeenten Eemsdelta, Westerkwartier en Groningen, doen wij dat vanuit de lijn die wij hebben ingezet in de position paper.

Visserij

De visserij verkeert in onzekere tijd door de stikstof wetgeving enerzijds en de hoge brandstofprijzen anderzijds en het mogelijk niet meer bodem beroerend mogen vissen in de Waddenzee. Het ombouwen van schepen is duur en kent een lange terugverdientijd. Ook zijn er plannen gemaakt voor het Visserij Ontwikkel Plan. Een plan om de omgeving van visserijgemeenschappen te versterken. De definitieve versie hiervan komt in 2024.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Behoud van een duurzaam voortbestaan van visserij en visserijgemeenschap.	<ul style="list-style-type: none">• We voeren gesprekken en voeren een lobby met de Noordelijke Overheden om de visserij zoveel als mogelijk te ondersteunen.

Bedrijventerreinen

Vanuit de Bedrijventerreinvisie is gewerkt aan de uitbreiding en het toekomstbestendig maken van bedrijventerreinen. De acties voor uitbreiding zijn vastgelegd in een Uitvoeringsagenda. Wij willen daarbij ondernemers voldoende ruimte bieden om hun bedrijf te ontwikkelen. Om dat te bereiken herstructureren we onder andere bestaande bedrijventerreinen en ontwikkelen we ook nieuwe terreinen.

In de stuurgegevens aan het begin van dit programma ziet u ook de vestiging van bedrijven terug. Deze ligt boven het provinciaal gemiddelde en is ook gestegen ten opzichte van 2023. Ook ziet u een toename van het aantal actieve bedrijven in onze gemeente. Wij verwachten dat deze ontwikkeling zich ook in de komende jaren doorzet.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Aanbod bedrijventerreinen vergroten.	<ul style="list-style-type: none">• Uitbreiding bedrijventerrein Bedum: opmaken stedenbouwkundig plan incl. kavelplan, grond verwerven, participatie met diverse stakeholders.• Faciliteren ontwikkeling bedrijventerrein Zoutkamp; overname openbare ruimte, infra en riolering door gemeente, mogelijk aankoop resterende kavel, (mede) mogelijk maken toekomstbestendige aanleg.
»	Revitaliseren bedrijventerreinen.	<ul style="list-style-type: none">• Project revitaliseren Edama Uithuizen; planvorming voor klimaatbestendig,

		<p>aantrekkelijk, herkenbaar en zichtbaar bedrijventerrein.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Project revitaliseren bedrijventerrein Bedum: planvorming besparen, opwekken, opslaan en onderling belevaren van energie door ondernemers.
»	<p>Aantrekkelijkheid van Het Hogeland voor de toerist vergroten. Ondernemerschap Vrijtijdseconomie vergroten.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Een + op de promotie van Het Hogeland/Waddenland. • Projecten waterrecreatie. • Gastvrij ontvangst in de openbare ruimte (informatievoorziening). • Optimalisatie fiets- en wandelnetwerk • Inzetten op (koppel)kansen recreatie en toerisme bij projecten, trajecten en (gebieds-) opgaven.

Detailhandel

In de detailhandelsvisie Het Hogeland staan voorstellen voor meer compacte en aantrekkelijke winkelkernen. Daarbij kijken we naar leefbaarheid en de toekomst. We hebben de visie samen met het ondernemersplatform opgesteld. Nieuwe ontwikkelingen en vragen vanuit de markt toetsen we aan deze detailhandelsvisie.

In de aanvulling op de detailhandelsvisie maken we grootschalige detailhandel aan de randen van kernen mogelijk. Zo kunnen we inspelen op nieuwe trends, ontwikkelingen en behoeftes van plaatselijke initiatiefnemers. Wij zien hierin meerwaarde voor het aanbod, de leefbaarheid en de economische vitaliteit van het gebied.

Eén van de speerpunten voor het komend jaar betreft het vergroten van de aantrekkelijkheid van Lauwersoog. In dit kader wordt de koel- en vriescapaciteit voor vis en garnalen uitgebreid. Daardoor denken we de visserij-activiteiten in Lauwersoog in stand te kunnen houden.

Ook zijn we bezig met het realiseren van een marktplaats. Hierdoor wordt de keten in Lauwersoog verkort, worden nieuwe verdienmodellen voor vissers gerealiseerd en worden bezoekers van de haven nog beter bediend.

Ondernemersfonds

Het Ondernemersfonds Het Hogeland subsidieert collectieve projecten van ondernemers. Projecten die de economische vitaliteit in de regio of in de gemeente versterken en die door een Ondernemersvereniging in onze gemeente worden ondersteund.

	<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Vergroten zelfredzaamheid ondernemers	<ul style="list-style-type: none"> • Regie bij ondernemers belegd
»	Continueren subsidie ondernemersfonds.	<ul style="list-style-type: none"> • Het ondernemersfonds heeft tot en met het afgelopen jaar al 27 projecten gesubsidieerd. Deze ontwikkeling willen we ook in 2025 voortzetten
»	Noordelijke Promotiedagen.	<ul style="list-style-type: none"> • Gemeente en Ondernemersplatform organiseren samen 'Plein Het Hogeland'. De afgelopen jaren was dit een enorm succes, met veel deelnemers en ook steeds meer diverse deelnemers (o.a. uit toeristische sector en Heiploeg).

»	Ondernemers helpen duurzaam te ondernemen.	<ul style="list-style-type: none"> • Samen optrekken in het koploperproject. Bedrijven betalen zelf mee aan het project.
---	--	---

Recreatie en Toerisme

We hebben een stevige, fijnmazige en verrassende recreatieve infrastructuur die is gebouwd op ons cultureel erfgoed en onze landschappelijke waarden. In de Visie recreatie en toerisme het Hogeland 2030 is ook een uitvoeringsplan voor de komende tien jaar opgenomen. Daarin worden de actielijnen en acties benoemd die nodig zijn om de strategielijnen te behalen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Stimuleren, faciliteren en versterken van de vrijetijdssector.	<ul style="list-style-type: none"> • De gemeente faciliteert promotie en marketing door het subsidiëren van Waddenland voor de uitvoering van hun jaarplan. • Samen met Waddenland, de toeristische ondernemers, collega overheden en andere betrokken partijen is het uitvoeringsplan Visie recreatie en toerisme opgesteld. De actiepunten gaan o.a. over het stimuleren van het beleven van Het Hogeland te voet, per fiets of op het water en het versterken van het (verblijfs-)aanbod en het ontwikkelen van routes en arrangementen. Het uitvoeringsplan wordt tweejaarlijks gemonitord. • Opstellen van de Toekomstagenda Lauwersmeer. Doel van de Toekomstagenda Lauwersmeer, gericht op de komende 10-20 jaar, is om de opgaven en de ontwikkelingen in het Lauwersmeergebied in samenhang te beschrijven en verder uit te werken. De vrijetijdseconomie is hier een onderdeel van. • We willen met waterrecreatie een impuls geven aan ons gebied. Daarom gaan we met NPG middelen investeren in waterrecreatie. • Cofinanciering/subsidie van projecten en evenementen die het toerisme stimuleren. • Ondersteuning van ondernemers en organisaties bij vragen en plannen.

Risico's per programma

In 2024 is verder gewerkt aan de uitvoeringsagenda voor het toekomstbestendig maken van bedrijventerreinen. Een risico is gelegen in de uitvoeringskracht en investeringsmogelijkheden van bedrijven. Ter (financiële) ondersteuning hierbij hebben we onder meer de verduurzamingslening voor MKB-bedrijven verruimd. Het risico voor ons als gemeente is dat we voor de daadwerkelijke uitvoering afhankelijk zijn van derden. vanwege gestegen kosten neemt wellicht de investeringsruimte voor ondernemers af. De vraag naar producten en diensten blijft onverminderd hoog, waarbij schaarste en doorberekening van hogere kosten de prijzen opdrijven. De arbeidsmarkt is, in nagenoeg alle sectoren, niet eerder zo krap geweest als nu. Dit kan de (economische) groei belemmeren of zelfs doen afnemen. Ondernemers geven zonder uitzondering aan dat ze te maken hebben met personele krapte. Er is al jaren een trend van afnemende werkloosheid waar te nemen. Daarnaast stijgt het aantal banen al

enkele achtereenvolgende jaren. Dit ziet u ook terug in de stuurgegevens in het begin van dit programma.

Werkloosheid (bron: www.waarstaatjegemeente.nl):	Aantal banen (bron LISA)
2020 4,4%	16.570
2021 3,4%	17.100
2022 3,2%	17.940
2023 3,1%	18.010

Risico's bedrijfsvoering

We willen meer mensen naar onze gemeente trekken en ze verleiden meer uit te geven. Stichting Promotie Waddenland werkt daaraan via een meerjarenplan. Dit plan is een plus op de basistaken van Waddenland. Samen met Stichting Promotie Waddenland is gezocht naar de financiering hiervan. Ook EBG/team vrijetijdseconomie wordt hierbij betrokken. Het risico van het niet kunnen uitvoeren van het meerjarenplan is dat, qua ambitie en doelen voor de toeristische marketing van onze gemeente, minder ingezet kan worden op de kansen en ontwikkelingen die er liggen op het gebied van toerisme en recreatie in onze gemeente. Met het opnemen van de gevraagde bijdrage in de begroting wordt dit risico gemitigeerd.

Beheersmaatregelen

Ondersteuning van ondernemers waar nodig en samenwerking met partijen die begeleiding kunnen bieden, ter voorkoming van faillissementen en behoud van werkgelegenheid. Daarnaast zetten we in op samenwerking met partijen in het gebied om kennis te delen en samen op te trekken. Ten aanzien van de bedrijfsvoering en doelstellingen vindt monitoring op reguliere basis plaats.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Enexis Holding N.V.
- CSV Amsterdam B.V.
- Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.
- Vereniging van Gemeenten Aandeelhouders binnen Noord-Nederland (VEGANN).

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Economie en Werkgelegenheid (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	2.724	2.475	1.557	1.557	1.550	1.554
Incidenteel			100	100		
Totaal lasten	2.724	2.475	1.657	1.657	1.550	1.557

Baten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	2.224	891	879	889	898	908

Incidenteel						
Totaal baten	2.224	891	879	889	898	908
Saldo programma *)	-500	-1.584	-778	-768	-652	-646

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Visserij ontwikkelplan		450				
Ruimte voor ondernemers	-205	-115	-115			
Totaal mutaties	-205	335	-115			

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2025 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Programma Economie en werkgelegenheid begroting 2024		1.585
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2025 verwerkt conform de Kadernota. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	49	V
- Herberekening van de investeringskredieten en de actualisatie van de investeringslijst geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten.	29	V
- Incidentele ramingen 2024;	689	V
- Bijdrage Delfsail 2024		
- Afvoeren vervuilde grond		
- Cultuurlandschap Waddengebied		
- Budgetoverheveling 2023 -> 2024		
- Overige mutaties < €40.000	38	V
Saldo Programma Economie en werkgelegenheid begroting 2025		778

4. Leefbaarheid & Voorzieningen

Omschrijving

Wij vinden het belangrijk dat iedere inwoner van onze gemeente goed kan opgroeien, leven en wonen in de breedste zin van het woord. Bij dit programma zijn meerdere aspecten belangrijk.

Het gaat zowel om het voorzien in goed onderwijs (van peuterspeelzaalwerk tot middelbare school), leerlingenvervoer, adequate onderwijshuisvesting en scholenspreiding, als om een aantrekkelijk accommodatie- en activiteiten aanbod op het gebied van sport, kunst en cultuur. Daarnaast gaat het om passende huisvesting en een prettige leefomgeving met basisvoorzieningen in de buurt. Die leefomgeving heeft goed onderhoud en beheer nodig van het openbaar groen.

Inwoners werken ook zelf aan het verbeteren van de leefbaarheid. Daarom investeren we in krachtige, betrokken buurten en dorpen, die de ruimte krijgen om invloed te kunnen uitoefenen op hun eigen leefomgeving.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 4.1 Openbaar basisonderwijs
- 4.2 Onderwijshuisvesting
- 4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken
- 5.1 Sportbeleid en activering
- 5.2 Sportaccommodaties
- 5.3 Cultuurpresentatie, -productie en -participatie
- 5.4 Musea
- 5.5 Cultureel erfgoed
- 5.6 Media
- 5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie

Beleidskader

Het Koersdocument *Transformatie Sociaal Domein (2020-2030)* is uitgewerkt in een integraal beleidsplan Sociaal Domein en Samenleving "*Naar een nieuw sociaal domein*": maatwerkgericht, nuchter en solide. Langs de vier strategische doelen van meer veerkracht, meer preventie, meer maatwerk en meer innovatie werken we aan een toekomstbestendig sociaal domein en een sterke samenleving. Aanvullend daarop zijn andere initiatieven van belang voor dit programma, zoals de Regiodeal of De sociale agenda van *Nij begun op weg naar erkenning, herstel en perspectief*.

We investeren in sterke gemeenschappen die zelfredzaamheid en samenredzaamheid voorop hebben staan, naar leefbare dorpen waar het goed wonen is, met elkaar en voor elkaar. Daarom werken we aan vitale dorpen en brede welvaart.

Binnen dit programma zijn de volgende verschillende beleidsdocumenten vastgesteld.

- Visie Inwonerkracht Het Hogeland;
- Cultuurvisie gemeente Het Hogeland 2020-2023 'Groots in kleinschaligheid';
- Erfgoedvisie Het Hogeland;
- Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob);
- Woonvisie Het Hogeland;
- Groenbeleid gemeente Het Hogeland 2021 - 2030;
- Prestatieafspraken volkshuisvesting Het Hogeland;
- Dorpshuizenbeleid Het Hogeland;
- Beleidsvisie Sport en Bewegen in Het Hogeland (2021 – 2030);
- Lokale Educatieve agenda 2023-2033
- Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs;

- Verordening leerlingenvervoer;
- Verordening Financiële en Materiële Gelijktelling;
- Subsidieregeling peuteropvang;
- Beleidsplan jeugdsozen “Ruimte voor jongeren”

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Stuurgegevens programma Leefbaarheid & Voorzieningen

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

Verplichte beleidsindicatoren	Eenheid	Het Hogeland	Provincie Groningen
Absoluut verzuim	<i>Aantal per 1.000 leerlingen</i>	0,0	5,7
Relatief verzuim	<i>Aantal per 1.000 leerlingen</i>	7	18
Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	<i>% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs</i>	2,2	2,8
Niet-sporters	%	57,7	49,7

Stuurgegevens	Eenheid	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Beoogd 2024	Beoogd 2025	Beoogd 2026
Openbare basisscholen	<i>Aantallen</i>	12	12	12	12	12
Openbare voortgezet onderwijsscholen	<i>Aantallen</i>	1	1	1	1	1
Openbare nevenvestigingen voortgezet onderwijsscholen	<i>Aantallen</i>	2	2	2	2	2
Geplande versterking en nieuwbouw van scholen i.h.k.v. scholenprogramma	<i>Aantallen</i>	7	1	2	1	0
Uitrollen de Bibliotheek op school (dBos)	<i>Aantallen</i>	Alle 33 basisscholen hebben DBos	100%	100%	100%	100%
Bezoekers bibliotheek Bedum	<i>Aantallen</i>	39.595	46.017	47.000	55.000	58.000
Bezoekers bibliotheek Leens	<i>Aantallen</i>	28.325	35.568	36.000	40.000	43.000
Bezoekers bibliotheek Uithuizen	<i>Aantallen</i>	32.101	34.099	40.000	50.000	53.000
Bezoekers bibliotheek Winsum	<i>Aantallen</i>	44.309	43.807	45.000	50.000	54.000
Fysieke bibliotheken: uitrollen	<i>Aantallen</i>	37	169	200	250	300

Platformactiviteiten Bibliotheek 4 kernen						
Leven lang leren activiteiten bibliotheek 4 kernen	<i>Aantallen</i>	64	72	100	200	250
Bereik inwoners door inzet mobiele dienstverlening	<i>Aantallen</i>			600	1500	2000
melding over bomen	<i>Aantallen</i>	414	583	450	300	250
Meldingen over plantsoenen/ groen voorzieningen	<i>Aantallen</i>	699	759	800	650	400
Meldingen/ klachten speelvoorzieningen	<i>Aantallen</i>	43	33	45	30	25
Meldingen over begraafplaatsen	<i>Aantallen</i>	28	35	30	20	15
Actuele beleidskaart Archeologie						

Wonen en Leefbaarheid

We zetten (steeds meer) in op de kracht en ideeën van onze inwoners. Ieder dorp heeft immers een eigen karakter en kijkt op wat een 'leefbare woonomgeving' inhoudt. We stellen ons op als gelijkwaardig partner en faciliteren lokale initiatieven, zodat de inwoner in 2025 (nog) meer regie krijgt over hun eigen leefomgeving en (woon)geluk. Dat moet in het kader van landelijke wetgeving, maar we willen het ook zelf. Kleinere ingrepen of projecten laten we het liefst zo veel mogelijk aan de inwoners zelf over en wij faciliteren hen bij het organiseren daarvan. Want in het Beleidsplan Sociaal Domein en Samenleving staat: "In het nieuwe sociaal domein is noaberschap, het naar elkaar omkijken, de regel. Elkaar kunnen ontmoeten is daarbij belangrijk; als gemeente willen we deze plekken van ontmoeting dan ook behouden en stimuleren.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Strategische dorpsplannen positioneren als gemeente breed instrument om de leefbaarheid in dorpen samen met inwoners en maatschappelijk partners te verbeteren.	<ul style="list-style-type: none"> • We laten het Programma Wonen het instrument strategische dorpsplan/ dorpsagenda evalueren. • We initiëren vanuit die gezamenlijke aanpak twee woonkoersen.
» Inwoners in staat stellen om blijvend regie uit te oefenen over de invulling van hun leefomgeving en (woon)geluk.	<ul style="list-style-type: none"> • We maken de dorpsbudgetten structureel en geven de kaders ervan verder vorm.
» Dorpshuizen een stabiele financiële basis bieden, zodat ze goed kunnen (blijven) fungeren als ontmoetingsplek.	<ul style="list-style-type: none"> • We bieden meer maatwerk vanuit ons nieuwe dorpshuizenbeleid en daartoe verhogen we het budget indien nodig • We laten voor elk dorpshuis een meerjarenonderhoudsplan (MJOP) opstellen.

Wonen, zorg en welzijn

Het is een wettelijke taak om te zorgen voor sociale huurwoningen voor inwoners die geen woning kunnen kopen. Daarbij hebben we een opgave om diverse aandachtsgroepen te huisvesten. We stellen een woonzorg visie op en stemmen deze af in de regio met de woningcorporaties en de zorg en

welzijnsinstellingen. In de Woonzorgvisie maken wij de behoefte aan huisvesting van aandachtsgroepen en ondersteuning zichtbaar.

Daarnaast zullen we vanuit de Wet regie versterking volkshuisvesting onze huisvestingsverordening met urgentieregeling schrijven, zodat de aandachtsgroepen ook hierin zijn gewaarborgd. Dit krijgt een vertaling in de woningbouwprogrammering.

In het kader van wonen, welzijn en zorg vinden we de volgende uitgangspunten belangrijk: aardbevingsbestendigheid, het samen wonen van verschillende doelgroepen (zorg en niet-zorg), kleinschaligheid, flexibel bruikbare panden, en het plaats bieden aan wijk- en dorpsfuncties in zorggebouwen. Daarnaast vraagt het ook dat woningeigenaren hun eigen verantwoordelijkheid nemen voor het aanpassen van de woning op veranderende woonbehoeften.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Er is een sociale huurvoorraad die toekomstbestendig is (veilig, energiezuinig, levensloopbestendig) voor mensen die niet in staat zijn om zelf een woning te kopen.	<ul style="list-style-type: none"> • In de prestatieafspraken Volkshuisvesting maken we afspraken met de woningcorporaties en de huurdersorganisaties over aantallen toe te voegen sociale huurwoningen.
» Bepaalde (kwetsbare) groepen huurders (aandachtsgroepen) die moeilijk toegang hebben tot een woning vinden met voorrang een plek in de sociale huur.	<ul style="list-style-type: none"> • We verlenen voorrang aan specifieke doelgroepen op basis van de nog in 2024 op te stellen huisvestingsverordening en urgentieverordening conform de Wet versterking regie volkshuisvesting. • We continueren de prestatieafspraken rondom huisvesting van de doelgroepen (woon-, leer-werktraject, uitstroom Beschermd Wonen en Opvang, statushouders).
» Er is in de gemeente voldoende aanbod van voorzieningen op het gebied van wonen, zorg en welzijn, waar iedereen terecht kan. Inwoners en partners werken daarbij samen.	<ul style="list-style-type: none"> • We stellen een woonzorgvisie op en stemmen deze af met de regio. • We informeren de inwoners over de voorzieningen op het gebied van wonen, zorg en welzijn.
» In de particuliere huursector worden woningzoekenden, huurders en arbeidsmigranten beschermd tegen ongewenste verhuurpraktijken.	<ul style="list-style-type: none"> • We evalueren het instrument die is ingericht voor de Wet goed verhuurderschap. • We handhaven bij verhuurders die zich niet houden aan de normen voorgoed verhuurderschap.

Openbaar basisonderwijs

De gemeente heeft volgens de Wet op het Primair Onderwijs de taak om te zorgen voor voldoende openbare scholen binnen haar gemeentegrenzen. Binnen een straal van 10 kilometer vanaf de woonplaats moet voldoende openbaar onderwijs aanwezig zijn. Dat moet alleen als daar behoefte aan is. De gemeenteraad beslist daarnaast over:

- het stichten van nieuwe scholen;
- het opheffen van een openbare school

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Voor alle leerlingen in de gemeente is het openbaar basisonderwijs bereikbaar.	<ul style="list-style-type: none"> • We zien er op toe dat er voldoende openbare basisscholen zijn binnen de gemeente.

Onderwijshuisvesting

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de huisvesting van scholen in het basisonderwijs, voortgezet en speciaal onderwijs. Voorwaarden voor onder andere nieuwbouw, vervangende bouw en de eerste inrichting van een school zijn vastgelegd in de Verordening Voorzieningen Onderwijshuisvesting Gemeente Het Hogeland 2019. In de gemeente Het Hogeland zijn veel schoolgebouwen, mede door de versterkingsopgave, al toekomstbestendig gemaakt.

In juli 2024 is een nieuw Duurzaam Integraal Huisvestingsplan (DIHP) vastgesteld. Samen met de schoolbesturen zijn criteria vastgesteld voor de volgorde waarin vervangende nieuwbouw van schoolgebouwen wordt uitgevoerd. Hierin zijn ook koppelkansen met ontwikkelingen in de kinderopvang en het dorp meegenomen.

Daarnaast stellen we onderwijshuisvesting beschikbaar voor nieuwkomers in het primair onderwijs. Op 1 oktober 2024 is de school voor nieuwkomers verhuisd van Uithuizermeeden naar het voormalig schoolgebouw van De Piramiden in Winsum. Anderstalige kinderen, waaronder kinderen van statushouders en Oekraïners gaan drie dagen per week naar deze taalklas. Zij worden via het leerlingenvervoer naar de taalklas vervoerd. De andere dagen volgen deze kinderen onderwijs in het dorp waar ze wonen. De kinderen die wonen op de COA locatie in Winsum gaan 5 dagen per week naar de taalklas. Ook de peuteropvang die voorheen op de COA locaties gevestigd was bevindt zich nu in het schoolgebouw.

Leerlingen in het voortgezet onderwijs gaan naar een Internationale SchakelKlas (ISK). Deze is gevestigd in de voormalige basisschool de Rank in Warffum.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Toekomstbestendige en hoogwaardige huisvesting met een goed binnenklimaat voor het primair en voortgezet onderwijs.	<ul style="list-style-type: none"> • Op basis van het DIHP zijn de onderwijshuisvestingsaanvragen beoordeeld.

Onderwijsbeleid en leerlingzaken

Onderwijs is cruciaal voor de ontwikkeling van onze jeugd. De eerste verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij de ouders. Wij bieden ondersteuning waar dat nodig is en zorgen voor goede (voor)schoolse voorzieningen. De gemeente heeft een aantal wettelijke taken op het gebied van het onderwijs:

- leerlingenvervoer naar speciaal onderwijs en speciaal basis onderwijs;
- het uitvoeren van de leerplichtwet;
- het voorkomen van onderwijsachterstanden.

In 2023 is de Lokaal Educatieve Agenda vastgesteld voor de periode 2023 tot en met 2033. Hiermee is door alle LEA partners (schoolbesturen, GGD, Kinderopvangorganisaties Kansrijke Groningers) een gezamenlijke koers voor de lange termijn bepaald. We hebben ons gecommitteerd aan vier thema's:

1. Kind centraal
2. Leven lang ontwikkelen
3. Ieder kind doet mee
4. Taal

Door deze samenwerking bieden we een rijk aanbod voor ieder kind in zijn eigen omgeving. Hierdoor kunnen kinderen zich optimaal ontwikkelen in de gemeente Het Hogeland.

Daarnaast zetten wij ons samen met de schoolbesturen in voor het vergroten van kansengelijkheid binnen het onderwijs. Dat doen wij door middel van de volgende projecten:

- Tijd voor Toekomst: het aanbieden van een verrijkte schooldag op zes basisscholen.
- Kansrijke Groningers: een ICT programma op het basis- en voortgezet onderwijs en lessen in techniek en ondernemen.
- Gelijke Kansen Alliantie: Kennisdeling, het verbeteren van gelijke kansen in het onderwijs en aansluiten onderwijs - arbeidsmarkt.

Het leerlingenvervoer is ook een onderdeel van het onderwijsbeleid. Onder bepaalde voorwaarden kunnen ouders van kinderen, die naar een speciale school voor basisonderwijs, speciaal onderwijs of speciaal voortgezet onderwijs bezoeken in aanmerking komen voor een vergoeding voor het leerlingenvervoer. Het zelfstandig reizen, al dan niet onder begeleiding, met het openbaar vervoer wordt gestimuleerd om zo de zelfstandigheid en zelfredzaamheid van kinderen in het voortgezet speciaal onderwijs vergroten. Ook wordt de betrokkenheid van ouders bij de schoolgang van de kinderen gestimuleerd door eigen vervoer te vergoeden in plaats van taxivervoer.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» We willen een integraal en vraag gestuurd gemeentelijk aanbod van lokale educatieve aanbieders voor scholen.	<ul style="list-style-type: none"> • We nemen deel aan het project 'Niet stapelen, maar vervangen'. In een digitale tool is het complete lokale educatieve aanbod inzichtelijk. Scholen kunnen dit aanbod afstemmen op de eigen leermiddelen. In de tool is o.a. zichtbaar aan welke leerdoelen het aanbod bijdraagt. Zo zorgen we ervoor dat het lesaanbod niet stapelt, maar vervangt en verrijkt.
» We willen leesbevordering voor kinderen stimuleren. Leesbevordering op jonge leeftijd heeft een positief effect op taalontwikkeling en leesvaardigheden.	<ul style="list-style-type: none"> • We bieden leerlingen vroegtijdig een leesaanbod aan door middel van de volgende programma's: • De Bibliotheek op School'. Dit is een programma dat zich richt op het stimuleren van lezen en het vergroten van leesplezier. • 'Boekstart in de Kinderopvang'. Dit richt zich zowel op het voorlezen op de kinderopvang als thuis door de ouders. • De vakantie voorleestent in Uithuizen. Door in de zomervakantie te blijven lezen blijft het leesniveau op peil. • De LEA werkgroep taal ontwikkelt een doorgaande leerlijn in (voor)lezen voor kinderen van 0-18.
» Een passend voorschools aanbod voor ieder kind vanaf 2 jaar.	<ul style="list-style-type: none"> • Door middel van subsidie is peuteropvang voor alle peuters toegankelijk. • Voor kinderen vanaf 2,5 jaar met een taalachterstand is er een aanvullend aanbod in de vorm van Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE).

		<ul style="list-style-type: none"> • We ondersteunen de peuteropvang in specifieke situaties met extra subsidiemogelijkheden. Bijvoorbeeld in het geval van zware VVE groepen en ouderbeleidactiviteiten. • We bieden een VVE aanbod aan voor niet Nederlandstalige peuters die woonachtig zijn op de COA locatie.
»	We bereiken meer dan 90% van de kinderen met een risico op een taal- of ontwikkelingsachterstand met een VVE programma.	<ul style="list-style-type: none"> • In het VVE kwaliteitskader zijn afspraken gemaakt met schoolbesturen, voorschoolse aanbieders en de jeugdgezondheidszorg over de uitvoering van VVE. Onder andere over de doelgroepdefinitie. Het Kwaliteitskader geldt van 2024-2026. • We maken gebruik van de VVE-monitor om het bereik en non-bereik van het VVE programma te monitoren.
»	De pedagogische en educatieve kwaliteit van VVE versterken	<ul style="list-style-type: none"> • Eind 2023 is onderzoek gedaan naar de pedagogische en educatieve kwaliteit van de VVE op locatieniveau. In de periode 2024 tot en met 2026 stellen koppels van kinderopvang en onderwijs verbeterplannen op en voeren zij deze uit. De plannen zijn gebaseerd op de adviezen die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen. Voor de uitvoering van de verbeterplannen is er subsidie beschikbaar vanuit de OAB middelen.

Passend onderwijs

Op basis van de Wet Passend Onderwijs moeten alle leerlingen een plek krijgen op een school die past bij hun kwaliteiten en hun mogelijkheden. Om alle kinderen en jongeren optimale ontwikkelingskansen te bieden, is samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp nodig. De ondersteuningsroute is een tool om dit te bewerkstelligen.

	<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Passend Onderwijs moet ervoor zorgen dat elk kind het beste uit zichzelf haalt. Scholen bieden daarom extra hulp aan leerlingen die dit nodig hebben, zoals kinderen met leer- of gedragsproblemen.	<ul style="list-style-type: none"> • We werken volgens de vastgestelde ondersteuningsroutes PO en VO. Dit is een provinciale route met lokale invulling. Het uitgangspunt van de lokale ondersteuningsroute is het bieden van nabij onderwijs waar mogelijk en zo veel mogelijk preventieve inzet. Dit draagt bij aan het terugdringen van het aantal voortijdig schoolverlaters en thuiszitters en vermindert de inzet van geïndiceerde zorg.
»	Problemen van leerlingen tijdig signaleren en ondersteuning bieden vanuit een voorliggende voorziening. Hiermee willen we voorkomen dat leerlingen onnodig	<p>We financieren:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De jeugdverpleegkundige als schoolcontactpersoon op het primair onderwijs;

gebruik moeten maken van geïndiceerde jeugdhulp.	<ul style="list-style-type: none"> • schoolmaatschappelijk werk (SMW) op het voortgezet onderwijs; • De pilot jeugdondersteuner op 3 scholen en kinderopvang KindH in Uithuizen. • School als Wijk (SAW) op het MBO in de provincie.
--	---

Sportbeleid en activering

De vastgestelde 'Visie Sport en Bewegen' (2021) vormt de basis van het sport- en beweegbeleid. In deze visie zijn 4 sporen opgenomen:

1. Sport & bewegen in een uitnodigende en veilige omgeving;
2. Sport & bewegen met vitale sport- en beweegaanbieders;
3. Sport & bewegen van jong tot oud;
4. Inclusief sporten en bewegen.

Dit leidt jaarlijks tot uitvoeringsplannen, waarbij het (lokaal) Sport & Beweegakkoord momenteel het meest actueel is. We sluiten aan bij GALA (Gezond en Actief Leven Akkoord) voor een extra impuls. De kern is het blijvend aandacht besteden aan deelname én ontwikkelen van sporten en bewegen. Wij ondersteunen hierbij zowel sportverenigingen als de sportaanbieders waarbij volop aandacht is voor integraal werken..

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Het is onze ambitie om 'gemeente-breed' zoveel mogelijk inwoners een leven lang plezier te laten beleven aan sporten en bewegen. De specifieke aandacht gaat hierbij uit naar kinderen, ouderen en inwoners met een beperking.	<ul style="list-style-type: none"> • Het ondersteunen van sportaanbieders in hun primaire proces (stevig fundament); • Het aanbod vergroten door in te spelen op particuliere initiatieven (meer betekenis); • Gemaakte plannen in GALA en Sportakkoord uitwerken naar de praktijk, in samenwerking met de ketenpartners (groter bereik); • Monitoren op behaalde doelen en resultaten, mede door partners van het Bewegeam.

Sportaccommodaties

We willen dat onze sportaccommodaties kwalitatief verantwoord en veilig kunnen worden gebruikt. We gaan de harmonisatie in beleid verder vorm en inhoud geven, met als streven een vergelijkbaar gebruik door de bewegende en sportende inwoner van de gemeente te realiseren. Ook vestigen wij aandacht op het verantwoord en veilig gebruik van onze openbare ruimten voor sport- en beweegactiviteiten. In de toekomst onderzoeken we de behoefte van de inwoners.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Buitensportaccommodaties verduurzamen.	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen Plan van Aanpak op grond van data-inventarisatie, en een vervolg geven op de gestarte acties (LED-verlichting) in 2024; • Toekomstgericht plannen ontwikkelen.
» Realiseren van een stevig sportfundament met vitale sportaanbieders.	<ul style="list-style-type: none"> • Bevorderen aandacht voor (veilig en verantwoord) sporten op sportaccommodaties, maar ook in openbare ruimten;

	<ul style="list-style-type: none"> • Bestaande sportaccommodaties qua onderhoud en inrichting up-to-date houden. Daar waar nodig bevorderen van zelfredzaamheid én zelfwerkzaamheid.
--	---

Cultuur en bibliotheken

We staan voor een levendig en cultureel bruisend Hogeland waaraan iedereen in de gelegenheid is om actief en/of passief deel te nemen aan het culturele leven en waar de verbindende en verrijkende waarde van cultuur bijdraagt aan het welzijn van de inwoners en de aantrekkelijkheid van de gemeente voor bedrijven en bezoekers. Dit is de missie van de Cultuurvisie 2020-2023. Deze missie zal naar waarschijnlijkheid grotendeels gelijk blijven in de herziene versie van de Cultuurvisie, die nog in 2024 wordt opgesteld. In deze visie zijn vier speerpunten uitgewerkt met bijbehorende actiepunten. De hoofdpunten worden hieronder benoemd.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Overall cultuur van en voor iedereen.	<ul style="list-style-type: none"> • Initiatieven en projecten van het Jeugdcultuurfonds, het Taalhuis, maatjesprojecten en de Bibliotheek op School en de inzet van de twee netwerken Cultuureducatie ondersteunen, stimuleren en kenbaar maken. • Activiteiten en projecten gericht op jongeren stimuleren. • De culturele partijen aanmoedigen om vraaggericht te gaan werken en aan te sluiten bij de behoeften van hun doelgroepen. • Laagdrempelige culturele initiatieven ondersteunen.
» Verbinden, het bevorderen van netwerkvorming en samenwerkingen.	<ul style="list-style-type: none"> • Het Cultuurplatform het Hogeland ondersteunen en bijdragen aan een duidelijkere positionering van het platform in het culturele veld. • De musea ondersteunen met het verdiepen van de Waddenmusea samenwerking. Dit waarschijnlijk in samenwerking met gemeente Westerkwartier. • Twee cultuurcoaches inzetten voor een betere samenwerking tussen scholen en verschillende cultuureducatieaanbieders en voor de verbinding tussen aanbieders van kunst- en cultuur activiteiten, organisaties en inwoners. • Cross-overs vanuit cultuur met onderwijs, welzijn, zorg, recreatie, innovatie en/of economie verder bevorderen en stimuleren. Door bijvoorbeeld de cultuurcoaches in het kader van het GALA ook in te zetten om de verbinding te maken met het sociaal domein, met cultuur als middel voor gezondheid en preventie.

»	<p>Vernieuwing en innovatie in de cultuursector om de cultuursector te laten aansluiten bij en/of bij te laten dragen aan ontwikkelingen in de samenleving.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Instellingen ruimte bieden om vanuit een sterke basis te vernieuwen met ruimte voor experiment. • Nieuwe initiatieven in de sector aanjagen. Bijvoorbeeld op het gebied van samenwerkingen met andere sectoren. • Cultuurcafés/bijeenkomsten organiseren (o.l.v. het Cultuurplatform) om nieuwe ideeën op te halen.
»	<p>Cultureel ondernemerschap, culturele profilering en gebiedsmarketing.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Samenwerkingen en netwerk van partijen zoals de provincie, de VGG, en Het Cultuurplatform en ondernemersverenigingen versterken. • Blijven zoeken naar zinvolle vormen van ontmoeting tussen de sector en andere partijen ten behoeve van cross-overs en cultureel ondernemerschap. Verbindingen leggen met lokale culturele verenigingen en organisaties. Bijvoorbeeld met het grootschalige kunstproject Soundings - sense of place en de Zummerbühne. • De gemeentelijke collectie buitenkunst is geïnventariseerd door Werk op Maat. Dit willen we inzichtelijk maken voor inwoners en bezoekers. • Het culturele profiel en verhaal van Het Hogeland samen met erfgoed, recreatie en toerisme benoemen, versterken en promoten.
»	<p>De bibliotheek is er voor iedereen: Vier centraal gelegen, waardevrije, openbare, laagdrempelige fysieke bibliotheken in Leens, Uithuizen, Bedum, Winsum. Met een vraaggericht aanbod op de programmalijnen een Leven lang leren, Meedoen in de samenleving en werken aan geletterdheid.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Centrumplannen Bedum: er wordt een nieuwe bibliotheek gebouwd aan de Vlijt. • Centrumplannen Winsum: aangehaakt bij het plan voor Obergum voor een nieuwe bibliotheek. • Verder bouwen aan de maatschappelijk educatieve functies: de bibliotheek als een fysiek podium, een platform voor inwoners, instellingen en community's door te faciliteren en organiseren van activiteiten en programma's voor verschillende doelgroepen.
»	<p>De dienstverlening op programmalijn een leven lang leren.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Meer bekendheid geven aan de lijn een leven lang leren in de bibliotheek via de informatiepleinen: voor inwoners is er een aanbod voor persoonlijke ontwikkeling en mogelijkheden voor vernieuwing van kennis en competenties.
»	<p>Extra aandacht besteden aan de maatschappelijke meerwaarde van de bibliotheek en de verbinding met het sociaal domein door het opzetten van informatiepleinen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er worden 4 fysieke informatiepleinen in de bibliotheken Bedum, Leens, Uithuizen en Winsum opgezet. Hierbij staat informatie, kennis en doorverwijzing rondom het sociaal domein centraal. Met extra aandacht voor het versterken van samenwerken met relevante partners..

»	Extra aandacht voor het vergroten van het bereik van inwoners in de gemeente door het inzetten van mobiele dienstverlening.	<ul style="list-style-type: none"> • De mobiele variant van een informatieplein is 'de bus'. Deze voorziet in de behoeften om dienstverlening aan te bieden op plaatsen die minder voorzieningen hebben. De bus rijdt wekelijks door Het Hogeland.
---	---	---

Openbaar groen

In 2023 is het groenbeleidsplan geëvalueerd om inzicht te krijgen in de uitvoering van het beleid. De aanbevelingen sluiten aan bij de ambities die door de raad zijn vastgesteld. Vanuit de evaluatie is een plan van aanpak opgesteld waarin een aantal aanbevelingen zijn uitgewerkt. Het gaat hierbij om de stappen waar we op korte termijn mee kunnen beginnen.

Het groen is een belangrijke factor in de openbare ruimte voor klimaat, biodiversiteit en sociale cohesie. De stijgende temperaturen en meer en langere periodes van droogte en neerslag zullen voor het inrichten van groen andere keuzes vragen. In het kader van integraal beheer houdt het groenbeleid daar rekening mee. Het streven naar een afgesproken eindbeeld en ambitieniveau omvat ook invulling geven aan onze wettelijke zorgplicht. Het veilig houden van de groene leefomgeving is een dagelijkse bezigheid. Ook het samenwerken met inwoners speelt een rol binnen het openbaar groen. Afhankelijk van de schaal van de herinrichting denken inwoners mee in plannen van de gemeente. Ook zijn er binnen de gemeente een aantal vrijwilligersgroepen actief bezig om zich in te zetten voor natuur en landschap in de regio.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Kwaliteit van het groen.	<ul style="list-style-type: none"> • Nulmeting van het groen voor het beoordelen van de kwaliteit. • Uitvoeren van onderhoud in bosgebieden.
» Biodiversiteit en natuurwaarden.	<ul style="list-style-type: none"> • Aansluiten bij het Deltaplan biodiversiteitsherstel. • Opzetten van pilots op kleine schaal. • Werken met de gedragscode van stadswerk. • Het aanplanten van toekomstbestendig groen.
» Samenwerking met inwoners.	<ul style="list-style-type: none"> • Samenwerken met Landschapsbeheer door middel van Streekbeheer welke bewoners initiatieven steunt en begeleid.
» Het op orde brengen van boomonderhoud.	<ul style="list-style-type: none"> • Snoeironde uitvoeren waar nodig. • Kappen van de ca. 400 gevaarlijke bomen.
» Het aanplanten van nieuwe bomen	<ul style="list-style-type: none"> • Dit aantal bestaat uit de hierboven genoemde 400, plus ca. 150 bomen die al zijn gekapt in afgelopen jaren. • Planvorming maken voor het planten van bomen. • Uitvoering geven aan de planvorming.
» Transitie dorps- en wijkgericht werken.	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen van een implementatieplan.

Speelvoorzieningen

We stimuleren inwoners om initiatief te nemen. Op het gebied van speelvoorzieningen is te merken dat daar relatief veel gebruik van wordt gemaakt. Voor het zelfbeheer van speelplekken is het aspect van aansprakelijkheid voor alle partijen nogal eens een reden om terughoudend te zijn. De speeltuinen dateren grotendeels uit de jaren '80 en '90 en voldoen niet meer aan de moderne eisen van veiligheid. Daarom stellen wij nieuw speelbeleid op. Wij verwachten dat dit is afgerond in het vierde kwartaal van

2024. In dit beleid willen we tegemoet komen aan de veranderende behoeften van onze jongste inwoners en hun ouders.

Het nieuwe beleid introduceert speelplekken met meer natuurlijke elementen en speeltoestellen in alle leeftijden die samen met bevolking zijn samengesteld. Daarbij willen we de fysieke en sociale ontwikkeling van kinderen stimuleren en tegelijkertijd een veilige en inclusieve speel- sportomgeving bieden.

Pilotprojecten met sport kunnen/ zullen dienen als o.a. model voor verdere uitrol. Dorpscoördinatoren, gemeenschapsbijeenkomsten en online platforms zullen worden gebruikt om input van bewoners te verzamelen. Op lange termijn streven wij naar een veilige, speelvriendelijke gemeente die door kinderen en ouders als favoriet worden beschouwd.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Veilige en functionele speelvoorzieningen.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren van veiligheids- en functionele inspecties. • onderhoudsronde uitvoeren Q3
»	Aantrekkelijke speelvoorzieningen voor alle doelgroepen.	<ul style="list-style-type: none"> • Betrekken doelgroepen bij planvorming, continu. • Adviseren en faciliteren bij initiatieven van inwoners, continu

Begraafplaatsen

De beeldkwaliteit van begraafplaatsen betreft grotendeels beheer en onderhoud van groenvoorzieningen. Uitgangspunt is kwaliteitsniveau B, met dien verstande dat gestreefd wordt naar de bovenkant van de bijbehorende bandbreedte.

In 2023 zijn de eerste plannen gemaakt om de inrichting van begraafplaatsen aan te pakken en deze van een kwaliteitsimpuls te voorzien.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Een waardige omgeving voor respectvol kunnen bijzetten en herdenken van overledenen.	<ul style="list-style-type: none"> • Focussen op een hoog kwaliteitsniveau openbaar groen door kwaliteitsimpuls of aanpassing inrichting. Concrete plannen zijn er voor Warffum en Baflo. Overige locaties zijn in voorbereiding. • Stimuleren en faciliteren onderhoud door vrijwilligers zoals graven onderhoud of klein groen onderhoud te plegen. • Inventariseren opties voor gedenkzuilen en bijzetten urnen.
»	Voldoende capaciteit voor bijzetten.	<ul style="list-style-type: none"> • Benutten herinrichting voor extra capaciteit. • Opstellen van ruimingsplannen.
»	(Behouden van) waardevolle graven.	<ul style="list-style-type: none"> • (Waarde)beoordelen van te ruimen graven; • Inpassen waardevolle graven in inrichtingsplannen; • Herstellen waardevolle graven.

Subsidies

Wij willen de inwoners van Het Hogeland aanmoedigen om activiteiten te organiseren. Dat doen wij door subsidie te geven. In de diverse subsidieregelingen hebben wij opgenomen waarvoor inwoners subsidie aan kunnen vragen. Deze subsidies dragen bij aan een fijne leefomgeving in onze gemeente. Hiermee willen wij ook de sociale samenhang tussen de inwoners verbeteren. Wij hebben de volgende doelen om dit te bereiken.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Het subsidieteam is laagdrempelig en makkelijk bereikbaar. Inwoners ervaren geen drempel om een subsidieaanvraag in te dienen.	<ul style="list-style-type: none"> • Wij zorgen dat de informatie over subsidies op de website altijd up-to-date en overzichtelijk is. • Wij denken graag met inwoners mee en geven tips over subsidiemogelijkheden. • De dorpencoördinatoren attenderen inwoners op de diverse subsidiemogelijkheden.

Musea

Wij subsidiëren structureel vier musea (Museum Borg Verhildersum, de Menkemaborg, Openluchtmuseum Het Hoogeland en Museumtuin Domies Toen). De overige musea ondersteunen we waar mogelijk.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Organisatorisch en financieel gezonde musea.	<ul style="list-style-type: none"> • Samen met de musea en de provincie onderzoeken op welke wijze de exploitatie ervan geoptimaliseerd kan worden. • Ondersteunen en verdiepen van de samenwerking tussen de Waddenmusea. Hier doen de volgende vier musea aan mee; de Menkemaborg, Museum Borg Verhildersum, Openluchtmuseum Het Hoogeland en het Visserijmuseum. • Om het Visserijmuseum in Zoutkamp toekomstbestendig te houden en in verband met de ontwikkelingen omtrent het VOP onderzoeken we de mogelijkheden voor een structurele subsidie.

Archeologie

Bij ruimtelijke initiatieven moet worden onderzocht in hoeverre bodemingrepen (zoals graven, ploegen, funderen) het archeologisch bodemarchief kunnen aantasten. Bij aantasting van archeologie stelt de gemeente – in haar rol als bevoegd gezag – voorschriften op om de archeologie te borgen. De beleidskaart archeologie speelt hierbij een belangrijke rol, evenals het Omgevingsplan.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Goede borging van archeologische waarden bij bodemingrepen.	<ul style="list-style-type: none"> • Werkwijze archeologie op orde (in afstemming met RO en VTH).

	<ul style="list-style-type: none"> • Ruimtelijke initiatieven toetsen op gevolgen voor archeologie. • Initiatiefnemers waar nodig begeleiden in archeologisch onderzoek. • Archeologie verwerken in Omgevingsplan.
--	---

Beleid erfgoed en monumenten

Erfgoed

Binnen de ruimtelijke ordening is erfgoed een belangrijke en wettelijke taak. Gemeenten zijn wettelijk verplicht om archeologie en gebouwd erfgoed te borgen in vergunningaanvragen en ruimtelijke plannen. Daarnaast is erfgoed belangrijk voor een aantrekkelijke gemeente, voor zowel inwoners als bezoekers. Naast de wettelijke taken willen we een brede plus zetten op erfgoed. Die plus bestaat bijvoorbeeld uit het ontwikkelen van een cultuurhistorische waardenkaart, een onderzoeksagenda archeologie, participatie (bijvoorbeeld een klankbordgroep of erfgoedplatform), een bewustwordingscampagne en een monumenteninspecteur.

In de nieuwe 'Erfgoednota 2025-2035' - die naar verwachting eind 2024 gereed is - werken we dit verder uit. In 2025 starten we met de uitvoering van de acties die voortvloeien uit deze nieuwe Erfgoednota.

Gebouwd erfgoed

De instandhouding van rijksmonumenten zoals borgen, boerderij, molens, huizen en andere rijksmonumenten die van historische waarde zijn, is van groot belang. Ook gemeentelijke monumenten zijn van waarde en hebben nagenoeg dezelfde bescherming als rijksmonumenten. Wij zien het als onze taak om het behoud ervan te borgen in de vergunningverlening en de waardering van erfgoed in het algemeen uit te dragen.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Instandhouding gemeentelijke monumenten en rijksmonumenten.	<ul style="list-style-type: none"> • Het begeleiden van vergunningaanvragen samen met Adviescommissie ruimtelijke kwaliteit en Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. • Inhoudelijke plannen voor monumenten beoordelen op behoud van erfgoedwaarden. • Inhoudelijk meedenken en actief begeleiden van initiatieven bij monumenten.
»	Bescherming cultuurhistorische waarden landschap, karakteristieke gebouwen en unieke kenmerken van het landschap. Borgen van de ruimtelijke kwaliteit.	<ul style="list-style-type: none"> • Plannen toetsen aan Erfgoednota en Welstandsnota. • Uitvoeren van Erfgoednota (publiekscampagne, PR, berichtgeving over ontwikkelingen en thema's in de monumentenzorg).
»	Erfgoed blijvend onder de aandacht brengen van onder meer inwoners, ondernemers en bezoekers van de gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> • Invulling geven aan de Open Monumentendag. • Publiekscampagne bewustwording.

Media

Lokale Omroep Het Hogeland is het najaar 2020 van start gegaan. Hun licentie loopt tot november 2024. Voor 2025 wordt er een nieuwe omroep aangewezen door het Commissariaat voor de Media. De gemeente heeft hierin een adviserende rol.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Goed functioneren van de lokale omroep.	<ul style="list-style-type: none"> • Zorg dragen voor de bekostiging van de lokale omroep onder de voorwaarde dat de gemeenteraad het Commissariaat voor de Media positief adviseert over de aanwijzingsaanvraag.
»	Een lokale omroep die haar programma richt op de bevrediging van de maatschappelijke behoeften die in de gemeente leven en die bestemd is voor de inwoners van de gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> • Toezicht houden opdat de inhoud van het programma van de lokale omroep voldoet aan de kwaliteitseisen van de Mediawet. • Het stimuleren en aanjagen van een streekomroep naar aanleiding van de nieuwe Mediawet.

Businesscase IBOR

Vanuit het Ontwikkelplein zijn er medewerkers (voornamelijk WSW) werkzaam in het groen bij IBOR-Uitvoering. Bekend is dat de komende jaren in verhouding best veel uitstroom zal plaatsvinden van zowel ambtelijk personeel als WSW-medewerkers. De vraag die daarbij naar voren komt is, wat de veranderde instroom van soort doelgroep (afpraakbanen en beschut werk) en de veranderde arbeidsmarkt voor (financiële) gevolgen heeft voor IBOR.

Om deze vraag te beantwoorden wordt er gewerkt aan een businesscase IBOR. Hierin wordt gekeken naar de huidige situatie en de te verwachten (financiële) gevolgen op de korte (1-2 jaar), middellange (3-5 jaar) en lange termijn (5+ jaar). Eind 2024 zal de businesscase zijn afgerond, zodat het resultaat en de jaarlijkse evaluatie kan worden meegenomen in de komende begrotingsjaren. De financiële consequenties nemen we mee in de voorjaarsnota 2025.

Risico's per programma

Risico's beleid

De demografische samenstelling van onze gemeente verandert. Over het algemeen hebben we te maken met vergrijzing en ontgroening. Deze veranderingen hebben ook invloed op de vraag en het aanbod van de voorzieningen binnen de gemeente en hebben daarmee direct invloed op de leefbaarheid. Het speelveld is continu in beweging.

Deze demografische ontwikkelingen hebben direct effect op thema's als passende huisvesting, onderwijs, zorg, sport en kunst & cultuur. De gemeente is mede afhankelijk van derden en burgerinitiatieven die (mede) verantwoordelijk zijn voor deze voorzieningen. De gemeente houdt de ontwikkeling in de gaten waarbij het zich inzet om de leefbaarheid van Het Hogeland op voldoende niveau te houden. Samenwerking met partners uit de samenleving is daarbij noodzakelijk.

Het risico dat voorzieningen verloren gaan heeft mogelijk tot gevolg dat in delen van de gemeente het minder aantrekkelijk wordt om te gaan wonen. Vanuit de verschillende visiedocumenten en vanuit het coalitieakkoord is hier aandacht voor. Tevens zijn deze thema's onderdeel van het gesprek en inspanning met betrekking tot de realisatie van de 'brede welvaart'.

Beheersmaatregelen

Om dit risico in te dammen kijken we naar alternatieve externe dekking. Hiervoor hebben we o.a. een Regio Deal toegewezen gekregen. Samen met andere partners wordt ingezet om de brede welvaart op Het Hogeland te verbeteren. Deze inspanningen op het thema brede welvaart zal er toe moeten leiden dat de leefbaarheid op Het Hogeland wordt verbeterd.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Stichting de Beemden

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Leefbaarheid en Voorzieningen (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	19.213	27.895	23.324	23.326	23.382	23.522
Incidenteel			725	875	770	171
Totaal lasten	19.213	27.895	24.049	24.201	24.152	23.693

Baten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	3.699	5.064	2.372	2.373	2.361	2.379
Incidenteel						
Totaal baten	3.699	5.064	2.372	2.373	2.361	2.379
Saldo programma *)	-15.514	-22.831	-21.677	-21.828	-21.791	-21.314

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Onderwijshuisvesting	30	-8	30	30	30	30
Krimp en Leefbaarheid	-5	-160				
Waddenkustopgave	-500					
Doorontwikkeling erfgoed		850				
Totaal mutaties	-475	682	30	30	30	30

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2025 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Programma Leefbaarheid en voorzieningen begroting 2024	22.832	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2024 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	1.488	N
- Herberekening van de investeringskredieten en de actualisatie van de investeringslijst geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten.	601	V
- Het vastgestelde DIHP bevat ook incidentele kosten, deze zijn verwerkt in de begroting 2025,	133	N
- Het meerjarig onderhoudsplan voor onze gebouwen is geactualiseerd. Het planmatig onderhoud heeft in dit programma een nadelig effect.	724	N
- Onderhoud en het vervangen van daken worden volgens het meerjaren onderhoudsplan uitgevoerd. Om onderhoud aan daken te kunnen blijven doen moeten de daken goed en veilig toegankelijk kunnen zijn. Echter is dak veiligheid op de meeste gebouwen (nog) niet aanwezig, voordat het onderhoud uitgevoerd kan worden, moet de dakveiligheid worden aangebracht. Deze kosten zijn in het MJOP niet voorzien.	79	N
- De kosten van met name leerlingenvervoer zijn geïndexeerd. De indexatie wordt verrekend met de daarvoor bestemde stelpost.	97	N
- De subsidies voor musea zijn geharmoniseerd. Dit leidt tot een verhoging van het budget voor subsidies.	100	N
- Incidentele ramingen 2024;	3.254	V
- Onderhoud speeltoestellen		
- Onderhoud openbaar groen		
- Subsidie Bibliotheek		
- Samenwerkingstraject Waddenmusea		
- Onderhoud sport		
- Uitgaven onderwijs		
- Onderwijsachterstandenbeleid		
- Opening De Tirrel		
- Overige mutaties < €40.000	82	N
Saldo Programma Leefbaarheid en voorzieningen begroting 2025	21.678	

5. Sociaal Domein & Volksgezondheid

Omschrijving

Wij willen ervoor zorgen dat iedereen mee kan doen in de samenleving. We stimuleren de zelfredzaamheid van de inwoners en zorgen voor de inwoners die ondersteuning nodig hebben.

Daarbij voeren we activiteiten uit die zijn gericht op alle vormen van jeugdhulp, van bescherming tot reclassering en van opvoedingsondersteuning tot geestelijke gezondheidszorg. Ook begeleiden we werkzoekenden en uitkeringsgerechtigden naar de arbeidsmarkt. Voor inwoners die dit niet kunnen, zorgen we voor een financieel vangnet en maatschappelijke ondersteuning. Verder richten we ons op ziektepreventie, gezondheidsbevordering en bescherming van onze inwoners.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 6.1 Samenkracht en cultureel werk
- 6.2 Toegang en eerstelijnsvoorzieningen
- 6.3 Inkomensregelingen
- 6.4 WSW en beschut werk
- 6.5 Arbeidsparticipatie
- 6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)
 - 6.71A Huishoudelijke hulp (WMO)
 - 6.71B Begeleiding (WMO)
 - 6.71C Dagbesteding (WMO)
 - 6.71D Overige maatwerkarrangementen (WMO)
 - 6.72A Jeugdhulp begeleiding
 - 6.72B Jeugdhulp behandeling
 - 6.72C Jeugdhulp dagbesteding
 - 6.72D Jeugdhulp zonder verblijf
 - 6.73A Pleegzorg
 - 6.73B Gezinsgericht
 - 6.73C Jeugdhulp met verblijf overig
 - 6.74A Jeugdhulp GGZ zonder verblijf
 - 6.74B Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ verblijf
 - 6.74C Gesloten plaatsing
 - 6.81A Beschermd wonen (WMO)
 - 6.81B Maatschappelijke- en vrouwenopvang (WMO)
 - 6.82A Jeugdbescherming
 - 6.82B Jeugdreclassering
- 7.1 Volksgezondheid

Beleidskader

Het integraal beleidsplan Sociaal Domein en Samenleving “Naar een nieuw sociaal domein” vormt het overkoepelend beleidskader voor het beleid, projecten en activiteiten in het sociaal domein en samenleving. Langs vier strategische doelen van meer veerkracht, meer preventie, meer maatwerk en meer innovatie werken we aan een toekomstbestendig sociaal domein. De ambitie is een maatwerkgericht, nuchter en solide sociaal domein, waarin de dienstverlening integraal en effectief is en het zorggebruik en het beschikbare budget meer in evenwicht zijn.

Deze ambitie en de strategische doelen zijn het kader voor het beleid sociaal domein en samenleving en voor het programma Transformatie Sociaal Domein. Met het programma wordt de slagkracht van de ontwikkeling van het sociaal domein versterkt en versneld.

Naast het programma zullen ook de Regiodeal en de Sociale agenda ‘*Nij begun op weg naar erkenning, herstel en perspectief*’ van invloed zijn op dit programma.

Andere ontwikkelingen die we wel signaleren maar waarvan we nog niet precies weten wat de impact is, zijn de hervormingsagenda Jeugd en het invoeren van de inkomensafhankelijke bijdrage in de Wmo.

De volgende beleidsdocumenten zijn op dit programma van toepassing

- Koersdocument Transformatie Sociaal Domein (2020-2030)
- Beleidsplan Sociaal Domein en Samenleving *Naar een nieuw Sociaal Domein*
- Programmaplan Transformatie Sociaal Domein 2023 e.v.

Stuurgegevens programma Sociaal Domein & Volksgezondheid

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

Verplichte beleidsindicatoren	Eenheid	Het Hogeland	Provincie Groningen
Banen	<i>Aantal inwoners per 1.000 inwoners in de leeftijd 15-64 jaar</i>	623,4	812
Jongeren met een delict voor de rechter	<i>%12 t/m 21 jarigen</i>	1	1
Kinderen in uitkeringsgezin	<i>% kinderen tot 18 jaar</i>	5	7
Netto arbeidsparticipatie	<i>% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking</i>	70,7	70,6
Werkloze jongeren	<i>%16 t/m 22 jarigen</i>	2	2
Personen met een bijstandsuitkering	<i>Aantal personen per 10.000 inwoners</i>	295,0	434,3
Lopende re-integratievoorzieningen	<i>Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar</i>	218,1	263,9
Jongeren met jeugdhulp	<i>% van alle jongeren tot 18 jaar</i>	15,4	15,2
Jongeren met jeugdbescherming	<i>% van alle jongeren tot 18 jaar</i>	1,2	1,4
Jongeren met jeugdreclassering	<i>% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar</i>	0,4	0,4
Cliënten met een maatwerkarrangement WMO	<i>Aantal per 10.000 inwoners</i>	810	792

Stuurgegevens (raad)

Vanuit uw raad is aangegeven dat er behoefte bestaat aan het ontwikkelen van een sturingsmechanisme op de diverse beleidsterreinen. In de voorjaarsnota hebben u daartoe een aantal voorstellen gedaan. In de begroting nemen we daarom onderstaande beleidsindicatoren op bij dit programma:

In onderstaande tabel wordt inzicht gegeven in de kosten van een aantal onderdelen van het sociaal domein en het bijbehorende bereik. De ontwikkeling van het aantal huishoudens/personen alleen geeft geen inzicht. Deze ontwikkeling moet afgezet worden tegen o.a. demografische ontwikkelingen van de gemeente als geheel.

Kengetal/ Beleidsindicator	Eenheid	Rekening 2022	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Bereik WMO						
- Hulp bij het Huishouden	<i>Aantal huishoudens ultimo</i>	1.394	1.410	1.462	1.481	1.500
	<i>Besteding in jaar (x € 1.000)</i>	5.042	5.336	5.670	6.373	6.373*
- Begeleiding	<i>Aantal personen ultimo</i>	655	623	680	667	667
	<i>Besteding in jaar (x € 1.000)</i>	4.871	4.468	4.726	5.016	5.016*
- Beschermd Wonen **	<i>Aantal personen ultimo</i>	24	29	27	30	32
	<i>Besteding in jaar (x € 1.000)</i>	1.190	1.104	1.100	1.200	1.200*
- Publiekvervoer	<i>Aantal personen met een taxipas ultimo</i>	2.069	2.083	2.100	2.150	2.200

	<i>Besteding in jaar (x € 1.000)</i>	1.037	1.160	1.249	1.249	1.249*
Bereik participatie						
Uitkeringen participatie	<i>Aantal uitkeringen ultimo</i>	972	960	950	950	950
	<i>Waarvan echtpaar of gelijkgestelden</i>	145	149	150	150	150
	<i>Totaal personen ultimo</i>	1.117	1.109	1.100	1.100	1.100
Cliënten bijzondere bijstand	<i>Aantal personen in het jaar</i>	934	875	900	900	900
	<i>Besteding in jaar (x € 1.000)***</i>	1.254	1.260	1.344	1.344	1.344*
Omvang WSW/Beschut werk/Afspraakbanen						
Werknemers met een arbeidscontract SW	<i>Aantal personen ultimo</i>	293	266	247	234	223
Aantal werknemers Beschut Werk	<i>Aantal personen ultimo</i>	21	27	30	43	45
Inwoners aan het werk met loonkostensubsidie (afsprakbaan)	<i>Aantal personen ultimo</i>	103	106	101	110	115

* de jaarschijf 2026 is gelijk aan 2025 aangezien de geraamde bedragen pas bij het opstellen van de begroting 2026 worden geactualiseerd voor volume en prijsontwikkelingen.

** de zorguitgaven Beschermd Wonen komen voor rekening van het programma Beschermd Wonen (van centrumgemeente Groningen) en is derhalve budgettair niet van invloed op de gemeentelijke begroting.

*** Exclusief verstrekte Energietoeslag

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Basisondersteuning

We verstaan onder Basisondersteuning alle algemene voorzieningen die voor alle inwoners toegankelijk zijn zonder indicatie. Deze bestaan bijvoorbeeld uit ondersteuning door vrijwilligers of door een Welzijnsorganisatie. Denk hierbij aan jeugd- en jongerenwerk, algemeen maatschappelijk werk, welzijnswerk, sociaalraadslidenwerk en het schoolmaatschappelijk werk maar ook aan algemene voorzieningen voor jeugd- en gezinsbegeleiding voor inwoners met een lichtverstandelijke beperking, steunouders, Humanitas, Homestart et cetera.

Door vroegtijdig te signaleren en dichtbij en laagdrempelig voorzieningen aan te bieden proberen we te voorkomen dat problemen groter worden. Onze gemeente bestrijkt een uitgebreid gebied en dit vraagt om samenwerking tussen vele partijen om passende creatieve oplossingen te vinden voor zo veel mogelijk inwoners.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	We willen alle vormen van basisondersteuning aanbieden als een algemene voorziening.	We borgen de continuïteit in aanbod en kwaliteit van passende aanbieders. Daarnaast financieren we taakgericht (lumpsum) waardoor onze partners datgene kunnen doen wat nodig is voor onze inwoners.

Sociale teams

Sinds 2023 werken we in Integrale Sociale Teams waar de professionals van Jeugd, Wmo en Participatie en Werk en Inkomen integraal samenwerken. Zij pakken hulpvragen van inwoners op en gaan samen met de inwoner, het gezinssysteem en het netwerk in gesprek om een duurzame oplossing te vinden voor de hulpvraag. Het gaat om sociaal maatschappelijke vraagstukken zoals opgroeien en opvoeden, langer zelfstandig thuis wonen, meedoen in de maatschappij of werk en inkomen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	We willen een effectieve en efficiënte ketensamenwerking bereiken bij meervoudige problematiek in het sociaal domein.	<ul style="list-style-type: none"> • We implementeren het regiemodel Aanpak Voorkomen Escalaties (AVE) • We werken volgens de Wet aanpak meervoudige problematiek (Wams) wanneer hierover besluitvorming heeft plaats gevonden in de Eerste en tweede kamer.
»	Eigenaarschap/regie maximaal bij de inwoners/gezinssysteem	<ul style="list-style-type: none"> • In de werkwijze van de professionals geldt het principe "eigen kracht eerst" en daar waar nodig is er sprake van maatwerk.
»	Een integrale benadering van de klant in het Sociaal Domein	<ul style="list-style-type: none"> • Integraal en ontschot werken op basis van 1 gezin, 1 plan, 1 regisseur.

Taalhuizen

Alle inwoners van de gemeente Het Hogeland die willen werken aan hun basisvaardigheden kunnen gebruik maken van de taalhuizen. Zij kunnen hier beter leren lezen en schrijven, rekenen, leren omgaan met een telefoon, laptop of computer. De taalhuizen in Het Hogeland zijn te vinden in de bibliotheken in Bedum Leens, Uithuizen en Winsum.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Wij willen blijvend meer mensen bereiken met lage basisvaardigheden (geletterdheid) met een Nederlandse achtergrond (NT1)	<ul style="list-style-type: none"> • Wij bieden cursussen 'Herkennen en doorverwijzen' aan voor medewerkers van onze maatschappelijke partners. • De cursus herkennen en doorverwijzen wordt ook aangeboden aan de medewerkers van de integrale sociale teams van de gemeente Het Hogeland en het Ontwikkelplein. • Wij informeren werkgevers over het signaleren en verwijzen van mensen die

		<p>moeite hebben met lezen, schrijven of rekenen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wij bieden digitale hulp aan bij het invullen van de belastingaangifte en geven cursussen 'klik en tik'. • Er worden meerdere activiteiten georganiseerd waardoor er op een laagdrempelige manier kennis wordt gemaakt met basisvaardigheden.
»	De ambitie is om minimaal 100-150 deelnemers te bereiken en tussen de 50 en 100 vrijwilligers te werven.	<ul style="list-style-type: none"> • Meer samenwerking met partners en lokale organisaties zoeken en onderhouden • Tijdens de week van lezen en schrijven en de week van taal, activiteiten organiseren om geletterdheid onder de aandacht te brengen. • Aansluiten bij initiatieven vanuit andere beleidsvelden. • Wij maken gebruik van onze lokale communicatiekanalen en proberen mee te gaan in de digitalisering rondom de sociale mediakanalen.
»	Professionele Taalhuizen	<ul style="list-style-type: none"> • Wij zijn gestart met het certificeren van onze Taalhuizen. Door middel van een certificering kan er gewerkt worden aan de kwaliteitseisen binnen de taalhuizen. • Wij doen mee met de regionale aanpak geletterdheid en met de regionale bondgenootschap geletterdheid om kennis en praktijk regionaal te delen en te kunnen borgen.
»	Het Taalhuis biedt daarnaast ook plaats voor inwoners die hun moedertaal niet als eerste taal hebben (NT2) en geen inburgeringsplicht hebben. Maar die wel moeite hebben met lezen, schrijven, rekenen en digitalisering.	<ul style="list-style-type: none"> • Binnen de vier Taalhuizen zijn er taalcafé's, waar inwoners kunnen werken aan hun taalvaardigheden. • Er zijn zowel voor de NT1 en NT2 meeleesclubs waarin er op een leuke manier gewerkt wordt aan de Nederlandse taal.

Woon zorg visie

Wij streven naar voldoende aanbod van voorzieningen op het gebied van wonen, zorg en welzijn, waar iedereen terecht kan. Inwoners en partners werken daarbij samen aan een gecombineerd aanbod van wonen/welzijn/zorg. Hiervoor werken we momenteel aan een woonzorgvisie, die nog in 2024 zal worden afgerond. Inwoners zullen daarover worden geïnformeerd via een informatiecampagne.

	<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Bepaalde (kwetsbare) groepen huurders (aandachtsgroepen) die moeilijk toegang hebben tot een woning vinden met voorrang een plek in de sociale huur.	<ul style="list-style-type: none"> • We verlenen voorrang aan specifieke doelgroepen op basis van de nog in 2024 op te stellen huisvestingsverordening en urgentieverordening conform de Wet versterking regie volkshuisvesting. • We continueren de prestatieafspraken rondom huisvesting van de doelgroepen

		(woon-, leer-werktraject, uitstroom Beschermd Wonen en Opvang, statushouders).
--	--	--

Minimabeleid

Vanaf 2024 tot 2028 is het nieuwe Minimabeleid van kracht. Met dit beleid borduren we voort op het minimabeleid over de periode 2020 – 2024 en behouden we wat goed is. Het nieuwe minimabeleid sluit derhalve aan op het Beleidsplan Sociaal Domein en Samenleving. We zetten in op de doelstellingen:

- het op orde krijgen van de (financiële) basis;
- het bieden van maatwerk en perspectief;
- verschuiving van controle naar vertrouwen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	De basis op orde (meer preventie en meer innovatie): inwoners zijn bekend met en maken gebruik van onze minimaregelingen en voor hoge kosten als een zorgverzekering helpen we met het vinden van de best passende en meest voordelige optie.	<ul style="list-style-type: none"> • Voor de Regeling Compensatie Eigen Risico (CER) onderzoeken wat het gevolg is van de nieuw kabinetsplanen. Dit kan betekenen dat de doelgroep extra en/of passender ondersteund moet worden. Dit kan (bij wijziging) leiden tot een grotere doelgroep, extra aanvragen en extra kosten. • Vanaf 1 maart 2024 wordt gewerkt met de online variant van De VoorzieningenWijzer. Getrainde consultants van het Team Vroegsignalering helpen inwoners die De VoorzieningenWijzer niet zelfstandig kunnen gebruiken.
»	Maatwerk en perspectief bieden (meer maatwerk en meer veerkracht).	<ul style="list-style-type: none"> • Starten met Perspectiefgesprekken. We willen mensen in langdurige armoede meer perspectief bieden op een stap uit de armoede. Tijdens een perspectief gesprek bieden we maatwerk voor deze eerste stap.

Inkomensregelingen

Met inkomensregelingen wordt hier bedoeld regelingen op grond van de Participatiewet (uitkeringen voor levensonderhoud en bijzondere bijstand), de IOAW (oudere uitkeringsgerechtigden), de IOAZ (oudere zelfstandigen) en het Bbz (zelfstandigen). We werken toe naar: 'van controle naar vertrouwen'. Daarom zetten we in op bewustwording van de regels en een aanpassing van onze werkwijze.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Mensen houden zich aan wet- en regelgeving.	<ul style="list-style-type: none"> • We communiceren in Helder Hogelands over de regels die er zijn en de eventuele controles • We streven er naar om in 2025 een nieuwe Handhavingsplan vast te stellen en uit te gaan voeren.
»	Voor minimaregelingen en voorzieningen gaan we van controle naar vertrouwen.	<ul style="list-style-type: none"> • We werken via 1 toegangspoort met 1 toetsmoment voor onze regelingen en de voorzieningen van onze netwerkpartners.

	<ul style="list-style-type: none"> • We vertrouwen er op dat inwoners ons proactief informeren over wijzigingen in de situatie. • We controleren nog slechts met steekproeven om de naleving te checken.
--	--

Ontwikkelplein Het Hogeland

Ontwikkelplein Het Hogeland wil als integrale voorziening van de gemeente de vitaliteit van de regio aanboren. Het is de ambitie dat iedereen (weer) meedoet en meetelt. Ontwikkelplein Het Hogeland wil het potentieel van inwoners, juist ook van hen die buiten de boot vallen en niet meedoen, ten volle aanspreken. Het ontwikkelen van mensen in- en naar werk en activering. Maar ook het bieden van een vangnet voor hen die dit nodig hebben. Dit doet Ontwikkelplein het Hogeland door het bieden van dienstverlening op het terrein van sociale activering, werk en inburgering.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Ontwikkelplein Het Hogeland wil inwoners die dat nodig hebben ondersteunen in hun ontwikkeling naar- en in werk, participatie of inkomen, met het oog op de eigen regie en zelfredzaamheid.	<ul style="list-style-type: none"> • We voeren het programma Ontwikkelplein uit. Hierin nemen we stappen om de ambitie van Ontwikkelplein Het Hogeland te bereiken. • Begin 2025 ligt er een uitvoeringsplan naar aanleiding van de analyse leerwerkvoorzieningen van het Ontwikkelplein. • In 2025 en verder voeren we gefaseerd het uitvoeringsplan Leerwerkvoorzieningen uit. • We geven uitvoering aan het nieuwe re-integratiebeleid.
» We werken zoveel mogelijk met de regio en in de reguliere arbeidsmarkt.	<ul style="list-style-type: none"> • We gaan van een meer interne blik naar een blik die naar buiten is gericht. We investeren in ons netwerk in de arbeidsmarktregio en willen hierin een volwaardig samenwerkingspartner zijn. • We werken samen in de arbeidsmarktregio Groningen binnen Werk in Zicht.
» We bieden integrale dienstverlening op het terrein van inkomen, participatie, werk en inburgering.	<ul style="list-style-type: none"> • Onze dienstverlening is gericht op de behoefte van onze inwoners. Daarin werken we goed samen en kunnen snel schakelen tussen werk, sociale activering en inkomen. • We leggen verbinding binnen het sociaal domein. Bijvoorbeeld met het programma Transformatie Sociaal Domein en de Regiodeal. • We zetten actief in op het netwerk van sociale partners in onze regio.

Sociale basis

De sociale basis heeft een waarde in zichzelf: inwoners kunnen elkaar ontmoeten, zich ontplooiën en ontspannen. Ook biedt het de mogelijkheid om elkaar te helpen. Mantelzorgers en vrijwilligers hebben hierbij in onze gemeenschap een steeds belangrijker rol in de zorg en ondersteuning aan inwoners. We willen als gemeente zorg dragen voor de ondersteuning en waardering van mantelzorgers en vrijwilligers. Om overbelasting te voorkomen, willen we faciliteren in een goede verbinding tussen

informele zorg (mantelzorgers en vrijwilligers) en formele zorg (huisartsen, wijkverpleegkundigen, welzijn etc.). Ook willen we faciliteren en meedenken in initiatieven waar inwoners elkaar kunnen ontmoeten en steun kunnen hebben aan elkaar.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Het versterken van de sociale basis, waarin inwoners elkaar kunnen ondersteunen en ontmoeten.	<ul style="list-style-type: none"> • Het aantal Thuis kamers uitbreiden en de 27 bestaande Thuis kamers continueren. • We continueren de Herstelacademie, bedoeld als ontmoetingsplek en lotgenotenplek voor inwoners met een psychische kwetsbaarheid. • We onderzoeken de mogelijkheden om dorpsondersteuners in te zetten voor de verbinding tussen formele en informele zorg. • We gaan de komende jaren met de GALA-middelen extra inzet plegen op sport en cultuur als middel ter versterking van de sociale basis. • We gaan de komende jaren met de GALA-middelen extra inzet plegen op mantelzorgondersteuning en respijtzorg. • We dragen als gemeente bij aan de Week tegen de Eenzaamheid
»	Vrijwilligers voelen zich ondersteund en gewaardeerd voor hun inzet.	<ul style="list-style-type: none"> • In 2025 worden vrijwilligers via Werk op Maat ondersteund.

Publiek vervoer

Publiek vervoer staat voor een inclusieve samenleving, waaraan iedereen kan deelnemen voor wie dat wil, ongeacht of iemand woont op het platteland en ongeacht welke ondersteuning er nodig is. De inzet is dat mensen veilig, flexibel en zelfstandig kunnen reizen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Reizigers uit het Wmo- en leerlingenvervoer laten kennismaken met het reguliere openbaar vervoer en indien mogelijk zelfstandig laten reizen met het openbaar vervoer.	<ul style="list-style-type: none"> • In samenwerking met alle deelnemers Publiek Vervoer uitvoering geven aan het project OV-ambassadeurs.

WMO

Het uitgangspunt van de Wmo is dat eigen kracht van de inwoner (en zijn omgeving) centraal staat om zoveel mogelijk te participeren in de samenleving. Wanneer men niet zelfredzaam is, kan men gepaste ondersteuning krijgen via de Wmo. Dit kan zijn in de vorm van één of een combinatie van geïndiceerde maatwerkvoorzieningen zoals Huishoudelijke ondersteuning, Hulpmiddelen, Trapliften, Woningaanpassingen, een Vervoers-voorziening, Begeleiding Individueel, Begeleiding groep of Beschermd Wonen.

Demografische gegevens laten zien dat er sprake is van een dubbele vergrijzing (een stijgend aantal 85-plussers in combinatie met een stijgend aantal 65-plussers). Inwoners moeten zo lang mogelijk zelfstandig thuis blijven wonen. Deze ontwikkelingen gaan waarschijnlijk leiden tot een groter beroep op de Wmo. Daarnaast neemt de complexiteit van meldingen toe waardoor het doen van onderzoek meer tijd in beslag neemt.

Aanpak ouderenmishandeling

In het regionaal actieprogramma GHNT (Geweld Hoort Nergens Thuis) Groningen (2019-2023) is door Groninger gemeenten besloten om te komen tot een gedegen aanpak ouderen mishandeling, met de ambitie om 'de signalering en meldingsbereidheid rond ouderenmishandeling te verbeteren en de aanpak tegen financiële uitbuiting te ondersteunen'. Als vervolg hierop is begin 2024 de plan van aanpak Ouderenmishandeling in de regio Groningen 2024-2030 vastgesteld.

Gronings offensief tegen seksueel geweld

Seksueel geweld is een groot en complex maatschappelijk probleem. Binnen het gezin of de familie, bij de sportvereniging of de kerk, op het werk of op school. De persoonlijke en maatschappelijke schade zijn enorm. De impact op onze samenleving groot: (inter)nationaal, regionaal en lokaal.

In opdracht van de Groninger gemeenten is daarom deze integrale aanpak geformuleerd. Er is een veldoriëntatie uitgevoerd waarvoor ± vijftig Groninger ervaringsdeskundigen, professionals, beleidsmakers en bestuurders zijn geconsulteerd. Dit heeft geresulteerd in een breed gedragen aanpak van het Gronings offensief tegen seksueel geweld.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Vaststellen van een lokaal plan van aanpak ouderenmishandeling, waaronder inzet op financieel misbruik.	<ul style="list-style-type: none">• Vertalen van het regionale plan naar de lokale behoefte,• In samenwerking met gemeenten Westerkwartier en Eemsdelta de oprichting van een 'Alliantie financieel veilig ouder worden' onderzoeken.
» Komen tot een breed lokale aanpak tegen seksueel geweld.	<ul style="list-style-type: none">• Komen tot een domeinoverstijgende (OOV, Wmo, jeugd) lokale vertaling van het regionale plan naar de lokale behoefte.• Uitvoering geven aan het lokale plan van aanpak.
» We willen dakloosheid en woonproblematiek onder onze inwoners terugdringen.	<ul style="list-style-type: none">• Samen met de woningcorporaties zoeken naar mogelijkheden en locaties om flexwoningen te realiseren.• We implementeren de Doorbraakmethode.• We continueren het briefadres en verbeteren de toepassing daarvan.
» Inwoners die een beroep doen op de Wmo tijdig voorzien van passende ondersteuning binnen de wettelijke termijnen.	<ul style="list-style-type: none">• Het inrichten van het hoofdproces voor een adequaat toegeruste interne organisatie.• Werkprocessen verder innoveren/digitaliseren en monitoren.

Schuldhelpverlening

Het uitgangspunt bij schuldhelpverlening is om kleine schulden klein te houden en toekomst perspectief bieden. Dat doen we door vol in te zetten op vroegsignalering en waar nodig een goede overdracht doen naar Mensenwerk Het Hogeland, de GKB of VKB.

Door meer in te zetten op (budget)coaching worden inwoners geholpen om meer zicht te krijgen op de inkomsten en uitgaven. Dit moet helpen om financiële problemen te voorkomen. Ook wordt hiermee zoveel mogelijk vervallen in herhaling voorkomen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Voorkomen dat kleine schulden eindigen in problematische schulden. Wanneer er wel problematische schulden zijn, worden inwoners tijdig overgedragen naar Mensenwerk Het Hogeland, de GKB of VKB.	<ul style="list-style-type: none"> • Door vol in te zetten op vroegsignalering willen we in een zo vroeg mogelijk stadium inwoners met financiële problemen in beeld hebben en een hulpaanbod doen. • In convenanten met schuldeisers worden samenwerkingsafspraken gemaakt over vroegsignalering • We zetten vooral in op het thuis bezoeken van inwoners, om zoveel mogelijk inwoners persoonlijk te spreken. • Vroegsignalering zal geïntegreerd worden in de sociale teams. •
» Met (budget)coaching willen we er voor zorgen dat inwoners een goed beeld hebben van hun inkomen en uitgaven. Daarmee willen we voorkomen dat inwoners (weer) financiële in de problemen komen.	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken of er nu voldoende gedaan wordt aan (budget)coaching in de gemeente. • Goede afspraken met Mensenwerk Het Hogeland, de GKB en VKB maken over (budget)coaching.
» Inwoners met problematische schulden krijgen een saneringskrediet aangeboden. Met dit saneringskrediet wordt er op de snelst mogelijke manier toekomstperspectief geboden aan de inwoners.	<ul style="list-style-type: none"> • Afspraken maken met de GKB en VKB over het aanbieden van saneringskredieten.

Transformatie Jeugdhulp regio Groningen

De transformatie jeugdhulp bevat opgaven die er op gericht zijn dat kinderen zo goed mogelijk mee kunnen doen en gezond en veilig opgroeien in hun eigen omgeving, met steun van ouders en mede-opvoeders. Dit door;

- Meer preventie, meer eigen verantwoordelijkheid, meer benutten van eigen kracht en het sociaal netwerk van jeugdigen en hun ouders;
- Jeugdigen naar vermogen mee laten doen. Daarom willen we normaliseren, ontzorgen en niet onnodig medicaliseren;
- Jeugdhulp sneller, op maat en dichtbij huis bieden om het beroep op gespecialiseerde jeugdhulp te verminderen;
- Betere samenwerking rond gezinnen: 1 gezin, 1 plan , 1 regisseur.
- De regeldruk te verminderen en ruimte voor professionals te realiseren.

Hervormingsagenda Jeugd

De hervormingsagenda bevat een groot pakket afspraken om de jeugdzorg te verbeteren en financieel houdbaar te krijgen. De Hervormingsagenda jeugd is in de Algemene ledenvergadering van de VNG van 14 juni 2023 vastgesteld en aangeboden aan de Tweede Kamer. Vervolgens is de VNG met inbreng van gemeenten eind 2023 gestart met een implementatieplan. Ook in de regio Groningen zijn wij gestart met de uitvoering van deze afspraken. De afspraken hebben betrekking op;

- De reikwijdte van de jeugdwet; Welke hulp en ondersteuning valt onder de jeugdwet.
- De lokale toegang en de lokale teams; verbeteren van de toegang en de lokale sociale teams.
- Het terugdringen van de residentiële jeugdzorg; verminderen van voorzieningen voor 24-uurs opvang van jeugdigen.
- Kwaliteitsverbetering/blijvend leren;

- Uniformering en regionalisering; Zijn de regio's waarin wordt samengewerkt tussen gemeenten stevig genoeg.
- Data en monitoring; goede kwaliteit en beschikbaarheid van data om goed zicht te hebben op inhoudelijke en financiële effecten en tijdig te kunnen sturen.

Toekomstscenario Jeugd en gezinsbescherming

Het Toekomstscenario Kind- en gezinsbescherming dat in opdracht van de ministeries van J&V, VWS en VNG is ontwikkeld, biedt perspectief op een effectieve (jeugd)beschermingsketen, waarbij het belang van kind en gezin centraal staat. Het Toekomstscenario betekent een grote innovatie en verandering waarbij wordt overgestapt van een kind- naar een gezins-/systeemgerichte benadering.

Het toekomstscenario schetst op hoofdlijnen hoe de beschermingsketen er over zo'n 5 tot 10 jaar uit ziet. Niet alleen voor kinderen en gezinnen. Het toekomstscenario richt zich op huishoudens met leden tussen de 0 - 100 jaar. Centraal in het scenario staat de hulp en bescherming van het kind en gezin in onveilige en bedreigende situaties. Daarbij is er oog voor het kind en voor de volwassenen.

Het doel is om tijdige en passende hulp en bescherming te bieden aan kinderen en gezinnen. Dit past in een brede, gezinsgerichte aanpak.

De komende 3 jaar zal het Toekomstscenario verder worden geconcretiseerd in onder andere proeftuinen. Vanaf 2026 wordt het Toekomstscenario landelijk geïmplementeerd en verankerd.

Bovenregionale samenwerking voor behoud van een dekkend zorglandschap

De drie noordelijke jeugdhulpregio's Drenthe, Friesland en Groningen, oftewel 3Noord, werken samen zodat jeugdigen zo dichtbij mogelijk passende zorg kunnen krijgen. 3Noord wil dat de jeugdhulp aan jeugdigen en gezinnen zoveel mogelijk thuis en in de eigen sociale context wordt aangeboden. Als dit niet mogelijk is, dan willen we dat de noodzakelijke jeugdhulp zo dichtbij mogelijk beschikbaar is, 'zo thuis mogelijk' wordt geboden en dat er geen kinderen meer buiten de noordelijke regio's worden geplaatst. In november 2022 is er een bestuurlijke opdracht vastgesteld om op 3Noord niveau in beeld te brengen wat gezamenlijk nodig is om een toekomstbestendig en dekkend zorglandschap te organiseren en te behouden voor onze jeugdigen. De opdracht heeft geleid tot de uitvoeringsagenda schaarse voorzieningen 3Noord 'de kracht van samen voor Jeugd 3Noord' die door elk van de drie regio's is bestuurlijk is vastgesteld. Voorbeelden in de uitvoeringsagenda:

- Samen gezinspsychiatrie contracteren
- Samen de afbouw van Jeugdhulp-plus omvormen naar kleinschaligheid
- Samen de klinische zorg voor kinderen met psychiatrische problematiek contracteren

Regionale inkoop complexe doelgroep (Hoogspecialistische Jeugdhulp)

De Groninger gemeenten hebben de opdracht voor de inkoop van Hoogspecialistische Jeugdhulp belegd bij de RIGG. De Groninger gemeenten willen de hulp aan jeugdigen en gezinnen met meervoudige en complexe en/of urgente of zeldzame problematiek effectiever, tijdiger en passender organiseren. We noemen dit de transformatie van Hoogspecialistische Jeugdhulp (HSJ). Hiervoor is een Koersdocument vastgesteld door de Groninger gemeenten. De transformatie van de HSJ is een keten brede opgave. Het strekt zich uit van de transformatie van de gesloten jeugdhulp tot het voorzien in voldoende en passende ambulante voorzieningen, residentiële voorzieningen en schaarse voorzieningen voor het garanderen van een dekkend jeugdhulplandschap. Centraal in het koersdocument staat een nieuwe werkwijze. Deze aanpak is gebaseerd op een multidisciplinaire samenwerking, specifiek afgestemd op de behoeften van jeugdigen. Een gecontracteerd netwerk, bestaande uit aanbieders, wordt gezamenlijk verantwoordelijk voor de doelgroep die baat heeft bij deze werkwijze. Hierbij werken ze nauw samen met andere partners en het lokale team. Het gaat om het opbouwen en onderhouden van een sterk netwerk rondom en met de jeugdigen en gezinnen die deze zorg ontvangen. Ze bieden passende hulp met een focus op de vijf Big-Five gebieden (support, wonen,

school & werk, inkomen en welzijn). Het streven is om per 1 januari 2025 de nieuwe werkwijze (en eventueel nieuwe/ aangepaste producten) te contracteren. De verwachting is dat het implementeren van de nieuwe werkwijze gefaseerd zal plaatsvinden.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» We willen bereiken dat pleeggezinnen in onze gemeente beschikbaar blijven voor de opvang van jeugdigen die niet thuis kunnen wonen	<ul style="list-style-type: none"> • In samenwerking met 3 andere Groninger gemeenten onderzoeken we hoe we pleeggezinnen beter kunnen ondersteunen. • De aanbevelingen uit dit project, welke eind 2024 wordt afgerond, willen we implementeren.
» Verbeteren van de ondersteuning van gezinnen met meervoudige problematiek	<ul style="list-style-type: none"> • We werken als gemeente mee aan het project KOPPeling; het breed ondersteunen van gezinnen met volwassen GGZ problematiek.
» Beschikken over goede (gemeentelijke) data voor jeugdbeleid	<ul style="list-style-type: none"> • We sluiten aan bij het deelprogramma Data Gedreven Werken. We willen indicatoren vaststellen waarmee we ons beleid kunnen evalueren en bijsturen.
» Onveiligheid bij gezinnen met en zonder kinderen effectiever aanpakken	<ul style="list-style-type: none"> • Een integrale aanpak ontwikkelen in afstemming met provinciale - en lokale partners om de veiligheid binnen gezinnen te waarborgen.
» Een passend aanvullend aanbod van jeugdhulp binnen de kinderopvang zodat deze vorm van opvang toegankelijk is voor alle leerlingen.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren pilot binnen de gemeenten voor inclusieve kinderopvang met kinderopvangorganisaties en jeugdhulpaanbieders.
» Een passend aanvullend aanbod van jeugdhulp binnen onderwijs zodat alle leerlingen het onderwijs kunnen krijgen dat zij nodig hebben en zo nabij mogelijk.	<ul style="list-style-type: none"> • Samen met de scholen onderzoeken welk aanvullend aanbod van jeugdhulp binnen het onderwijs nodig is.
» Voorkomen van langdurig thuiszitten van leerlingen op het voortgezet onderwijs door het terugdringen van (zorgwekkend) ziekteverzuim.	<ul style="list-style-type: none"> • In samenwerking met de scholen toewerken naar het invoeren van methode M@zI op alle voortgezet onderwijs scholen.
» We willen bereiken dat jeugdigen die begeleiding nodig hebben bij de groei naar zelfredzaamheid een passend aanbod kunnen krijgen in onze gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> • We evalueren de pilot Kamers met aandacht welke is gestart in 2024. • Woon-, leer-, werktraject wordt structureel onderdeel van de basisondersteuning. • We onderzoeken of er aanvullend nog kamertraining nodig is voor jongeren vanaf circa 17 jaar.
» We willen bereiken dat de overgang 18-18+ soepel verloopt.	<ul style="list-style-type: none"> • We sturen op het maken van toekomstplannen voor jongeren. • We borgen de (samenwerkings)afspraken rondom de overgang 18-18+ op structurele wijze. • We volgen de regionale ontwikkelingen rondom de doorontwikkeling van de Menzis checklist 18-18+.

»	We willen het Scheidingsplatform in de Provincie Groningen realiseren. Daarmee willen we bereiken dat kinderen zo min mogelijk beschadigd raken door de scheiding van hun ouders.	<ul style="list-style-type: none"> • Een provinciaal te formeren scheidingsadviessteam (SAT) dat gaat zorgen voor Expertise en ervaring tijdig beschikbaar bij uitvoerenden om zo de juiste hulp op de juiste plek te bieden, ook in complexe situaties. • De start van de landelijke website met de benodigde, neutrale informatie eenvoudig beschikbaar voor ouders (en hun netwerk), zodat zij objectief worden geïnformeerd en tijdig toegang krijgen tot passende ondersteuning.
»	Verbeteren van de algehele mentale gezondheid en weerbaarheid van de Groningse jeugd.	<ul style="list-style-type: none"> • Het Regioplan Mentale Gezondheid vertalen naar een lokale aanpak. • Integraal en domeinoverstijgend verkennen van inzet van preventieve maatregelen op basis van behoefte en dekkend zorgaanbod.

Volksgezondheid

We gaan in 2025 verder met de taken die worden uitgevoerd door de GGD, de uitvoering van het gezondheidsbeleid en het lokaal preventieakkoord 2021-2028. Daarnaast gaan we verder met de uitvoering van activiteiten in het kader van het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA). Het bijbehorende plan is voor 2023 tot en met 2026. Met het GALA richten we ons op preventie en werken we integraal aan de gezondheid van onze inwoners. Ook gaan we, in samenwerking met de Groninger gemeenten, in het kader van het Uitvoeringsplan Integraal Zorgakkoord (IZA) tot en met 2026 gezamenlijk extra inzetten op preventie. Dit alles doen we samen met partners in het veld.

We zetten ons in voor een rookvrije generatie. Daarom wordt onze organisatie vanaf 1 januari 2025 deels en vanaf oktober 2025 volledig rookvrij.

	<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Het terugdringen van gezondheidsachterstanden.	<ul style="list-style-type: none"> • Ketenaanpak Kansrijke start verder opzetten en Kansrijke start uitbreiden. • De gezondheidsvaardigheden van laaggeletterde inwoners en/of inwoners met een beperkt budget vergroten.
»	De sociale basis versterken en eenzaamheid verminderen.	<ul style="list-style-type: none"> • Sport en cultuur inzetten als middel voor sociale basis, eenzaamheid en mentale gezondheid. • Integrale aanpak sociale basis, eenzaamheid en ondersteuning mantelzorgers. • Ketenaanpak Welzijn op Recept verder opzetten.
»	Een gezonde leefstijl onder kinderen en volwassenen.	<ul style="list-style-type: none"> • Ketenaanpak voor kinderen met overgewicht en obesitas verder opzetten. • Ketenaanpak overgewicht volwassenen verder opzetten en laten aansluiten bij de gecombineerde leefstijlinterventie.
»	Inwoners kunnen vitaal ouder worden.	<ul style="list-style-type: none"> • Ketenaanpak Valpreventie verder opzetten.

		<ul style="list-style-type: none"> • Een campagne starten om bewustwording over langer zelfstandig wonen te vergroten. • Aansluiten bij de activiteiten op het gebied van preventieve ouderengezondheidszorg, die vanuit de Meerjarenagenda Publieke Gezondheid worden uitgevoerd.
»	Een rookvrije generatie.	<ul style="list-style-type: none"> • Vanaf 1 januari 2025 is onze eigen organisatie rookvrij, met uitzondering van het Ontwikkelplein en de buitendiensten. Hier komt een beschutte rookplek. • Vanaf oktober 2025 is de gehele organisatie rookvrij.
»	Verbeteren van de algehele mentale gezondheid en weerbaarheid van de inwoners van Het Hogeland.	<ul style="list-style-type: none"> • Het Regioplan Mentale Gezondheid vertalen naar een lokale aanpak. • Integraal en domeinoverstijgend verkennen van inzet van preventieve maatregelen op basis van behoefte en dekkend zorgaanbod.

Kansrijke start

Het project Kansrijke start is een samenwerking tussen de jeugdgezondheidszorg, sociale teams en andere betrokken organisaties. Het project is bedoeld om aanstaande ouders goed voor te bereiden op de zwangerschap. Met name voor ouders die een steuntje in de rug kunnen gebruiken.

	<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	<p>Het project Kansrijke Start provinciaal en gemeentelijk de volgende doelstellingen uitvoeren.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werken aan het netwerk om elkaar in de keten van geboortezorg snel en juist te vinden; • Goede verbinding tussen het medische en sociale domein; • Een helder overzicht van passende interventies in de geboortezorgketen binnen de eerste 1000 dagen; • 	<ul style="list-style-type: none"> • Het aanstellen van een coördinatrice voor het versterken van het lokale programma Kansrijke Start in HHL in relatie tot de provinciale doelstellingen en afspraken. • Digitaliseren van de Zorgpaden die in Het Hogeland bestaan. • Opzetten van een communicatiestructuur; • Monitoring van de Groningse score ten opzichte van het landelijk gemiddelde

Risico's per programma

Risico's beleid

Als de basisondersteuning of algemene voorzieningen niet toereikend zijn kan de gemeente een individuele maatwerkvoorziening verstrekken. Deze maatwerkvoorzieningen vanuit de Participatiewet, WMO en Jeugdwet worden zogeheten open-einde-regelingen genoemd. De gemeente loopt bij deze open-einde-regelingen het risico dat de uitgaven, als gevolg van een toenemende vraag, hoger uitvallen dan waarin de begroting voorziet.

Onvoldoende beschikbaar personeel in de zorgsector maakt dat de continuïteit van de dienstverlening onder druk komt te staan. Ook de betaalbaarheid van de zorg is daarbij een risico. Door schaarste op de arbeidsmarkt zullen de tarieven mogelijk blijven stijgen.

Risico's bedrijfsvoering

Als gevolg van een toenemende vraag naar hulp en ondersteuning is een passende omvang van de organisatie nodig voor het verwerken van alle hulpvragen. Op deze manier kunnen we voorkomen dat wachtlijsten ontstaan en ondersteuningsvragen in de tussentijd in zwaarte toenemen.

Ten aanzien van de nieuwe taken die worden gedecentraliseerd (bijv. vroegsignalering schulden, inburgering) zien we dat we onvoldoende middelen krijgen voor het adequaat inrichten van de dienstverlening. Daarmee komt de uitvoering van deze taken onder druk te staan.

Ontwikkelingen

Doordat ouderen steeds langer thuis wonen en de vergrijzing toeneemt, neemt de vraag naar hulp en ondersteuning toe. Deze ontwikkeling wordt ook in onze gemeente gesignaleerd. De kosten voor hulpmiddelen, hulp bij het huishouden en woningaanpassingen zullen naar verwachting blijven toenemen, waarbij het risico is dat we daarvoor onvoldoende worden gecompenseerd in de algemene uitkering.

Om mede invulling te geven aan het beleidsplan Sociaal Domein is het programma Transformatie Sociaal Domein ingericht. Het programma heeft als doel om langs vier strategische lijnen (meer veerkracht, meer preventie, meer maatwerk en meer innovatie) de ondersteuning voor onze inwoners toekomstbestendig en financieel houdbaar te organiseren. We werken aan oplossingen om de ondersteuning op termijn betaalbaar en beschikbaar te houden voor wie dat nodig heeft.

Beheersmaatregelen

In het Sociaal Domein is monitoring belangrijk om zicht te hebben op de effecten van het gevoerde beleid en activiteiten, zodat we als dat nodig is kunnen bijsturen. Vanuit de beleidscyclus of de PDCA-cyclus monitoren we de resultaten en effecten om het beleid te kunnen evalueren. De monitoring en het data gedreven werken wordt in 2024 verder doorontwikkeld als onderdeel van het programma Transformatie Sociaal Domein.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Publieke Gezondheid & Zorg (PG&Z)
- GR Volkskredietbank voor Noord-Oost Groningen
- Publiek vervoer Groningen/ Drenthe

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Sociaal Domein & Volksgezondheid (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	91.042	95.896	93.713	93.312	93.517	93.234
Incidenteel			6.140	1.166		
Totaal lasten	91.042	95.896	99.853	94.478	93.517	92.234

Baten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028

Structureel	31.746	30.277	24.909	24.726	25.401	25.432
Incidenteel			4.269	705		
Totaal baten	31.746	30.277	29.178	25.431	25.401	25.432
Saldo programma *)	-59.296	-65.619	-70.675	-69.047	-68.116	-67.802

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Sociaal Domein	1.167	-528	-1.756	-347		
Stelpost Overhead programma's		-430	-420	-420	-160	
Ruimte voor dorpen	-295	750	-450	-450	-450	
Reserve opvang vluchtelingen	3.456	1.454	-127	-127	-96	
Totaal mutaties	4.328	1.246	-2.753	-1.344	-706	

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2025 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Programma Sociaal domein en volksgezondheid begroting 2024	65.619	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2025 verwerkt conform de Kadernota. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	824	N
- Herberekening van de investeringskredieten en de actualisatie van de investeringslijst geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten.	125	V
- De loonkosten voor de wsw, afspraakbanen en beschut werk zijn wettelijk verhoogd in 2024. Dit staat in de begroting 2024 nog niet op de juiste plaats en geeft daarom nu een afwijking. Daarnaast is het aantal medewerkers per doelgroep geactualiseerd.	500	N
- De budgetten voor de WMO zijn geactualiseerd op basis van gewijzigde volume en prijsontwikkelingen. De prijsmutaties zijn gedekt uit de daarvoor bestemde stelpost.	933	N
- De budgetten voor de Jeugd zijn geactualiseerd op basis van prijsontwikkelingen. De prijsmutaties zijn gedekt uit de daarvoor bestemde stelpost.	1.125	N
- Opvang Oekrainers. In 2025 budget neutraal opgenomen. In 2024 1,5 mln gestort in reserve opvang vluchtelingen.	1.500	N
- Programma Transformatie Sociaal Domein loopt van 2024 tm 2025. De jaarlijks beschikbare bedragen verschillen per jaar cf begroting TSD.	149	V
- De BUIG is budgetneutraal verwerkt in de begroting 2025. In 2024 was een positief saldo begroot van € 775.000.	775	N
- Inhuurbudget voor medewerkers vroegsignalering is omzet in formatie in de personeelsbegroting, conform Voorjaarsnota. Dit leidt hier tot een voordeel en is als last opgenomen in de loonkosten.	300	V
- Lagere omzet Ontwikkelplein Het Hogeland door uitstroom wsw-ers en transformatie productiebedrijf naar ontwikkelbedrijf.	183	N
- In de septembercirculaire is de korting op de jeugdzorg (€ 511 miljoen landelijk) definitief geschrapt. Deze is verrekend met onze taakstelling op de jeugdzorg.	221	V
- Het meerjarig onderhoudsplan voor onze gebouwen is geactualiseerd. Het planmatig onderhoud heeft in dit programma een nadelig effect.	103	N
- Incidentele ramingen 2024;	1.172	V
- Gezond in de Stad (GIDS)		
- Kosten jeugdgezondheidszorg		
- Transformatie WMO		
- Vrije kavel Jeugd		
- kosten COA		
- Wet inburgering		
- subsidie energiekosten Maatschappelijke organisaties		
- Ontwikkelplein Het Hogeland		
- Overige mutaties < € 60.000	1.079	N
Saldo Programma Sociaal domein en volksgezondheid begroting 2025	70.675	

6. Ruimtelijke Ordening, Wonen & Duurzaamheid

Omschrijving

Wij willen de woon-, werk- en leefomgeving van onze inwoners op peil houden. Zo ondersteunen we nieuwe initiatieven en bestaande trajecten rond het opstellen en actualiseren van bestemmingsplannen. Ook willen we kwalitatief goede en kwantitatief voldoende woningen, die aansluiten bij de behoefte en groei van de gemeente. Daarbij bewaken we de bouwkundige, duurzame en esthetische kwaliteit van de te bouwen woningen.

Samen met anderen werken we aan een leefomgeving en een milieu waarin ook toekomstige generaties goed kunnen leven. Dat doen we door duurzaam te investeren in bodem, water, lucht en natuur, in duurzame energiebronnen en door minder energie te gebruiken. Daarnaast voeren we onze wettelijke milieutaken uit.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 7.2 Riolering
- 7.3 Afval
- 7.4 Milieubeheer
- 7.5 Begraafplaatsen en crematoria
- 8.1 Ruimtelijke ordening
- 8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerrein)
- 8.3 Wonen en bouwen

Beleidskader

Voor dit programma zijn de volgende beleidsdocumenten vastgesteld:

- Gemeentelijk water- en rioleringsplan Het Hogeland 2021-2025
- Beleidsnotitie duurzame ontwikkeling
- Woonvisie Het Hogeland
- Begraafbeleid/ beheersverordening gemeentelijke begraafplaatsen
- Grondstoffenbeleid 2020-2023
- Beleids- en beheerplannen voor afval
- Milieubeleidsplannen
- Beleid- en beheerplannen voor de begraafplaatsen
- Regiovisie Groningen- Assen
- Vigerende bestemmingsplannen
- Grondexploitaties en grondbeleid
- VTH-beleid
- Evenementenbeleid
- Kwaliteitsverordening VTH
- Uitvoeringskader evenementen
- Uitvoerings- en handhavingsstrategie VTH
- Kwaliteitsverordening VTH

Stuurgegevens programma Ruimtelijke Ordening, Wonen & Duurzaamheid

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

Verplichte beleidsindicatoren	Eenheid	Het Hogeland	Provincie Groningen
Omvang huishoudelijk afval*	<i>Kg/inwoner</i>	128	
Hernieuwbare elektriciteit	%	71,2	

Gemiddelde WOZ-waarde	<i>x € 1.000</i>	262	
Nieuw gebouwde woningen	<i>Aantal per 1.000 woningen</i>	5,4	
Demografische druk	<i>%</i>	86,9	
Gemeentelijke woonlasten éénpersoonshuishouden	<i>In euro's</i>	934	
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	<i>In euro's</i>	1.026	

Stuurgegevens		Realisatie 2022	Realisatie 2023	Beoogd 2024	Beoogd 2025	Beoogd 2026
	Eenheid					
VANG doelstelling als richting 30 kg restafval per inwoner na nascheiding in 2025.	<i>Aantal kg</i>	107	93,5	92	88	84
Percentage van al het afval dat wordt gescheiden.	<i>Percentage</i>	79,6	84,5	82	85	86
Te verkopen bouwkavels woningbouw	<i>Aantallen</i>	40	60	41	50	14
Te verkopen bedrijfskavels	<i>m2</i>	475	8.515	8.477	9.087	7.312
verstrekte stimuleringsleningen	<i>Aantallen</i>		42			
Aangepakte verpauperde panden (afgerond).	<i>Aantallen</i>		1			
Verbeterde woningen (i.h.k.v.) volkshuisvestingsfonds.	<i>Aantallen</i>		11			
Producten WABO	<i>Aantallen</i>	2.030				
Producten APV	<i>Aantallen</i>	755				
Telefonische contacten	<i>Aantallen</i>	3.801				

Stuurgegevens (raad)

Met uw raad is bij de vaststelling van de Voorjaarsnota afgesproken dat we in deze begroting een pilot op een aantal beleidsterreinen opnemen met concrete meetbare doelen of indicatoren. Daarbij willen we in de plannen en verantwoording ook nadrukkelijker ingaan op deze concrete doelen. Op deze wijze kunnen we een bijdrage leveren aan een goed politiek debat en hopen we de verantwoording ook compacter te kunnen maken. Deze ontwikkeling gaat overigens hand in hand met een interne ontwikkeling, waarbij wij steeds meer datagedreven gaan werken. De ontwikkelingen op het terrein van huishoudelijk afval en grondexploitaties maken onderdeel uit van de pilot die u dit voorjaar is voorgesteld. Helaas is het nog niet gelukt om alle onderdelen van de pilot te presenteren. We zien echter deze ontwikkeling als groeimodel, waarbij we de sturing op concrete doelen steeds verder willen uitbouwen. In de onderstaande tabel vindt u een weergave van de beschikbare stuurgegevens voor dit programma:

Kengetal Beleidsindicator	Eenheid	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Rest afval per inwoner na nascheiding	kg's	107	93,5	92	88	86
Afval scheidingspercentage	% gescheiden grondstoffen van totaal huishoudelijk afval	79,6	84,5	82	85	87
Verkoop kavels woning	Aantal		51	41	50	
Voorraad kavels woning	Aantal		191	130	80	
Opbrengst leges Omgevingsvergunningen	€	4.952.235	2.926.891	1.787.695	1.837.751	1.887.370

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Waterketen (watersysteem en riolering)

In de waterketen is voor het afvalwater- en het oppervlaktewatersysteem beleid geformuleerd in het Gemeentelijk Water en Rioleringsplan (GWRP) 2021-2025. In het beleidsplan staan doelstellingen voor de volksgezondheid en de inrichting van een klimaatbestendige leefomgeving. De gemeente geeft daarmee invulling aan haar zorgplichten voor afvalwater, hemelwater en grondwater. Het doel is een mooie, veilige en klimaatbestendige leefomgeving. Naast de beheertaken voor de riolering en het oppervlaktewater heeft de gemeente vijf kernthema's benoemd waarmee wij onze doelstelling willen bereiken:

- Kwetsbaarheid en samenwerking;
- Klimaatadaptatie;
- Ketensturing;
- Waterkwaliteit;
- Duurzaamheid.

Waterketen samenwerking Regio Groningen Noord Drenthe

De gemeente neemt deel aan de regionale waterketen samenwerking Groningen/ Noord-Drenthe. Deze samenwerking is vastgelegd in het Waterketenakkoord met een looptijd tot 2025 en wordt met 1 jaar verlengd om de samenhang met de opgaven van de klimaatregio te onderzoeken. In de regionale samenwerking werken waterschappen, waterbedrijven en gemeenten in vijf clusters gezamenlijk aan regionale opgaven welke zijn vastgelegd in een uitvoeringsprogramma "Ons water centraal". Samen met de gemeente Westerkwartier en het waterschap Noorderzijlvest vormt onze gemeente het cluster Groningen-West. Binnen de clustersamenwerking wordt gezocht naar gezamenlijk uitvoering van de rioleringstaken en klimaat adaptieve oplossingen.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Minder kwetsbare waterketen	<ul style="list-style-type: none"> • Op orde brengen personele capaciteit en uitbesteden specialistische taken; • Samenwerken in de waterketen op de onderdelen 'Kwetsbaarheid' en 'Toekomstige

		entiteit' realiseren voor de samenwerkingsprojecten; <ul style="list-style-type: none"> • Opbouwen van riooldata (meten en monitoren) t.b.v. een optimaal functionerende van de riolering.
»	Een klimaat adaptieve leefomgeving.	<ul style="list-style-type: none"> • Klimaat adaptieve maatregelen meenemen in nieuwe ontwikkelgebieden en wijzigingen in de openbare ruimte.
»	Sterke samenwerking met het waterschap.	<ul style="list-style-type: none"> • In het project Routekaart Zuiveringskringen gezamenlijk optimalisatiemaatregelen uitwerken; • Integrale afstemming van de beleidskaders vanuit de Omgevingswet organiseren. • Samen uitvoeren van onderhoudsmaatregelen zoals o.a. baggeren watergangen.
»	Goede waterkwaliteit.	<ul style="list-style-type: none"> • Monitoren riool overstorten; • Baggeren van de watergangen en vijvers; • Samen met het waterschap de KRW (Kaderrichtlijn water) doelstellingen inzichtelijk maken.
»	Duurzaam functioneren van de riolering.	<ul style="list-style-type: none"> • Scheiden aan de bron (wat schoon is schoonhouden); • Gebruik maken van duurzame materialen; • Besparen op energie.

Afval en grondstoffen

We zien dat de kilo's restafval in 2024 niet verder afnemen. De inschatting is dat we dit jaar op gemiddeld 96 kg per inwoner uit komen, daar waar we in de begroting uitgaven van 92 kg per inwoner. De stagnatie van kilo's is echter een landelijke trend. Daarnaast zien we dat dit in Het Hogeland meer speelt dan bij andere gemeenten. Dit is mogelijk mede veroorzaakt door onderbezetting wegens ziekte. Hierdoor zijn een aantal acties uitgesteld, zoals de afvalapp en vervanging van ondergrondse containers en konden we niet altijd tijdig reageren op inwonervragen.

We koersen op een financieel overschot van € 300.000 voor 2024. Doordat gemeenschappelijke regeling ARCG wordt opgeheven ontvangen we eenmalig een bedrag van circa € 200.000. Daarnaast hebben we meer kilo's ingezameld dan begroot. Het overschot doteren we aan de afvalvoorziening. We houden rekening met het overschot van 2024 bij de bepaling van de tarieven voor 2025 (en 2026) zodat dit geld terugvloeit naar de inwoner. Dat betekent dat we voorstellen voor volgend jaar te werken met een niet kostendekkende begroting voor afval.

Leges afvalstoffenheffing (in €)	2023	2024	2025	2026	
Vastrecht	173,76	169,42	178	185	
Huishoudelijk afval per kilo	0,27	0,3	0,32	0,35	(schatting ca. 5.200.000 kilo=237 kilo per huishouden)
Huishoudelijk afval per lediging	2,08	2,12	2,18	2,25	(schatting gemiddeld 17 keer per jaar)
GFT per lediging	0	2,12	2,18	2,25	(schatting gemiddeld 12 keer per jaar)
Gemiddelde aanslag	€ 272,28	€ 302,00	€ 317,06	€ 333,20	4,99% Stijgingspercentage in 2025

U ziet in bovenstaande tabel dat het voorstel leidt tot een verhoging van gemiddeld bijna 5 % (€ 15 per huishouden). Dit is voornamelijk het gevolg van kostprijsstijgingen van zo'n 7,5%. Deze worden niet volledig doorberekend in de tarieven, waarmee de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing het

komende jaar uitkomt op 98%. Doordat we in 2025 en 2026 rekening houden met het overschot van 2024 is over deze 3 jaren heen de kostendekkendheid 100%.

Opmerking bij het bovenstaande is overigens wel dat de lastendruk voor 2024 en 2025 is gebaseerd op hetzelfde aan ingezamelde kilo's en aantal ledigingen. Het is goed mogelijk dat dit in 2025 lager gaat uitvallen, wat uiteraard ook zal leiden tot een lagere lastendruk.

Op de milieustraat is nog verbetering mogelijk. Het invoeren van pasjes is in andere gemeenten succesvol gebleken om oneigenlijk gebruik van de gratis-brengregeling te voorkomen, en zo ook de hoeveelheid grofvuil te verminderen. Om ook onze kilo's grofvuil terug te brengen gaan we vanaf 2025 ook met pasjes werken. Daarnaast gaan we onderzoeken welke stappen we verder nog kunnen nemen om afvalscheiding op de milieustraat te verbeteren.

Om inwoners tijdig van persoonlijk advies te voorzien willen we in 2025 een tweede afvalcoach in dienst nemen. Het gebied is te groot om met één persoon te bedienen. Verminderen van restafval en goed scheiden van waardevolle grondstoffen blijft het overkoepelende doel.

Door op een verantwoorde manier met onze grondstoffen om te gaan dragen we bij aan internationaal Duurzaam Ontwikkelingsdoel 12: 'verantwoorde consumptie en productie'.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Betere scheiding van grondstoffen en minder ongesorteerd grofvuil op de milieustraat.	<ul style="list-style-type: none"> • Ieder huishouden krijgt een milieupas om bij te houden hoe vaak ze gratis grofvuil en snoeiafval naar de milieustraat brengen. • We gaan onderzoek doen hoe de toekomst van de milieustraat eruit moet zien.
»	Afvalscheiding bevorderen bij huishoudens die nog relatief veel restafval hebben.	<ul style="list-style-type: none"> • We nemen een tweede afvalcoach in dienst om persoonlijk advies en aandacht te geven inwoners die hulp nodig hebben bij het scheiden van hun afval.

Circulaire economie

Het kabinet werkt toe naar een circulaire economie in 2050 met als richtinggevend doel: in 2030 gebruikt Nederland 50% minder primaire abiotische grondstoffen (mineralen, metalen en fossiel).

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	<p>2025: meer bewustwording in de eigen organisatie als het gaat om opdracht geven en aanbesteden.</p> <p>2025: biobased materialen gebruik wordt de norm</p>	<ul style="list-style-type: none"> • We stellen beleid Circulaire economie op. • We zetten in op maatschappelijk verantwoord opdracht geven en inkopen (MVOI), de nieuwe standaard bij gemeenten. Hierdoor maken we bewuste keuzes bij ontwerp, aanbesteding en uitvoering. • We delen kennis rond duurzame ontwikkelingen zoals circulair bouwen. • We delen kennis met lokale ondernemers.

Gebouwde omgeving

We versnellen het aardgasvrij maken van alle woningen en gebouwen: Iedereen kán in 2035 van het aardgas af.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
<p>» Vóór 2030 zijn alle particuliere woningen (zoveel mogelijk biobased en circulair) verduurzaamd tot de isolatiestandaard.</p> <p>Proces rondom dorpenaanpak is goed ingericht en prioriteringskader is duidelijk zodat versnelling dorpenaanpak plaatsvindt.</p> <p>Medio 2026 hebben we goed inzicht in de beschikbare duurzame warmtebronnen de benutting ervan.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • We voeren het Hogelandster Isolatie Plan uit. We starten de pilot. Daarna versnelling. Zo veel mogelijk biobased/circulair. • We werken we aan de uitvoering van 4 dorpswarmteplannen. • In een consortium met partners werken we aan de verkenning van de warmtetransport leiding en nemen een besluit over de eventuele aanleg. • We dragen actief bij aan onderzoek naar de haalbaarheid van benutting van restwarmte uit de Eemshaven.

Netcongestie

Door het op korte termijn beheersbaar maken en op langere termijn oplossen van de netcongestieproblemen dragen we bij aan een toekomstbestendige energie-infrastructuur en -systeem.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
<p>» Het elektriciteitsnet sneller uitbreiden en beter benutten.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • We spelen een proactieve rol in regionale afstemmingsprocessen. (RES, pMIEK). Speciale aandacht voor afstemming netbeheerders. • We werken actief aan het uitdenken en vormgeven van een toekomst-bestendig energiesysteem. • We zorgen voor een goed omgevingsproces voor uitbreidingen van het net. • We werken samen met Enexis via een buurtaanpak aan een planmatige aanpak van de congestie • We ontwikkelen nieuw beleid voor bedrijven energie hubs en stimuleren de uitvoering van voorbeeldprojecten. • Door goed te sturen en samen te werken wordt het elektriciteitsnet sneller uitgebreid en beter benut. • Door ons ruimtelijk proces en beleid goed in te richten kunnen nieuwe delen van het elektriciteitsnet sneller worden aangelegd. • Door bedrijven en bewoners te stimuleren en ondersteunen flexibel te zijn in het gebruik benutten we het net optimaal.

Opwek hernieuwbare energie

Wij zetten ons in om de opwek en het gebruik van hernieuwbare energie lokaal zo goed mogelijk te verbinden en lokaal eigendom maximaal te borgen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>

»	<p>Integraal beleid faciliteert dat kleinschalige, opwek zo veel mogelijk voorziet in de energievraag in de dorpen met voldoende lokaal eigendom.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • We ontwikkelen nieuw beleid voor bedrijven energie hubs en stimuleren de uitvoering van voorbeeldprojecten. • We herijken ons beleid kleinschalige opwek, inclusief afwegingskader. • Voor bedrijven faciliteren we met nieuw beleid en samenwerking de ontwikkeling van energiehubs.
---	---	---

Mobiliteit

Met veel aandacht voor voetgangers, fietsers en OV en het faciliteren van (laad)infrastructuur, wordt in 2050 minimaal 95% minder CO2 uitgestoten t.o.v. 1990 door mobiliteit.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» We versterken versneld het fiets en wandelnetwerk.	<ul style="list-style-type: none"> • We stellen het fietspadenplan op.
» We faciliteren elektrificatie van mobiliteit en stimuleren het gebruik van waterstof voor de transportsector.	<ul style="list-style-type: none"> • Tot midden 2026 plaatsen we nog circa 60 laadpalen. • We verkennen mogelijkheden voor deelmobiliteit.

Ruimtelijke ordening

Op 1 januari 2024 is de Omgevingswet in werking getreden en hebben gemeenten van rechtswege een zogenaamd tijdelijk omgevingsplan gekregen. Dit tijdelijke omgevingsplan bestaat onder andere uit de huidige bestemmingsplannen / beheers verordeningen, een pakket rijksregels (bruidsschat) en een aantal specifieke verordeningen. Dit tijdelijke omgevingsplan moet voor 2032 worden omgezet naar één gebiedsdekkend omgevingsplan voor de gemeente Het Hogeland. We hebben hiervoor een transitie strategie opgesteld die in november 2022 door uw raad is vastgesteld. Gezien de omvang en complexiteit van deze operatie doen we dit in stapjes. We nemen tot 2032 de tijd om bij dit einddoel te komen. Deze periode hebben we ook beslist nodig voor deze grote transitie.

Het afgelopen jaar zijn de eerste stappen gezet in deze complexe- en veelomvattende opgave. In 2025 gaan we daarmee verder. De volledige transitie (2024 – 2032) blijft de komende jaren veel tijd en inspanning van de organisatie vergen. Extra middelen voor uitvoering en personele capaciteit zijn geraamd in de voorjaarsnota 2023.

Tegelijkertijd is het proces rondom de Omgevingswet een leerproces. We leren met elkaar terwijl we de winkel open houden. Op korte termijn lijken de middelen nog toereikend. Echter, zoals ook aangegeven in het vastgestelde transitieplan gaan we er vanuit dat de daadwerkelijke kosten hoger zijn. Daarnaast verwachten we ook in 2025 een groeiende behoefte aan RO-capaciteit vanuit de diverse grote programma's en projecten. Dat maakt de capaciteit kwetsbaar. Het is dus afwachten of deze middelen ook op de (middel)lange termijn toereikend zullen zijn. We blijven dit actief monitoren zodat we kunnen anticiperen op het moment dat het nodig is.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Transitie van het tijdelijke omgevingsplan naar één gebiedsdekkend omgevingsplan.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren van het vastgestelde Transitieplan • Opleveren en vaststellen van het Omgevingsplan 'onderdeel Kleine Kernen'

		<ul style="list-style-type: none"> • Starten met het Omgevingsplan 'onderdeel grote kernen'. • Een start maken met het actualiseren van de Omgevingsvisie. • Opstarten regionale samenwerking voor de uitwerking van toepasbare regels als service in het omgevingsloket • Zorgen dat het werken met de Omgevingswet nog breder landt binnen de diverse teams van onze organisatie • Extra personele inzet op de nieuwe taken en rollen rondom het omgevingsplan.
»	Verbeterslag maken in de ruimtelijke kwaliteit.	<ul style="list-style-type: none"> • De nieuwe Welstandsnota is eind 2024 afgerond. Deze zal begin 2025 ter vaststelling worden aangeboden aan uw raad. • De Erfgoednota willen we eind 2024 afronden. Na vaststelling rollen we in 2025 de uitvoering hiervan verder uit (publiekscampagne etc.). • We willen de kwaliteit verbeteren door pro actiever te anticiperen op initiatieven en ontwikkelingen uit de samenleving. Hiervoor gebruiken we het nieuwe instrumentarium onder de Omgevingswet. • Tijdelijk extra personele inzet voor archeologie. • We gaan meer zelf toetsen met onze nieuwe Welstandsnota & ons nieuwe Erfgoedbeleid.
»	Zorgen voor voldoende kwaliteit en capaciteit om: <ul style="list-style-type: none"> • onze dienstverlening richting inwoners te optimaliseren. • onze plannen uit te kunnen voeren. 	<ul style="list-style-type: none"> • In 2024 is gestart met het optimaliseren van de interne & externe werkprocessen om onze inwoners nog beter van dienst te zijn. Op basis van de ervaringen met de Omgevingswet in 2024 maken we in 2025 een vervolgstap om onze benaderbaarheid te verbeteren. • We zijn gestart met het opleiden van onze medewerkers om de juiste expertise / rollen in huis te halen. De transitie onder de Omgevingswet is een proces dat langere tijd zal duren, dus dit blijven we ook in 2025 actief stimuleren.

Klimaatadaptatie

We spannen ons in om de gevolgen van klimaatverandering te kunnen opvangen in onze dorpen en wijken. Het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie stelt dat gemeenten klimaatstresstesten uitvoeren en een lokale klimaatadaptatiestrategie (LAS) opstellen. Dit hebben we in 2024 gedaan. In 2025 bekijken we op welke manier we de uitvoering van de LAS en klimaatadaptatie handen en voeten kunnen geven in de volle breedte van onze organisatie. In eerste instantie vanuit de bestaande capaciteit. Dat doen we op drie manieren: bij de start van nieuwe projecten, door ambtelijk opdrachtgevers hier actiever op te laten sturen en door het voeden van het besef & beleving in de organisatie. In het najaar van 2025 evalueren we of deze inzet voldoende is geweest of dat aanvullende capaciteit noodzakelijk is.

Grondexploitatie

Een grondexploitatie is een begroting per plan of project om de kosten en opbrengsten van een ruimtelijke ontwikkeling in beeld te brengen. De grondexploitaties zijn een goed instrument dat ingezet wordt om te sturen op risico, kwaliteit, planning en resultaten bij grotere ontwikkelingsplannen. Wanneer de begroting negatief sluit wordt er een voorziening ten laste van de gemeentelijke begroting opgenomen. Niet voor elk plan of project wordt een grondexploitatie opgesteld. Bijvoorbeeld als er geen of weinig opbrengsten zijn, dan zal het geen Grondexploitatie betreffen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Het stimuleren en tijdig mede mogelijk maken van het gewenst ruimtegebruik van de gemeente;	<ul style="list-style-type: none"> • Wij willen de ontwikkeling en realisatie van ruimtelijke plannen mogelijk maken door middel van onder andere projectleiding, advisering zowel financieel als juridisch en verkoop. • Wij werken mee aan het uitvoeringsplan Woonvisie. • Opstellen van een uitvoering geven aan het Grondbeleid.
» Bij ontwikkelingen zorgen dat de gevraagde ruimtelijk kwaliteit wordt geleverd en aansluit op de vraag van de markt.	<ul style="list-style-type: none"> • Wij nemen deel aan afspraken met partners, ontwikkelaars en interne projectgroepen voor ruimtelijke ontwikkelingen. • Wij maken zorgvuldige afwegingen en proberen zo goed mogelijk vooruit te kijken zodat het uitgiftebeleid voor vrije kavels en projectmatige bouw een aanvulling is op de grote vraag en voor de beperkte ruimte. • Wij zorgen voor de verkoop van bouw kavels waar dit gewenst is.
» We zorgen voor een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten over gebruikers, exploitanten, eigenaren en gemeente ..	<ul style="list-style-type: none"> • Er worden zorgvuldig afspraken gemaakt met projectontwikkelaar of initiatiefnemer over de gewenste kwaliteit en de kostenverdeling van de ontwikkeling. • Wij moeten elk jaar de grondexploitaties herzien en vernieuwen, zodat de nieuwe cijfers worden meegenomen in de jaarrekening.
» De risico's, zowel financieel als juridisch, van ruimtelijke plannen beheersen.	<ul style="list-style-type: none"> • Wij willen zorgen dat de grondexploitaties goed aansluiten op het financiële systeem. • Naast het herzien van de grondexploitaties, worden voor het grondbedrijf de risico's in kaart gebracht en wordt er geadviseerd over weerstandsvermogen. • Wij zorgen dat afspraken die wij maken met kopers, ontwikkelaars en andere partners worden vastgelegd in een overeenkomst.
» De taken rond Grondzaken op een professionele en zorgvuldige manier uitvoeren met een marktconform resultaat.	<ul style="list-style-type: none"> • Wij vinden het belangrijk om maatwerk te leveren waar nodig, zonder het gelijkheidsbeginsel uit het oog te verliezen. Onze afspraken zijn helder, eenvoudig, transparant en juridisch correct.

	<ul style="list-style-type: none"> • Wij willen dat elk contract dezelfde basis heeft door gebruik te maken van de algemene voorwaarden en van de Grondprijzennotitie.
--	---

Wonen en bouwen

Wij hebben een divers woningmarkt-gebied en er is de laatste jaren een hogere woningdruk. Nabij de stad is er veel vraag naar woningen. Deze vraag komt vanuit onze eigen inwoners, maar ook vanuit mensen die in de stad geen woning kunnen vinden. In de dorpen richting het wad wordt ook woningdruk gevoeld en komt op dit moment de vraag meer vanuit de eigen inwoners. In de hele gemeente moeten we ervoor zorgen dat de woningvoorraad ook past bij de demografische ontwikkelingen (vergrijzing, huishoudensverdunding en buitenlandse migratie zijn de belangrijkste componenten). Dit betekent o.a. dat de woningen en de leefomgeving geschikt moeten zijn voor ouderen, maar dat ook gezinnen en jongeren in de dorpen kunnen (blijven) wonen, daarom willen we graag meer woningen toevoegen die flexibel inzetbaar zijn. Daarnaast hebben we een belangrijke opgave om woningen beschikbaar te hebben voor diverse aandachtsgroepen die afhankelijk zijn van betaalbare huurwoningen. De verbetering van de kwaliteit van de woningvoorraad en de leefomgeving in de dorpen is continue een punt van aandacht om de dorpen aantrekkelijk te houden voor de huidige en toekomstige inwoners. Deze grote opgaven kunnen we alleen samen met onze partners in de samenleving op pakken.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Vernieuwing en uitbreiding van de woningvoorraad, zodat er meer doorstroming ontstaat en er variatie in woningbouw is.	<ul style="list-style-type: none"> • Het uitvoeren van het programma Wonen & Leefomgeving in Het Hogeland om de woningbouw te versnellen en goed te plannen. Binnen dit programma gaan we onder meer: • nieuwe woningbouwlocaties ontwikkelen met aandacht voor verruiming van de sociale huurvoorraad, • van inwonersinitiatieven voor woningbouw faciliteren en ondersteunen en • beleid formuleren m.b.t. het realiseren van bijzondere woonvormen.
»	Een geschikte, betaalbare huurwoningvoorraad op de juiste locatie met de juiste kwaliteit.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering geven aan het Ambitiekader Volkshuisvesting Het Hogeland 2024-2027 met de woningcorporaties en huurdersorganisaties.
»	Een flexibele schil van woningen inzetbaar voor diverse doelgroepen (statushouders, jongeren, spoedzoekers).	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek naar geschikte locaties voor flexwoningen.
»	Het bij de tijd houden/brengen van de woningvoorraad.	<ul style="list-style-type: none"> • Subsidiëren van eigenaren voor de verbetering en het toekomstbestendig maken van hun woning in het kader van het Volkshuisvestingsfonds.

VTH

Omgevingswet en Wet Kwaliteitsborging voor het bouwen (Wkb)

Op 1 januari 2024 zijn de Omgevingswet en de Wet Kwaliteitsborging voor het bouwen (Wkb) in werking getreden. De Omgevingswet heeft onder meer als doel om activiteiten in de fysieke leefomgeving samenhangend te benaderen, de bestuurlijke afwegingsruimte te vergroten en tot een versnelde en verbeterde besluitvorming te komen. Het voornaamste doel van de Wkb is de kwaliteit van bouwwerken

te verbeteren en de positie van opdrachtgevers te versterken. Een deel van de gemeentelijke werkzaamheden is overgenomen door particuliere kwaliteitsborgers, wat mogelijk zijn weerslag gaat hebben op de legesinkomsten.

Ondanks dat het zich eigen maken van de nieuwe wetgeving de nodige tijd vergt, lukt het ons over het algemeen om de bestaande werkvoorraad, die onverminderd groot is, binnen wettelijke termijnen af te handelen. Hierbij staat het leveren van kwalitatief goede producten voorop.

Een deel van de VTH-werkzaamheden wordt uitgevoerd door de Omgevingsdienst Groningen (ODG). Het lukt de ODG niet altijd om de met ons gemaakte afspraken na te komen. De productie blijft achter, de kwaliteit laat soms te wensen over en behandeltermijnen worden overschreden. Volgens de ODG ligt de voornaamste oorzaak in de krappe arbeidsmarkt.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Een veilige en gezonde fysieke leefomgeving met een goede omgevingskwaliteit.	<ul style="list-style-type: none"> • Wij verlenen vergunningen, beoordelen meldingen, houden toezicht en treden zo nodig handhavend op. Dit doen wij risico- en prioriteitgestuurd op basis van de Uitvoerings- en handhavingsstrategie. • Wij werken integraal en gebiedsgericht aan de hand van de thema's veiligheid, gezondheid, omgevingskwaliteit en duurzaamheid. Hierbij staan de kernwaarden samen, flexibel, integraal en maatwerk centraal. • Wij voldoen aan de kwaliteitseisen die gesteld worden aan kritieke massa (benodigde fte's) en deskundigheid. Gezien de krappe arbeidsmarkt is dit overigens geen vanzelfsprekendheid. • Wij werken overeenkomstig de wettelijk vastgelegde beleidscyclus (omgevingsanalyse, prioritering, uitvoerings- en handhavingsstrategie, uitvoeringsprogramma, monitoring en evaluatie).

Risico's per programma

VTH

RO-breed is en blijft het vinden van voldoende gekwalificeerd personeel een uitdaging.

Riolering en klimaatverandering

De afgelopen tien jaar zijn kennis en bewustzijn over klimaatverandering sterk toegenomen. Het inzicht in de ontwikkeling van temperatuur en neerslagpatronen is sterk toegenomen. Door middel van een risicodialoog en -analyse worden er maatregelen ontwikkeld die het water- en rioleringsstelsel voldoende robuust moeten maken in de komende decennia. Daarvoor is samenwerking in de waterketen noodzakelijk. Dat betekent verder kijken dan alleen de eigen gemeentelijke organisatie. Het risico van kwetsbaarheid, kennisverlies en kosten kan daarmee worden verkleind.

Afval

Om de doelstelling van het verminderen van de hoeveelheid restafval te bereiken is het afgelopen jaar verder geïnvesteerd in uitbreiding van het diftar systeem. Tevens heeft een heroriëntatie plaatsgevonden op de haalbaarheid van de doelstelling van 30 KG per inwoner en of deze (binnen de gestelde periode) realistisch is. Het risico dat de hoeveelheid zwerfafval toeneemt is aanwezig wanneer de tarieven te hoog worden. Ten gevolge van de diftar paradox is het echter onvermijdelijk dat de tarieven (per kilo) steeds hoger worden om te kunnen komen tot een kostendekkende afvalbegroting.

Duurzaamheid

Het risico is dat we onvoldoende maatregelen nemen die ons, op lange termijn, een gezonde en welvarende leefomgeving garanderen. Dit zal ten koste gaan van de brede welvaart van volgende generaties. Vanuit het Rijk hebben we financiële middelen ontvangen om extra personele inzet in te zetten om de klimaatambities te verwezenlijken. Risico hiervan is dat we ons teveel enkel op de besteding van deze middelen richten, zonder het uiteindelijke doel te bereiken. De CDOKE gelden richten zich namelijk op de reductie van CO2 en de eveneens noodzakelijke grondstoffentransitie lijkt hierbij wat onderbelicht. Inmiddels komen hierover ook rapporten uit van de SER waarin dit onder de aandacht gebracht wordt.

Omgevingswet

De uitvoering van de Omgevingswet vraagt ook na de invoering nog veel personele inzet. Het is moeilijk in te schatten hoe de legesinkomsten zich na de komst van de omgevingswet zullen ontwikkelen. Er vervalt als gevolg van de invoering van de Wet Kwaliteitsborging een deel van de vergunningplichten en de bijbehorende leges. Getracht is dit op te vangen binnen de nieuwe legesverordening '24. Of dit lukt zal later dit jaar duidelijk worden. We zullen hier periodiek goed op monitoren om indien nodig tijdig bij te kunnen sturen. Voor 2025 hebben we vooralsnog de bestaande raming gehandhaafd. Tot slot heeft ook onze verbonden partij voor de milieuregelgeving de nieuwe wetgeving te implementeren. Zij kampen net als wij met problemen aangaande de personele capaciteit en kwaliteit als gevolg van de krappe arbeidsmarkt.

Ruimtelijke ontwikkelingen

Er ontstaat druk op de beschikbare ruimte. Niet alles is tezamen of in combinatie mogelijk. Planontwikkeling en regie houden in de Oostpolder is een uitdaging, hiervoor is inmiddels het programma Eemshaven+ van start gegaan. Doel is om op een integrale wijze de groei van de Eemshaven/Oostpolder te faciliteren en hierbij gebieds-/dorpsgericht te werk te gaan.

Risico's bedrijfsvoering

De eigen personele capaciteit, maar ook een te geringe capaciteit in de markt (ingenieursbureaus) op veel beleidsterreinen is een probleem. Het is erg moeilijk om alles wat wordt gevraagd te leveren. Daarbij zien we ook dat het moeilijk is om goed gekwalificeerd personeel te vinden.

Ontwikkelingen

Beheersmaatregelen

Op basis van een capaciteitsbehoefte inschatting in de jaarplannen hebben we een prioritering van activiteiten gemaakt, waarbij tevens inzichtelijk wordt welke activiteiten niet uitgevoerd kunnen worden. Dit houdt in dat er taken blijven liggen. Waar mogelijk wordt ingezet op het combineren van taken om doelstellingen te bereiken. De personele capaciteit en het ambitieniveau moeten met elkaar in evenwicht worden gebracht. Daarnaast het opstellen van een risicoparagraaf ten aanzien van de kwaliteit van het areaal met de financiële gevolgen en hierop volgend het benodigde budget voor het gekozen kwaliteitsniveau.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

-Omgevingsdienst Groningen (ODG)

- Afvalbeheer Regio Centraal Groningen (ARCG)
- Groningen Milieu
- Veiligheidsregio Groningen (VRG)

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Ruimtelijke Ordening, Wonen en Duurzaamheid (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	27.439	42.032	20.321	21.143	21.257	21.224
Incidenteel			960	87		
Totaal lasten	27.439	42.032	21.281	21.230	21.257	21.224

Baten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	24.293	32.476	19.225	18.282	18.723	18.920
Incidenteel						
Totaal baten	24.293	32.476	19.225	18.282	18.723	18.920
Saldo programma *)	-3.146	-9.556	-2.056	-2.948	-2.534	-2.304

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Grondexploitatie	-161					
Onderhoud begraafplaatsen	-23	-25	-25	-25	-25	-25
Herstructurering	-421					
Woonplan en haven Zoutkamp	2.320					
Reserve risico's afvalstoffenheffing		500				
Totaal mutaties	1.715	475	-25	-25	-25	-25

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2025 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Programma RO, Wonen & Duurzaamheid begroting 2024	9.556	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2025 verwerkt conform de Kadernota. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	369	V
- Herberekening van de investeringskredieten en de actualisatie van de investeringslijst geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten.	278	V
- Op basis van de plannen voor riolering zijn de budgetten aangepast en de is de planning van de investeringen geactualiseerd. Voordeel is een extra onttrekking uit de voorziening riolering en het effect op de opbrengst rioolheffing.	337	V
- Incidentele ramingen 2024;	7.059	V
- Programmaplan Omgevingswet		
- SPUK LAI		
- subsidie Manege Ulrum		
- inhuur tbv Regiodeal		
- Gebiedsopgaven		
- Budgetoverheveling 23 - 24 NPG en aardbevingen		
- Budgetoverheveling 2023 naar 2024		
- Subsidieregeling centrumplan Bedum en Uithuizen		
- Gebiedsvisie centrumplan Bedum en Uithuizen		
- Overige mutaties < € 60.000	543	N
Saldo Programma RO, Wonen & Duurzaamheid begroting 2025	2.056	

7. Burger & Bestuur

Omschrijving

Dit programma betreft de relatie tussen de bestuursorganen van onze gemeente en de mensen die er wonen. We verlenen (steeds meer digitaal) diensten aan inwoners, bedrijven en instellingen. De bestuurders en ambtenaren zoeken oplossingen, beantwoorden vragen, leveren producten en geven informatie. De bestuursorganen (de gemeenteraad, het college) geven invulling aan het democratisch besluitvormingsproces.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 0.01 Bestuur
- 0.02 Burgerzaken

Beleidskader

Voor dit programma zijn voor de gemeente Het Hogeland de volgende beleidsdocumenten vastgesteld:

- Het Hogeland Legesverordening tarieventabel 2023, 1e wijziging 2023
- Het Hogeland Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Stuurgegevens programma Burger & Bestuur

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

Verplichte beleidsindicatoren	Eenheid	Het Hogeland	Provincie Groningen
n.v.t.			

Beleidsindicatoren		Realisatie 2022	Realisatie 2023	Beoogd 2024	Beoogd 2025	Beoogd 2026
Eenheid						
Websitebezoeken	<i>Aantallen</i>	302.224	319.715	350.000	350.000	360.000
Telefoon	<i>Aantallen</i>	64.361	54.087	62.500	62.500	65.000
Baliecontacten	<i>Aantallen</i>	23.149	20.481	26.000	26.500	29.500
E-mail	<i>Aantallen</i>	20.666	19.267	20.000	20.000	20.000
WhatsApp	<i>Aantallen</i>	9.614	9.840	12.500	12.500	15.000
Sociale media (Facebook en X)	<i>Aantallen</i>	10.415	6.326	10.000	10.000	10.000
Melding Openbare ruimte	<i>Aantallen</i>	5.979	6.579	6.500	6.500	6.500
Producten Burgerzaken						
Burgerlijke stand	<i>Aantallen</i>	978	908	950	950	950
Migratie	<i>Aantallen</i>	3.319	3.225	3.270	3.270	3.270
Naturalisatie	<i>Aantallen</i>	67	51	60	60	60
Overige	<i>Aantallen</i>	537	969	800	800	800
Reisdocumenten	<i>Aantallen</i>	4.887	4.057	7.305	7.919	8.906
Rijbewijzen	<i>Aantallen</i>	4.397	4.036	5.391	5.022	6.200
Uittreksels & afschriften	<i>Aantallen</i>	1.514	1.598	1.600	1.600	1.600

Burgerzaken

De dienstverlening van telefonie, balie en online zijn sinds maart 2022 bij elkaar gebracht. De teams Burgerzaken, KCC en online team vallen onder één teamleider. De teams zijn het visitekaartje van de gemeente voor alle inwoners, ondernemers en bedrijven. Zij zorgen voor een vriendelijk en warm welkom. Zowel fysiek als telefonisch en online.

De werkzaamheden van de teams zijn volop in ontwikkeling. Ze krijgen bijvoorbeeld veel verschillende klantvragen. Denk aan vragen over gemeentelijke belastingen of het verlengen van een reisdocument. Daarnaast bestaat een groot deel van de werkzaamheden van team Burgerzaken uit wettelijke taken die binnen een bepaalde termijn worden uitgevoerd. Het vraagt flexibiliteit van onze medewerkers om met zo veel verschillende thema's te moeten werken.

In 2025 kunnen we meer aanvragen voor reisdocumenten verwachten. In 2014 is de geldigheidsduur van reisdocumenten verhoogd van vijf jaar naar tien jaar voor inwoners boven de 18 jaar. Als gevolg hiervan zijn er veel aanvragen geweest in 2014. Bijna het dubbele aantal. Daarom verwachten we veel aanvragen vanaf 2024 en zal een doorlooptijd hebben van meerdere jaren. In het overzicht beleidsindicatoren staan de aantallen.

De stuurgegevens moeten nog bepaald worden. Het is een onderdeel van project Dienstverlening. Daarnaast is op dit moment niet bekend wat voor impact het project heeft op het personeel. De PSU zal hier meer inzage in moeten bieden.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Onze dienstverlening is professioneel.	<ul style="list-style-type: none">• Burgerzaken producten en diensten worden zowel fysiek als digitaal aangeboden.• Onderzoeken de mogelijkheden van inzet MijnOverheid.
»	Toekomstbestendig team en levert kwaliteit.	<ul style="list-style-type: none">• Burgerzaken medewerkers blijven opleiden door het volgen van trainingen, opleidingen en actualiteitsdagen.• Voorbereiden op de toekomst; het werk wordt steeds internationaler (toestroom van vreemdelingen en/ of vluchtelingen).• Voortdurend verbeteren van ons (online) Burgerzaken systeem zodat onze kwaliteit en processen verbeteren.• Digitaliseren archief burgerzaken en burgerlijke stand iArchief (o.a. brondocumenten zoals Uittreksel en Akten).
»	Leveren van maatwerk.	<ul style="list-style-type: none">• Periodiek momenten plannen voor huisbezoeken met inwoners die niet in staat zijn om zelf op het gemeentehuis te komen.• Rekening houden met laaggeletterdheid en minder digivaardige inwoners.
»	Toekomstbestendige dienstverlening.	<ul style="list-style-type: none">• Aanhaken en meewerken aan project Dienstverlening.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- GR voor het grensoverschrijdend Openbaar Lichaam Eems-Dollard Regio
- Vereniging van Waddenzeegemeenten

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Burger en Bestuur (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	4.894	4.793	5.426	5.279	5.099	5.067
Incidenteel						
Totaal lasten	4.894	4.793	5.426	5.279	5.099	5.067

Baten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	1.025	845	879	1.004	1.001	960
Incidenteel						
Totaal baten	1.025	845	879	1.004	1.001	960
Saldo programma *)	-3.869	-3.948	-4.547	-4.275	-4.098	-4.107

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Dekking VTH aardbevingen	200	200	200	200	200	200
Totaal mutaties	200	200	200	200	200	200

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2025 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Programma Burger & Bestuur begroting 2024		3.948
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2025 verwerkt conform de Kadernota. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	420	N
- Herberekening van de investeringskredieten geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten. Zie ook toelichting lasten en baten.	6	N
- De bijdragen aan de VNG, P10 gemeenten en de Regiovisie 2030 is geactualiseerd in de begroting.	71	N
- Incidentele ramingen 2025; - festiviteiten - informatiebeveiliging	353	N
- Incidentele ramingen 2024; - representatie en advieskosten - werving en selectie	207	V
- Overige mutaties < € 60.000	44	V
Saldo Programma Burger & Bestuur begroting 2025		4.547

8. Bedrijfsvoering

Omschrijving

Dit programma betreft de relatie tussen de bestuursorganen van onze gemeente en de mensen die er wonen. We verlenen (steeds meer digitaal) diensten aan inwoners, bedrijven en instellingen. De bestuurders en ambtenaren zoeken oplossingen, beantwoorden vragen, leveren producten en geven informatie. De bestuursorganen (de gemeenteraad, het college) geven invulling aan het democratisch besluitvormingsproces.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 0.03 Beheer overige gebouwen en gronden
- 0.04 Overhead

Beleidskader

Voor dit programma is een groot aantal beleidsdocumenten vastgesteld. Voor het totaaloverzicht verwijzen we naar het Normenkader, dat is vastgesteld ten behoeve van de accountantscontrole.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Stuurgegevens programma Bedrijfsvoering

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

Verplichte beleidsindicatoren	Eenheid	Het Hogeland	Provincie Groningen
Formatie	<i>Fte per 1.000 inwoners</i>	12,69	NB
Bezetting	<i>Fte per 1.000 inwoners</i>	11,73	NB
Apparaatskosten	<i>Kosten per inwoner</i>		NB
Externe inhuur	<i>Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen</i>	12%	NB
Overhead	<i>% van de totale lasten</i>	16,77	NB

Stuurgegevens		Gerealiseerd 2021	Gerealiseerd 2022	Gerealiseerd 2023	Verwachte realisatie 2024	Beoogd 2025
Eenheid						
Afstoten gemeentelijk vastgoed	<i>Aantallen</i>	4	2	4	13	15
Globale verlaging gasverbruik	<i>Percentages (%)</i>	N.v.t.	N.v.t.	± 13 t.o.v. 2022	± 50 t.o.v. 2022	± 50 t.o.v. 2022

zwembaden per seizoen						
-----------------------	--	--	--	--	--	--

Stuurgegevens (Pilot)

Vanuit uw raad is aangegeven dat er behoefte bestaat aan het ontwikkelen van een sturingsmechanisme op de diverse beleidsterreinen. In de voorjaarsnota hebben wij u daartoe een aantal voorstellen gedaan. In de begroting nemen we daarom onderstaande beleidsindicatoren op bij dit programma:

Kengetal/ Beleidsindicator	Eenheid	Rekening 2022	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Ziekteverzuim	Percentage	6,7	6,1	5,3	5,2	5,0
Vaste formatie	Aantal fte	528,3	542,5	576,4	594,3	594,3
Flexibele formatie	Aantal fte	7,7	8,6	7,9	17,6	5,1
Loonkosten	Bedrag (x € 1.000)	39.499	42.885	48.986	51.922	51.096
Kwijtschelding gemeentelijke belastingen Aanvragen	Aantal	757	633	675	675	675
Kwijtschelding gemeentelijke belastingen Geautomatiseerd	Aantal	634	651	497	500	500
WOZ bezwaren	Aantal	758	1.355	722	800	800
Informele WOZ bezwaren	Aantal	287	434	113	113	113
Bezwaar gemeentelijke belastingen	Aantal	91	48	85	145	145
Beroep gemeentelijke belastingen	Aantal	24	42	30	30	30

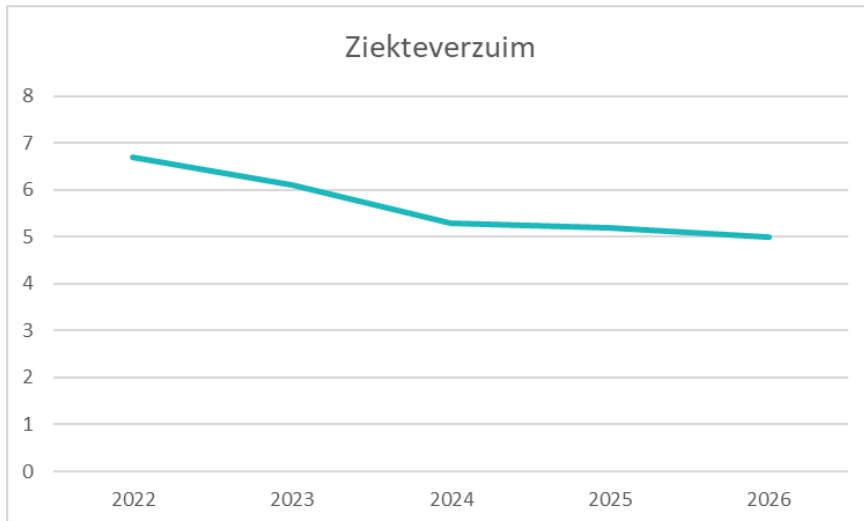
Personeel en formatie

Als onderdeel van de pilot met stuurgegevens die wij u bij de Voorjaarsnota 2024 hebben voorgelegd, presenteren wij u in dit programma diverse stuurgegevens met betrekking tot onze bedrijfsvoering. Een belangrijk onderdeel daarvan betreft de ontwikkeling van onze formatie. In het overzicht dat u hierboven vindt ziet u een organisatie, die mede als gevolg van de vele opgaven waar we voor staan, de laatste jaren sterk gegroeid is. De voorstellen hieromtrent zijn u in de afgelopen jaren via de diverse P&C documenten voorgelegd. Voor deze begroting vallen de personele lasten binnen de kaders zoals deze met uw raad zijn afgesproken dit voorjaar.

Op een aantal ontwikkelingen willen we een korte toelichting geven, waarbij we verwijzen naar de stuurgegevens zoals ze in dit programma en in gedetailleerdere vorm in de paragraaf Bedrijfsvoering, zijn opgenomen. Met name de ontwikkeling in de tijd vinden we daarbij van belang. De onderwerpen die wij hier benoemen betreffen het ziekteverzuim, de ontwikkeling van FTE's, loonsom en de loonsom ten opzichte van de begrotingsomvang.

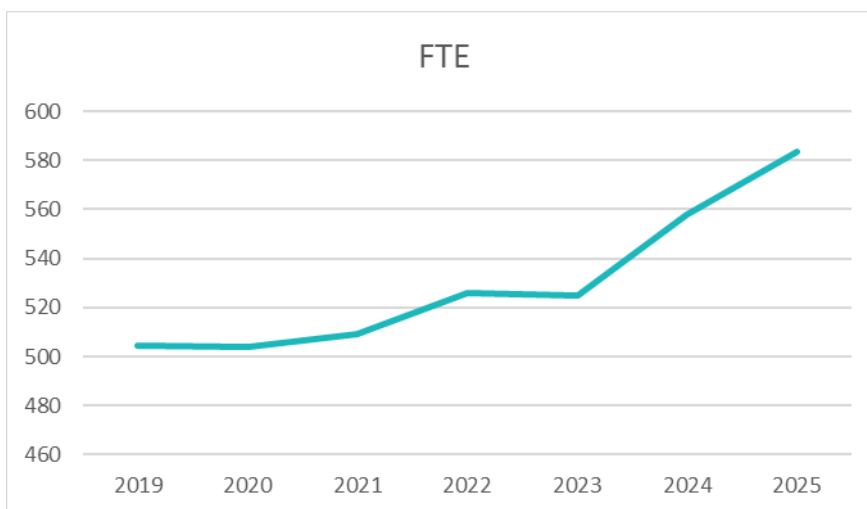
Ziekteverzuim

Zoals u weet hebben we sinds de herindeling jaarlijks een forse overschrijding van ons ziektevervangingsbudget. Dit lossen we zoveel mogelijk op binnen de personele kaders van de begroting. We doen we er uiteraard alles aan om het ziekteverzuim zoveel mogelijk te beperken. U ziet in de tabel aan het begin van dit programma en de grafiek hieronder dan ook dat het ziekteverzuim in de afgelopen jaren steeds iets verder terug loopt. Ondanks deze positieve trend blijft ons ziektevervangingsbudget echter niet groot genoeg om de kosten die met vervanging gepaard gaan volledig te kunnen afdekken. Ook voor 2025 verwachten we dat dit budget onvoldoende zal zijn. Bij de Voorjaarsnota 2025 zullen we beoordelen of we dit kunnen opvangen binnen de financiële kaders van de personeelsbegroting, of dat we u nadere voorstellen moeten doen.

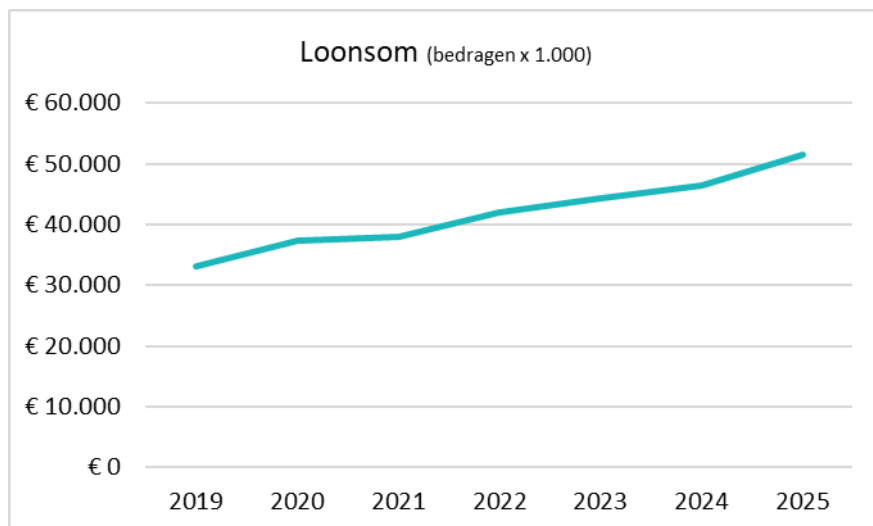
FTE's

U ziet in de onderstaande grafiek dat wij met namen in de laatste twee jaren in formatie zijn gegroeid. Dit heeft vooral te maken met de grote opgaven waar wij voor staan, zoals de energietransitie, de ontwikkelingen in de Eemshaven, het programma Aardbevingen, Opgavegericht werken, etc. Maar ook de extra formatie die is gevraagd om problemen in de bedrijfsvoering op te kunnen lossen. Dit laatste was noodzakelijk om ook voorbereid te zijn op de toekomst met een veelheid aan opgaven. Voor deze begroting is wat ons betreft de huidige omvang van de personeelsbegroting dan ook kader stellend voor de verdere ontwikkelingen in onze formatie.

Loonsom/totale personele lasten

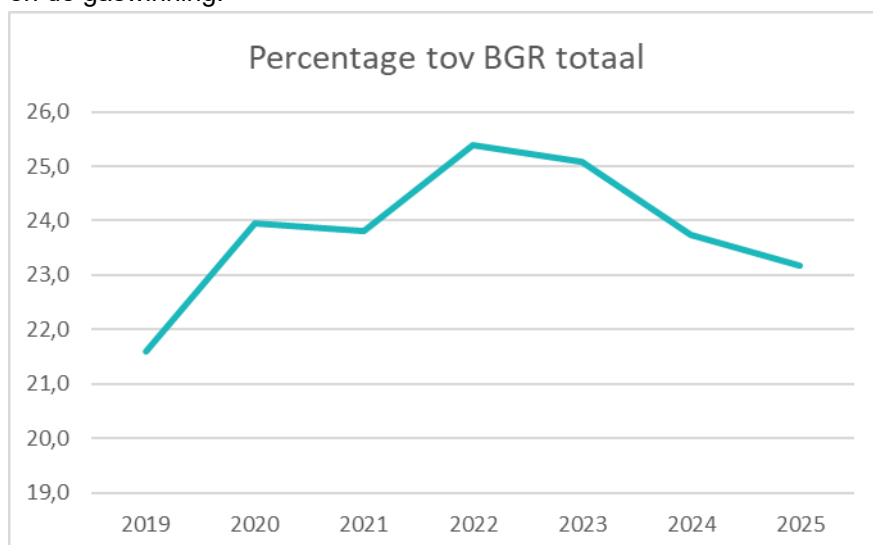
Wanneer we kijken naar het totaal van de personeelslasten in onze organisatie, dan ziet u dat ook deze de afgelopen jaren flink zijn gegroeid. In 2019 was de totale loonsom nog ruim € 33.000. In 2025 is dit gegroeid naar ruim € 51.500. Dit is uiteraard een combinatie van de groei in omvang van ons personeelsbestand en de loonontwikkeling in de afgelopen jaren. Onderdeel van die loonontwikkeling is het aantrekken van medewerkers in hogere loonschalen, gelet op de opgaven waarvoor we ons gesteld zien.

Loonsom in relatie tot begrotingstotaal

Interessant is om bovenstaande ontwikkeling in de loonsom af te zetten tegen het totaal van onze begroting. Deze verhouding zou eigenlijk zoveel mogelijk in balans moeten zijn, wanneer de personele inzet gelijke tred houdt met de groei aan taken waar we als organisatie voor staan. In onderstaande grafiek ziet u hoe deze verhouding zich in de afgelopen jaren heeft ontwikkeld. In de eerste jaren na de herindeling zien we een sterk stijgende lijn, van ruim 21% naar meer dan 25%. Dus hebben we naar verhouding in deze jaren steeds meer personeel ingezet. Vanaf 2024 zien we echter een daling in deze verhouding. Deze daling wordt veroorzaakt door de sterk gestegen omvang van onze totale begroting door diverse specifieke uitkeringen van in totaal ca. € 17 miljoen, waar veelal een beperkte personele component in zit. Wanneer we deze SPUK's elimineren, blijven we ook in 2024 en 2025 zo rond de 25% schommelen.

De genoemde specifieke uitkeringen betreffen onder andere Blok B, SPUK LAI (Lokale Aanpak Isolatie) en de gaswinning.

Gemeentelijke belastingen

Ook op het gebied van de gemeentelijke belastingen hebben wij u een aantal voorstellen in de pilot bij de Voorjaarsnota gedaan. In de tabel aan het begin van dit programma ziet u het aantal kwijtscheldingen en het aantal bezwaren. U ziet zowel bij de kwijtscheldingen als het aantal bezwaren behoorlijke fluctuaties over de jaren. Daardoor is een trend nog moeilijk te duiden. Door gewijzigde regelgeving rondom de proceskostenvergoeding wordt het voor professionele bezwaarmaker minder lonend om hier op in te zetten. Tevens maken we het steeds makkelijker voor inwoners om zelf bezwaar te maken. Na een piek in 2023 denken wij het aantal bezwaren in de komende jaren te kunnen beperken.

Informatievoorziening en ICT Gemeente Het Hogeland

Onder invloed van nieuwe wetgeving en technologische ontwikkelingen verandert de uitvoering van gemeentelijke taken. Om te anticiperen op deze veranderingen zullen we transformeren naar een meer digitaal georiënteerde en wendbare organisatie, waarbij de informatievoorziening op orde is en blijft. Dit is essentieel om te voldoen aan de behoeften van onze inwoners en ondernemers en aansluiting te blijven houden met medeoverheden en partners. Een goede informatievoorziening is daarbij randvoorwaardelijk en ondersteunend om gemeentelijke taken uit te (blijven) voeren en maatschappelijke ontwikkelingen en opgeven op te pakken. Dit omvat o.a. de verdere digitalisering van dienstverlening en bedrijfsvoering, informatiegestuurd werken, implementatie van i-wetgeving en de governance van de gehele informatievoorziening.

De kansen die technologische ontwikkelingen bieden, willen we benutten door de bedrijfsvoering en dienstverlening zo in te richten dat we optimaal gebruikmaken van de techniek. Dit vraagt om een samenspel tussen technische mogelijkheden, de benodigde kennis en vaardigheden en het adoptie- en verandervermogen van de organisatie om techniek en data zo toe te passen dat de werkprocessen en daarmee de bedrijfsvoering en de dienstverlening verbeterd. De trend dat ICT een steeds belangrijker onderdeel wordt van de uitvoering, zet zich onverminderd door. Als gemeente krijgen we een steeds belangrijkere wettelijke taak op het gebied van een goed functionerende overheidsbrede informatievoorziening. Bovendien zal de ontwikkeling van Artificial Intelligence (AI) invloed hebben op de uitvoering en dienstverlening. We zien de kansen, maar zijn ons ook bewust van de risico's.

Om de kansen te benutten, investeren we in techniek, organisatie (de governance) en medewerkers. We dekken deze risico's af met passende maatregelen en volgen de Baseline Informatiebeveiliging Overheden (BIO). Zo brengen we onze informatiehuishouding op orde en zorgen we ervoor dat we deze duurzaam en digitaal op orde houden.

Het Strategisch Informatie Beleid 2021-2025 (SIB) biedt het kader voor voortdurende dialoog binnen onze organisatie over de vormgeving van onze informatievoorziening in lijn met onze taken, doelen en ambities. In 2025 zullen we dit beleid verder implementeren en blijven investeren in onze informatievoorziening. Daarnaast zullen we het beleid evalueren en waar nodig aanpassen.

De onderstaande doelstellingen zijn grotendeels een vervolg op en vergelijkbaar met wat we de afgelopen jaren beoogden te bereiken. Het is ons kompas om continue verbeteringen te realiseren ten aanzien van onze informatievoorziening. Hierin zetten we constant stappen in het besef dat er nog veel te doen is en dat het onze constante aandacht vraagt.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Informatievoorziening We zorgen ervoor dat inwoners en organisaties veilig en gemakkelijk toegang hebben tot onze informatievoorziening. Deze informatievoorziening past onze taken doelen en ambities en is beheersbaar en	<ul style="list-style-type: none">• Bij het verbeteren van dienstverlening en bedrijfsvoering wordt integraal gekeken naar de gevolgen voor de informatievoorziening.• ICT wordt geborgd door integraal advies binnen projecten en programma's.

	<p>betalbaar. In 2025 richten we ons op het verbeteren van de manier waarop we informatie verstrekken, gebruiken en beheren zowel strategisch, tactisch en operationeel niveau. We verbeteren ook de samenwerking tussen beleid, uitvoering en ondersteuning.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • We werken aan het verbeteren van gegevenskwaliteit en de datagovernance • We professionaliseren het functioneel beheer. • Er wordt starten met pilots om meer informatie gestuurd te gaan werken van beleid naar uitvoering en terug. • We ontwikkelen meer en betere management- en stuurinformatie.
»	<p>Digitaal Samenwerken We zorgen er voor dat onze medewerkers in staat worden gesteld om beter en meer digitaal te gaan samenwerken;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • We zorgen voor de juiste hard- en software aanwezig is en ronden de implementatie en het adoptie programma naar Microsoft 365 af; • De medewerkers krijgen een nieuwe digitale werkplek;
»	<p>Transformatie Sociaal Domein Binnen het programma “Transformatie Sociaal Domein” krijgt de informatie voorziening van het sociaal domein een belangrijk rol, met als doel de integrale dienstverlening efficiënt en informatie gestuurd in te richten.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vanuit de inwoner richten we de digitale dienstverlening in; • We starten met informatie gestuurd werken; • Het applicatielandschap laten we aansluiten bij de doelstellingen van de transformatie en de gemeentelijke informatiearchitectuur.
»	<p>Digitalisering en dienstverlening We gaan onze dienstverlening verder digitaliseren en zorgen daarbij voor een inclusieve klantinteractie. “Digitaal waar het kan, fysiek waar het nodig is”</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Op basis van de herijking van ons dienstverleningsconcept richten we de digitale dienstverlening integraal in. • We zorgen voor samenhang in het grotere geheel van informatiestromen, systemen en processen, rondom dienstverlening en digitalisering;
»	<p>Informatie-wetgeving & Digitale Duurzaamheid In time voldoen aan wettelijke kaders m.b.t.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wet Open Overheid (WOO), • Wet Modernisering Elektronisch Bestuurlijk verkeer (WMEBV) • (Modernisering) Nieuwe Archiefwet 	<ul style="list-style-type: none"> • Met behulp van de door het rijk beschikbare financiële middelen wordt de wetgeving vanaf gefaseerd geïmplementeerd. • We leggen het accent op actieve openbaarmaking en de integratie van informatiewetgeving in het totale dienstverleningsproces. • We vergroten het informatiebewustzijn van de organisatie om het digitaal procesmatig werken te verbeteren.
»	<p>Digitale Overheid We sluiten aan op de Gezamenlijke Gemeentelijke Uitvoering (GGU) van de VNG en volgende ontwikkelingen op het gebied van de Wet digitale overheid (WDO).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • We gebruiken landelijke programma's ter bevordering van 'de' digitale overheid
»	<p>Informatieveiligheid Een betrouwbare informatievoorziening ten behoeve van de kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening en de bedrijfsvoering;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Op basis van het Strategisch informatiebeveiligingsbeleid zullen we maatregelen treffen om de informatieveiligheid nog beter te borgen en te verbeteren. Speerpunten hierin zijn: • Kwetsbaarheidstesten op eigen en leveranciers netwerken uitvoeren;

		<ul style="list-style-type: none"> • Opzetten en uitvoeren oefenprogramma t.b.v. de continuïteit van de primaire bedrijfsvoering en dienstverlening; • Opstellen en implementeren van beleid ter bevordering van een robuuste veilige informatievoorziening, zoals die in de BIO zijn opgenomen;
»	Innovatie Nieuwe technologische ontwikkelingen op het gebied van Artificial Intelligence (AI), oftewel kunstmatige intelligentie, zien we als een middel om slimmer en effectiever te werken, mits we de veiligheid, privacy en ethiek kunnen waarborgen. Hierbij volgen we de ontwikkelingen op het gebied van nationale en Europese wet- en regelgeving.	<ul style="list-style-type: none"> • We ontwikkelen richtlijnen en een afwegingskader waarmee we kunnen toetsen welke waarde AI toevoegt aan onze bedrijfsvoering en dienstverlening en binnen welke wet- en regelgeving en ethische richtlijnen we kunnen besluiten om deze nieuwe technologie in te zetten.

Beheer overige gronden

Het grondbeleid zal ook ingaan op het beheren en beschikbaar stellen van gronden voor (maatschappelijke) ontwikkelingen. Uitgangspunt is dienstverlenend wanneer het kan, zakelijk wanneer het moet maar in alle gevallen juridisch correct geregeld (transparant, marktconform en formeel vastgelegd)

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Het stimuleren en tijdig mogelijk maken van gewenst ruimtegebruik.	<ul style="list-style-type: none"> • Actualiseren van ons overzicht Voorraad gronden • Grondanalyse (laten) uitvoeren.
»	Optimalisatie en efficiënt gebruik van grond door de inzet van instrumenten (koop, huur, erfpacht, ingebruikname etc.)	<ul style="list-style-type: none"> • We willen contractmanagement goed inrichten en blijven uitvoeren.
»	Het privatiseren van volkstuincomplexen	<ul style="list-style-type: none"> • Als het moment zich voor doet: losse volkstuinen gelegen in een complex in zijn geheel onder te brengen bij een stichting of vereniging.

Gebouwen

Onze gemeente bezit diverse gebouwen die op een professionele manier worden onderhouden en beheerd. Een weloverwogen vastgoedportefeuille is daarvoor minimaal noodzakelijk.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Een weloverwogen en toekomstbestendige vastgoedportefeuille.	<ul style="list-style-type: none"> • Onderscheid maken in de portefeuille tussen vastgoed voor eigen organisatie, beleidsvolgend-, strategisch-, en overig vastgoed; • Indien het onder de categorie overig vastgoed valt, zal worden onderzocht of dit object voor afstoten in aanmerking komt. Dit kan zijn verkoop of sloop.
»	Goede huisvesting voor de gemeentelijke organisatie.	<ul style="list-style-type: none"> • Nieuwbouw gemeentehuis;

		<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering geven aan het nog vast te stellen huisvestingsplan Ontwikkelplein; • Uitvoering geven aan het nog vast te stellen huisvestingsplan buitendienstlocaties; • IST teams huisvesten aan de hand van PvE.
»	Het volgens wet- en regelgeving huren en verhuren van objecten.	<ul style="list-style-type: none"> • Geen ongewenste staatssteun verlenen door <ul style="list-style-type: none"> • Meer grip te krijgen en houden op onze (huur)-inkomsten; • Huurtarieven jaarlijks te indexeren; • Huurcontracten op natuurlijke momenten harmoniseren conform huidige maatstaven. • Alle contracten in Planon te zetten voor een goed overzicht en toegankelijkheid.
»	Verlagen energieverbruik zwembaden.	<ul style="list-style-type: none"> • Optimaliseren bestaande installaties; • Meer energiebesparende maatregelen toepassen. • Zwembadbesturen faciliteren in bewustwording energieverbruik.
»	Verduurzamen gemeentelijk vastgoedportefeuille.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering geven aan verduurzaming gemeentelijke vastgoedportefeuille.

Onze gemeente bezit diverse gebouwen. Deze zijn onderverdeeld in vastgoed voor eigen personeel, beleidsvolgend-, strategisch-, en overig vastgoed. Indien het onder de categorie overig vastgoed valt, zal worden onderzocht of dit object voor afstoten in aanmerking komt.

De portefeuille is dynamisch en er wordt continue bijgestuurd waar mogelijk. Op basis van de huidige gegevens, hebben we in kaart gebracht wat we komende jaren beoogd hebben om af te stoten. Het af te stoten vastgoed wordt weloverwogen verkocht of gesloopt.

Daarnaast wordt er verdere uitvoering gegeven aan de diverse huisvestingsplannen. Zo zal in 2025 de locatie van de nieuw te bouwen gemeentehuis bekend zijn en zullen plannen voor de nieuwbouw verder worden ontwikkeld.

Het bestand met contracten bevat veel oude contracten die op natuurlijke momenten zullen worden aangepast naar de huidige maatstaven.

Onze zwembaden hebben wij voorzien van Heatpipes om gasverbruik en energiekosten te verlagen. Deze werkzaamheden zijn in 2023 opgestart en in 2024 afgerond.

Naast uitvoering geven aan verduurzaming gemeentelijk vastgoed, besteedt gemeente Het Hogeland ook aandacht aan niet-gemeentelijk vastgoed. Hierbij valt te denken aan verduurzamen van sportverenigingen, dorpshuizen en musea.

Risico's per programma

Wij spelen een cruciale rol in het waarborgen van betrouwbare en veilige informatievoorziening. Dit betekent dat gevoelige gegevens beschermd moeten worden tegen onbevoegde toegang en cyberaanvallen. Goede informatiebeveiliging is essentieel om te verzekeren dat informatie altijd correct, beschikbaar en privé blijft. Technologische ontwikkelingen gaan steeds sneller en beïnvloeden onze werkwijze en doelstellingen. Hoewel deze technologieën veel voordelen bieden, brengen ze ook verschillende risico's met zich mee. Hieronder bespreken wij de belangrijkste risico's:

Financieel

De financiële risico's in de bedrijfsvoering zijn ook beschreven in de paragraaf 'Weerstandsvermogen en Risicomanagement'. Deze risico's hebben immers ook direct betrekking op ons benodigde weerstandsvermogen. De belangrijkste op het terrein van de bedrijfsvoering betreffen de gewijzigde financieringsmethodiek door het rijk via de Algemene Uitkering, de herijking van het gemeentefonds en de wijze waarop het accres in het gemeentefonds wordt bepaald in relatie tot de stijgende kostprijzen.

Personeel

Zoals u ook in de bovenstaande analyses hebt kunnen zien, groeit onze personele omvang. Voornamelijk door de vele opgaven waar we voor staan, die veelal met incidenteel geld worden gefinancierd. Dit brengt uiteraard risico's met zich mee op het moment dat de incidentele financiering weg valt. Op dat moment zullen we ook terug moeten kunnen schakelen in onze personele omvang. Dit is ook één van de aanleidingen voor het programma 'Toekomstbestendige Organisatie'. Door goed op de ontwikkelingen in te spelen en dit gepaard te laten gaan van Strategische Personeelsontwikkeling (SPO) hopen wij dit risico te beperken.

Maatschappelijke Risico's van Technologische Ontwikkelingen

- **Sociale Ongelijkheid en Uitsluiting:** Nieuwe technologieën kunnen leiden tot ongelijkheid doordat niet iedereen gelijke toegang heeft tot belangrijke diensten en informatie.
- **Privacy en Gegevensbescherming:** Het verzamelen en gebruiken van meer data vergroot de risico's voor de privacy van burgers, wat het vertrouwen in de overheid kan schaden als deze gegevens niet goed worden beschermd.
- **Open en Transparante Overheid:** Het niet voldoen aan transparantie-eisen kan leiden tot juridische problemen en verminderd vertrouwen van burgers, wat de betrokkenheid bij gemeentelijke besluitvorming kan beïnvloeden.
- **Impact op Werkgelegenheid:** Automatisering en AI kunnen banen veranderen of doen verdwijnen, wat sociale en economische gevolgen kan hebben zonder adequate plannen voor omscholing en herplaatsing van werknemers.
- **Cyberveiligheid:** Met toenemende digitalisering groeit ook het risico op cyberaanvallen, wat vraagt om proactieve maatregelen om de veiligheid van burgers en de integriteit van gemeentelijke diensten te waarborgen.
- **Vertrouwen in de Overheid:** Het niet adequaat beheren van technologische risico's kan het vertrouwen van burgers in de overheid schaden, benadrukken het belang van transparante communicatie over genomen maatregelen.

Risico's voor de Bedrijfsvoering van Technologische Ontwikkelingen

- **Continuïteit en Doorontwikkeling:** Effectief beheer is essentieel om stabiele en betrouwbare informatievoorziening te garanderen, met het risico op verstoringen bij gebrek aan beheer.
- **Bedrijfscontinuïteit en Dienstverlening:** Werkprocessen zijn afhankelijk van systemen; falen van deze systemen kan de bedrijfscontinuïteit en dienstverlening in gevaar brengen.
- **Informatieverstrekking:** Kleine fouten zoals verkeerde informatie versturen kunnen grote gevolgen hebben voor de dienstverlening en het vertrouwen van burgers, het imago van de gemeente en zelfs hoge boetes met zich meebrengen.
- **Kwaliteit van Gegevens:** Gebruik van onjuiste of verouderde gegevens kan leiden tot foutieve beslissingen en verkeerde dienstverlening.
- **Capaciteit:** Voldoende tijd, kennis en vaardigheden zijn nodig voor effectieve informatievoorziening; gebrek hieraan kan leiden tot operationele problemen.
- **Financieel:** Incidenten zoals cyberaanvallen kunnen aanzienlijke financiële schade veroorzaken door stilgelegde dienstverlening, onderzoekskosten, en eventuele boetes of claims.
- **Kosten van Informatievoorziening:** Stijgende kosten voor informatietechnologieën en nieuwe wetgeving verhogen de druk op budgetten.
- **Kunstmatige Intelligentie (AI)** AI biedt gemeenten efficiency en innovatie, maar brengt privacyzorgen door data-verwerking, vooroordelen in besluitvorming, en gebrek aan transparantie. Verminderde menselijke controle vergroot cyberveiligheidsrisico's en heeft invloed op de wijze

waarop wij ons werk uitvoeren. Het is essentieel dat wij de transparantie waarborgen en adequate maatregelen nemen voor verantwoorde inzet van AI.

Governance:

Effectieve governance is cruciaal voor het beheersen van bovengenoemde risico's, met duidelijke verantwoordelijkheden en bevoegdheden binnen onze organisatie om besluitvorming te stroomlijnen en integratie van nieuwe technologieën te faciliteren.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)
- N.V. Waterbedrijf Groningen

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Bedrijfsvoering (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	32.765	42.719	37.799	37.330	36.990	36.548
Incidenteel			526	435	110	
Totaal lasten	32.765	42.719	38.325	37.765	37.100	36.548

Baten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	2.066	1.367	648	738	748	763
Incidenteel			92			
Totaal baten	2.066	1.367	740	738	748	763
Saldo programma *)	-30.699	-41.352	-37.585	-37.027	-36.352	-35.785

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Groot onderhoud gebouwen	-851	-366				
Bevingsschadeherstel gemeentelijke gebouwen	-112					
Frictie personeelskosten	1.055	-418	-546	-461	-451	
Totaal mutaties	92	-784	-546	-461	-451	

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2025 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Programma Bedrijfsvoering begroting 2024	41.352	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2025 verwerkt conform de Kadernota. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	1.600	V
- Herberekening van de investeringskredieten en de actualisatie van de investeringslijst geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten.	10	V
- In verband met het sluiten van het gemeentehuis in Bedum zijn de huur contracten opgezegd.	54	N
- Onderhoud en het vervangen van daken worden volgens het meerjaren onderhoudsplan uitgevoerd. Om onderhoud aan daken te kunnen blijven doen moeten de daken goed en veilig toegankelijk kunnen zijn. Echter is dak veiligheid op de meeste gebouwen (nog) niet aanwezig, voordat het onderhoud uitgevoerd kan worden, moet de dakveiligheid worden aangebracht. Deze kosten zijn in het MJOP niet voorzien.	148	N
- De ramingen van onze licenties zijn geactualiseerd.	105	N
- Vervallen incidenteel 2024;	2.733	V
- inclusiebeleid		
- sloop en verkoop Industrieweg 1A Uithuizen		
- voorbereiding nieuwbouw gemeentehuis		
- sloop WPA WdH		
- aanpassingen gemeentehuis Winsum		
- ICT adviezen		
- verjonging personeelsbestand		
- organisatie ontwikkeling		
- sloop leegstaande gebouwen		
- Sloop/verkoop Westervalge Warffum		
- kosten vastgoed		
- Opgegericht werken		
Overige mutaties < € 60.000	267	N
Saldo Programma Bedrijfsvoering begroting 2025	37.584	

Algemene Dekkingsmiddelen

Omschrijving

Dit programma heeft, anders dan de vorige programma's, vooral een financieel technisch karakter. De algemene dekkingsmiddelen betreffen de lasten en baten die over de programma's heengaan. De baten dienen als dekkingsmiddel voor alle programma's. Hierbij valt te denken aan inkomsten uit het gemeentefonds, uit gemeentelijke belastingen, dividendopbrengsten en aan uitgaven vanuit de financieringsfunctie en onvoorziene uitgaven. In dit programma laten we zien welke lasten en baten er zijn in 2025 en lichten wij toe waar de afwijkingen zitten ten opzichte van de ramingen 2024.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 0.05 Treasury
- 0.061 OZB woningen
- 0.062 OZB niet-woningen
- 0.063 Parkeerbelasting
- 0.064 Belastingen overig
- 0.070 AU en overige uitkering gemeentefonds
- 0.080 Overige baten en lasten
- 0.090 Vennootschapsbelasting (Vpb)

Beleidskader

Voor dit programma zijn voor de gemeente de volgende beleidsdocumenten vastgesteld. Het gaat hierbij om bijvoorbeeld verordeningen, visies, beleidsnota's en uitvoeringsplannen:

- Nota reserves en voorzieningen (raadsvergadering 3 april 2024)
- Belastingverordeningen (worden jaarlijks in nov./dec. vastgesteld)

Wat mag het kosten?

Lasten en baten Algemene dekkingsmiddelen (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	2.707	1.349	3.315	5.918	8.929	11.524
Incidenteel						
Totaal lasten	2.707	1.349	3.315	5.918	8.929	11.524

Baten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Structureel	149.932	152.122	154.862	152.995	157.680	162.001
Incidenteel						
Totaal baten	149.932	152.122	154.862	152.995	157.680	162.001

Saldo programma *)	147.225	150.773	151.547	147.077	148.751	150.477
--------------------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Algemene Reserve	-2.802	-1.493	-635	-523	-112	-12
Claims	33	33	33	33	33	33
Corona	-128					
Reserve Jaarovergang	-3.943	-5.941				
Opgaven 2022-2026	-465	-1.811	153	720	1.270	1.390
Knelpunten leefbaarheid dorpen	316					
Aankoop gronden		1.500				
Totaal mutaties	-7.055	-7.712	-449	230	1.191	1.411

Toelichting Algemene dekkingsmiddelen

Lasten en baten Algemene dekkingsmiddelen (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Treasury	507	-2.401	-1.228	-1.116	-1.008	-905
Lokale heffingen	1.115	1.173	1.108	1.108	1.108	1.108
Algemene uitkering						
Overige eigen middelen	573	2.072	2.930	5.426	8.329	12.514
Vennootschapsbelasting						
Onvoorzien		100	100	100	100	100
Totaal lasten	2.195	944	2.910	5.518	8.529	12.817

Baten	Rekening			Begroting		
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Treasury	2.068	1.861	1.415	665	665	665
Lokale heffingen	30.231	29.947	30.439	30.981	31.523	31.565
Algemene uitkering	116.982	119.975	121.508	118.180	121.407	124.478
Overige eigen middelen	650	340	1.496	3.165	4.081	5.289
Vennootschapsbelasting						
Onvoorzien						
Totaal baten	149.732	152.122	154.862	152.995	157.679	162.001

Saldo programma	147.225	150.773	151.548	151.551	147.077	148.751
-----------------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

* Bovenstaand betreft de algemene dekkingsmiddelen die binnen dit programma zijn verantwoord. Daarnaast worden binnen dit programma de lasten en baten van onder andere, leningen woningbouwcorporaties, startersleningen en invordering belastingen geboekt. Vandaar dat het overzicht Algemene dekkingsmiddelen niet één op één aansluit met de totalen van dit programma.

Treasury

Onder treasury verstaan we alle kosten en ontvangsten die samenhangen met het aangaan en verstrekken van geldleningen. Daarnaast worden ook de dividendopbrengsten van deelnemingen verantwoord binnen het taakveld treasury.

Lokale heffingen

Onder lokale heffingen in het kader van de algemene dekkingsmiddelen worden die heffingen verstaan, waarvan de besteding niet gebonden is. Voor onze gemeente spreken we dan over Onroerendezaakbelasting, de Forensenbelasting, de Toeristenbelasting en de Roerende zaakbelasting. In de paragraaf Lokale heffingen wordt nader ingegaan op ons beleid en de ontwikkeling van de lokale heffingen.

Algemene uitkering

Gemeenten ontvangen uit het gemeentefonds een algemene uitkering van het Rijk. Deze uitkering is vrij besteedbaar. De berekening van de algemene uitkering in deze begroting is gebaseerd op de septembercirculaire 2024. In de bijlage is een specificatie opgenomen van de berekening.

Overige eigen middelen

De overige eigen middelen bestaan uit stelposten en taakstellingen. Stelposten worden geraamd voor zaken waar wel ruimte voor in de begroting moet worden opgenomen, maar die nog niet aan een programma zijn toe te wijzen. Een voorbeeld hiervan is loon- en prijsstijging; in de algemene uitkering ontvangen we hiervoor een vergoeding. Deze vergoeding wordt als stelpost (en dus als last) in de begroting opgenomen en is daarmee dekking voor de stijgingen die zich in het jaar voordoen. In deze begroting hebben we daar € 500.000 uit de algemene middelen aan toegevoegd.

Voorstellen voor bijvoorbeeld tariefsverhogingen van lokale lasten worden ook als stelpost opgenomen. Deze verhogingen worden functioneel geraamd, zodra besluitvorming van de raad heeft plaatsgevonden.

Vennootschapsbelasting

Overheidsondernemingen zoals gemeenten, provincies en waterschappen zijn belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting. Dit houdt in dat concurrerende en/of op winst gerichte ondernemingsactiviteiten van overheden belastingplichtig zijn.

Onvoorzien

Voorgeschreven is dat gemeenten een bedrag voor onvoorzien opnemen in de begroting. In de financiële verordening is hiervoor een bedrag genoemd van € 100.000. Dit bedrag is bedoeld ter dekking van onverwachte incidentele uitgaven.

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2025 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Algemene dekkingsmiddelen begroting 2024	-150.773	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2025 verwerkt conform de Kadernota. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	298	V
- Herberekening van de investeringskredieten en de actualisatie van de investeringslijst geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten.	611	N
- Areaaluitbreiding OZB woningen	42	V
- Areaaluitbreiding OZB niet-woningen	500	V
- Op basis van de uitkomsten van de Septembercirculaire 2024 is de raming vande Algemene uitkering geactualiseerd.	1.534	V
- De stelposten, waaronder loon-/prijscompensatie, de taakmutaties uit eerdere circulaires en de taakstelling onderuitputting personele lasten, zijn geactualiseerd.	453	N
- De prijscompensatie voor lokale heffingen is, tot besluitvorming van uw raad, opgenomen als stelpost.	750	V
- De rentekosten en de doorverdeling daarvan zijn aangepast op basis van de lopende leningen.	1.806	N
- Overige mutaties < € 60.000	520	V
Saldo Algemene dekkingsmiddelen begroting 2025	-151.548	

Paragrafen

Lokale heffingen

Algemeen

De paragraaf lokale heffingen gaat over het beleid van de heffingen en tarieven in 2025. In deze paragraaf leest u:

- de algemene ontwikkelingen
- het beleid rondom de lokale heffingen
- de begrote inkomsten per heffing
- de ontwikkeling van de gemeentelijke woonlasten
- de mate van kostendekkendheid van tarieven
- informatie over kwijtschelding

Inleiding

De algemene belastingen komen ten goede aan de algemene middelen van de gemeente. De opbrengst is vrij om uit te geven. Voorbeelden zijn de onroerendezaakbelastingen, de forensen- en toeristenbelasting.

Er zijn ook bestemmingsbelastingen. De opbrengsten hiervan zijn bestemd voor speciale taken of voorzieningen met een duidelijk algemeen belang. Voorbeelden hiervan zijn de riool- en afvalstoffenheffing. De gemeente mag niet meer heffen dan de kosten die zij voor deze taak of voorziening maakt (kostendekkendheid).

Ontwikkelingen lokale lastendruk

In onderstaand overzicht wordt op basis van de cijfers van 2024 een vergelijking van de lokale lastendruk per adres gegeven van de gemeenten uit de regio (gegevens zijn gebaseerd op de databestanden van het Coelo):

Gemeente	Woning		Afvalstoffen- heffing **	Riool- heffing	Belasting druk
	OZB-eigendom %	Bedrag *			
Westerwolde	0,1411	€ 471,90	€ 353,29	€ 307,00	€ 1.132,19
Groningen	0,1577	€ 630,30	€ 262,92	€ 167,10	€ 1.060,32
Midden Groningen	0,1721	€ 571,97	€ 234,56	€ 190,00	€ 996,53
Veendam	0,1865	€ 480,99	€ 323,00	€ 172,50	€ 976,49
Westerkwartier	0,1230	€ 424,70	€ 290,71	€ 238,00	€ 953,41
Oldambt	0,1600	€ 489,46	€ 222,75	€ 239,70	€ 951,91
Het Hogeland	0,1494	€ 456,01	€ 261,38	€ 216,93	€ 934,32
Pekela	0,2017	€ 476,92	€ 254,40	€ 182,60	€ 913,92
Eemsdelta	0,1455	€ 398,40	€ 246,26	€ 255,95	€ 900,61
Stadskanaal	0,1377	€ 434,65	€ 217,08	€ 188,00	€ 839,73

* bedrag bepaald op basis van de gemiddelde WOZ-waarde van de betreffende gemeente.

** waarden van de afvalstoffenheffing afhankelijk van de hoeveelheid afval en het aantal ledigingen is een gemiddeld bedrag berekend voor meerpersoonshuishoudens.

Beleid lokale heffingen

In de Begroting 2025 zijn de volgende uitgangspunten opgenomen:

- Voor alle belastingen, rechten en leges (met uitzondering van de Rijksleges) is een extra opbrengst geraamd op basis van een tariefstijging van 2,7%. Dit ter compensatie van de prijsstijgingen, waardoor onze kosten toenemen. Uitgezonderd hierop zijn de afvalstoffenheffing, rioolheffing;
- Voor de rioolheffing wordt uitgegaan van 100% kostendekkendheid.
- Voor de afvalstoffenheffing wordt uitgegaan van 100% kostendekkendheid;

- Het tarief voor de toeristenbelasting blijft € 1,50 voor overnachting in hotel/B&B en € 1,00 op een camping;
- Het tarief voor de forensenbelasting stijgt met 2,7%. Dit wordt € 1.092,41.

Verschillende heffingen, belastingen en retributies

Begrote inkomsten per heffing

Overzicht van de belastingen en opbrengsten.

Bedragen x € 1.000	Begroting	Begroting
Belastingsoort	2024	2025
Onroerende zaakbelasting	29.839	31.262
Forsenbelasting	277	285
Roerende zaakbelasting	6	6
Toeristenbelasting	381	381
Afvalstoffenheffing	6.508	6.722
Rioolheffing	5.085	5.157
Lijkbezorgingsrechten	717	755
Secretarieleges	913	902
Leges Omgevingsvergunning	1.788	1.886
Marktgeden	30	32

Ontwikkeling van de woonlasten

In onderstaande overzichten is weergegeven wat de ontwikkeling is van de kosten voor een gemiddeld huishouden of onderneming ten opzichte van 2024. Er is gerekend met de gemiddelde waarde van het object.

Belasting/Heffing	Het Hogeland	
	2024	2025
Gemiddelde WOZ-waarde woning	€ 243.000,00	€ 263.000,00
Tarief eigenaren woning	0,1494%	0,1417%
Aanslag Onroerende zaakbelasting	€ 363,04	€ 372,67
Aanslag Afvalstoffenheffing*	€ 301,10	€ 307,00
Aanslag Rioolheffing	€ 216,93	€ 233,06
Totaal gemeentelijke lastendruk	€ 881,07	€ 912,73

* voor de afvalstoffenheffing is gerekend met een gemiddeld aantal kg's

Voor niet-woningen ziet de lokale lastendruk er als volgt uit:

Belasting/Heffing	Het Hogeland	
	2024	2025
Gemiddelde WOZ-waarde NW	€ 318.000,00	€ 338.000,00
Tarief eigenaren Niet Woning	0,4756%	0,4536%
Tarief gebruikers Niet-Woning	0,3838%	0,3654%
Aanslag Onroerende zaakbelasting	€ 2.732,89	€ 2.768,22
Aanslag Afvalstoffenheffing*	€ 301,10	€ 307,00
Aanslag Rioolheffing	€ 216,93	€ 233,06
Totaal gemeentelijke lastendruk	€ 3.250,92	€ 3.308,28

* voor de afvalstoffenheffing is gerekend met gemiddelden

Belastingen en Beleid

Toelichting op hoofdlijnen op de opbrengsten

Onroerendezaakbelastingen (OZB)

De OZB wordt opgelegd aan eigenaren van woningen en niet-woningen en aan de gebruikers van niet-woningen. De WOZ-waarde is bepalend voor de heffing van de OZB. Deze wordt vastgesteld volgens de Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ). Het tarief is een percentage van de WOZ-waarde. Voor woningen komt deze overeen met de prijs die door kopers voor de woningen is betaald. De WOZ-waarde van een niet-woning wordt medebepaald door huurcijfers in combinatie met landelijke taxatiewijzers.

OZB en tarief in 2025.

Op de opbrengsten van de OZB voor woningen en niet-woningen wordt een inflatiecorrectie toegepast. In 2025 is deze 2,7%.

WOZ-waardeontwikkeling en tariefontwikkeling

Het definitieve OZB-tarief wordt bepaald op basis van de meest actuele WOZ-waarden aan het einde van het jaar. Indien deze waarden gaan afwijken kan dit gevolgen hebben op de wijziging van het OZB-tarief. Bij deze WOZ-waarden worden de ontwikkelingen van de grote objecten niet betrokken. Het tarief wordt bepaald op basis van de verwachte opbrengst (inclusief inflatiecorrectie en exclusief areaaluitbreiding) en de nieuwe waarden naar prijspeil 1 januari 2024 (waarde peildatum). Hiermee wordt met de waardeontwikkeling rekening gehouden in de bepaling van het definitieve tarief. Een waardestijging leidt in vrijwel alle gevallen tot een lager tarief.

Forensenbelasting

Het bedrag van de aanslag forensenbelasting is een vast tarief. De opbrengst van de forensenbelasting is bestemd voor de algemene middelen. Het aantal woningen dat als tweede woning wordt gebruikt wisselt jaarlijks. Het wel of niet kunnen opleggen van een aanslag is mede afhankelijk van of bewoners zich in de Basisregistratie Personen hebben laten inschrijven.

Toeristenbelasting

Sinds 2020 geldt voor de hele gemeente Het Hogeland toeristenbelasting. Er zijn twee verschillende tarieven. De tarieven zijn € 1,00 voor een overnachting op een camping en € 1,50 voor een overnachting in andere gelegenheden (hotels, pensions, B&B, etc.). De toeristenbelasting wordt geheven naar een tarief per persoon per overnachting.

Afvalstoffenheffing

De begrote kosten van afval zijn geactualiseerd. Voor 2024 verwachten we een voordeel voor de opbrengst afvalstoffenheffing. Dit voordeel geven we terug in de jaren 2025 en 2026. Daardoor komen we voor deze jaren uit op een lagere kostendekking dan 100%. Voor het overige zijn er geen aanpassingen in het beleid doorgevoerd.

Als we kijken naar de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing dan geeft dit het volgende beeld.

Opbrengst	Kosten	Overhead	Kosten totaal	Dekkingspercentage
6.772	6.618	316	6.934	97,66

Bedragen x € 1.000

Rioolheffing

Rioolheffing wordt geheven voor de dekking van de kosten van de instandhouding van de gemeentelijke riolering. De rioolheffing wordt jaarlijks geheven van de eigenaar van een pand die (in) direct aangesloten is op het gemeentelijke rioelstelsel. De hoogte van de aanslag is een vast bedrag per aansluiting.

Als we kijken naar de kostendekkendheid van de rioolheffing dan geeft dit het volgende beeld voor 2025. Daarbij merken we wel op dat de berekening over 20 jaar gemaakt wordt en dat het dekkingspercentage over deze periode uitkomt op 100%.

Opbrengst	Kosten	Overhead	Kosten totaal	Dekkingspercentage
5.515	5.985	575	6.560	84,09

Bedragen x € 1.000

Lijkbezorgingsrechten

De tarieven zijn al jaren geleden geharmoniseerd. Vanuit de verordening worden rechten geheven voor het gebruik van de begraafplaats of voor de diensten die de gemeente heeft verleend en die samenhangen met de begraafplaats.

Retributies voor gemeentelijke diensten

Leges

Diensten kunnen verschillend van aard zijn, zoals een aanvraag voor een (bouw-)beschikking c.q. vergunning of het verstrekken van afschriften en documenten (paspoorten en rijbewijzen). Er zijn veel verschillende tarieven daarom worden deze tarieven niet in deze paragraaf opgenomen.

Voor burgers met de laagste inkomens bestaat de mogelijkheid van gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van de gemeentelijke belastingen. Dit is mogelijk wanneer aan de wettelijke voorschriften voor kwijtschelding is voldaan. Deze voorschriften voor het beoordelen of een burger al dan niet in aanmerking komt voor kwijtschelding zijn vastgelegd in de Invorderingswet 1990 en de Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990. In afwijking met de landelijke richtlijnen geldt dat de gemeente Het Hogeland een kwijtscheldingsnorm hanteert van 100% (landelijke norm is 90%).

Er kan kwijtschelding worden aangevraagd voor het vastrecht afvalstoffenheffing, rioolheffing, OZB. Ook voor het variabel recht (aangeboden kilo's) wordt kwijtschelding verleend. Hieraan is een maximumbedrag verbonden. De mogelijkheid tot kwijtschelding is opgenomen in de betreffende verordeningen.

De gemeente maakt gebruik van een geautomatiseerde kwijtscheldingstoets via het Inlichtingenbureau. Het instituut heeft toegang tot gegevens van de Rijksbelastingdienst, de Rijksdienst Wegverkeer, uitkeringsinstanties etc. Dit betekent dat iemand die recht heeft op kwijtschelding dat mogelijk ook heeft in een volgend belastingjaar. Niet ieder jaar hoeft dan opnieuw een aanvraagformulier te worden ingevuld.

Natuurlijk kan er als er geen geautomatiseerd kwijtscheldingsverzoek is verleend altijd een kwijtscheldingsverzoek worden ingediend. Sinds 2021 worden de kwijtscheldingsverzoeken getoetst door het Noordelijk Belasting Kantoor te Groningen. De burger hoeft dus maar één formulier in te vullen dat geldt voor twee instanties.

Overhead toerekening aan kostendekkende leges en nieuwe BBV

Voor de lokale heffingen kan de gemeenten de integrale kosten via de heffingen in rekening brengen. Dat zijn de directe kosten vermeerderd met een redelijke opslag voor de overhead.

De gemeente is vrij in de wijze waarop overhead aan heffingen wordt doorberekend. In de begroting 2025 is uitgegaan van het toerekenen van overhead aan de heffingen op basis van de omvang van de loonkosten. Dit is een transparante en eenvoudige methode om overhead toe te rekenen.

Het opslagpercentage wordt dan als volgt berekend:

Totale overhead / totale loonkosten = opslagpercentage

Op basis van de begroting van de gemeente Het Hogeland is de opslag voor 2025 berekend op 72,02%.

Kosten Overhead (€)	Loonkosten (€)	Opslag %
37.394	51.922	72,02

(bedragen x € 1.000)

Voordeel van deze systematiek is de eenvoud. Omdat alle loonkosten met een vast percentage worden verhoogd, kan het bedrag dat in de heffing wordt betrokken met een vast percentage van 72,02% worden verhoogd.

Weerstandsvermogen & Risicomanagement

Inleiding

Deze paragraaf geeft aan op welke wijze het risicomanagement wordt uitgevoerd, welke risico's er zijn en of het weerstandsvermogen voldoende is. Weerstandsvermogen is het vermogen van de gemeente om financiële tegenvallers op te kunnen vangen. Het kader voor de uitvoering van het risicomanagement en de bepaling van het weerstandsvermogen is vastgelegd in de 'Nota Risicomanagement gemeente het Hogeland' en Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Wij voeren twee keer per jaar (voor de begroting en de Jaarstukken) een risico-inventarisatie uit om de belangrijkste risico's in beeld te brengen en de benodigde weerstandscapaciteit te berekenen. Deze risico's dienen we op te vangen met de beschikbare weerstandscapaciteit: de beschikbare middelen van de gemeente om de financiële gevolgen van de risico's op te vangen.

Benodigde weerstandscapaciteit

De benodigde weerstandscapaciteit is bepaald op basis van een inschatting van de risico's. Het startpunt voor de inschatting van de risico's is de risicoparagraaf uit de jaarrekening 2023. De hierin opgenomen risico's zijn geactualiseerd en aangevuld met een aantal nieuwe risico's. De risico's zijn beoordeeld op het financiële effect (impact) en de kans dat ze zich daadwerkelijk voordoen. Op basis van de vastgestelde risico's wordt een risicosimulatie uitgevoerd, hierbij wordt gebruik gemaakt van de Monte Carlo simulatie. Deze methodiek is een algemeen geaccepteerde wijze om te rekenen met onzekerheden. Op basis van de onderliggende risico's met bijbehorende inschatting is een analyse gemaakt van de benodigde weerstandscapaciteit.

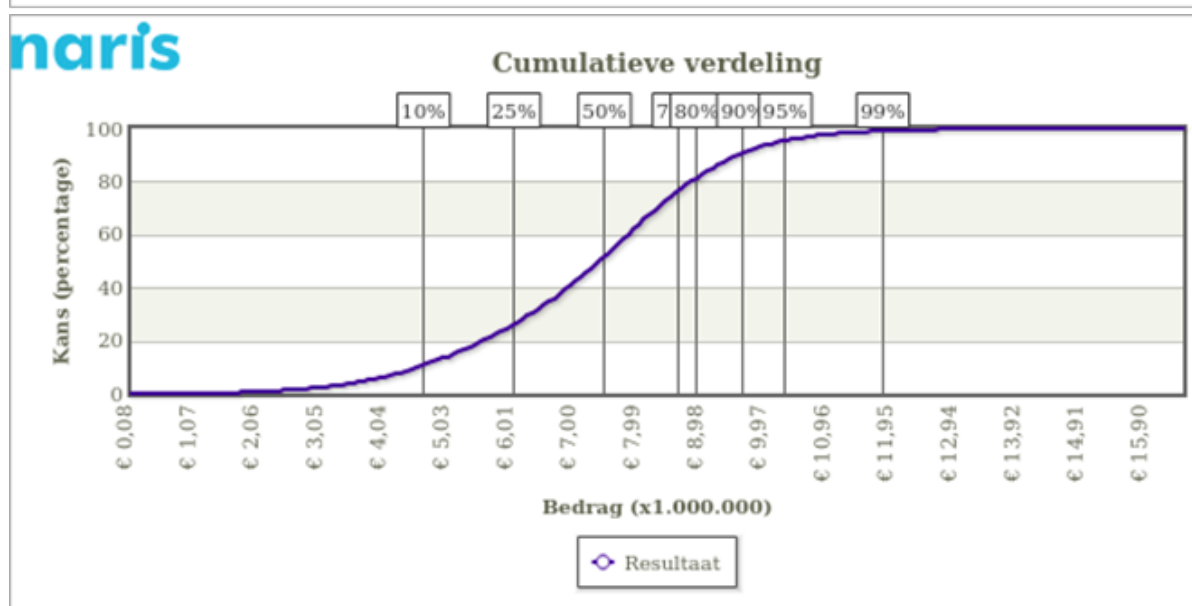
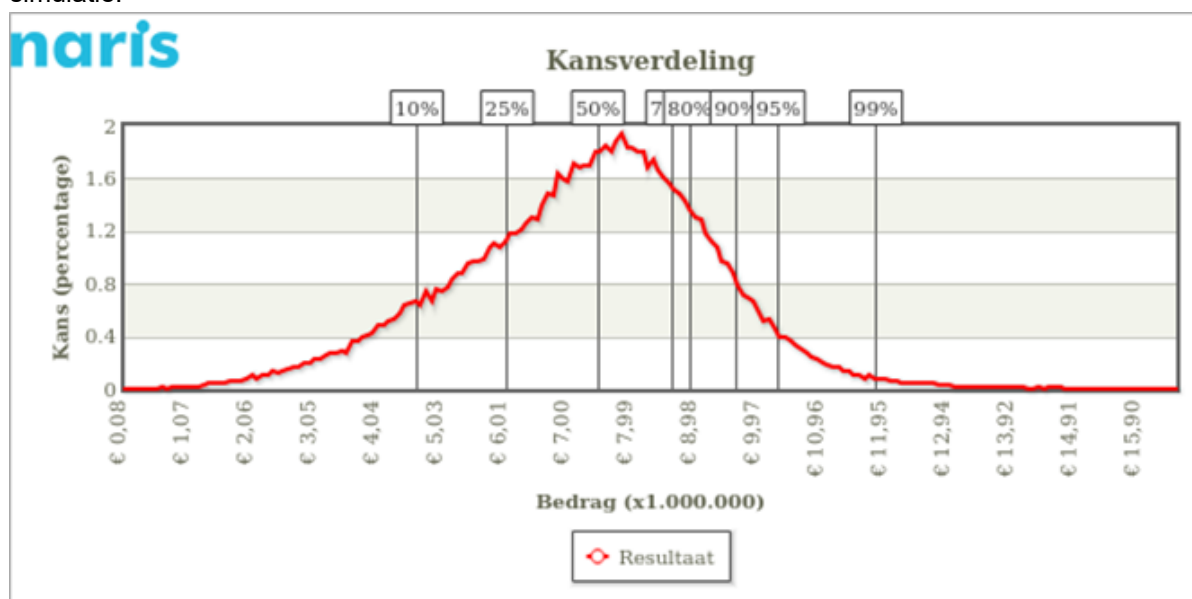
Bij het beoordelen van het benodigd weerstandsvermogen gaan we uit van een zekerheidspercentage van 90%, ofwel een overschrijdingskans van 10%. Dit percentage is bij Nederlandse decentrale overheden een algemeen geaccepteerd uitgangspunt.

Onderstaande tabel bevat de resultaten van deze Monte Carlo simulatie voor wat betreft overschrijdingskansen. Daarbij is de overschrijdingskans + zekerheidspercentage altijd 100% (75% zekerheid dat het bijbehorende bedrag voldoende is om de risico's op te vangen, betekent automatisch een kans van 25% dat dit bedrag niet voldoende is). De uitkomsten tonen aan dat we bij een zekerheidspercentage van 90% een weerstandscapaciteit van € 9,54 miljoen nodig hebben.

Tabel 1: Weerstandscapaciteit versus overschrijdingskansen

Zekerheidspercentage	Overschrijdingskans	Bedrag in € mln.
10%	90%	4,56
25%	75%	5,97
50%	50%	7,38
75%	25%	8,54
80%	20%	8,81
90%	10%	9,54
95%	5%	10,19
99%	1%	11,72

Onderstaande twee figuren geven een grafische weergave van de uitkomsten van de Monte Carlo simulatie.

Op basis van de Monte Carlo simulatie geven we in deze paragraaf inzicht in de tien grootste risico's die ten laste komen van het weerstandsvermogen. In de onderstaande tabel zijn deze risico's opgenomen met daarbij de kans van optreden, het maximale financiële gevolg en de invloed.

Tabel 2: Relatieve impact individuele risico's

Risico gebeurtenis	Groen = vorige stand		
	Kans op optreden	Maximaal financieel gevolg	Invloed (%)
Negatief effect wijziging verdeelmaatstaven die de basis vormen voor de algemene uitkering van het gemeentefonds, die niet direct in de begroting kan worden opgevangen.	80%	€ 3.500.000	33,16%
	80%	€ 3.500.000	42,38%
Stijgende kostprijzen irt accres GF	80%	€ 3.000.000	21,23%
	50%	€ 2.000.000	12,51%
Nieuwe financieringsmethode Algemene Uitkering	60%	€ 2.000.000	7,64%
Tekort toereikendheid budget ziektevervang.	70%	€ 750.000	6,46%
	70%	€ 750.000	8,21%
(Hogere) tekorten grondexploitaties	39%	€ 2.245.704	5,62%
	39%	€ 2.245.704	7,13%
Hogere rentepercentages	75%	€ 800.000	5,55%
Leges omgevingswet	70%	€ 800.000	4,21%
	70%	€ 800.000	5,37%
OZB opbrengsten grote objecten Eemshaven wijken af van raming	50%	€ 1.000.000	3,46%
	50%	€ 1.000.000	4,41%
Verplichting tot het uitvoeren van projecten in het kader van het IBP die meer kosten dan het bedrag dat we daarvoor van het rijk hebben ontvangen of waarvoor de door het rijk ontvangen bedragen niet gereserveerd zijn.	25%	€ 1.000.000	2,60%
	25%	€ 1.000.000	3,29%
Hoge planschade claims	60%	€ 400.000	1,83%
	60%	€ 400.000	2,33%

Toelichting wijzigingen

De risico's zijn zoals gebruikelijk geactualiseerd en opnieuw beoordeeld. Ten opzichte van de jaarrekening 2023 zijn er een tweetal risico's toegevoegd en zijn er twee risico's waarbij de kans en omvang van het geïdentificeerde risico is gewijzigd. Van de overige risico's in de top 10 is de inschatting gemaakt dat er de kans en de financiële omvang nog actueel waren.

Nieuwe financieringsmethode Algemene Uitkering (nieuw)

Het rijk is overgestapt van de 'Samen Trap op, trap af' systematiek naar een methodiek waarbij het gemeentefonds wordt geïndexeerd op basis van een inschatting van het BBP door het Centraal Planbureau. Deze wordt niet op basis van realisatie aangepast. Uit onderzoek blijkt echter dat de realisatie/daadwerkelijke inflatie stevast hoger uitvalt dan hetgeen vooraf is ingeschat door het Centraal Planbureau. Daarvoor worden gemeenten dan niet gecompenseerd, terwijl de kostenstijgingen aan de lastenkant wel betaald moeten worden. een afwijking van 1% is ruim €1 miljoen structureel tekort.

Hogere rentepercentages (nieuw)

Bij de jaarrekening 2023 hebben we na overleg met onze accountant het rente-omslagpercentage en de interne rekenrente verlaagd van 1,5% naar 0,5%. Hoewel we voor de begroting 2025 een herberekening hebben gemaakt en we nu uitkomen op 1% is het risico met de huidige rentestanden groot. Nieuw af te sluiten leningen met hogere rentepercentages zullen de omslagrente doen stijgen. Dit zal leiden tot hogere kapitaallasten van toekomstige investeringen en heeft dus een negatief effect op het begrotingssaldo.

Stijgende kostprijzen irt accres GF

In de begroting 2025 blijkt dat de nog te verwachten loon- en prijsstijgingen groter zullen zijn dan de beschikbare stelposten. Daarom is de kans en het maximaal financieel gevolg op dit tekort verhoogd.

Niet realiseren taakstelling jeugdzorg

In de jaren 2022 en 2023 zijn de uitgaven in de jeugdzorg gedaald. Dit heeft geleid tot een neerwaartse bijstelling van de budgetten van aangaande de jeugdzorg. Ook de taakstelling op de jeugdzorg is verlaagd. De uitkomsten van de september circulaire zijn verwerkt in de begroting 2025. De geschrapte korting van € 1,6 miljoen wordt afgeboekt op de taakstelling, waarna de taakstelling € 500.000 bedraagt. Met de verwerkte aanpassingen valt het risico nu buiten de top 10.

Negatief effect herverdeling gemeentefonds

Op basis van de huidige becijferingen zijn er geen wijzigingen in het ingeschatte risico. Op landelijk niveau zijn de onderzoeken op een aantal thema's nog gaande. In afwachting van de uitkomsten van deze onderzoeken, hebben we het risico vooralsnog niet aangepast. In 2025 wordt duidelijk of op basis van deze onderzoeken het verdeelmodel wordt aangepast.

Tekort toereikend budget ziektevervanging

Dit risico is ongewijzigd gebleven. Het ziekteverzuim blijft aan de hoge kant, maar wordt mede beïnvloed door medisch – niet werk gerelateerd verzuim. Om de taken zoveel als mogelijk uit te kunnen voeren, is er veel externe ondersteuning nodig voor het opvangen van ziekteverzuim.

Toelichting governance Groningen Seaports

Hoewel de mogelijke risico's met betrekking tot de governance van Groningen Seaports niet zijn meegenomen in onze berekening van het benodigde weerstandscapaciteit, vinden wij het gezien ons financieel belang in GSP wel van belang om u kort de ontwikkelingen te schetsen.

In de vergadering van het AB GR GSP op 17 juni 2022 zijn twee rapporten behandeld. Het onderzoeksrapport van Necker van Naem met als hoofdvraag: "Hebben het Havenschap GSP en de hierbij betrokken overheden correct gehandeld bij de grondaankopen ten behoeve van de uitbreiding van de Eemshaven Zuidoost?" en een rapport van Deloitte met een advies over de governancestructuur van GSP. Naar aanleiding van deze vergadering heeft het AB van de GR GSP aan de directies van de drie deelnemers in de GR GSP verzocht, om gezamenlijk het AB van de GR GSP te adviseren over de wijze waarop een vervolgtraject ingevuld kan worden. Samenvattend heeft het AB van de GR GSP gevraagd om een niet bindende schets op te stellen voor een mogelijk vervolgtraject, waarbij alle relevante actoren op de juiste wijze worden betrokken.

Voor de opstelling van deze – niet bindende – schets hebben de drie deelnemers zich laten bijstaan door Lysias advies. Dit bureau heeft begin 2023 zijn bevindingen aangeboden aan de drie moeders van de GR GSP. Aansluitend is aan Lysias verzocht om de vier, in de "Routekaart" opgenomen beslispunten nader uit te werken in een voorstel voor een toekomstbestendige governance. In uw vergadering van 5 juni hebt u besloten om geen zienswijze in te dienen tegen de voorgestelde wijziging van de GR GSP. Dat besluit is nadien "overgenomen" door Eemsdelta en de provincie Groningen. Tevens is het strategisch kader vastgesteld. In het vervolgtraject wordt nu de aandeelhouderstrategie nader uitgewerkt en de GR GSP wordt nog opnieuw ter definitieve vaststelling voorgelegd met als voorziene inwerkingtreding 1 januari 2025.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken, vormen samen de beschikbare weerstandscapaciteit. De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit de algemene reserve en de onbenutte belastingcapaciteit. Op basis van bovenstaande is de beschikbare weerstandscapaciteit bij het opstellen van de begroting 2025 als volgt:

Onderdeel	Bedrag (x € 1.000)
Algemene reserve	25.361
Onbenutte belastingcapaciteit	0
TOTAAL	25.361

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit. Het weerstandsvermogen wordt uitgedrukt in een 'ratio weerstandsvermogen' en afgezet tegen de algemeen geldende weerstandsnorm. De ratio geeft de mate aan waarin de gemeente in staat is om tegenvallers op te vangen.

Ratio weerstandsvermogen:

$$\frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \text{ratio weerstandsvermogen}$$

Op basis van de voorliggende gegevens leidt dit voor onze gemeente tot de onderstaande berekening van de ratio weerstandsvermogen:

$$\frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{25,36 \text{ mln.}}{9,54 \text{ mln.}} = 2,66$$

De berekende ratio is een indicator voor het weerstandsvermogen van de gemeente. Als de berekende ratio 1 of meer is, dan kunnen volgens de geldende weerstandsnormen de incidentele gevolgen van risico's worden opgevangen.

In onderstaande tabel zijn de weerstandsnormen nader toegelicht.

Ratio Weerstandsvermogen	Betekenis
Groter dan 2,0	Uitstekend
Tussen 1,4 en 2,0	Ruim voldoende
Tussen 1,0 en 1,4	Voldoende
Tussen 0,8 en 1,0	Matig
Tussen 0,6 en 0,8	Onvoldoende
Kleiner dan 0,6	Ruim onvoldoende

Continuïteit

Op basis van de door ons uitgevoerde risico-inventarisatie, de weerstandsratio van 2,83 en het beeld van onze meerjarenbegroting is het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Het Hogeland van mening dat de normale bedrijfsvoering financieel kan worden voortgezet.

Financiële kengetallen

Het Besluit Begroting en Verantwoording schrijft voor dat in deze paragraaf vijf financiële kengetallen opgenomen dienen te worden. Deze kengetallen geven inzicht in de financiële positie van de gemeente.

	Financiële kengetallen			
	2025	2026	2027	2028
Netto schuldquote	53%	57%	55%	55%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen	48%	52%	51%	51%
Solvabiliteitsratio	27%	26%	26%	26%
Kengetal grondexploitatie	2%	2%	2%	2%
Kengetal structurele exploitatieruimte	-3%	-2%	0%	0%
Kengetal belastingcapaciteit	100%	100%	102%	103%

De provincie Groningen heeft onderstaande normering opgesteld waarmee de kengetallen op waarden kunnen worden ingeschat.

	Minst risicovol	Neutraal	Meest risicovol
Netto schuldquote	<90%	90-130%	>130%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen	<90%	90-130%	>130%
Solvabiliteitsratio	>50%	20-50%	<20%
Kengetal grondexploitatie	<20%	20-35%	>35%
Kengetal structurele exploitatieruimte	>0%	0%	<0%
Kengetal belastingcapaciteit	<95%	95-105%	>105%

Onderhoud kapitaalgoederen

In de openbare ruimte moeten we veilig kunnen rijden, parkeren, fietsen, recreëren en verblijven. Hiervoor hebben we wegen, riolering, openbaar groen, speelvoorzieningen, civiele constructies zoals bruggen, steigers en beschoeiingen, en openbare verlichting aangelegd. Daarnaast beheren en onderhouden we gemeentelijk vastgoed. Deze voorzieningen vallen onder de categorie "kapitaalgoederen". In de meeste gevallen is de gemeente zowel eigenaar als onderhoudsplichtige en heeft daarbij een wettelijke zorgplicht. Hoe en op welke manier deze eigendommen worden onderhouden, is vastgelegd in beleids- en beheerplannen.

Voor een goed beheer en onderhoud van de kapitaalgoederen is het cruciaal dat er voldoende middelen beschikbaar zijn. Het beheer en onderhoud van deze kapitaalgoederen is gebaseerd op vier pijlers, die als volgt zijn gerangschikt op prioriteit:

1. Veiligheid;
2. Functionaliteit;
3. Duurzaamheid;
4. Sfeervolheid (netheid).

Op basis van gesprekken met bewoners, ondernemers, adviesbureaus en uit praktijkervaringen zijn de volgende punten naar voren gekomen.

1. Bewoners: klachten over het minimale onderhoudsniveau, langere wachttijden voor antwoorden op vragen, en een behoefte aan meer ondersteuning bij plannen.
2. Economisch: moeite om gekwalificeerd personeel te vinden en te behouden, stijgende loon- en prijsdruk, veel personeel dat de komende tien jaar met pensioen gaat, volle orderportefeuilles en beperkte deelname aan aanbestedingen.
3. Duurzaamheid: De noodzaak om zorgvuldig overwogen keuzes te maken en deze pragmatisch door te voeren.

De ambities, programma's en plannen voor de omgeving zullen in 2025 en de daaropvolgende jaren steeds meer worden gebaseerd op de kaders die in de Omgevingsvisie zijn beschreven. Dit vereist een sterke organisatie en continuïteit in de bedrijfsvoering. Helaas hebben we momenteel nog onvoldoende personeel om alle ambities optimaal te realiseren en de organisatie in balans te brengen.

Dit leidt ertoe dat het beheer en onderhoud steeds vaker de vraag oproept of (specialistische) werkzaamheden binnen het geplande jaar volledig kunnen worden uitgevoerd en of alle verzoeken vanuit de dorpen kunnen worden ingewilligd, vooral als het gaat om het verbeteren van de kwaliteit van de openbare ruimte. De komende jaren zullen we in onze planning en budgettering rekening moeten houden met deze uitdagingen.

Om deze gevolgen te beheersen, is er veel creativiteit, organisatorisch talent en communicatietalent nodig om weloverwogen keuzes te maken en onze inwoners goed te informeren over deze beslissingen.

Voor 2025 ligt ons perspectief in investeren in personeel en jong talent, het bevorderen van samenwerking in teamverband, planmatig en projectmatig werken, en meer regionale ondernemingen betrekken bij aanbestedingen en uitvoerende werkzaamheden.

Hieronder een weergave van het areaal, de actuele kaders, de vastgestelde ambities en het meerjarenuitvoeringsplan van de kapitaalgoederen.

Wegen

Areaal

Het Hogeland heeft ongeveer 4,4 miljoen m² wegen in beheer. We beheren het areaal op basis van de systematiek wegenbeheer van het CROW (Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-,

Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek). Het CROW is een Nederlandse stichting die zich opstelt als kennisinstituut voor infrastructuur, openbare ruimte, verkeer en vervoer en werk en veiligheid. In het beheersysteem Obsurv zijn de areaalgegevens inzichtelijk.

Actuele kaders

Beleidsplan Duurzaam & Doelmatig Beheer Wegen; vastgesteld d.d. 07 juli 2021

Vastgestelde ambitie

Er is gekozen voor een overall kwaliteitsniveau C (minimaal verantwoord beheer). We onderscheiden in ons areaal de volgende gebieden en ambitie/kwaliteitsniveaus:

Gebied	Overall	Centrum	Woonwijken	Buitengebied	Fietspaden
Ambitie		A	B	C	A
Vastgesteld Kwaliteitsniveau	C				
Beoogd kwaliteitsniveau	C				

Met deze keuze (kwaliteitsniveau C) zijn oneffenheden tot 3,5 cm toegestaan en loopt het kwaliteitsniveau terug naar C-niveau. De kans op onderhoud neemt daardoor toe. Achterstand op asfaltwegen wordt niet ingelopen, waardoor de kans bestaat dat er kapitaalvernietiging ontstaat (zwaardere en dus duurdere maatregelen). Aandachtspunten zijn de wegen en bermen in het buitengebied waar, door smalle wegen en bermen, gevaarlijke situaties kunnen ontstaan door uitwijken. We merken meer en meer dat door achterstallig onderhoud, klimaatveranderingen en ouderdom van de wegen de maatregelen omvangrijker worden en meer wegvakken een lager kwaliteitsniveau krijgen.

Inspecties

Elk jaar worden er inspecties uitgevoerd door eigen medewerkers en/of externe specialisten. De laatste inspectie betreft het opnemen van de winterschade. Daarnaast worden de wegen geschouwd door een team van deskundigen om de maatregelen voor het onderhoud specifiek te bepalen.

Meerjarenuitvoeringsplan 2025-2028 en Jaaruitvoeringsplan 2025

In de reeks beleidsplan, beheerplan en meerjarenuitvoeringsplan is in 2022 het beheerplan wegen opgesteld. Dit beheerplan zal samen met het beleidsplan en het raamcontract "Onderhoud Wegen, Civiele Constructies en Waterketen 2024-2027", in 2025 het fundament vormen voor het meerjarenuitvoeringsplan 2025-2028 en het jaaruitvoeringsplan 2025. Het meerjarenuitvoeringsplan is de basis voor de integrale afweging van werken in de openbare ruimte. Met name in relatie tot de herstructurering, versterkingsopgave en in- en uitbreidingsplannen.

Budget

Hoewel er meer onderhoudsbudget beschikbaar is gesteld in 2025 en een belangrijke hoeveelheid onderhoud is uitgevoerd, nemen de achterstanden langzaam toe. De oorzaken hiervan divers. De financiële paragraaf voor de komende jaren wordt op basis van de dan bekende data geëvalueerd en de daaruit voortvloeiende onderhoudsbehoefte gerapporteerd.

Overzicht lasten kapitaalgoed wegen 2025

(x € 1.000)	Begroot
Budget onderhoud wegen	3.645
Investeringen 2025	1.730

Civiele constructies

Areaal

Het Hogeland heeft ongeveer 670 civiele constructies. Net als bij onze wegen, beheren we het areaal op basis van onderhoudsniveaus genoemd de in de CROW-beeldsystematiek.

Actuele kaders

Beleidsplan Duurzaam & Doelmatig Beheer Civiele Constructies; vastgesteld d.d. 07 juli 2021.

Vastgestelde ambitie

Er is gekozen voor een kwaliteitsniveau matig, niveau C (de onderkant van verantwoord beheer). We onderscheiden in ons areaal de volgende gebieden en ambitieniveaus:

Gebied	Overall	Centrum	Woonwijken	Buitengebied
Ambitie	C	C	C	C
Vastgesteld Kwaliteitsniveau	C			
Beoogd kwaliteitsniveau	C			

Met deze keuze (kwaliteitsniveau C) zijn kleine schades op de civiele constructies toegestaan en cosmetische ingrepen worden niet meer uitgevoerd. De kwaliteit loopt in de komende jaren terug naar niveau C en klein onderhoud neemt toe. De kans dat een constructie onder de norm C scoort wordt naar mate de tijd verstrijkt steeds groter. De kans op aansprakelijkheid bij ongevallen door een slechte onderhoudsstaat wordt steeds groter. Aandachtspunt zijn de civiele constructies van hout. Bij deze constructies is detaillering belangrijk en nauwgezet en regelmatig onderhoud nodig.

Inspecties

Om de twee jaar worden er inspecties uitgevoerd door eigen medewerkers en/of externe specialisten. Als hiervoor aanleiding is wordt elk jaar geïnspecteerd.

Meerjarenuitvoeringsplan 2025-2028 en Jaaruitvoeringsplan 2025

In de reeks beleidsplan, beheerplan en meerjarenuitvoeringsplan is in 2022 het beheerplan Civiele Constructies opgesteld. Dit beheerplan zal samen met het beleidsplan en het raamcontract "Onderhoud Wegen, Civiele Constructies en Waterketen 2024-2027", in 2025 het fundament vormen voor het meerjarenuitvoeringsplan 2025-2028 en het jaaruitvoeringsplan 2025. Het meerjarenuitvoeringsplan is de basis voor de integrale afweging van werken in de openbare ruimte. Met name in relatie tot de herstructurering, versterkingsopgave en in- en uitbreidingsplannen.

Budget

Hoewel er meer onderhoudsbudget beschikbaar is gesteld in 2025 zal, door de gemaakte keuze voor minimaal verantwoord beheer, de omvang van het achterstallig onderhoud ook in 2025 langzaam toenemen, zo is de verwachting. In 2024 zijn de inspectieresultaten beoordeeld van 2022. Uit de eerste evaluatie van de inspectieresultaten blijkt dat het kwaliteitsniveau stabiliseert maar nog niet stijgt. In 2026 inspecteren we opnieuw om te kunnen sturen op kwaliteit. De financiële paragraaf voor de komende jaren wordt op basis van de dan bekende data geëvalueerd.

Overzicht lasten kapitaalgoed civiele constructies 2025

(x € 1.000)	Begroot
Budget onderhoud civiele constructies	8.400
Investeringen 2025	1.870

Openbare verlichting

Areaal

Het Hogeland heeft ongeveer 12.000 lantaarnpalen in beheer. We beheren het areaal op basis van de richtlijnen NPR13201/lichthinder en de in het beleidsplan vastgestelde kaders. In het beheersysteem Moon zijn de areaalgegevens inzichtelijk.

Actuele kaders

Duurzaam en doelmatig verlicht; vastgesteld d.d. 07 juli 2021.

Vastgestelde ambitie

Er is gekozen voor een het ambitieniveau Duurzaam & Duister.

Gebied Het Hogeland	Te vervangen Lantaarnpalen	Te vervangen Armaturen
Ambitie 2025	30	150

Meerjarenuitvoeringsplan 2025-2028 en Jaaruitvoeringsplan 2025

In de reeks beleidsplan, beheerplan en meerjarenuitvoeringsplan is in 2022 het beheerplan openbare verlichting opgesteld. Dit beheerplan zal samen met het beleidsplan in 2025 het fundament vormen voor het meerjarenuitvoeringsplan 2025-2028. Het meerjarenuitvoeringsplan is de basis voor een goede integrale afweging van werken in de openbare ruimte. Met name in relatie tot de herstructurering, versterkingsopgave en in- en uitbreidingsplannen.

Factoren als inflatie, onvoorziene werkzaamheden, calamiteiten en piekmomenten in de werkzaamheden zorgen ervoor dat de ambitie onder druk staat. Met name waar in verband met herstructureringen en uitbreidingsplannen urgente ondersteuning behoeven is dit het geval.

De data van de openbare verlichting is op orde en blijft in verband met aanpassingen onze aandacht vragen. Vanaf de herindeling is aandacht besteed aan het inrichten van een professioneler inkoop- en aanbestedingsbeleid. In 2022 hebben we het onderhoud opnieuw aanbesteed en een goede opdrachtnemer gevonden. We verwachten het onderhoud rond 2026 opnieuw te moeten aanbesteden. We starten in 2025 met het onderzoek.

Het tarief voor elektra is het afgelopen jaren fors gestegen. Globaal is dit verdubbeld ten opzichte van 2022. Hier bovenop komt nog de tariefstijging van de netwerkkosten. In 2025 maken we verdere plannen voor het sneller vervangen van conventionele verlichting naar ledverlichting. Hiervoor stellen we een voorstel op om op grote schaal armaturen te vervangen. Het versneld vervangen van armaturen biedt een kans om het areaal sneller te moderniseren, lichthinder te beperken, ca. 40-45% energie en CO2 te besparen. In het eerste kwartaal 2023 zijn we begonnen met een pilot in Den Andel en in Lauwersoog. De pilots, hebben veel draagvlak en lopen nog steeds. De ervaringen uit deze pilots gebruiken we om te leren voor het sneller vervangen/ moderniseren van de openbare verlichting. Dit blijven dit doen in 2025.

Overzicht lasten kapitaalgoed openbare verlichting 2025

(x € 1.000)	Begroot
Budget onderhoud openbare verlichting (excl. uren)	394
Investeringen 2025	88

Openbaar groen

Areaal

Het Hogeland heeft ongeveer 4.500.000 m² areaal groen hier vallen onder gazons, plantsoenen en bosplantsoenen. Naast voorgenoemde zijn er 35.500 bomen binnen het openbaar groen. Wij beheren het areaal op basis van onderhoudsniveaus genoemd de in de CROW-beeldsystematiek.

Actuele kaders

Groenbeleid 2021-2030 gemeente het Hogeland; vastgesteld d.d. 30 juni 2021.

Plan van Aanpak vervolg evaluatie groenbeleidsplan 2024 vastgesteld d.d. 5 juni 2024.

Vastgestelde ambitie

Er is gekozen voor een kwaliteitsniveau B binnen de bebouwde kom. Buiten de bebouwde kom is gekozen voor kwaliteitsniveau C. Dit onderscheid ziet er als volgt uit:

Gebied	Binnen de bebouwde kom	Buiten de bebouwde kom
Ambitie	B	C
Vastgesteld Kwaliteitsniveau	B	C
Beoogd kwaliteitsniveau	B	C

Met deze keuze (kwaliteitsniveau B) mag er een beperkte mate van onkruid aanwezig zijn beplanting mag enkele gebreken vertonen. Daarnaast mag beplanting iets snoei-behoefte vertonen. Kwaliteitsniveau B is een overal aanvaardbaar beeld echter kan deze er wel voor zorgen dat beplanting in 2026-2027 meer onderhoud vergt om deze op kwaliteitsniveau B te kunnen houden.

Kwaliteitsniveau C wordt toegepast in het buitengebied. Dit betekent onderhoud op een relatief laag niveau. Hierbij ligt vooral de focus op het veilig houden van de openbare ruimte.

Inspecties

Jaarlijks inspecteren we een deel van ons bomen areaal. Ons bomenbestand is in 4 delen opgedeeld zodat bomen 1 keer in de 4 jaar worden geïnspecteerd. Waar nodig worden risico bomen vaker geïnspecteerd. Het overige openbaar groen wordt beoordeeld middels inspectie van de groen medewerkers.

Budget

De budgetten van 2025 zijn toegenomen voor het openbaar groen. Deze belangrijke toename zorgt ervoor dat beheer van het groen kan worden gestabiliseerd en van belangrijke impulsen kan worden voorzien. De verwachting is dat als toename van budget in 2026 wordt doorgezet de kwaliteit zou kunnen stijgen.

Overzicht lasten kapitaalgoed openbaar groen 2025

(x € 1.000)	Begroet
Budget onderhoud groen (excl. uren)	1.345

Riolering en water

In de waterketen wordt voor het afvalwater- en het oppervlaktewatersysteem beleid geformuleerd in het Gemeentelijk Water en Rioleringsplan (GWRP). In het GWRP zijn doelstellingen geformuleerd voor de volksgezondheid en een klimaatbestendige leefomgeving. In het kader van de volksgezondheid is beleid geformuleerd t.b.v. de zorgplichten voor afvalwater, hemelwater en grondwater. Het GWRP is

vastgesteld voor de duur van 5 jaar voor de planperiode 2021-2025. Het uitvoeringsprogramma van het GWRP is vertaald in een rioolheffingsberekening. In deze rioolheffingsberekening zijn de beheer- en onderhoudskosten, investeringen alsmede de toerekeningen voor de planperiode van het GWRP verwerkt.

Naast het uitvoeringsprogramma voor onze gemeente wordt ook aan een uitvoeringsprogramma voor de regionale waterketensamenwerking gewerkt. Deze samenwerking is vastgelegd in het Waterketenakkoord met een looptijd tot 2025 en wordt met 1 jaar verlengd om de samenhang met de opgaven van de klimaatregio te onderzoeken. In deze regionale samenwerking werken waterschappen, waterbedrijven en gemeenten in 5 clusters gezamenlijk aan regionale opgaven. Wij vormen samen met de gemeente Westerkwartier en het waterschap Noorderzijlvest het cluster Groningen-West. De doelstelling voor een klimaatbestendige leefomgeving wordt meegenomen in de beleidsplannen en vertaald in Systeem Stedelijke Waterplannen (SSW) en inrichtingsplannen voor de openbare ruimte. Beheer- en onderhoudsprogramma's worden uitgewerkt in meerjarig uitvoeringsprogramma's voor baggeren, grondwater, vrijverval en mechanische riolering, IBA's, drainage- en duikerssystemen.

Overzicht lasten kapitaalgoed riolen 2025

(x € 1.000)	Begroot
Budget onderhoud riolen, IBA's en pompgemalen (excl. uren)	935
Investeringen 2025	6.400

Gebouwen

Inleiding

Een weloverwogen en toekomstbestendig vastgoedportefeuille hebben en behouden is belangrijk. Dit dient op een professionele manier onderhouden en beheerd te worden. Geselecteerde gemeentelijke gebouwen zijn conform NEN 2767 opgenomen en uitgangspunt is dat deze panden door middel van een MJOP (Meerjaren Onderhouds Planning) worden onderhouden. Deze MJOP's worden eens in de vier jaar geactualiseerd. In 2025 wordt uitvoering gegeven aan het vastgestelde voorstel. Het vastgoed is voor een deel sterk verouderd, zo worden bestaande gemeentehuizen vervangen door één nieuw te bouwen gemeentehuis, bestaand maatschappelijk vastgoed verduurzaamd en panden van het Ontwikkelplein na gereedkomen toekomstvisie vervangen.

De huur- en verhuurcontracten worden op natuurlijke momenten geharmoniseerd en centraal beheerd in een geautomatiseerd systeem. De gemeente Het Hogeland heeft ambities voor haar vastgoedorganisatie en voor het vastgoed zelf. We zijn continu bezig om deze ambities te bewerkstelligen door middel van het sturen op een weloverwogen portefeuille en het verduurzamen van ons vastgoed. Aangezien de vastgoedportefeuille dynamisch is, moeten we jaarlijks blijven evalueren en bijsturen waar nodig.

Het document "Vastgoedkader gemeente Het Hogeland" vormt een belangrijke schakel in de doorontwikkeling van team Vastgoed als beheerder van de omvangrijke gemeentelijke vastgoedportefeuille. Het Vastgoedkader dient als krachtige onderlegger.

Omvang

We hebben een diverse en dynamische vastgoedportefeuille. Deze is onderverdeeld in:

- Beleidsvolgend vastgoed, hieronder vallen: cultureel erfgoed, dorpshuizen, media, onderwijs, openbaar vervoer, recreatie en sport;

- Vastgoed voor eigen organisatie, hieronder vallen: kantoren, werkplaatsen en begraafplaatsen;
- Strategisch vastgoed, hieronder vallen: aankopen die gedaan worden vanuit strategisch oogpunt, bijvoorbeeld aankopen voor centrumplannen;
- Overig vastgoed, hieronder vallen o.a. leegstaande schoolgebouwen, bedrijfsruimten en kinderopvang.

De gemeente is bezig om de vastgoedportefeuille te verkleinen. In 2025 komen veel zaken in aanmerking voor uitvoering.

Kosten in stand houden gemeentelijk vastgoed

Ons vastgoed wordt conform MJOP onderhouden. Verduurzaming maakt hier geen wezenlijk onderdeel van uit. Wel wordt er bij de uitvoering van de werkzaamheden rekening gehouden met verduurzaming waar mogelijk. Naast natuurlijke verduurzamingsmomenten zijn er ook wettelijke eisen. Hiervoor is een plan van aanpak opgesteld.

Om het onderhoud en bijhorende kosten voor langere tijd te borgen, is de verwachting dat wordt gekozen voor een langere vaststelling van de onderhoudsperiode en een methode om bijhorende financiën te waarborgen.

Scan gemeentelijk vastgoed

In kalenderjaar 2024 brengen wij de verduurzamingsmogelijkheden van ons gemeentelijk vastgoed in beeld. Hierbij creëren we inzicht in de verduurzamingsmogelijkheden, de energiebesparing, benodigde investeringen en de CO2-reductie. Uiteindelijk krijgen wij per object een verduurzamingsadvies. Hieruit blijkt welke duurzame maatregelen wij bij het pand kunnen doorvoeren. De kosten worden hierbij ook inzichtelijk gemaakt. Dit wordt weergegeven in een dashboard met daarin verduurzamingsvoorstellen per pand. In 2025 zullen hierin keuzes worden gemaakt.

Deze scan is onderdeel van het plan van aanpak verduurzaming maatschappelijk vastgoed. In de bestuurlijke agenda staat het plan van aanpak gepland in Q4 2024 / Q1 2025.

Overzicht lasten kapitaalgoed gebouwen 2025

<i>(x € 1.000)</i>	Begroot
Budget rationeel gebouwenbeheer (excl. inzet eigen uren)	993

Financiering

De paragraaf geeft aan hoe wij onze activiteiten financieren, wat de gevolgen hiervan zijn voor de begroting en welke risico's er zijn.

In deze paragraaf beantwoorden we de volgende vragen.

- Welke leningen hebben we?
- Wat betalen wij jaarlijks aan rente en aflossing?
- Welke risico's zijn er?
- Welke kansen zien we?
- Wat verwachten we voor de komende jaren?
- Hoeveel geld staat er op de gemeentelijke rekening bij de schatkist?

Beperken financiële risico's

Met betrekking tot het beperken van financiële risico's gelden de volgende uitgangspunten:

- De gemeente kan leningen of garanties geven aan andere partijen. Dat mag alleen als uw raad die partijen goedkeurt. De gemeente onderzoekt vooraf wat de risico's zijn:
- Wat is de kans dat we het geleende geld terugkrijgen?
- Welk risico lopen we bij een garantie?

De gemeente staat garant voor een aantal verschillende vormen van garantstelling. De gemeente faciliteert een vereniging of instelling bij het aantrekken van een lening door als gemeente op te treden als garantsteller voor de partij die het geld uitleent. De gemeente staat indirect garant voor leningen die door het waarborgfonds zijn gegarandeerd. De gemeente wordt pas aangesproken als het waarborgfonds niet meer aan haar verplichtingen kan voldoen. De zekerheidsstructuur en de financiële positie van deze waarborgfondsen zijn goed te noemen, daardoor loopt de gemeente weinig risico. Bij nagenoeg alle verstrekte garanties is hypothecaire zekerheid verkregen.

Naast de gemeentegaranties heeft de gemeente 6 miljoen aan zelf verstrekte renteloze geldleningen open staan. Jaarlijks wordt er door de betreffende vereniging of instelling op deze leningen afgelost waardoor het financiële risico van de gemeente in de loop der jaren steeds verder afneemt.

We blijven binnen de financiële risiconormen

De Wet financiering decentrale overheden (Fido) geeft gemeenten en andere decentrale overheden richtlijnen voor hun kredietwaardigheid en positie op de financiële markten. Een gezonde financiering staat hierbij centraal. De wet geeft twee concrete richtlijnen: de renterisiconorm en de kasgeldlimiet. Het doel is om te voorkomen dat de lening portefeuille te gevoelig is voor rente schommelingen.

De Kasgeldlimiet

Om een grens te stellen aan het gebruik van korte termijnfinanciering is de kasgeldlimiet opgenomen. De kasgeldlimiet (8,5% van het begrotingstotaal) is in de begroting 2025 € 18,9 miljoen. Dit betekent dat we maximaal voor dit bedrag met kortlopende leningen kunnen financieren. De kasgeldlimiet heeft het volgende verloop:

Nr.	Omschrijving	2024	2025
1.	Begrotingstotaal	208.097	222.934
2.	Wettelijk percentage	8,5%	8,5%
3.	Kasgeldlimiet (1*2)	17.688	18.949

Bedragen x € 1.000

Op dit moment zijn er geen kortlopende leningen, en voor 2025 verwachten wij geen overschrijding van de kasgeldlimiet.

De Renterisiconorm

Hoeveel lossen we af op leningen? Verandert de rente op leningen? Dat bepaalt het risico op opgenomen leningen. De norm (20% van het begrotingstotaal) is in de begroting 2025 € 44,6 miljoen. Op basis van de lening portefeuille blijven we met € 38,6 miljoen ruim onder die norm.

In de tabel hieronder staat de verwachte ontwikkeling van de renterisiconorm voor het komende jaar:

Nr.	Omschrijving	2024	2025
1	Begrotingstotaal	208.097	222.934
2	Wettelijk percentage	20%	20%
3	Renterisiconorm (1x2)	41.619	44.587
4	Renteherzieningen	0	0
5	Aflossingen	6.009	5.959
6	Bedrag waarover renterisico gelopen wordt (4+5)	6.009	5.959
7	Ruimte onder renterisiconorm (3-6)	35.613	38.628

Bedragen x € 1.000

Lening portefeuille

Gelet op ons positieve saldo "Schatkistbankieren" bij het ministerie van Financiën is het niet nodig om nieuwe langlopende leningen aan te trekken. Met de rentelasten van de huidige leningen hebben we in de exploitatiebegroting rekening gehouden.

Omschrijving	2024	2025	2026
Stand 1 januari	71.684	65.665	59.706
Nieuwe leningen		0	0
Reguliere aflossingen	6.018	5.959	5.424
Extra aflossing	0	0	0
Stand per 31 december	65.665	59.706	54.282
Rentelasten	1.140	1.016	894

Bedragen x € 1.000

Kerngetallen

- Aflossingen lening portefeuille 2025 € 6 mln.
- Saldo lening portefeuille 31.12.2025 € 60 mln.
- Rentelasten lening portefeuille 2025 € 1 mln.
- Rentelasten doorbelast aan woningcorporaties € 83.000
- Gemiddeld rentepercentage lening portefeuille 3,79%

Wat zijn de uitgangspunten voor het afsluiten van nieuwe geldleningen > 1 jaar?

- Geld wordt alleen aangetrokken ten behoeve van de uitvoering van de publieke taak.
- Geld wordt alleen aangetrokken op basis van een recente liquiditeitsprognose en rentevisie.
- Er worden minimaal twee offertes aangevraagd voor het aantrekken van een geldlening.

Wat zijn de renteontwikkelingen?

De rente op de geld- en kapitaalmarkt wordt voornamelijk bepaald door het beleid van de Europese Centrale Bank (ECB). De kapitaalmarktrente (rente van leningen met een looptijd > dan twee jaar) is gestegen van 0% in 2022 naar 2,8% in 2024. Deze stijging van rente is door de ECB ingevoerd om de

inflatie positief te beïnvloeden. Naast het beleid van de ECB en andere Centrale Banken, zijn ook andere macro-economische ontwikkelingen zoals de oorlog in Oekraïne van belang voor de renteontwikkeling. In juni 2024 heeft de ECB voor het eerst sinds lange tijd de rente verlaagd. De Europese Centrale Bank gaat de rente naar verwachting geleidelijk verlagen. Natuurlijk kunnen onverwachte economische of politieke ontwikkelingen een ander beleid veroorzaken.

De rente voor een 10-jarige lening bedraagt per juli 2024 2,82% de verwachting is dat deze voor 2025 ligt zal dalen.

Historische data kapitaalmarktrente rente 10 jaar

De rente voor het aantrekken van geld met een looptijd < dan 1 jaar (korte geldleningen) bedraagt momenteel 3,85% voor één maand tot 3,53% voor één jaar Deze rentes zullen in 2025 naar verwachting licht gaan dalen. Gelet op het positieve saldo op de rekening van Schatkistbankieren hoeft de gemeente in 2025 geen kort geld te lenen.

Hoeveel geld heeft de gemeente in de Schatkist?

Voor de dagelijkse inkomende en uitgaande geldstromen heeft de gemeente bankrekeningen bij de Bank Nederlandse Gemeente (BNG) en de Rabobank.

Ook worden er contante gelden in een kas bijgehouden. De contante geldstroom wordt tot een minimum beperkt en regelmatig overgemaakt naar de rekening bij de Rabobank.

Vanaf 2013 is de Wet verplicht Schatkistbankieren ingesteld. Dit houdt in dat de gemeente al haar overtollige middelen moet aanhouden bij het Ministerie van Financiën. Overtollige middelen boven het drempelbedrag van 2% van het begrotingstotaal moeten dagelijks worden overgeboekt naar de schatkist van het Ministerie van Financiën. De gemeente heeft ervoor gekozen om een drempelbedrag van 0,00 te hanteren. Dagelijks wordt het positieve saldo van de BNG-bankrekeningen overgeboekt naar de gemeentelijke rekening bij de schatkist van het Ministerie.

Over het saldo op de rekening bij het Ministerie van Financiën ontvangt de gemeente een rentevergoeding. In het 1e half jaar van 2024 was dit een bedrag van 660k. Verwachting is dat dit voor de rest van dit jaar zal oplopen.

In onderstaand overzicht wordt het verloop van het saldo weergegeven:

Omschrijving	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Stand 1 januari	0	6.031	24.100	39.183	9.708	42.693
Stand per 31 december	6.031	24.100	39.183	9.708	42.233	
actueel 2024						40.962
Ontvangen rente	0	0	0	54	935	
Huidige rente 3,66%						
Bedragen x € 1.000						

Kerngetallen

- Saldo rekening schatkistbankieren per juni 2024 € 41 miljoen
- Rente (te ontvangen) rekening schatkistbankieren per juli 2024 3,66%
- Rente (te betalen) 20 jarige lineaire lening per juni 2023 3,22%
- Rente (te betalen) geldlening looptijd 1 maand per juni 2023 3,55%
- Rente (te betalen) geldlening looptijd 12 maanden per juni 2023 3,80%

Welke risico's zijn er nog meer?

Kredietrisicobeheer

- Na de invoering van de Wet verplicht Schatkistbankieren kan de gemeente alleen nog maar overtollig geld uitzetten bij het ministerie van Financiën of een publiekrechtelijk lichaam, zoals gemeenten en provincies.
- De gemeente kan leningen of garanties geven aan andere partijen. Dat mag alleen als de Gemeenteraad die partijen goedkeurt. De gemeente onderzoekt vooraf wat de risico's zijn.
- De gemeente maakt geen gebruik van risicovolle producten zoals derivaten.

Voor wat betreft het kredietrisico is het risico's nihil.

Liquiditeitsrisico's

- Onder liquiditeitsrisico wordt verstaan het risico van afwijkingen in de verwachte inkomsten en uitgaven. Dit risico kan worden ondervangen door het bijhouden van een actuele prognose van de te verwachten inkomsten en uitgaven.
- Deze inschatting kan gedurende het jaar worden bijgesteld op basis van gewijzigde inzichten.
- Indien nodig worden er, met inachtneming van de bevoegdheden uit het Treasurystatuut nieuwe leningen afgesloten. Dit kan in de vorm van een kortlopende lening < 1 jaar of een langlopende lening > 1 jaar.
- De kosten van het betalingsverkeer worden zoveel mogelijk beperkt door dit elektronisch uit te voeren door één bank.

Valutarisico's

- De gemeente heeft valutarisico's uitgesloten door uitsluitend leningen te verstrekken of aan te trekken in euro's. Hierdoor is er geen kans dat waardes van leningen in waarde verminderen door negatieve koersontwikkelingen.

Voor wat betreft het valutarisico is het risico's nihil.

Hoe wordt de rente toegerekend?

Om ervoor te zorgen dat in de begroting de totale rentelasten en de daaraan gekoppelde financieringsbehoefte inzichtelijk zijn, wordt voorgeschreven dat de paragraaf financiering ook in ieder geval inzicht geeft in:

- De rentelasten
- Het renteresultaat
- De manier waarop rente aan investeringen wordt toegerekend

Onderstaande tabel laat het percentage (omslagpercentage 0,693%) waarmee gerekend zou moeten worden bij de toepassing van de rentekosten naar de diverse programma's. Over alle investeringen moet met hetzelfde omslagpercentage gerekend worden. Binnen de gemeente wordt het omslagpercentage afgerond met een plus van maximaal 0,5%. Het omslagpercentage is vastgesteld op 1%.

Berekening renteomslag 2025

1. Financieringsoverschot/-tekort

Boekwaarde investeringen 01-01-2025		208.041.267
Eigen financieringsmiddelen 01-01-2025	69.441.000	
Saldo nog niet afgeloste geldleningen 01-01-2025	59.705.345	
		<u>129.146.345</u>
tekort (+) / overschot (-/-) aan vaste financieringsmiddelen		78.894.922

2. Rentelasten

Rente van langlopende leningen (2025)		1.098.547
Rentebaten SKB		-750.000
Rente van financieringstekort	1,50% (0% bij overschot)	<u>1.183.424</u>
Totaal te verdelen rente		1.531.971

3. Omslagpercentage

	<i>boekwaarde investeringen</i>	<i>rente</i>
Boekwaarde investeringen	208.041.267	1.531.971
Buiten de omslag:		
Investeringen met vaste rente (zie specificatie)	12.349.547	176.761
Investeringen voor de renteomslag	<u>195.691.720</u>	<u>1.355.210</u>

Omslagpercentage	0,693%
Afgerond (met maximaal 0,5% omhoog)	1,00%

<i>Specificatie: Investerings met vaste rente</i>	<i>boekwaarde 1-1- 2025</i>	<i>rente</i>
Activa HAVR	1.854.823	61.051
Activa GAVR	10.494.724	115.710
Totaal investeringen met vaste rente	12.349.547	176.761

Het renteresultaat geeft het saldo weer tussen de betaalde rente van de langlopende en kortlopende geldleningen en anderzijds de rente die wordt doorberekend aan de producten, de investeringen en de grondexploitaties.

Het saldo geeft een voordelig renteresultaat op Treasury van € 116.000.

Renteschema

	Begroting 2025
a. Externe rentelasten over korte en lange financiering	
1. Rente langlopende leningen	1.098.547
2. Rente kortlopende geldleningen (<i>rente over financieringstekort of -overschot</i>)	1.183.424
b. Externe rentebaten	-750.000
Saldo rentelasten en rentebaten	1.531.971
c. 1. Doorbelaste rente aan grondexploitatie	115.710
2. Doorbelaste rente aan projectfinanciering	-
Aan taakvelden toe te rekenen externe rente	115.710
d. 1. Rente aan eigen vermogen	-
2. Rente aan eigen voorzieningen	-
Subtotaal	-
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente	1.647.681
e. Werkelijk aan taakvelden toe te rekenen rente (renteomslag)	
- vast percentage	176.761
- renteomslag	1.355.210
Saldo werkelijk toe te rekenen rente	1.531.971
Renteresultaat op Treasury	115.710

Bedrijfsvoering

Concern

Vanuit het coalitieakkoord Samen Bouwen is ons doel om met u *en* onze ondernemers *en* onze inwoners verder te bouwen aan een toekomstbestendige organisatie. Vanuit onze kernwaarden zijn die ambities vertaald in vier pijlers:

1. verrijken van het dorpse leven;
2. verbinden in het landelijk gebied;
3. duurzaam ondernemerschap;
4. iedereen doet mee.

Op orde zijnde financiën en kwalitatief goede dienstverlening vormen het fundament waarop deze pijlers moeten rusten. Op verschillende wijzen geven we invulling aan de verdere versteviging van dit fundament. Zo blijft een materieel begrotingsevenwicht met beperkte - inflatoire - stijging van de lastendruk leidend in ons financieel beleid. Daarnaast blijven we zoeken naar de ideale balans in de vaste bezetting en in de inhuur van medewerkers. En daar waar het in onze bedrijfsvoering wenselijk is om ons langer te binden aan medewerkers verkiezen we een aanstelling boven inhuur. Daarom is een reserve gevormd om WW-plichten op te kunnen vangen.

Los van de wijze waarom we de risico's van dit beleid managen is ook het project gestart naar (een meer) toekomstbestendige organisatie (TBO). Wendbaarheid en kwaliteit zijn in het project TBO sleutelbegrippen gericht op het borgen van de basisdienstverlening en daarnaast de opgaven (meer) integraal het hoofd te kunnen bieden.

Als dit project is afgerond hebben we een gedragen, geactualiseerde visie op de organisatie van Het Hogeland, met heldere afspraken over de sturing en de daaraan verbonden rollen, verantwoordelijkheden en bevoegdheden, en beschikken we over een beproefd instrumentarium waarmee we het strategische personeelsbeleid kunnen invullen om een toekomstbestendige organisatie te zijn, die:

1. de bestuurlijke en maatschappelijke ambities kan waarmaken;
2. de best mogelijke dienstverlening kan waarborgen;
3. een aantrekkelijke werkgever kan zijn en blijven.

Het resultaat van deze opdracht mondt uit in:

1. Een herijking van de 'sturingsvisie', waarin 'opgavegericht sturen' behorende bij opgavegericht werken is geïntegreerd;
2. Een beschrijving van hoe de organisatie er in de soll - situatie (2026) uit zou moeten zien qua structuur en inrichting, gegeven de kennis die we nu hebben over wat ons te doen staat en op basis van de ervaringen die we de afgelopen vijf jaar hebben opgedaan;
3. Een, op basis van de uitkomsten onder 1. en 2., vastgesteld instrumentarium voor strategische personeelsontwikkeling, dat is geïmplementeerd en deel uitmaakt van ons strategisch personeelsbeleid.

Inmiddels hebben we ervoor gekozen om de directie uit te breiden met een extra directeur om de slagkracht van de organisatie te vergroten. De werving van deze directeur is na de vaststelling van de kadernota reeds gestart. Daarnaast wordt in de aansturing van de ambtelijke organisatie het accent van het coachen, waar nodig, meer verlegd naar het inhoudelijk leiderschap.

Samenvattend zijn we op dit moment langs meerdere lijnen onze organisatie aan het voorbereiden op de toekomst met als doel om nog beter, de in ons coalitieakkoord opgenomen ambities waar te kunnen maken. En die beweging is in 2024 vol ingezet. Daarnaast trekken we lessen uit het verleden, met name uit het project de Tirrel. In samenhang met zowel het Programma Opgavegericht werken en het project

Toekomstbestendige organisatie gebruiken we de ervaringen van dit project om te beoordelen of we voornemens zijn de juiste verbeteringen door te voeren. Hiertoe is een externe opdracht weggezet waarvan we voor het eind van 2024 de resultaten verwachten.

Maar zonder medewerkers kunnen we onze ambities niet waarmaken. En de realiteit is dat we nog steeds veel vacatures te vervullen hebben. In de eerste acht maanden van dit jaar rond 122 vacatures tegen 100 vacatures in het gehele jaar 2022 en in 2023. En dat heeft in algemene zin invloed op onze bedrijfsvoering en de realisatie van onze doelen. Om die doelen in de realisatie toch te borgen huren we, waar nodig, in. Hierdoor zijn de kosten van de arbeidsinzet tijdelijk hoger. Wel is daarom afgesproken dat het waarborgen van de continuïteit soms vraagt om medewerkers op tijdelijke opgaven langer aan ons te binden. Dat is, zoals al aangegeven, een risico waarvoor een beheersmaatregel is getroffen in de vorm van een bestemmingsreserve WW - plichten.

Per 1 september 2024 stonden er 11 vacatures open met de kanttekening dat dit cijfer met enige nuance moet worden beschouwd, omdat het geen zin heeft om in de vakantie te werven waardoor er sprake is van invloed van het seizoen. In de onderstaande weergave ziet u dan ook dat er in de personeelsbegroting rekening is gehouden met ca. 46 fte aan vacature ruimte.

Maar los van deze beheersmaatregel is ook noodzakelijk dat nadrukkelijk wordt gestuurd op onze opgaven in relatie tot de bezetting. Als opgaven aflopen moet tijdig worden voorzien in een nieuwe werkplek. Zoals u in onderstaande tabel kunt zien, bedroeg ons arbeidspotentieel met externe dekking bij het opmaken van de begroting 2025 28,36 fte. Dit betreft met name de inzet op het gaswinningsdossier. De formatie met externe dekking zal verder groeien met de formatie die vanuit de CDOKE – gelden wordt ingezet op het programma Duurzaamheid. Omwille van continuïteit is besloten om deze medewerkers vast aan te stellen met als dekking de CDOKE – gelden. Dat budget mag als structureel worden beschouwd maar kent een planningshorizon. Daarom blijven we administratief deze formatie onderscheiden van de vaste formatie. Overigens is deze formatie nog niet opgenomen in de personeelsbegroting en daarom is de formatie nu nog niet opgenomen in de onderstaande tabel met de ontwikkeling van de formatie.

Naast het blijvend hoge aantal vacatures en de externe dekking van een deel van de formatie is het ook goed om te melden dat er ook structurele personeelslasten worden gedekt uit de bestemmingsreserve opgaven en de bestemmingsreserve frictie personeel. Dit conform de voorstellen in de Voorjaarsnota. In totaal gaat dit om ca. € 0,6 miljoen. Omgerekend naar formatieve omvang, betreft dit ca. 7 fte.

Paragraaf Bedrijfsvoering														
(bedragen x 1.000)														
Omschrijving	Begroot	Formatie	Begroot	Formatie	Begroot	Formatie	Begroot	Formatie	Begroot	Formatie	Begroot	Formatie	Begroot	Formatie
	2019	2019	2020	2020	2021	2021	2022	2022	2023	2023	2024	2024	2025	2025
	€	Fte	€	Fte	€	Fte	€	Fte	€	Fte	€	Fte	€	Fte
Omschrijving (bedragen x 1.000)														
Formatie structureel	32.200	504,63	36.683	504,00	37.100	512,90	38.601	500,33	37.164	489,89	41.221	515,12	47.275	548,89
Formatie structureel (vacatures)							2.107	28,59	3.480	46,57	5.414	61,25	3.822	45,37
Formatie incidenteel							484	7,73	673	8,62	544	6,10	813	16,91
Formatie incidenteel (vacatures)											92	1,78	12	0,67
Externe dekking					-282	-3,76	-942	-10,85	-2.200	-26,45	-2.270	-26,15	-1.335	-14,74
Externe dekking (op realisatiebasis)													-1.415	-13,62
Taakstelling onderuitputting vacatures			-450		-700		-700		-1.257		-1.171		-1.585	
Stelpost overhead													795	
Taakmutaties:														
Bestuursrapportage (excl. Inhuur)	900				776		700		1.214		6,00			
Begroting/Kaderstelling														
CAO - stijging (schatting)									3.000		p.m.		p.m.	
Aanvullend:														
Flexibele schil			1029		1.050		1.050		1.050		1.050		1.131	
Flexibele schil begroting/kaderstelling											500		500	
Ziektevervangings begroting/kaderstelling (s) p.m.			p.m.		p.m.		750		750		1.000		1.000	
Ziektevervangings begroting/kaderstelling (i)									250					
	33.100	504,63	37.262	504,00	37.944	509,14	42.050	525,80	44.124	524,63	46.380	558,10	51.013	583,48
Toelichting:														
1. Totaal aantal vacatures begroot is 46,04 fte.														
2. In de formatie - ontwikkeling is begrepen de omzetting van budget derden naar inzet eigen formatie in het kader van re-integratie c.a.														
3. De CAO - stijging 2025 is nog niet bekend; dekking is begrepen in de stelpost loon- en prijscompensatie.														
4. Externe dekking betreft met name inkomsten uit lumpsum aardbeving/versterking en inkomsten uit detachering.														
5. De formatie en dekking vanuit CDOKE-middelen zijn nog niet meegenomen in deze tabel.														

Een nadere analyse van personele ontwikkelingen op hoofdlijnen vindt u in het programma Bedrijfsvoering. Dit in lijn met de pilot 'Stuurgegevens' die we hebben aangekondigd in de Voorjaarsnota 2024.

HRM

In 2021 is de huidige HRM-visie 2022-2025 geschreven. Deze visie komt voort uit de besturingsvisie. De HRM-visie geeft richting en kaders. In de HRM-visie staan drie thema's centraal:

- De lerende organisatie
- Eigenaarschap
- Organisatie-breed samenwerken

In 2025 is de strategische HRM agenda voortgekomen uit deze drie thema's.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daar in 2025 voor doen?</i>
»	Een lerende organisatie worden	<ul style="list-style-type: none"> • Werken aan een online leeromgeving voor alle medewerkers (de Hogeland Academie). • Ontwikkelen en inzetten van team- en talentenscans als onderdeel van Strategische Personeelsontwikkeling (SPO) • Het nieuwe online HRM-systeem verder vormgeven en door ontwikkelen. • Onderzoeken en uitwerken wat in de structuur en inrichting van de organisatie passend is om toekomstbestendig te zijn. • Het gebruik van Strategische Personeelsontwikkeling (SPO) verder uitrollen en de daaraan ondersteunende instrumenten inrichten.

		<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkeling van het team HRM om de organisatie goed te kunnen ondersteunen en adviseren. Dit in relatie tot de toekomstbestendige organisatie die we willen zijn.
»	Vergroten eigenaarschap medewerkers	<ul style="list-style-type: none"> • Een persoonlijke ontwikkelbon voor iedere medewerker zodat deze zelf kan bepalen wat hij/zij wil ontwikkelen. • Medewerkers uitnodigen om hun talenten in te zetten bij onderdelen van de lerende organisatie (SPO en structuur en inrichting) • Ontwikkelen teamleiders zodat zij leren hoe ze het eigenaarschap van medewerkers kunnen ontwikkelen en stimuleren.
»	Meer organisatie-breed samenwerken	<ul style="list-style-type: none"> • Professionaliseringsprogramma's verder inrichten (bijvoorbeeld opgavegericht werken en programmatisch/projectmatig werken). • Bijdragen leveren aan organisatieveranderprojecten zoals project dienstverlening.

Communicatie

Open, toegankelijk en een gemeente met eindeloze mogelijkheden. Zo willen we als gemeente bekend staan. Inwoners staan centraal in ons werk. Als nabije overheid luisteren we naar de inwoners en ondernemers. Dat profiel is uitgewerkt in de Merkgids Het Hogeland en deze gids vormt de basis voor de communicatie van de gemeente.

Daarnaast zetten we in op omgevingsgericht werken. Dat betekent dat we bij programma's, projecten en processen goed in beeld hebben wie erbij betrokken zijn. Dat bepaalt dan de vorm en inhoud van de communicatie. Verder willen we waar mogelijk inwoners betrekken bij plannen en beleidsvorming. Daarom zetten we in op versterking van inwonersparticipatie.

De Newsroom is een middel om met inwoners te communiceren en naar hen te luisteren. Dit middel biedt goede mogelijkheden om in beeld te krijgen hoe inwoners het werk van de gemeente waarderen. Op dit moment worden die mogelijkheden onvoldoende benut. Dat vraagt om verdere doorontwikkeling.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Doorontwikkeling van omgevingsgericht werken.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren van Factor C-methode bij de start van nieuwe programma's en projecten om te komen tot goede communicatiestrategie. • Verder ontwikkelen van het Team Communicatie in omgevingsgericht werken.
»	Ontwikkeling van merkstrategie Het Hogeland	<ul style="list-style-type: none"> • Voor de positionering van de gemeente is een merkgids ontwikkeld waarin het DNA van Het Hogeland is opgetekend. • De merkgids wordt verder uitgewerkt zodat het de basis vormt voor de communicatie-uitingen van de gemeente in brede zin.
»	Versterking van de inwonersparticipatie zodat inwoners kunnen meedenken en meepraten bij projecten en programma's.	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkelen van een heldere werkwijze waarmee de inzet van participatie eenvoudiger wordt.

		<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkelen van een laagdrempelige en goed bruikbare participatie-instrumenten, zoals het digitale platform Stem van Ons Hogeland.
»	Doorontwikkeling Newsroom.	<ul style="list-style-type: none"> • Versterken opstellen omgevingsanalyse. • Versterken interactie met inwoners. • Actualiseren van contentstrategie.

Informatisering en automatisering

We staan als gemeente voor de uitdaging om gemeentelijke taken aan te passen aan nieuwe wetgeving, technologische ontwikkelingen en innovatie. Dit vereist investeringen in informatievoorziening, digitale vaardigheden en governance. We transformeren naar een digitaal georiënteerde en wendbare organisatie om te voldoen aan de behoeften van inwoners en partners. Dit omvat de verdere digitalisering van dienstverlening, informatie gestuurd werken en de implementatie van i-wetgeving.

Om de kansen te benutten, investeren we in techniek, organisatie (de governance) en medewerkers. We dekken deze risico's af met passende maatregelen en volgen de Baseline Informatiebeveiliging Overheden (BIO). Zo brengen we onze informatiehuishouding op orde en zorgen we ervoor dat we deze duurzaam en digitaal op orde houden.

We zien mooie kansen om de bedrijfsvoering en dienstverlening te verbeteren met kunstmatige intelligentie (AI). Hiervoor zorgen we ervoor dat onze gegevens actueel en volledig zijn en werken we hard aan het verbeteren van het gebruik, beheer en de kwaliteit van onze informatie. Dit is essentieel voor de inzet van AI in onze bedrijfsvoering en dienstverlening. We volgen de Europese AI-Act, die ervoor zorgt dat AI-systemen veilig zijn en de rechten van inwoners geborgd worden. In 2025 willen we beleid vaststellen om AI op een verantwoorde manier binnen onze organisatie te gebruiken. Dit willen we weloverwogen en gecontroleerd doen. Daarnaast maken we onze medewerkers bewust van zowel de mogelijkheden als de risico's van AI en leren we hen hoe ze deze technologie veilig en verantwoord kunnen toepassen.

Het Strategisch Informatie Beleid 2021-2025 (SIB) biedt het kader voor voortdurende dialoog binnen onze organisatie over de vormgeving van onze informatievoorziening in lijn met onze taken doelen en ambities. Het helpt bij het beoordelen van initiatieven en veranderingen in het informatielandschap en waarborgt dat onze koers wordt gevolgd. In 2025 zullen we dit beleid verder implementeren en blijven investeren in onze informatievoorziening. Daarnaast zullen we het beleid evalueren en waar nodig aanpassen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daar voor doen?</i>
» Een toekomstbestendige informatievoorziening We richten onze informatiehuishouding digitaal in om betere en efficiëntere dienstverlening en bedrijfsvoering te realiseren.	<ul style="list-style-type: none"> • Vanuit het I&A-domein hanteren we een roadmap die als route dient om de organisatie te ondersteunen bij de uitvoering van het SIB. Hierbij zijn het gebruik, beheer en de doorontwikkeling van de informatievoorziening randvoorwaardelijk om als gemeente onze taken uit te voeren. • Technisch gezien maken we steeds meer de beweging naar de Cloud en daardoor gaan we onze beheerprocessen aanpassen, zodat de beschikbaarheid van de informatievoorziening gewaarborgd blijft.
» Professioneel Functioneel Beheer We willen sneller en integraal inspelen op veranderende eisen en wensen die op de	<ul style="list-style-type: none"> • We zorgen voor betere beheersing van de wijzigingsprocessen, informatiebeveiliging,

	<p>gemeente afkomen met betrekking tot het gebruik en beheer van applicaties en digitale voorzieningen.</p>	<p>gegevensbeheer en beheerprocessen. Dit doen we met i.s.m. de functionele beheerders en proces,- gegevens en systeemeigenaren van de inhoudelijk verantwoordelijke teams.</p>
<p>» Hybride werken / Digitaal Samenwerken We bieden medewerkers de juiste digitale middelen om in- en extern digitaal samen te werken en invulling te geven aan het hybride werken concept</p>	<ul style="list-style-type: none"> • We ronden het adoptie- en introductieprogramma van M365 af en beginnen met de vervanging van de digitale werkplek, zodat medewerkers kunnen beschikken over een digitale werkplek die hen optimaal ondersteunt bij de uitvoering van hun werk en die (digitale) samenwerking goed faciliteert. 	
<p>» Digitale weerbaarheid We zorgen ervoor dat (basis)informatie onder alle omstandigheden beschikbaar is: tijdig, correct en volledig, en alleen toegankelijk voor de juiste personen. Als er iets misgaat, merken we dat snel op en herstellen we het direct.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • We werken aan feitelijke veiligheid en governance door continu te verbeteren en aan te passen aan nieuwe technische mogelijkheden en bedreigingen. Dit doen we door het nemen van preventieve maatregelen, een adequaat toegangs- en autorisatiebeleid. • Door middel van audits, zelfevaluaties en kwetsbaarheidstesten monitoren we onze kwaliteit en veiligheid. • We implementeren strategische informatiebeveiligingsbeleid (BIO). • We zorgen voor weerbare medewerkers, zodat we organisatiebreed toe groeien tot een hoger volwassenheidsniveau op het gebied van informatieveiligheid. 	
<p>» Verbetering van onze informatiehuishouding We richten onze informatiehuishouding zodanig in dat we onze documenten en gegevens duurzaam bewaren, gebruiken en beschikbaar stellen voor derden volgens de gestelde (wettelijke) standaarden.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het Project Introductie M365 - Naar Het Nieuwe Digitaal Samenwerken verbetert de kwaliteit van onze informatiehuishouding, zodat informatie volgens (wettelijke) richtlijnen op de juiste plek wordt bewaard en teruggevonden kan worden. • We formuleren en implementeren delen van het 'data governance' beleid om gegevens op een organisatorisch en technisch verantwoorde en veilige manier te beheren. • We sluiten aan bij het VNG-programma "Common Ground" om de uitwisseling en het gebruik van gegevens efficiënt en duurzaam in te richten. • We werken aan een organisatiebreed "data warehouse" ter ondersteuning van Informatie-gestuurd werken (IGW). • We bereiden ons voor op de nieuwe Archiefwet, die naar verwachting in 2025 wordt vastgesteld. 	
<p>» Informatie gestuurd werken (IGW) Door middel van kwalitatief hoogwaardige data willen we het formuleren, uitvoeren,</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vanuit het programma Transformatie Sociaal Domein starten we met Informatie gestuurd werken. We hebben een proces ontwikkeld 	

	monitoren en evalueren van beleid gaan verbeteren.	<p>met als doel om vanuit beleidsuitgangspunten, samen met de uitvoering en de ondersteunende bedrijfsonderdelen, integrale informatieproducten te creëren die voldoen aan de informatiebehoefte van de diverse geledingen/doelgroepen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Met behulp van samenwerkingsverbanden zoals “Samenwerking Noord” en “DataSpace Groningen” (voorheen GKG) onderzoeken we de mogelijkheden om zowel op kennis als operationeel niveau het informatie gestuurd werken te versterken en te ontwikkelen.
»	<p>Kosten en Kansen Informatievoorziening We streven naar meer inzicht in de kosten van de informatievoorziening. Door dit inzicht te verschaffen, willen we het eenvoudiger maken om kosten toe te rekenen, wat moet leiden tot:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het betalen van eerlijke en transparante prijzen voor de diensten/producten die we afnemen; - Het handhaven van een goede verhouding tussen kosten en opbrengsten; - Het verkrijgen van een realistisch beeld van wat een beleids- en/of taakveld kost en/of oplevert. 	<ul style="list-style-type: none"> • Met behulp van kostentoerekening en analyse ontwikkelen we een financiële monitor die inzicht geeft in de kosten en opbrengsten van de informatievoorziening.

Juridische Zaken

Het team Juridische Zaken is verantwoordelijk voor de juridische advisering. Het team ondersteunt het bestuur en de organisatie bij beleidsontwikkeling en beleidsuitvoering. Het team draagt daarnaast zorg voor de juridische kwaliteit en rechtmatigheid van het gemeentelijk handelen. Dit wordt gedaan door toetsing van onder meer college- en raadsvoorstellen, beschikkingen, contracten en inkoopprocedures. Verder voert dit team de regie op de inzet van extern juridische adviseurs.

Binnen het team wordt ook gewerkt aan de afhandeling van bezwaren, beroepszaken en klachten. We passen daarbij zoveel mogelijk een laagdrempelige en informele aanpak toe. Dat betekent dat we het met de inwoner afstemmen hoe we het bezwaar of de klacht behandelen, binnen de wettelijke kaders. In de praktijk blijkt dit goed te werken en zijn betrokkenen tevreden over de werkwijze.

Inkoop

Het team Inkoop ondersteunt de organisatie in de volle breedte bij inkooptrajecten. Op die manier zorgen we voor een professionele wijze van inkoop en aanbesteding, zodat de inkoop rechtmatig en doelmatig plaatsvindt. Daarnaast zetten we in op versterking van contractbeheer en contractmanagement. Het is belangrijk om na een inkooptraject te zorgen voor een goede regie op de uitvoering van de contracten. Daarmee worden de contracten optimaal benut en zo goed mogelijk omgezet in publieke waarde.

Planning en Control

Veel van de P&C-werkzaamheden zijn gericht op het steeds meer 'in control' komen van de organisatie. Dit doen we door de raad op afgesproken tijden te informeren en voorstellen voor te leggen middels de bekende P&C-documenten.

Om steeds meer in control te komen en de risico's te beheersen werken we verder met het model waarin zogenaamde defensielijnen (lines of defense) worden onderscheiden. In de eerste lijn onderscheiden we de interne controles in de verschillende processen binnen de teams. Daaromheen adviseert business control en het cluster Interne Controle over risico's en door te voeren verbeteringen. In de tweede lijn onderscheiden we de interne controle dat o.a. uitvoering geeft aan ons eigen controleplan. De laatste lijn wordt gevormd door de auditfunctie waarin ook het werk van de accountant valt.

De volgende maatregelen en processen zijn opgezet en worden zoals gebruikelijk steeds verder uitgewerkt en doorontwikkeld:

- Notitie planning en control;
- P&C-cyclus producten (begroting, voorjaarsnota, najaarsnota, jaarstukken).
- Budgethoudersregeling;
- Financiële verordening en regelingen;
- Controleverordening;
- Uitvoeringsplan AO/IC;
- Notitie inrichting AO/IC t.b.v. rechtmatigheidsverantwoording;
- Treasurystatuut;
- Jaarplannen per team en programma;
- Doorontwikkeling P&C en PDCA.

Er zijn verschillende stappen gezet en er zullen nog veel volgen, aangezien Planning & Control een cyclisch proces is, dat steeds wordt bijgesteld naar aanleiding van veranderende omstandigheden.

Eén van de veranderingen is de rechtmatigheidsverantwoording die vanaf het boekjaar 2023 van kracht is. Vanaf boekjaar 2023 is het college van burgemeester en wethouders zelf verantwoordelijk voor het afleggen van een rechtmatigheidsverantwoording. Dat heeft ook gevolgen voor het financieel beleid, de inrichting en de financiële verantwoording binnen de gemeente. De controleverklaring op het vlak van rechtmatigheid is daarmee verschoven van de accountant naar de gemeente zelf, waarbij het college verantwoording aflegt aan de raad. De accountant toetst nu de getrouwheid van de verantwoording.

Een andere belangrijke ontwikkeling is de doorontwikkeling van onze P&C-producten en de PDCA in zijn algemeenheid. Hierin hebben we ook in het afgelopen jaar diverse stappen gezet en dit zal ook in 2025 één van de belangrijke speerpunten op het terrein van P&C zijn. Hierbij zetten we ook in op de verdere digitalisering en interactieve ontsluiting van de P&C producten via de gemeentelijke website.

Financiële administratie en belastingen

De werkzaamheden zullen voornamelijk bestaan uit procesverbeteringen. De invoering van de verplichtingenadministratie gaat een nieuwe fase in. Dit wordt mogelijk gemaakt door gebruiksvriendelijke software. Focus zal voornamelijk liggen op een zo stabiel mogelijke dienstverlening naar de interne en externe klanten. Daarnaast gaan we de WOZ taxaties met ingang van 2025 meer in eigen beheer uitvoeren. Hiervoor trekken we een vaste medewerker aan en verlagen we evenredig het beschikbare inhuurbudget. Naast het feit dat we hierdoor meer grip beogen op de kwaliteit van de taxaties maken we ons – in lijn met bestaande CAO – afspraken – minder afhankelijk van de inhuur van deskundigen.

Informatiebeveiliging en privacy

Privacy is een grondrecht en gemeente Het Hogeland verwerkt talloze persoonsgegevens en is daarnaast bronhouder van vele persoonsgegevens van onder andere onze inwoners en medewerkers. De Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) dient als basis waar organisaties binnen de EU aan dienen te voldoen. Eén van de basisbeginselen betreft informatiebeveiliging wat gaat over het bieden van een betrouwbare dienstverlening. Het is van belang om informatie zoals persoonsgegevens, bestuurlijke informatie en procesinformatie goed te beveiligen. Beveiligen betekent dat we beheersmaatregelen moeten nemen om het volgende te bereiken:

- Gebruikers moeten altijd bij de informatie kunnen.
- Informatie moet kloppen.
- Gebruikers mogen alleen informatie gebruiken die ze nodig hebben voor hun werk.

Door het vaststellen van het informatiebeveiligingsbeleid in 2023 en het uitvoeringsplan in 2024 wil Het Hogeland zich in 2025 verder ontwikkelen om te groeien naar een hoger volwassenheidsniveau naar niveau 3 in 2026. Hiervoor wil de gemeente information Security Officer(s) contracteren ter ondersteuning en advisering van de domeinen op tactische en operationeel niveau. Dit in combinatie met het implementeren van de Governance, Risk en Compliance applicatie die onder andere de wetgeving en normen vertaald naar beheersmaatregelen, zal de ontwikkeling van Het Hogeland zichtbaar worden.

De Governance, Risk en Compliance applicatie die in 2025 zal worden aanbesteed zorgt voor de integratie van bedrijfsbrede systemen en processen om toe te zien op alle aspecten van bestuur, bedrijfsrisicobeheer en naleving. Dit zorgt voor de gestructureerde aanpak die nodig is om de bedrijfsstrategie van een organisatie te realiseren. Op deze manier kunnen risico's (financieel, privacy, informatiebeveiliging, informatiebeheer etc.) effectief worden beheerd en kan worden voldaan aan de nalevingsvereisten. Omdat de scope voor het gebruik van de applicatie de hele organisatie raakt is het van belang dat de implementatie in goede banen wordt geleid. Hiertoe zullen we een tijdelijke ICT-projectleider aantrekken die de verbindende factor zal zijn tussen de gemeente en de leverancier, het projectplan opstelt en ervoor zorgt dat het plan gestructureerd wordt uitgevoerd.

Om te beoordelen of Het Hogeland voldoet aan wetgeving en normen zal in 2025 een onafhankelijke beoordelingen plaatsvinden op het gebied van informatiebeveiliging en privacy. De resultaten over 2024 en 2025 zijn medebepalend of Het Hogeland een auditfunctie structureel gaat borgen in de organisatie. Ook vindt er een specifiek onderzoek plaats naar de beveiliging van het gemeentelijk netwerk.

Facilitaire zaken

Facilitaire zaken is het team dat alle collega's ontzorgt met als doel dat de collega-teams zich volledig kunnen richten op een goede dienstverlening en service voor onze inwoners, raad en bestuurders. Het jaar 2025 gaat ons een aantal nieuwe uitdagingen brengen. Het facilitaire team voert het functioneel beheer uit voor de applicatie Topdesk. Daarnaast zal het team facilitair een actieve rol gaan krijgen in de verkenningsfase (en de daaropvolgende fases) voor het nieuw te bouwen gemeentehuis.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Leveranciersafspraken in control krijgen	<ul style="list-style-type: none">• Het aandraagen van eisen en wensen, waarmee - samen met team Inkoop - een inkooptraject gestart kan worden• Terugbrengen van het aantal leveranciers en facturen• Inrichten van contractmanagement binnen het team facilitair.

		<ul style="list-style-type: none"> • Aanbestedingen managen via CATS methodiek
»	Goed werkend team facilitair (servicedesk en bodes).	<ul style="list-style-type: none"> • Team op orde krijgen (afgelopen jaar veel personele wisselingen, ziekte, verloven, vermindering contracturen) • Doorontwikkeling van het Selfservice Portaal (TOPdesk) o.a.: <ul style="list-style-type: none"> - Functioneel beheer van Topdesk ligt bij de servicedesk. Implementeren en optimaliseren van onderliggende processen, zoals autorisatiemanagement, changemanagement en toegangsbeleid - Doorontwikkeling van de kennisbank van het Selfservice Portaal. - Gastvrijheid en dienstverlening (verder) inbedden in ons team (servicedesk en bodes). - Eenheid in dienstverlening v.w.b. het facilitaire team. Wat in Winsum kan, kan elders ook en andersom.
»	Opstart en onderzoeksfase nieuw gemeentehuis	<ul style="list-style-type: none"> • Starten met de verkenningsfase voor de uiteindelijke bouw van een nieuw gemeentehuis. • Oriëntatiefase op dienstverlening richting onze inwoners, het college, de raad en interne collega's. Hoe willen we als organisatie alle partijen gaan bedienen? De kwaliteit op orde houden? Nieuwe wensen, wetten, regelingen en overige zaken op een juiste manier inbedden in onze organisatie? • Projectgroepen en werkgroepen starten voor de ontwerpfase.
»	Actieve deelname Project Dienstverlening	<ul style="list-style-type: none"> • Het project dienstverlening, gestart in 2024, zal gevolgen hebben voor de integrale samenwerking tussen de verschillende teams, waaronder facilitair. Het facilitair team zal een actieve rol krijgen in dit project.
»	Onderzoek naar een eenduidige werkwijze tussen facilitair en vastgoed in de meldingsfeer (in- en extern)	<ul style="list-style-type: none"> • In 2025 krijgen we advies over een eenduidige werkwijze voor het melden van een KWIS (Klacht, Wens, Informatie of Storing). Op dit moment zijn er, vooral voor het team vastgoed, te veel manieren om in- en extern een melding te doen. Dit zorgt voor een minder goede opvolging, mindere communicatie en uiteindelijk een minder tevreden klant en/of gebruiker. Dit onderzoek zal rechtstreeks een connectie hebben met het project dienstverlening en de teams van facilitair, vastgoed en KCC.

KCC

Het KCC (Klantcontactcentrum) is een belangrijke ingang voor ons contact met de buitenwereld. Wij zorgen voor een warm welkom zowel telefonisch als online.

KCC Online is verantwoordelijk voor zowel het functioneel, technische en content beheer van onze website *hethogeland.nl*. Wij streven een optimale onlinedienstverlening richting inwoners, ondernemers en bedrijven van Het Hogeland na.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Onze dienstverlening is professioneel	<ul style="list-style-type: none">• Invoeren van een klantvolgsysteem• Actueel houden van de kennisbank KCC en website door de wisselwerking tussen KCC en teams(organisatie).• Op naar een integraal klantbeeld• De tweede lijn (organisatie) is beter bereikbaar• Slim omgaan met data. Omgevingsgericht en bundelen van data uit de diverse kanalen. De doorontwikkeling van de Newsroom.• Periodieke rapportage met cijfers over bezoekersaantallen zowel fysiek als telefonisch en online.• Jaarlijks houden van inwonersonderzoek
» Digitale dienstverlening	<ul style="list-style-type: none">• Met het implementeren van Open Formulieren gaan we gebruik maken van slimme formulieren. De formulieren zijn te koppelen met bestaande applicaties en hierdoor kan het werkproces digitaal verlopen.• Door ontwikkelen van digitale aanvragen.• Inzet Mijn Overheid voor externe communicatie over bijvoorbeeld gemeentelijke belasting, aanschrijfbrieven reisdocumenten.• Aanhaken Strategisch Informatiebeleidsplan
» Onze website is toegankelijk, begrijpelijk en toekomstbestendig.	<ul style="list-style-type: none">• Medewerkers ondersteunen in en bewust maken van het belang van toegankelijkheid content. Rekening houdend met laag geletterdheid en minder digivaardige bezoekers. Onderdeel hiervan is de schrijfwijzer. Helder Hogelands• Uitvoeren gebruikerstesten• Analyse site statistieken• Samenwerking Dimpact gemeenten• Continu ontwikkelingen en nieuwe toepassingen en technieken bijhouden. Zorgen voor up to date houden van de wettelijke normen. (WMEBV, Wet digitale overheid, WOO, eID)• Aanhaken bij project Dienstverlening

Inwoners bellen om een afspraak te maken voor een balie bezoek. Vanwege de reisdocumenten-piek verwachten we dat het aantal telefoontjes stijgt.

Wet Open Overheid (Woo)

Inleiding Wet Open Overheid

De Wet Open Overheid (Woo) van 1 mei 2022 legt aan bestuursorganen een aantal verplichtingen op. Één van deze verplichtingen betreft het werken aan openbaarheid door in de begroting aan te geven hoe rekening wordt gehouden met de doelstellingen en bepalingen uit de Woo. Deze paragraaf is de invulling van deze verplichting voor de begroting 2025.

De Wet Open Overheid kent, samengevat, een viertal belangrijke aspecten:

1. de verplichting voor ieder bestuursorgaan om een Woo-contactfunctionaris aan te wijzen;
2. verplichtingen gericht op passieve openbaarmaking;
3. verplichtingen gericht op actieve openbaarmaking;
4. het op orde brengen van de (digitale) informatiehuishouding.

Het Rijk heeft in de meicirculaire gemeentefonds 2021 zowel incidenteel als structureel budget opgenomen voor de implementatie van de Woo. Ook voor 2025 is budget beschikbaar gesteld.

Woo contactfunctionaris & Passieve openbaarmaking

Dit betreft lopende zaken waar in 2025 geen structurele veranderingen of investeringen te verwachten zijn. Wel willen we de positie en het dienstverleningsniveau van de contactfunctie verder uitwerken en professionaliseren. Ook het proces, taken rollen en verantwoordelijkheden rond passieve openbaarmaking verder borgen in de organisatie. Het meer en beter leren en verbeteren op basis van Woo-verzoeken op bestuurlijk en ambtelijk niveau willen we ook meer vorm geven. We publiceren alle Woo-verzoeken (met terugwerkende kracht 2024) actief via een online platform (Woogle).

Actieve openbaarmaking

De Woo stelt de verplichting om uiteindelijke elf benoemde informatiecategorieën actief te publiceren. In 2025 zullen een aantal categorieën informatie actief openbaar moeten worden gemaakt. Dit zullen we actief gaan oppakken. Daarbij rekening houdend met de uitkomsten van de bestuurlijke invulling van ambities en rollen rond de Woo. Hiervoor is in 2024 een bestuursopdracht geformuleerd. Voor de actieve openbaarmaking zal een keuze voor platform worden onderzocht en gemaakt. Dit hangt mede af van landelijke ontwikkelingen rond de Woo-index. Via een projectmatige aanpak zal de actieve openbaarmaking worden voorbereid en uitgevoerd, hiervoor is in 2023-24 de inventarisatie reeds gemaakt. Naast de informatiekundige implementatie zal er ook zorg zijn voor het informatie-bewustzijn van medewerkers in het licht van openbaarmaking. Daarnaast plannen we ook de openbaarmaking van nieuwe categorieën in de periode na 2025.

Informatiehuishouding op orde

Een van de uitgangspunten van de Woo is dat de informatiehuishouding op orde is. De verbetering van de informatiehuishouding is bij ons niet nieuw. Jaarlijks worden stappen gezet, mede onder invloed van informatie(beveiliging) beleid en digitalisering. In de Woo staat in artikel 6.2.2 dat er een meerjarenplan moet worden opgesteld om de digitale informatiehuishouding op orde te brengen tussen ingang van de wet (2022) en acht jaar. Een dergelijk actieplan is nog niet in samenhang opgesteld. Wel lopen er voortdurend verschillende trajecten, acties en processen die hiertoe in meer of mindere mate bijdragen. In 2025 willen we dit verder uitwerken en in een gebundeld integraal plan vatten (meerjarenplan). Dit valt samen met het herijken van het (strategische) informatiebeleid wat ook voor 2025 gepland staat.

Verbonden partijen

Algemeen

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de samenwerkingsverbanden, waarin onze gemeente participeert en tevens een bepaalde bestuurlijke invloed kan uitoefenen. In het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) wordt hiervoor het begrip 'verbonden partijen' gebruikt. Het gaat dan om derde partijen waarin de gemeente een aanmerkelijk financieel een bestuurlijk belang heeft. Hieronder worden de deelnemingen verstaan van onze gemeente in gemeenschappelijke regelingen, samenwerkingsverbanden, vennootschappen, stichtingen en verenigingen.

Financieel belang

Er is sprake van een financieel belang als een aan een verbonden partij ter beschikking gesteld bedrag bij faillissement niet verhaald kan worden of als de gemeente aansprakelijk is wanneer de gemeente haar verplichtingen niet nakomt.

Bestuurlijk belang

Van een bestuurlijk belang is sprake wanneer de gemeente zeggenschap heeft in de rechtspersoon via het aandeelhouderschap en/of via het recht tot voordracht of benoeming van personen in de bestuursorganen van een rechtspersoon.

Overzicht Verbonden Partijen

Wij hebben bestuurlijke en financiële belangen in onderstaande verbonden partijen. De lijst bestaat uit gemeenschappelijke regelingen die voldoen aan de definitie van verbonden partij, namelijk dat er sprake moet zijn van een bestuurlijk en financieel belang.

Naam	Veiligheidsregio Groningen (VRG)
Vestigingsplaats	Groningen
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	De regeling stel zich ten doel om door regeling en bestuur en door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de behartiging van de volgende belangen: - brandweezorg; - geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen; - rampenbestrijding en crisisbeheersing; - bevolkingszorg; - melding, alarmering en coördinatie ambulancezorg en brandweer.
Programma	1. Veiligheid
Deelnemende partijen	Alle gemeenten in de provincie Groningen.
Bestuurlijk belang	Gemeente Het Hogeland is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door de burgemeester.
Financieel belang	De kosten voor de Veiligheidsregio Groningen worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De bijdrage voor 2025 voor Het Hogeland bedraagt geraamd € 4.663.
Eigen vermogen *	31-12-2023: € 3.333 31-12-2022: € 1.740 31-12-2021: € -3.361
Vreemd vermogen *	31-12-2023: € 36.161 31-12-2022: € 33.732 31-12-2021: € 34.748
Financieel resultaat *	2023: € 1.788 (V)

	<p>2022: € 1.110 (V)</p> <p>2021: € 1.758 (V)</p>
Risico's	<p>De algemene reserve van de VRG wordt tot de beschikbare weerstandscapaciteit gerekend. Door de getroffen voorziening bij de jaarrekening 2019 is de algemene reserve ultimo 2023 minimaal en onvoldoende om tegenvallers op te vangen. De diverse landelijke ontwikkelingen en de krappe financiële positie van de VRG brengen wel risico's met zich mee. De herhuisvesting van de kazerne aan de Sontweg in Groningen en het huisvestingsplan voor de rest van de regio zal in de toekomst tot een forse financiële opgave leiden.</p> <p>De omgevingswet gaat de VRG 2 tot 3 FTE meer werk opleveren. Daar is (nog) geen dekking voor. In de Meerjarenkoers staat dat de VRG hierop structurele keuzes moet gaan maken</p> <p>Er is gebleken dat er wel (financiële) risico's verbonden zijn aan de formele verbinding van stichting BON aan de VRG. Bijvoorbeeld bij financiële problemen bij de stichting.</p>
Ontwikkelingen	<p>Er loopt een bezwaarprocedure tegen de verdeelsleutel voor de gemeentelijke bijdragen aan de VRG. Wij zijn van mening dat de gevolgen van de herijking van het gemeentefonds op een verkeerde wijze is vertaald in nu berekende gemeentelijke bijdragen aan de VRG. In Q3 2024 buigt de Commissie Rechtsbescherming van de provincie Groningen zich over het ingediende bezwaar. In de huidige gepresenteerde financiële overzichten is uitgegaan van de huidige bijdrage. Wanneer het bezwaar volledig gegrond wordt verklaard, levert dit een structureel financieel voordeel op van circa € 700.000. Daarmee is er niet direct een financieel risico voor onze gemeente.</p> <p>De BON heeft onlangs ingestemd met het hanteren van een indexatiesystematiek om toekomstige prijsstijgingen als gevolg van o.a. de cao inzichtelijk te maken. Jaarlijks wordt, in lijn met de hygiëneregels, bij de actualisatie van de begroting de prijsstijging in beeld gebracht. Vanuit de evaluatie van de Wet veiligheidsregio's is het onderwijsstelsel van het brandweer- en crisisonderwijs ook een onderwerp waarnaar gekeken wordt.</p> <p>Omdat de uitoefening van de CaCo-functie(Calamiteiten-Coordinator) een wettelijke taak van de veiligheidsregio betreft, komen de kosten hiervan volledig voor rekening van de VRG. De financiële consequenties worden in 2023 en 2024 incidenteel gedekt, maar zijn voor de jaren daarna nog niet structureel geborgd. In 2024 zal een voorstel worden voorgelegd aan het Overleg Directeuren Veiligheidsregio's 3Noord om deze functie structureel te borgen vanuit inhoudelijk en financieel perspectief.</p>

* Bedragen x € 1.000

Naam	Publieke Gezondheid & Zorg (PG&Z)
Vestigingsplaats	Groningen
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	De regeling stelt zich ten doel om door regeling en bestuur en door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de volgende belangen;

	- bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking; - bevolkingszorg.
Programma	5. Sociaal domein & Volksgezondheid
Deelnemende partijen	Alle gemeenten in de provincie Groningen.
Bestuurlijk belang	Gemeente Het Hogeland is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door een wethouder.
Financieel belang	De kosten voor PG&Z worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De inwonersbijdrage voor 2025 voor Het Hogeland bedraagt € 1.653 voor de GGD en € 299 voor de uitvoeringskosten voor de RIGG. Daarnaast is € 1.203 geraamd aan vergoedingen voor afgenomen diensten.
Eigen vermogen *	31-12-2023: € 2.034 31-12-2022: € 2.908 31-12-2021: € 3.289
Vreemd vermogen *	31-12-2023: € 35.096 31-12-2022: € 48.546 31-12-2021: € 37.975
Financieel resultaat *	2023: € 601 (N) 2022: € 8 (V) 2021 € 150 (V)
Risico's	In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en lasten. Daarnaast blijft de gemeente verantwoordelijk voor de taken op het gebied van publieke gezondheid en de jeugdzorg. De beschikbare weerstandscapaciteit is gelijk aan de algemene reserve per 31-12-2023 van € 2.106.
Ontwikkelingen	De Gemeenschappelijke regeling Publieke Gezondheid & Zorg (GR PG&Z) bestaat uit de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) en de Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten (RIGG). Sinds 2020 is de GGD een zelfstandige organisatie die uitvoering geeft aan de publieke gezondheidszorg voor de Groninger gemeenten. Jaarlijks wordt een Dienstverleningsovereenkomst (DVO) vastgesteld tussen de gemeente Het Hogeland en de GGD. In de DVO zijn de taken en diensten beschreven die worden uitgevoerd binnen het programma Gezondheid, die worden uitgevoerd binnen de GRPG&Z.

* Bedragen x € 1.000

Naam	Omgevingsdienst Groningen (ODG)
Vestigingsplaats	Veendam
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	De ODG verzorgt de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving op het gebied van milieu, bouwen en wonen in opdracht van Groninger gemeenten en de provincie Groningen.
Programma	6. Ruimtelijke ordening, Wonen en Duurzaamheid
Deelnemende partijen	Alle gemeenten in de provincie Groningen en de provincie Groningen.
Bestuurlijk belang	Gemeente Het Hogeland is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door een wethouder.
Financieel belang*	De kosten voor de ODG worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De bijdrage voor 2024 voor Het Hogeland bedraagt € 1.222. De bijdrage voor 2025 voor Het Hogeland bedraagt € 1.254.
Eigen vermogen *	31-12-2023: € 335 31-12-2022: € 219 31-12-2021: € 702

Vreemd vermogen *	31-12-2023: € 5.379 31-12-2022: € 3.667 31-12-2021: € 3.892
Financieel resultaat *	2023: € 16 2022: € 37 2021: € -274
Risico's	In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en lasten. Daarnaast blijft de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de VTH-taken.
Ontwikkelingen	<p>Wettelijk is vastgelegd dat een aantal bodemtaken onderdeel zijn van het basistakenpakket en daarmee dienen te worden overgedragen naar de Omgevingsdienst. In 2024 worden deze taken (net als in voorgaande jaren) uitgevoerd door de provincie en de gemeente Groningen. Volgens afspraak zullen deze taken vanaf 2025 volledig door de ODG worden uitgevoerd. Medio 2024 wordt een businesscase opgesteld om de exacte omvang van de uitvoering door de ODG te bepalen. Mocht dit leiden tot een aanpassing van de deelnemersbijdrage, wordt deze verwerkt in een begrotingswijziging.</p> <p>De ODG heeft sinds enkele jaren een gecombineerde aanpak gekozen om te zorgen voor een gezond en divers personeelsbestand, dat voldoet aan kwaliteitscriteria en dat de benodigde werkzaamheden kan uitvoeren. Bovenstaande betekent ook een risico voor de ODG. Er wordt veel ingehuurd. Ongeveer 30% van het aantal fte's. Daarvoor is € 500.000 extra (incidenteel) opgenomen in de begroting 2025. Het lijkt er op dat dit niet voldoende zal zijn. Tevens is dit bedrag incidenteel.</p> <p>In 2025 zal ruimte ontstaan om de uitvoeringskosten omgevingswet te evalueren, bij te stellen en aan te passen. Dan zal ook bepaald kunnen worden wat de structurele effecten zijn op de competenties en samenstelling van het personeelsbestand, tijdsbesteding en kosten. Deze zullen landen in de jaaropdracht en (gewijzigde) begroting 2026.</p> <p>Landelijk en in onze provincie spelen er allerlei ontwikkelingen en investeringen op het gebied van energietransitie en circulaire economie. Gezien deze ontwikkelingen en op basis van signalen van Groningen Seaports (GSP) is duidelijk dat komende jaren voor veel van dergelijke initiatieven (voor)overleg wordt gevraagd ten behoeve van vergunningverlening. Hiervoor is een projectregiegroep gevormd. De komende jaren zal ook de ontwikkeling van de uitbreiding van de Eemshaven (Oostpolder) worden meegenomen in het overleg.</p> <p>Het weerstandsvermogen van de ODG bedraagt € 400.000 (stand begin 2024). De risico's zijn gekwantificeerd tot een bedrag van € 400.000. Als deze risico's zich daadwerkelijk gaan voordoen in 2025 (wat niet ondenkbaar is gelet op de personele problematiek) betekent dit dat het weerstandsvermogen naar € 0 daalt. Wordt het weerstandsvermogen negatief dan moeten deelnemers in de ODG extra bij gaan dragen.</p>

	De implementatie van het nieuwe VTH-systeem verloopt moeizaam. De kans bestaat dat dit niet goed gaat lukken. Dit kan financiële gevolgen hebben en zal dan om extra bijdragen van de deelnemers vragen. Het is wenselijk om stevig de vinger aan de pols te houden m.b.t. de ontwikkeling van de financiën en risico's bij de ODG.
--	---

* Bedragen x € 1.000

Naam	Afvalbeheer Regio Centraal Groningen (ARCG)
Vestigingsplaats	Groningen
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	Het samenwerkingsverband heeft tot doel de behartiging van de belangen van preventie en het op milieu hygiënisch verantwoorde wijze beheren van (afval)stoffen afkomstig van de gemeenten uit de regio, het bevorderen van overheidsinvloed op de sturing van afvalstoffen en het ketenbeheer, en mogelijk andere milieu- en reinigingstaken.
Programma	6. Ruimtelijke ordening, Wonen en Duurzaamheid
Deelnemende partijen	De gemeenten Het Hogeland, Groningen en het Westerkwartier
Bestuurlijk belang	Wij zijn vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door een wethouder.
Financieel belang	Onze bijdrage voor 2023 bedroeg: € 82.
Eigen vermogen *	31-12-2023: € 1.019 31-12-2022: € 1.019 31-12-2021: € 1.019
Vreemd vermogen *	31-12-2023: € 1.732 31-12-2022: € 972 31-12-2021: € 2.872
Financieel resultaat *	2023: € 0 2022: € 0 2021: € 0
Risico's	In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten.
Ontwikkelingen	De gemeenschappelijke regeling ARCG wordt in de loop van 2024 opgeheven. Inwoners van Het Hogeland kunnen wel gebruik blijven maken van de milieustraat aan de Duinkerkenstraat 99 in Groningen. Het afval uit de voormalige gemeente Bedum werd vroeger ingezameld en verwerkt door de ARCG. Inmiddels wordt het afval opgehaald en verwerkt door Omrin. De gemeenten die deelnemen aan de GR ARCG zijn: Het Hogeland, Westerkwartier en Groningen. Alle drie hebben inmiddels contracten afgesloten met Omrin voor de verwerking van hun afval. De gemeenschappelijke regeling is daarom niet meer nodig. De milieustraat aan de Duinkerkenstraat 99 in Groningen gaat verder onder het beheer van de gemeente Groningen. De afwikkeling van de ARCG zal naar verwachting kostenneutraal zijn. Het scheelt bestuurders en ambtenaren jaarlijks meerdere overleggen omdat er geen begroting en jaarstukken hoeven worden gemaakt.

* Bedragen x € 1.000

Naam	GR voor het grensoverschrijdend Openbaar Lichaam Eems-Dollard Regio
Vestigingsplaats	Leer (Duitsland)
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	De GR heeft tot doel het bevorderen en realiseren van grensoverschrijdende samenwerking op regionaal en plaatselijk niveau. In het bijzonder alle maatregelen ter versterking en ontwikkeling van de betrekking tussen de gebieden aan beide zijden van de grens af te stemmen en passende oplossingen voor de op dit terrein optredende problemen te treffen.
Programma	7. Burger en Bestuur
Deelnemende partijen	Duitse en Nederlandse gemeenten, alsmede andere regionale overheden, Kamers van Koophandel in de Eems Dollard Regio.
Bestuurlijk belang	De gemeente is vertegenwoordigd door de burgemeester en een raadslid.
Financieel belang	De bijdrage voor 2023 voor Het Hogeland bedroeg € 5.742.
Eigen vermogen *	31-12-2023: € NB 31-12-2022: € 689 31-12-2021: € 713
Vreemd vermogen *	31-12-2023: € NB 31-12-2022: € 3.429 31-12-2021: € 3.660
Financieel resultaat *	2023: € NB 2022: € 23 2021: € 16 (N)
Risico's	Geen
Ontwikkelingen	

* Bedragen x € 1.000

Naam	GR Havenschap Delfzijl/Eemshaven (Groningen Seaports)
Vestigingsplaats	Delfzijl
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	Verantwoord, integer en duurzaam de economische activiteiten - en dus de werkgelegenheid - te stimuleren in de havens, industrieterreinen en andere logistieke knooppunten die Groningen Seaports beheert of waar het de regie voert.
Programma	2. Bereikbaarheid
Deelnemende partijen	Raden, staten en colleges van de provincie Groningen, de gemeente Eemsdelta en de gemeente Het Hogeland.
Bestuurlijk belang	Wij zijn vertegenwoordigd in het Bestuur door twee wethouders en twee raadsleden.
Financieel belang	De ontvangen bijdrage in 2023 bedroeg € 23. De betaalde door te schuiven btw uit de dienstenvergoeding voor 2022 bedroeg € 76.
Eigen vermogen *	31-12-2023: € 219.876 31-12-2022: € 219.876 31-12-2021: € 219.876
Vreemd vermogen *	31-12-2023: € 2.175 31-12-2022: € 2.023 31-12-2021: € 2.434
Financieel resultaat *	2023: € 0 2022: € 0 2021: € 0

Risico's	De GR staat borg voor de financiering van GSP NV. Behoudens publieke taken (havenmeester) vinden alle (financiële) activiteiten plaats in de NV.
Ontwikkelingen	

* Bedragen x € 1.000

Naam	GR Volkskredietbank voor Noordoost Groningen
Vestigingsplaats	Appingedam
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	De bank is een kredietbank als bedoeld in de Wet op het Consumentenkrediet en heeft geen winstoogmerk. De regeling wordt getroffen ten bate van een zo doelmatig mogelijke uitvoering van de volgende belangen: a. het verlenen van hulp om te komen tot een financieel stabiele situatie bij burgers die in financiële moeilijkheden verkeren of dreigen te raken; b. het op zakelijk en sociaal verantwoorde wijze voorzien in de behoefte aan sociale kredieten; c. het voorkomen van maatschappelijke minder gewenste vormen van financiële dienstverlening.
Programma	5. Sociaal Domein en volksgezondheid
Deelnemende partijen	Gemeente Eemsdelta, Het Hogeland, Oldambt, Pekela en Veendam.
Bestuurlijk belang	Wij zijn vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door een wethouder.
Financieel belang	Onze bijdrage voor 2025 bedraagt: € 447.
Eigen vermogen *	31-12-2023: € 0 31-12-2022: € 0 31-12-2021: € 0
Vreemd vermogen *	31-12-2023: € 10.254 31-12-2022: € 9.223 31-12-2021: € 8.399
Financieel resultaat *	2023: € 0 2022: € 0 2021: € 0
Risico's	De aanwezige (structurele en incidentele) weerstandscapaciteit moet voldoende zijn om de financiële gevolgen van optredende risico's op te kunnen vangen.
Ontwikkelingen	

* Bedragen x € 1.000

Naam	Publiek vervoer Groningen/ Drenthe
Vestigingsplaats	Assen
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	Groningen en Drenthe willen een optimaal vervoersnetwerk creëren, dat betaalbaar en toekomstbestendig is; waarin duurzaam gebruik wordt gemaakt van alle vervoersmiddelen. Zodat alle inwoners naar hun werk of school gaan en/of deel willen nemen aan het sociale leven en voor bezoekers aan onze provincies.
Programma	5. Sociaal domein & Volksgezondheid
Deelnemende partijen	De gemeente Eemsdelta, Het Hogeland, Westerwolde, Groningen, Westerkwartier, Midden-Groningen, Oldambt, Pekela, Stadskanaal, Veendam, AA en Hunze, Assen, Borger-Odoorn, Coevorden, De Wolden, Emmen, Hoogeveen, Meppel, Midden-Drenthe, Noordenveld, Tynaarlo, Westerveld, OV-bureau Groningen Drenthe.

Bestuurlijk belang	Bestaat uit een afvaardiging van de colleges van de deelnemers (1 bestuurder per regio). Regio Noord- Groningen waar de Gemeente Het Hogeland onder valt is vertegenwoordigd door een wethouder uit de gemeente Eemsdelta.
Financieel belang	De bijdrage in 2025 van de gemeente het Hogeland bedraagt: € 52.
Eigen vermogen *	31-12-2023: € 353 31-12-2022: € 430 31-12-2021: € 165
Vreemd vermogen *	31-12-2023: € 82 31-12-2022: € 228 31-12-2021: € 191
Financieel resultaat *	2023: € 53 (V) 2022: € 265 (V) 2021: € 124 (V)
Risico's	
Ontwikkelingen	

* Bedragen x € 1.000

Naam	Enexis Holding N.V.
Vestigingsplaats	's-Hertogenbosch
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Enexis beheert het energienetwerk voor elektriciteit en aardgas in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland voor de aansluiting van ongeveer 2,3 miljoen klanten (huishoudens, bedrijven en overheden) voor gas en 2,9 miljoen klanten voor elektriciteit. De netbeheerderstaak is een publiek belang, wettelijk geregeld met o.a. toezicht vanuit de Autoriteit Consument en Markt.
Programma	3. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van Nederlandse gemeenten en provincies.
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA). De AVA is het hoogste besluitvormingsorgaan binnen Enexis.
Financieel belang	624.792 aandelen
Eigen vermogen *	31-12-2023: € 5.320.000 31-12-2022: € 5.441.000 31-12-2021: € 4.241.000
Vreemd vermogen *	31-12-2023: € 5.140.000 31-12-2022: € 4.907.000 31-12-2021: € 5.154.000
Financieel resultaat *	2023: € 72.000 (V) 2022: € 1.300.000 (V) 2021: € 199.000 (V)
Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.
Ontwikkelingen	Enexis zal in het voorjaar van 2024 een voorstel voorleggen aan de Algemene vergadering van Aandeelhouders (AVA) tot aanpassing van het strategisch plan (2022) in verband met de nieuwe wet collectieve warmtevoorziening. Vastgestelde dividenduitkering over 2023 € 0,2418044 per aandeel (EUR 151.077).

* Bedragen x € 1.000

Naam	CSV Amsterdam B.V.
Vestigingsplaats	's-Hertogenbosch
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Er loopt nog een procedure tussen Essent en de Staat der Nederlanden. Deze BV draagt zorg voor de afwikkeling van deze procedure.
Programma	3. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van Nederlandse gemeenten en provincies.
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).
Financieel belang	
Eigen vermogen *	31-12-2023: € 84 31-12-2022: € 210 31-12-2021: € 312
Vreemd vermogen *	31-12-2023: € 64 31-12-2022: € 13 31-12-2021: € 23
Financieel resultaat *	2023: € 126 (V) 2022: € 102 (V) 2021: € 43 (V)
Risico's	Het financiële risico is relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal (totaalbedrag € 20.000) en het resterend werkkapitaal van deze vennootschap art 2.:81 BW.
Ontwikkelingen	De vennootschap zal na afwikkeling van juridische procedures worden ontbonden. In de begroting van CSV Amsterdam B.V. is voor het jaar 2025 rekening gehouden dat de vennootschap zal worden beëindigd.

* Bedragen x € 1.000

Naam	Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.
Vestigingsplaats	's-Hertogenbosch
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Afwikkelen van de verkoop van Essent aan RWE
Programma	3. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van Nederlandse gemeenten en provincies.
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).
Financieel belang	
Eigen vermogen *	31-12-2023: € 1.444 31-12-2022: € 1.480 31-12-2021: € 1.535
Vreemd vermogen *	31-12-2023: € 32 31-12-2022: € 10 31-12-2021: € 7
Financieel resultaat *	2023: € 36 (N) 2022: € 52 (N) 2021: € 37 (N)
Risico's	Met de liquidatie van het General Escrow Fonds is alleen nog sprake van een risico en daarmee aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders ter hoogte van het bedrag dat als werkkapitaal wordt aangehouden in de vennootschap. Het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal (totaalbedrag € 1.496.822) en het resterende werkkapitaal van deze vennootschap (art. 2.:81 BW).

Ontwikkelingen	Het bestuur van de vennootschap treft voorbereidingen voor het definitief opheffen van Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V. en om de resterende liquide middelen na de Algemene Vergadering van Aandeelhouders op 26 september 2024 uit te keren aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang.
----------------	---

* Bedragen x € 1.000

Naam	Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	BNG Bank is de bank voor onder meer gemeenten, provincies, woningcorporaties en zorg- en onderwijsinstellingen. De bank stelt de publieke sector in staat maatschappelijke doelstellingen te realiseren.
Programma	8. Bedrijfsvoering
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van het Rijk, provincies en gemeenten.
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).
Financieel belang	46.995 aandelen
Eigen vermogen *	31-12-2023: € 4.700.000 31-12-2022: € 4.615.000 31-12-2021: € 5.062.000
Vreemd vermogen *	31-12-2023: € 107.459.000 31-12-2022: € 107.459.000 31-12-2021: € 143.995.000
Financieel resultaat *	2023: € 254.000 (V) 2022: € 300.000 (V) 2021: € 236.000 (V)
Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.
Ontwikkelingen	Vastgestelde dividenduitkering over 2023 € 2,16 per aandeel (€ 101.509)

* Bedragen x € 1.000

Naam	N.V. Waterbedrijf Groningen
Vestigingsplaats	Groningen
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Leveren van drinkwater.
Programma	8. Bedrijfsvoering
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van Groninger gemeenten en de provincie Groningen.
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).
Financieel belang	
Eigen vermogen *	31-12-2023: € NB 31-12-2022: € 87.667 31-12-2021: € 88.874
Vreemd vermogen *	31-12-2023: € NB 31-12-2022: € 197.195 31-12-2021: € 177.007
Financieel resultaat *	2023: € NB 2022: € 1.207 (N) 2021: € 3.203 (V)

Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.
Ontwikkelingen	

* Bedragen x € 1.000

Naam	Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog B.V.		
Vestigingsplaats	Lauwersoog		
Rechtsvorm	Besloten vennootschap		
Doelstelling en openbaar belang	Verantwoordelijk voor het exploiteren, beheer en onderhoud van de haven Lauwersoog.		
Programma	2. Bereikbaarheid		
Deelnemende partijen	Gemeente Het Hogeland, Noardeast-Fryslân en de visafslag.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).		
Financieel belang	180 aandelen (nominale waarde/aandeel € 45,45)(45%).		
Eigen vermogen *	31-12-2023:	€	NB
	31-12-2022:	€	406
	31-12-2021:	€	497
Vreemd vermogen *	31-12-2023:	€	NB
	31-12-2022:	€	1.212
	31-12-2021:	€	1.052
Financieel resultaat *	2023:	€	NB
	2022:	€	-91
	2021:	€	7
Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.		
Ontwikkelingen			

* Bedragen x € 1.000

Naam	Groningen Milieu (Omrin)		
Vestigingsplaats	Leeuwarden		
Rechtsvorm	Besloten vennootschap		
Doelstelling en openbaar belang	Het ophalen van huisvuil.		
Programma	6. Ruimtelijke ordening, Wonen en Duurzaamheid		
Deelnemende partijen	BV Groningen Milieu is 100% dochter van NV Fryslân Milieu.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).		
Financieel belang	De bijdrage voor 2023 voor Het Hogeland bedroeg € 2.667		
Eigen vermogen *	31-12-2023:	€	78.528
	31-12-2022:	€	70.303
	31-12-2021:	€	64.747
Vreemd vermogen *	31-12-2023:	€	106.366
	31-12-2022:	€	119.141
	31-12-2021:	€	48.028
Financieel resultaat *	2023:	€	10.322
	2022:	€	7.870
	2021:	€	2.834
Risico's			
Ontwikkelingen			

* Bedragen x € 1.000

Naam	Stichting De Beemden
Vestigingsplaats	Bedum
Rechtsvorm	Stichting
Doelstelling en openbaar belang	De stichting stelt zich ten doel de exploitatie van: - zwembad De Beemden; - andere sportaccommodaties in de voormalige gemeente Bedum.
Programma	4. Leefbaarheid en Voorzieningen
Deelnemende partijen	Gemeente Het Hogeland en minimaal twee natuurlijke personen.
Bestuurlijk belang	De bestuurlijke vertegenwoordiging wordt op dit moment niet ingevuld.
Financieel belang	De bijdrage voor 2025 bedraagt € 116.
Eigen vermogen *	31-12-2023: € NB 31-12-2022: € 195 31-12-2021: € 246
Vreemd vermogen *	31-12-2023: € NB 31-12-2022: € 202 31-12-2021: € 324
Financieel resultaat *	2023: € NB 2022: € 50 (N) 2021: € 57 (V)
Risico's	
Ontwikkelingen	

* Bedragen x € 1.000

Naam	Stichting Beheer Oikocredit Nederland Fonds
Vestigingsplaats	Utrecht
Rechtsvorm	Stichting
Doelstelling en openbaar belang	Verstrekken van microkrediet in ontwikkelingslanden.
Programma	
Deelnemende partijen	Particulieren en bedrijven.
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).
Financieel belang	245,9368 aandelen (€ 49.187) per 1-1-2023
Eigen vermogen *	31-12-2023: € NB 31-12-2022: € 1.238.200 31-12-2021: € 1.201.800
Vreemd vermogen *	31-12-2023: € NB 31-12-2022: € 271.527 31-12-2021: € 72.526
Financieel resultaat *	2023: € NB 2022: € 8.500 (V) 2021: € 15.300 (V)
Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.
Ontwikkelingen	Vastgesteld dividendrendement over 2022 € 205. Beheervergoeding in 2022 € 197. De cijfers van 2023 zijn nog niet bekend.

* Bedragen x € 1.000

Naam	Vereniging van Waddenzeegemeenten
Vestigingsplaats	Harlingen (statutair), Delfzijl (secretariaat)
Rechtsvorm	Vereniging
Doelstelling en openbaar belang	Het tot stand brengen en in stand houden van een overlegstructuur voor het Waddenzeegebied om te komen tot een samenhangend beleid voor dit gebied.
Programma	7. Burger en Bestuur
Deelnemende partijen	Gemeente Schiermonnikoog, Ameland, Terschelling, Texel, Vlieland, Harlingen, Het Hogeland, Eemsdelta, Noardeast-Fryslân, Waadhoeke, Súdwest-Fryslân, Hollands Kroon, Den Helder en Oldambt.
Bestuurlijk belang	In 2022 is namens het college de heer van Keijzerswaard afgevaardigde in het DB van de van de vereniging van Waddenzee gemeenten.
Financieel belang	Onze bijdrage voor 2023 bedroeg: € 73.556 (€ 66.736 contributie 2023 en € 6.820 btw in rekening gebracht over 2022).
Eigen vermogen *	31-12-2023: € 135.633 31-12-2022: € -/6.277 31-12-2021: € 51.043
Vreemd vermogen *	31-12-2023: € 50.125 31-12-2022: € 262.924 31-12-2021: € 136.361
Financieel resultaat *	2023: € 141.910 2022: € 57.320 (N) 2021: € 4.036 (V)
Risico's	
Ontwikkelingen	

* Bedragen x € 1.000

Naam	Vereniging van Gemeenten Aandeelhouders binnen Noord-Nederland (VEGANN)
Vestigingsplaats	Leeuwarden (kantooradres gemeente Hardenberg)
Rechtsvorm	Vereniging
Doelstelling en openbaar belang	De vereniging behartigt de belangen van de 44 (kleine) gemeentelijke Enexis-aandeelhouders in Noord-Nederland
Programma	3. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	44 gemeenten (kleine Enexis aandeelhouders)
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA) van Enexis. Wethouder A. Nolles vertegenwoordigt de gemeente in de algemene ledenvergadering.
Financieel belang	De contributie bedraagt € 730 per jaar.
Eigen vermogen *	31-12-2023: € 49 31-12-2022: € 42 31-12-2021: € 29
Vreemd vermogen *	31-12-2023: € 0 31-12-2022: € 0 31-12-2021: € 0
Financieel resultaat *	2023: € 7 2022: € 13 2021: € -9 (N)
Risico's	
Ontwikkelingen	

* Bedragen x € 1.000

Grondbeleid

In onze gemeente zijn er allerlei plannen die te maken hebben met ons grondgebied. Bijvoorbeeld plannen op het gebied van wonen, lokale economie, natuur en landschap, infrastructuur en maatschappelijke voorzieningen. Per plan en situatie kijken we op welke manier de gemeente met dit soort plannen te maken heeft. Zoals, zijn we eigenaar van de gronden of willen we maatschappelijk goed betrokken zijn. We bepalen daarna een ontwikkelingsstrategie en de kostenverdeling. Zijn we bij een plan zelf eigenaar van de gronden dan maken we een begroting. Deze begroting noemen we een grondexploitatie.

Belangrijkste uitgangspunten ons Grondbeleid

We zijn inmiddels gestart met de voorbereidingen voor het opstellen van een nota Grondbeleid voor Het Hogeland, zodat we in 2025 hiermee kunnen werken. Onder de nieuwe omgevingswet zijn instrumenten van het grondbeleid, zoals onteigenen en kostenverhaal gewijzigd. We hanteren totdat de Nota Grondbeleid is vastgesteld we de volgende uitgangspunten die de basis zijn voor zowel beleid al de werkprocessen.

- Het stimuleren en tijdig mede mogelijk maken van het gewenst ruimtegebruik van de gemeente;
- Bij ontwikkelingen zorgen dat de gevraagde ruimtelijk kwaliteit wordt geleverd en aansluit op de vraag van de markt.
- Zorgen voor een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten over gebruikers, exploitanten, eigenaren en gemeente
- De risico's, zowel financieel als juridisch, van ruimtelijke plannen beheersen
- De taken rond Grondzaken op een professionele en zorgvuldige manier uitvoeren met een marktconform resultaat.

Financiële stand van zaken grondexploitaties

Grondexploitatie		Berekende eindwaarde 2024	Voorziening jaarrekening 2023
Almersma	Uithuizen	€ -1.367.627	€ 1.367.627
Bedrijvenpark De Marne	Ulrum	€ 209.828	€ -
De Laan Zuid Fase 2	Warffum	€ 16.041	€ -
Het Aanleg	Winsum	€ -322.426	€ 322.426
LTS Locatie/ Ambachtschoolstraat	Uithuizen	€ -432.857	€ 432.857
Molenerf, Centrumplan	Uithuizen	€ -1.616.208	€ 1.616.208
Munster Fase 1	Winsum	€ -915.536	€ 915.536
Munster Fase 2&3	Winsum	€ 728.745	€ -
Nijverheidsweg bedrijventerrein	Uithuizen	€ 141.787	€ -
t Stee	Adorp	€ 314.247	€ -
Schoolstraat, Centrumplan	Uithuizen	€ -1.423.876	€ 1.423.876
Ter Laan 4	Bedum	€ 235.194	€ -
Trekweg	Ulrum	€ -320.622	€ 320.622
Tuinbouwbedrijven terrein	Kruisweg	€ -28.079	€ 28.079
Ds. Uilkenstraat	Eenrum	€ 2.055	€ -
WA School (Wilgenhof)	Uithuizen	€ 6.377	€ -
Totaal		€ -4.772.958	€ 6.427.231

De financiële stand van zaken van de grondexploitaties wordt hieronder in de tabel omschreven. Voorafgaand aan de jaarrekening worden de grondexploitaties jaarlijks geactualiseerd en door de raad vastgesteld. De grondexploitaties over 2023 (herziening 2024) is door de raad in juni 2024 vastgesteld.

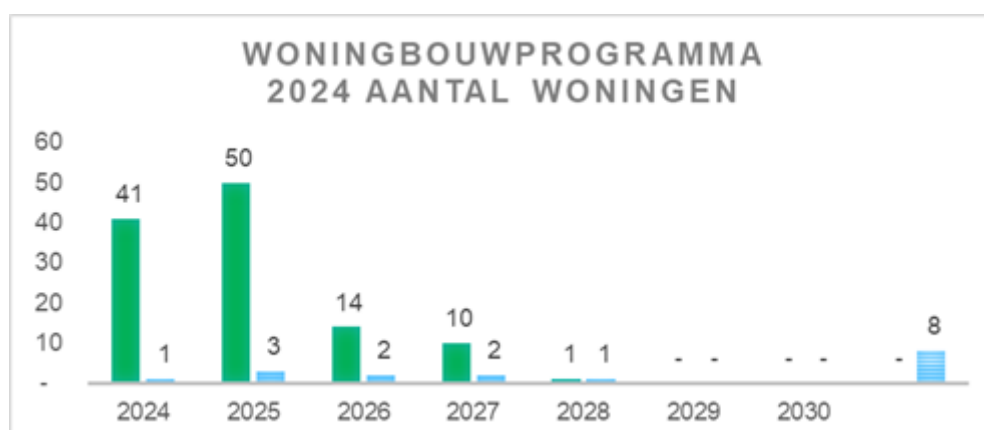
Naast grondexploitaties heeft het grondbedrijf nog een paar reserves en voorzieningen die kosten voor woningbouwplannen dekken:

Voorzieningen:

- Voor het plan De Laan Zuid 1e fase te Warffum is geen actieve grondexploitatie. De bouwkavels worden wel uitgegeven. Deze voorziening van € 378.000 is ingesteld om de kosten van het woonrijp maken te financieren en huidige boekwaarde.
- Locatie Leens-Oost heeft nog een voorziening van circa € 39.000. Gemeente heeft openbare ruimte van projectontwikkelaar overgenomen. Deze voorziening is nodig voor de laatste woonrijp kosten van dit plan.

Reserves:

- De huidige reserve Grondbedrijf (grondexploitaties) heeft een verwacht saldo van afgerond € 579.158.
- Locatie Vogelzang heeft nog een bestemmingsreserve Bovenwijkse kosten van afgerond € 15.000, dit bedrag wordt ingezet voor het beheer en herstel van dit plan de komende 2 jaar.
- Locatie Ter Laan 4 heeft nog een bestemmingsreserve Bovenwijkse voorzieningen afgerond € 118.000. Vanuit de grondexploitatie worden hier geen bijdragen meer aan toegevoegd. Deze reserve wordt ingezet voor projecten grenzend aan het plangebied van Ter Laan 4.
- Woonplan Haven Zoutkamp heeft een reserve van afgerond € 2.320.000. Deze reserve wordt ingezet voor het woningbouw project welke in voorbereiding is.

De groene balken geeft aan hoeveel woningen er nog in de planning staan en de blauwe balken geven aan hoeveel bedrijfswoningen de komende jaren worden uitgegeven. Hieruit blijkt dat over vier jaar de totale voorraad zo goed als verkocht is. Voor de jaren er na zijn nieuwe plannen in de maak, zoals Folklerda locatie Bedum toevoegen van 89 woningen en voormalig Heiploegterrein in Zoutkamp het toevoegen van 43 woningen. Daarnaast zijn er nog behoorlijk wat woningbouw ontwikkelingen in de gemeente die door projectontwikkelaars worden opgepakt zoals Knarrenhof Winsum.

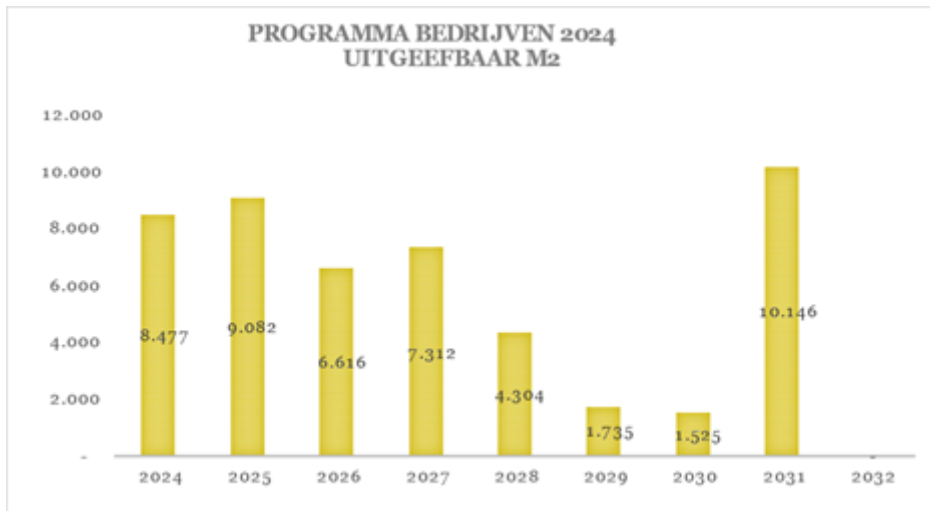

Diagram laat zien dat we de komende jaren gemiddeld 7 á 8 duizend vierkante meter bedrijventerrein gaan verkopen. Vanaf 2028 zal de verkoop teruglopen en de voorraad minder worden. Er is nog een piek in 2031. Dit heeft te maken met de bedrijfskavels aan de Nijverheidsweg die nu nog gebruikt worden voor de tijdelijke huisvesting. De voorbereidingen voor het realiseren van een nieuwe bedrijventerrein in Bedum zijn in gang gezet.

Aardbevingen

Het Hogeland: Veilig en Vitaal

De gevolgen van de gaswinning en de aardbevingen in Groningen zijn merkbaar in gemeente Het Hogeland. We zien in onze gemeente dat de aardbevingsproblematiek veel impact heeft op onze inwoners. Bodemtrilling, bodemdaling, gaswinning, versterking, schadeproblematiek en de verschillende subsidieregelingen grijpen fysiek en sociaal emotioneel in op het dagelijkse leven van inwoners. We krijgen met regelmaat hulpvragen van inwoners en we proberen hen hierin zo goed mogelijk te ondersteunen, zeker in schrijnende situaties. Als gemeente vinden we dat de veiligheid van en perspectief voor onze inwoners voorop moeten staan. Bij de gebiedsgerichte aanpak van versterkingsprojecten zijn we ook één van de uitvoerende partijen en staan we met communicatie en participatie zo dicht mogelijk bij onze inwoners. Als lokale overheid zijn we hiervoor de eerst aangewezen bestuurslaag. En ook voor de aanpak van onze gemeentelijke gebouwen en scholen zijn we ook de opdrachtverstrekende en uitvoerende partij.

De opgave rondom de gevolgen van de aardgaswinning loopt al meerdere jaren. Met de in 2023 afgeronde parlementaire enquête aardgaswinning Groningen (PEAG) en de daarop volgende kabinetsreactie is de opgave fors toegenomen.

Met de kabinetsmaatregelen Nij Begun wil het Rijk werken aan erkenning, herstel en perspectief voor Groningen. Hierin worden 50 maatregelen benoemd op het gebied van schadeherstel en versterking, maar ook sociale cohesie, ruimtelijke kwaliteit en leefbaarheid. Daarnaast gaat het Rijk een generatielang investeren in Groningen op de thema's verduurzaming, sociaal en economie. Een deel van deze maatregelen heeft direct of indirect gevolgen voor onze inwoners. Zowel voor schadeherstel en versterking in het kader van herstel van Groningen alsook het inlossen van de ereschuld voor de aankomende dertig jaar (zgn. perspectief). Voor ons als gemeente zal een groot deel van deze maatregelen impact op onze rol en taken in het aardbevingsdossier, maar ook op onze inzet en strategie. Komende tijd continueren we onze werkzaamheden en zullen we de nieuwe plannen verder uitwerken. Hierbij betrekken we onze inwoners zo goed mogelijk.

Onze visie, zoals deze is vastgelegd in het programmaplan, is: *Met 2030 als stip op de horizon hebben de negatieve gevolgen van de gaswinning in de gemeente Het Hogeland plaatsgemaakt voor positieve effecten: een gemeente die veilig, leefbaar, bewoonbaar en toekomstbestendig is voor iedereen die er woont, werkt en recreëert. We zijn dan een betrouwbare lokale overheid die continu in verbinding is met haar inwoners en omgeving.*

Deze visie hebben we uitgewerkt in vijf strategische doelen:

1. **Toekomstbestendige gebouwen:** Vanwege de gevolgen van de gaswinning zorgen voor toekomstbestendige gebouwen.
2. **Toekomstbestendige leefomgeving:** Vanuit de versterkingsopgave zorgdragen voor een toekomstbestendige leefomgeving
3. **Vergroten van mentale en sociale gezondheid:** voor inwoners die ten gevolge van de aardbevingsproblematiek negatieve gezondheidseffecten ervaren.
4. **Brede welvaart en toekomstperspectief:** Het vergroten van brede welvaart en bieden van meer toekomstperspectief op wijk, dorp en gemeenteniveau.
5. **Vertrouwen in overheid:** Zorgdragen voor transparante en eerlijke communicatie en participatie, voor verbinding met de inwoners en omgeving: we doen wat we beloven!

Deze strategische doelen zijn uitgewerkt in operationele doelen en inspanningen. Deze worden gebundeld hieronder nader beschreven.

1. Veiligheid voor alle inwoners.

De gemeente Het Hogeland streeft naar een veilige en toekomstbestendige leef- en werkomgeving met toekomstbestendige gebouwen en met het behoud van de leefbaarheid in de dorpen en daar waar

mogelijk deze te versterken. Goede bereikbare voorzieningen maar ook veilige schoolgebouwen, zorginstellingen en woningen zijn daarbij belangrijk. Perspectief bieden betekent ook oog hebben voor economische kansen en daarnaast bijvoorbeeld behoud van erfgoed. Kortom, een Veilig en Vitaal Het Hogeland waarin we naast onze inwoners staan.

In de voorgaande jaren heeft de gemeenteraad een lokaal plan van aanpak vastgesteld. Met daarin de opdracht aan NCG voor voortgang en prioritering van de versterkingsopgave in onze gemeente. Hierbij is het advies van Staatstoezicht op de Mijnen meegenomen. De huidige opdracht van de gemeente aan NCG loopt tot eind 2024. Aan het einde van dit jaar wordt het huidige plan geactualiseerd voor 2025. Welke vorm dit heeft is afhankelijk van de geboekte voortgang door NCG. Hierover wordt gerapporteerd.

De uitvoering van de versterkingsopgave wordt zichtbaar. In Kantens, Zandweer en Uithuizen zijn de sloop-nieuwbouwwerkzaamheden gestart, zijn de eerste nieuwe woningen al opgeleverd en zijn de eerste herinrichtingsplannen afgerond. In de andere dorpen worden de resultaten ook zichtbaar. De locaties met tijdelijke woningen zijn gereed en in gebruik.

De rollen van alle partijen in de gebiedsgerichte aanpak van versterking worden steeds duidelijker. De versteviging (al dan niet door vervangende nieuwbouw) wordt gerealiseerd door de woningcorporatie voor huurwoningen en door de Nationaal Coördinator Groningen voor de particuliere woningen. Als gemeente zijn we verantwoordelijk voor het proces, de planvorming van het stedenbouwkundig ontwerp en planvorming en uitvoering van de inrichting van de openbare ruimte.

Met de woningcorporatie Goud Wonen hebben we een samenwerkingsovereenkomst en die per project in een projectovereenkomst wordt uitgewerkt. De corporaties hebben in dit proces al belangrijke sloopbesluiten genomen en zijn overeenkomsten met de Nationaal Coördinator Groningen aangegaan. We verwachten in 2025 meer budget te gaan gebruiken voor de uitvoering. Hier zijn de middelen uit Nij Begun (maatregelen 14, 15, 18, 23 en 31 inclusief het deel 'sociale cohesie/Blok B' voor bedoeld (zie het deel Financiën).

Ook de versterkingsopgave rond zorggebouwen zal verdere voortgang vinden in 2024. Er worden verdere voorbereidingen getroffen voor een nieuw project Beschermd wonen in Uithuizen, een initiatief van de zorgpartijen Cosis en Lentis. De gemeente heeft partijen gefaciliteerd om te komen tot een definitief ontwerpplan. De uitvoering vindt z'n weerslag in 2025 ev. De voorbereiding en uitvoering van de versterking van zorgpanden in Bedum, Uithuizen en Uithuizermeeden zal doorgaan.

In 2025 zal het laatste project van het Scholenprogramma worden opgeleverd waarmee dat programma dan afgerond kan worden; zie hiervoor ook de toelichting bij "Grote Projecten".

We proberen de versterkingsopgave zoveel mogelijk te koppelen aan andere doelstellingen, zoals verduurzaming, een mooie openbare ruimte en het toevoegen van stedenbouwkundige kwaliteit. Tevens proberen we werkzaamheden integraal op te pakken en mogelijk te koppelen, denk bijvoorbeeld aan het vervangen van de riolering of het realiseren van voldoende wateropvang in een gebied. We noemen dit een gebiedsgerichte aanpak. Dit doen we door zoveel mogelijk met de inwoners, ondernemers en de woningcorporaties in gesprek te gaan en met elkaar te bekijken hoe we de versterking van de panden willen oppakken, wat de inwoners daarin willen en hoe de corporaties dit willen combineren met hun eigen doelstellingen ten aanzien van de strategische woningvoorraad. Hierbij betrekken we onze eigen interne organisatie en sluiten we aan bij andere projecten in hetzelfde gebied.

De versterkingsopgave is het directe gevolg van gaswinning uit het Groningen gasveld. Met het aannemen van de wet beëindiging gaswinning Groningenveld, gepubliceerd op 19 april 2024 is de gaswinning uit het Groningenveld definitief beëindigd. Daarmee is onze adviseringsrol rondom gaswinning uit dit veld ook gestopt. Net zoals onze bijdrage aan regionale advisering. Toch hebben we specifieke in Het Hogeland nog steeds te maken met gaswinning en de gevolgen daarvan. Winning uit

de zogenaamde kleine gasvelden gaat nog steeds door. In 2025 gaan we verder waar we eind 2024 mee zijn begonnen namelijk het onderzoeken, analyseren en adviseren over kleine gasvelden.

De gevolgen van de gaswinning hebben een grote impact op het welzijn en welbevinden van onze inwoners. We zetten in op het ondersteunen en informeren van onze inwoners. Voor de regio zien we hier een belangrijke rol voor de Tafel Sociaal en Gezondheid. Ook zal vanuit specifieke deskundigheid, via aardbevingscoaches (verbonden aan sociale teams), het luisterend oor aan onze inwoners in 2025 blijven bieden. We blijven inzet en resultaten monitoren, We zien zelfs dat er behoefte is aan een extra aardbevingscoach in het Hogeland. Ook krijgen we steeds meer signalen dat er specifieke ondersteuning gevraagd wordt in de dorpen waar we zichtbaar aan de slag zijn. Onze aardbevingsconsulent is tevens coördinator wanneer er sprake is van een acuut onveilige situatie. Daarnaast plegen we de benodigde inzet bij schrijnende en vastgelopen dossiers. We hebben contacten met het interventieteam, commissie bijzondere situaties, IMG en NCG.

We beïnvloeden waar mogelijk ook de activiteiten van het Instituut Mijnbouwschade. Onder meer de voortgang van de schadeafhandeling, de invoering van de waardedalingregeling en de smartengeldregeling ter vergoeding van geleden immateriële schade zullen we nauwgezet volgen.

2. Een toekomstperspectief voor inwoners en bedrijven

De middelen die de gemeente Het Hogeland de afgelopen jaren heeft ontvangen van het Nationaal Programma Groningen, stimuleren veel initiatieven die bijdragen aan een toekomstbestendig en leefbare gemeente. De resterende 18,7 miljoen euro waar de gemeente recht op heeft uit het derde trekkingsrecht, wil het college van burgemeester en wethouders met instemming van de raad, inzetten ter bevordering van duurzaam ondernemerschap en vaar- en waterrecreatie. In onze actualisatie van het Lokaal Programmaplan zijn dat de programmalijnen 1 en 6. In 2025 werken we verder aan projectontwikkeling vanuit een geactualiseerd programmaplan. In het Lokaal Programmaplan 2023-2030 zijn de zes Hogelandster programmalijnen nog steeds terug te vinden. Er is een keuze gemaakt om op deze twee van de zes programmalijnen de resterende gemeentelijke trekkingsrechtmiddelen van Nationaal Programma Groningen in te zetten. Daarnaast zoeken wij gerichte aansluiting bij de Baanbrekers en bovenlokale samenwerking.

De aandachtspunten van de beoordelingscommissie van Nationaal Programma Groningen op ons Lokaal Programmaplan 2023-2030 worden meegenomen in de verdere projectontwikkeling in 2025. Het Lokaal Programmaplan 2023-2030 richt zich meer op de verbinding tussen de gemeente Het Hogeland, de Hogelandsters, het Nationaal Programma Groningen, de Baanbrekers en overige regionale ontwikkelingen. De eigenheid van Het Hogeland blijft verankerd in het Lokaal Programmaplan 2023-2030. Onze ambities zijn gelijk gebleven, maar concreter gemaakt en meer op maatschappelijke opgaves in het kader van de brede welvaart gericht.

Om deze ambities uit het Lokaal Programmaplan 2023-2030 waar te maken vormt het participatieproces met stakeholders, burgers en omwonenden een cruciaal onderdeel. Daarvoor nemen we de tijd om dit proces zorgvuldig uit te lijnen.

De financiële middelen die vanuit de parlementaire enquête gaswinning (PEAG) die gelabeld zijn voor Nationaal Programma Groningen en naar de regio komen, zijn hierin niet opgenomen.

3. Begroting 2025

Voor het programma aardbevingen is inzet nodig om binnen regionaal verband op bestuurlijk en ambtelijk niveau volwaardig te kunnen meedoen met diverse (strategische) vraagstukken die er breed op de agenda staan. Daarnaast zien we dat de versterkingsopgave in diverse dorpen binnen Het Hogeland op gang is gekomen.

Vanuit Nij Begun stelt het Rijk middelen beschikbaar om dit te kunnen uitvoeren. Een deel van deze middelen waren al beschikbaar gesteld op basis van de eerdere bestuurlijke afspraken. De nieuwe middelen zullen in verschillende (jaar)tranches worden uitgekeerd. Dit alles is opgenomen in onderstaand financieel overzicht.

Te ontvangen bedragen	Tranche 2020	Tranche 2021	Tranche 2022	Tranche 2023	Tranche 2024	Tranche 2025
Leefbaarheid: Maatregel 14					1.528	4.584
Inpassingskosten: Maatregel 15	5.620		2.983	10.666	3.261	7.213
Lumpsum gaswinning: Maatregel 18	1.560	1.970	2.096	1.942	2.049	1.997
Sociaal en gezond: Maatregel 23		204	204	204	833	880
Knelpuntenpot: Maatregel 31				2.880	1.750	1.750
Sociale Cohesie/Blok B		4.837	5.115			3.531
TOTAAL	7.180	7.011	10.398	15.692	9.421	16.425
Te ontvangen bedragen	Tranche 2026	Tranche 2027	Tranche 2028	Tranche 2029	Tranche 2030	Totaal
Leefbaarheid: Maatregel 14	4.584	4.584	4.584	4.584		24.450
Inpassingskosten: Maatregel 15	3.958	3.455				37.155
Lumpsum gaswinning: Maatregel 18	1.941	1.882	1.832			17.270
Sociaal en gezond: Maatregel 23	1.006	920	872	810	786	6.721
Knelpuntenpot: Maatregel 31	1.750	1.750	1.750			11.632
Sociale Cohesie/Blok B						13.483
TOTAAL	13.240	12.592	9.039	5.395	786	107.180

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
<p>Veiligheid voor alle inwoners</p> <p>» Een uitgevoerde versterkingsopgave voor woningen voor het jaar 2030, Daar waar het kan via een gebiedsgerichte aanpak</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Invloed uitoefenen op keuzes versterkingsaanpak, inzet in regionale samenwerking op uitvoering afspraken met het Rijk. • Uitvoering geven aan lokaal plan van aanpak versterking woningen 2025, voor diverse dorpen in Het Hogeland • Starten proces stedenbouwkundige opzet en herinrichtingsplannen bij nieuwe projecten. • Bij herinrichtingsplannen rekening houden met uitgangspunten ten aanzien van klimaat en duurzaamheid en gebruik maken van koppelkansen. • Uitvoeren van al opgestelde stedenbouwkundige en herinrichtingsplannen. • Uitvoeren van al gestarte projecten. • Nauwlettend volgen "specials": erfgoed, MKB agroprogramma, sociaal en gezondheid. • Inzet aardbevingscoaches en aardbevingsconsulent • Uitvoeren en opvolgen programma sociaal en gezondheid • Invulling en uitvoering geven aan gebiedsgerichte startgebied Oosternieland

		<ul style="list-style-type: none"> • Analyseren, onderzoeken en adviseren rondom gaswinning kleine velden • Daar waar mogelijk inzetten op ruimhartige en rechtmatige schade-afhandeling.
»	Een uitgevoerde versterkingsopgave voor scholen in 2025	<ul style="list-style-type: none"> • Realisering van de laatste projecten • Afronding van het Scholenprogramma
»	Een uitgevoerde versterkingsopgave voor zorginstellingen, in samenhang met visie zorglandschap Het Hogeland	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering geven aan zorgakkoord 2019. • Meedenken met NCG, vastgoedeigenaren en zorginstellingen over vervolgaanpak en uitwerking plannen inclusief eventueel benodigde THV en zoveel mogelijk faciliteren bij de realisering van de plannen. • Verbinding leggen met zorgvisie Het Hogeland en inzetten op no-regret maatregelen.
»	Handelingsperspectief op (complexe) schadegevallen en bij acuut onveilige situaties	<ul style="list-style-type: none"> • Aandacht en aanpak organiseren voor effecten van de versterking voor welzijn en welbevinden bewoners. • Inzet plegen op een zorgvuldige en ruimhartige schadeafhandeling conform gemaakte afspraken met het Rijk . • Nauwgezet volgen implementatie waardedalingregeling en smartengeldregeling. • Afspraken maken over gegevensdeling met IMG om inzicht in schadegevallen en looptijd te krijgen. • (Na)zorg bij bewoners rond gemelde AOS.
»	Een toekomstperspectief voor inwoners en bedrijven <ul style="list-style-type: none"> • De laatste projecten die betaald worden uit de huidige financiële middelen indienen ter goedkeuring. Lopende NPG projecten monitoren en zo nodig ondersteunen • Optimaal samenwerken met andere gemeenten, de provincie, het Rijk en het programmabureau Nationaal Programma Groningen • Uitvoering geven aan het vastgestelde Lokaal Programmaplan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Conditie creëren om goedgekeurde projecten tot uitvoering te brengen • Kansen benutten die komen uit programma's en projecten van Toukomst. • Actief deelnemen aan samenwerkingsverbanden van Nationaal Programma Groningen. • Projectontwikkeling NPG vanuit de programmalijn Waterrecreatie/Vrijtijdseconomie volgens methode projectmatig creëren. In afstemming met bovenlokale en lokale samenwerkingspartners en financiers. • Inventarisatie projectontwikkeling programmalijn Toekomstige Bedrijvigheid.
»	Als betrouwbare overheid in continue verbinding met onze omgeving Heldere communicatie- en participatiestrategie die richting geeft voor bestuur, organisatie en samenleving alsook visie op samenwerking met regio en Rijk.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering geven aan communicatiestrategie • Inzet plegen en maximale invloed op inhoud en proces in aardbevingsdossier, gebaseerd op eigen doelstellingen en communicatiestrategie • Kwaliteit en doelgroepafstemming verbeteren in de middelmix. Zodat we actueler, gericht en met de juiste middelen communiceren.

	<ul style="list-style-type: none">• Nieuwe mogelijkheden voor digitaal participeren verder onderzoeken en waar mogelijk, inzetten.• Maximaal invloed uitoefenen op de communicatie/participatie acties van regio en Rijk. Daarvoor actief deelnemen aan werkgroep Participatie en Communicatie Nij Begun.• Interne communicatie verbeteren opdat de complexiteit niet onwerkbaar wordt voor de (interne) omgeving.
--	--

Grote Projecten en Programma's

Centrumplannen

In onze gemeente werd al voor de fusie gewerkt aan het versterken van de centra in de plaatsen Winsum, Uithuizen, Bedum en Uithuizermeeden. Deze plannen hebben als doel om door een goed voorzieningenniveau een aantrekkelijk en vitaal centrumgebied te bieden en hierdoor bij te dragen aan de algemene leefbaarheid en brede welvaart. Vanaf de start van onze gemeente is besloten de uitvoering van deze plannen organisatorisch aan te pakken als één programma. Te constateren is dat dit goed heeft gewerkt en nog steeds werkt. In 2021 is besloten om ook voor Leens te komen tot uitvoering van een centrumplan, waarvoor het initiatief vanuit de plaatselijke ondernemers is gekomen, en deze toe te voegen aan het programma Centrumplannen.

Onderstaande tabel geeft de totale omvang van het programma weer:

Totaal Centrumplannen bedragen x € 1.000	Uitgaven				Inkomsten		
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten	Prognose inkomsten
Bedum	7.963	3.176	4.288	500	3.356	1.239	2.117
Winsum	5.940	2.352	3.588	0	3.440	1.370	2.070
Uithuizen	14.984	8.637	5.847	500	9.919	4.568	5.350
Uithuizermeeden	2.300	672	1.628	0	2.000	480	1.520
Leens	1.329	23	1.306	0	1.329	21	1.308
Proceskosten	1.762	1.419	342	0	1.761	1.381	380
Totaal	34.278	16.280	16.998	1.000	21.804	9.060	12.744

Nationaal Programma Groningen

Uit het Nationaal Programma Groningen (NPG) is in 2019 een bedrag van € 11,6 miljoen beschikbaar gekomen om een "plus" te zetten op de realisatie van de bestaande centrumplannen in Bedum, Winsum, Uithuizen en Uithuizermeeden. Deze extra middelen worden besteed aan aanvullende projectonderdelen in deze centra, waarvoor in de binnen de voormalige gemeenten nog gemaakte plannen geen financiële ruimte aanwezig was. In 2022 is voor het nieuwe centrumplan Leens door NPG aanvullend een bedrag van € 1,53 miljoen beschikbaar gesteld.

Waar nodig en mogelijk worden met de middelen extra (verpauperde) panden in de centra aangekocht en gesaneerd, eventueel in samenhang met de realisatie van nieuwe infrastructuur (nieuwe zichtlijnen) en/of nieuwe functies (zorg/cultuur). Daarnaast wordt geïnvesteerd in verdere verhoging van de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar gebied. Dit alles met het doel om de aantrekkelijkheid van de centra verder te vergroten en een bijdrage te leveren aan de leefbaarheid. Nog meer dan in het verleden al gepland;

- Krijgen leegstaande winkels in de centra een nieuwe invulling door subsidiëring van verplaatsingen van winkels van buiten de centra naar in de centra en/of van omvorming naar levensloopbestendige woningen of een andere bestemming;
- Worden het exterieur en (eventueel) het interieur van winkels in de centra met subsidie opgeknapt;
- Wordt de kwaliteit van het openbaar gebied vergroot.

Subsidieregeling

Om uitvoering te geven aan vorenstaande is de subsidieregeling "Nadere regels versterking centra vijf dorpen Het Hogeland" in 2023 vastgesteld. De beschikbare bedragen waren in 2024 uitgeput, voor de kernen Bedum en Uithuizen zijn in de voorjaarsnota 2024 nieuwe middelen beschikbaar gesteld (€ 1 miljoen).

Programma Impulsaanpak Winkelgebieden

Voor het centrumplan Uithuizen is uit het Programma Impulsaanpak Winkelgebieden (PIW) van het ministerie van EZK een subsidie aangevraagd en toegekend voor een bedrag van € 1,8 miljoen. In 2023 is met de GREX Centrumplan Uithuizen door de raad dit bedrag voor besteding vrijgegeven.

Regiodeal Masterplan Regiocentra

Het programma centrumplannen heeft een directe relatie met de in 2024 tot stand gekomen Regiodeal Masterplan Regiocentra. Deze Regiodeal met het Rijk is geïnitieerd door de provincie Groningen voor 11 regiocentra. Voor onze gemeenten zijn dit de kernen Uithuizen en Bedum. De Regiodeal is inmiddels toegekend en bestaat uit twee fasen. In fase 1 is een bedrag per kern van € 140.000 beschikbaar om een integrale gebiedsvisie op te stellen. Voor het opstellen van de integrale gebiedsvisie heeft u in de voorjaarsnota 2024 een bedrag van € 210.000 beschikbaar gesteld (de bijdrage vermeerderd met een eigen bijdrage van € 70.000 per kern). Deze visie wordt u in 2025 ter vaststelling aangeboden. Voor fase 2 is door het Rijk totaal € 20 miljoen (circa € 1,8 per kern) beschikbaar gesteld, waarvoor projecten uitgevoerd kunnen worden. Voor de cofinanciering van de projecten heeft u middels de voorjaarsnota 2024 € 2 miljoen per kern beschikbaar gesteld. Als plannen en projecten te zijner tijd, mede op basis van de vast te stellen integrale gebiedsvisie, verder zijn uitgewerkt, zullen we dit aan uw raad voorleggen.

Integrale gebiedsvisie bedragen x € 1.000	Begrote lasten	
	Bedum	Uithuizen
Fase 1 (incl. cofinanciering k€ 70)	210	210
Fase 2 (cofinanciering)	2.000	2.000

Overzicht bijdragen

In onderstaande tabel zijn per onderdeel van ieder centrumplan de herkomsten van de verschillende bijdragen weergegeven.

Totaal Centrumplannen bedragen x € 1.000	Toegekende subsidies						Overige
	NPG - plus	NPG - plus	NAM/NCG	Provincie - subsidie	Provincie - DHV	RVO - Impuls	
721060032 NPG: Centrumplan Bedum Plus	2.200						
721010007 Openbare ruimte centrum Bedum			120				
721010001 Reconstructie Molenweg							
721010008 Herinrichting Molenweg					186		
724060001 Damwand Molenweg							261
721010002 Uitvoering Bederawalda							104
681001020 Centrumplan Bedum							
721060030 NPG: Centrumplan Winsum Plus	3.440						
721030071 Infrastructuur Centrum Winsum (Boogplein)							
721030075 Versterking Centrum Winsum							
721060031 NPG: Centrumplan Uithuizen Plus	1.100						
721040080 De Blink ----- GRONDEXPLOITATIE -----			3.455	700			
721040081 Molenerf ----- GRONDEXPLOITATIE -----	1.100					900	
721040082 Schoolstraat ----- GRONDEXPLOITATIE -----	500					550	
721060033 NPG: Centrumplan Uithuizermeeden Plus	1.700						
621002300 Dynamiek aan het Lint Uithuizermeeden				300			
721060034 NPG: Centrumplan Leens		1.329					
721060062 NPG: Proceskosten Centrumplannen	1.560	201					
TOTAAL	11.600	1.530	3.575	1.000	186	1.450	365

NB 1: De Blink is afgesloten

NB 2: Van de RVO-Impuls middelen is nog €342.000 te verdelen.

Programma Centrumontwikkeling Winsum

Centrumplan Winsum bedragen x € 1.000	Uitgaven				Inkomsten		
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten	Prognose inkomsten
NPG+	3.440	1.433	2.007	0	3.440	1.370	2.070
Infrastructuur centrum Winsum	1.500	238	1.262	0			
Versterking centrum Winsum	1.000	681	319	0			
Totaal	5.940	2.352	3.588	0	3.440	1.370	2.070

Met de uitvoering van het Centrumplan Winsum wordt versterking van het centrum van Winsum nagestreefd. Dit met het doel om te komen tot een economisch sterk, compact, aantrekkelijk en levendig winkelcentrum. Hiervoor zijn in de voormalige gemeente Winsum een drietal pijlers gestart:

1. Vastgoedontwikkeling (ruimtelijke ontwikkeling)

Dit betreft de ontwikkeling van de locatie Boogplein met als doel te komen tot herontwikkeling en inrichting van deze voormalige bedrijfslocatie met een duurzame en hoogwaardige invulling met een gedifferentieerd programma met appartementen, woningen en winkelareaal. En tevens met ruimte voor publieke functies als verkeer, parkeren en een aantrekkelijk woon- en verblijfsgebied.

2. Herinrichting openbare ruimte (infra)

Dit betreft de aanpak van de openbare ruimte in het centrum met als doel het verhogen van de aantrekkelijkheid en kwaliteit van het openbare gebied in het centrum, waaronder de inrichting van de openbare ruimte van het Boogplein. Hiervoor was reeds in het verleden in de voormalige gemeente Winsum een krediet beschikbaar gesteld.

3. Subsidieregeling vastgoed (versterking)

Dit is de uitvoering van de oorspronkelijke subsidieregeling "versterking centrum van Winsum" en met NPG-middelen gefinancierde opvolger "Nadere regels versterking centra vier dorpen Het Hogeland". Deze zijn een succes gebleken: het binnen de regelingen beschikbare budget is volledig toegekend. Met uitzondering van één subsidieproject zijn alle plannen inmiddels geheel uitgevoerd en afgerond. Hiermee is deze subsidieregeling beëindigd en krijgt deze in 2025 geen vervolg.

Nationaal Programma Groningen (inclusief Wierde van waarde)

De middelen van het NPG zijn bedoeld om een plus te zetten op de al lopende (centrum)projecten. Voor het centrum van Winsum wordt daarbij ingezet op de aanpak van het gebied ten noorden van het Winsumerdiep, rond de kerk en Hoofdstraat Obergum (schetsplan Wierde van waarde). Het gaat hierbij om versterking van het functioneren van dit gebied als kernwinkelgebied én cultureel hart van het dorp Winsum. Dit mede door verbetering van de bereikbaarheid en toegankelijkheid en versterking van de culturele voorzieningen binnen het kernwinkelgebied Winsum/Obergum.

Voor het gebied ten noorden van het Winsumerdiep, rond de kerk en Hoofdstraat Obergum (schetsplan Wierde van waarde) hebben wij medio 2023 uw raad een gedragen visie kunnen voorleggen. In 2024 is in samenwerking met de partners gewerkt aan de verdere uitwerking en het realiseren van deze visie. Hiervan zal de besluitvorming in 2025 plaatsvinden. Parallel hieraan loopt de aanvraag NPG voor aanpak van de kerk Obergum, waarvan tevens de besluitvorming in 2025 zal plaatsvinden.

Resultaten 2025:

Ondanks dat een deel van het bestemmingsplan en de lopende vergunningen inmiddels onherroepelijk zijn verklaard, lopen er nog altijd diverse juridische procedures tegen de beoogde ontwikkeling én de inrichting van het openbaar gebied benodigde vergunningen. De verwachting is dat deze procedures nog veel tijd in beslag kunnen nemen, hetgeen wat weer tot verdere vertraging van de feitelijke

uitvoering zal leiden. Voorlopig stikt hiermee de voortgang en de actualiteit van de plannen. Met de komst van de Omgevingswet verandert ook de vergunningensituatie en zullen deze deels opnieuw aangevraagd en doorlopen moeten worden. We hopen en verwachten de uitkomst van de nieuwe beoordeling begin 2025 aan u voor te kunnen leggen en dan de uitvoering, eventueel in aangepaste vorm, toch eindelijk verder te brengen.

Programma Centrumontwikkeling Uithuizen

Centrumplan Uithuizen bedragen x € 1.000	Uitgaven				Inkomsten		
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten	Prognose inkomsten
NPG+	1.100	1.089	11	0	1.100	824	276
De Blink	5.269	5.266	3	0	3.744	3.744	0
Molenerf	5.285	1.149	4.136	0	3.669	0	3.669
Schoolstraat	2.829	1.133	1.697	0	1.406	0	1.406
Aanvulling subsidie regeling	500	0	0	0			
Totaal	14.984	8.637	5.847	0	9.919	4.568	5.350

Met de uitvoering van het centrumplan Uithuizen wordt het behouden en versterken van de centrumfunctie beoogd. Het doel is een economisch sterk, compact, leefbaar en onderscheidend winkelcentrum, waar het prettig verblijven is. Een sprankelend centrum. Hiervoor zijn (grotendeels al in de voormalige gemeente Eemsmond) verschillende projecten gestart.

Project Blink

Inmiddels is Project Blink afgerond. Wel zijn er voornemens te gaan bekijken hoe het zogenaamde wild parkeren op de Blink kan worden tegengegaan.

Project Molenerf

Doel: Het project Molenerf verbindt het Molenerf met de Blink. Door de verplaatsing en sloop van de supermarkten wordt ruimte gemaakt voor een tweerichting verkeersroute van het Snik-Molenerf via de Blink naar de Zuiderstraat. Hierdoor ontstaat een transparante en aantrekkelijke verbinding vanuit het Molenerf richting Blink, centrum. Gelijktijdig ontstaan twee up-to-date supermarkten qua oppervlakte en inrichtingseisen. Jumbo en (naar verwachting) Lidl worden beter ingepast in de ruimtelijke structuur. De voldoende aanwezige parkeerplaatsen krijgen een betere inrichting in het groen. Tevens zorgt de nieuwbouw op de SNS-locatie voor een kwalitatief hoogwaardige begrenzing aan de oostzijde van de Blink met winkel/horeca invulling en appartementen.

In 2024 is zowel met Lidl, als met Annexum (als verhuurder van Jumbo) een Koop- en Realisatie Overeenkomst getekend en heeft de gemeente de zogenaamde "kop van de Passage" in eigendom gekregen. Verder is het bestemmingsplan Molenerf door uw raad vastgesteld. Ontwerp en voorbereiding van de aanpak van de openbare ruimte zijn inmiddels afgerond en de herinrichting van de openbare ruimte is aanbesteed.

Resultaten 2025:

1. Het slopen van het verschillend vastgoed op het Molenerf. Voor zover niet reeds in het najaar van 2024 gerealiseerd, zal in 2025 onder anderen het huidige Sennema-pand (door eigenaar Lidl) en, de kop van de Passage en de bestaande Aldi-supermarkt worden gesloopt. Laatstgenoemde is afhankelijk van de voortgang van de juridische procedure omtrent de huuropzegging door de huidige eigenaar.
2. Starten met de herstructurering van het Molenerf, door herinrichting van de openbare ruimte van het Molenerf en nieuwbouw van een Lidl supermarkt op de huidige Sennema-locatie.

3. Het sluiten van een koop- en realisatieovereenkomst met Annexum ten behoeve van verbouw en uitbreiding van de bestaande Jumbo-supermarkt
4. Planontwikkeling voor een ontwikkeling van de voormalige SNS-locatie, binnen de randvoorwaarden zoals deze gelden vanuit het bestemmingsplan en de grondexploitatie.

Project Schoolstraat Uithuizen

Doel: Initiatieven van de marktpartijen om te investeren in het centrum honoreren om gezamenlijk een kwaliteitsslag te realiseren. De bestaande AH-supermarkt wordt gefaciliteerd bij de beoogde nieuwbouw en uitbreiding op de bestaande locatie, in combinatie met de toevoeging van enkele dochterformules. Hiervoor moeten er voldoende parkeerplaatsen worden gerealiseerd, evenals een goede verkeerskundige verbinding tussen het parkeerterrein en de Hoofdstraat-Oost. Ook voor het parkeerterrein wordt een kwaliteitsslag beoogd, door betere stedenbouwkundige inpassing en de toevoeging van groen.

In 2024 is het bestemmingsplan Schoolstraat, Uithuizen onherroepelijk geworden. Er zijn vergunning verleend voor zowel een tijdelijke supermarkt, als de beoogde nieuwbouw. Door de gemeente is gestart met de herinrichting van de openbare ruimte binnen het project Schoolstraat. Door de ontwikkelende partij is een tijdelijke Albert Heijn-supermarkt gerealiseerd. Hierna is de bestaande winkel gesloopt en is begonnen met de realisatie van de beoogde nieuwbouw.

Resultaten 2025:

1. Afronding van de nieuwbouw van het gehele vastgoed en opening van de nieuwe AH-supermarkt.
2. Afronding van de herinrichting van de openbare ruimte binnen dit project.
3. Opening van een winkel in het pand de voormalige De Rank.

Bestrijding leegstand en verbetering vastgoed

Door de in 2023 vastgestelde subsidieregeling kan het project 'Verplaatsing en verbetering vastgoed' worden uitgevoerd. Hiermee kunnen bijdragen verstrekt worden voor het verplaatsen c.q. verbeteren van vastgoed. Onder dit project wordt ook de mogelijke verwerving van vastgoed geschaard om leegstaande winkeloppervlaktes te saneren. In 2024 hebben wij subsidie verleend voor het opknappen en transformeren (naar een woonbestemming) van diverse panden binnen en rondom het kernwinkelgebied.

Nadat wij als gemeente enkele jaren geleden de Komeet verworven hadden, hebben wij dit pand in 2024 gesloopt om plaats te maken voor een ontwikkeling met zes appartementen door corporatie Goud Wonen. Ook hebben we het pand voormalig Jeruzalem in de Leeuwstraat aangekocht. Na het opknappen van de uitwendige schil, zal deze weer door ons worden verkocht, om te worden getransformeerd naar een woonbestemming.

Resultaten 2025

1. Uitvoering geven aan 'Nadere regels versterking centra vier dorpen Het Hogeland' waarvoor u in 2024 aanvullend budget van € 500.000 beschikbaar heeft gesteld
2. Uitwerken en realiseren locaties Komeet en Jeruzalem.

Programma Centrumontwikkeling Bedum

Centrumplan Bedum bedragen x € 1.000	Uitgaven				Inkomsten		
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten	Prognose inkomsten
NPG+	2.200	284	1.916	0	2.200	230	1.970
Openbare ruimte centrum Bedum	1.120	673	447	0	120	120	0
Reconstructie Molenweg	767	222	545	0			
Herinrichting Molenweg	204	54	150	0	186	39	147
Damwand Molenweg	500	0	500	0			
Uitvoering Bederawalda	1.294	682	612	0	261	261	0
BRP Centrumplan Bedum	134	74	60	0			
Centrumplan Bedum	1.244	1.187	57	0	589	589	0
Aanvulling subsidie regeling	500	0	0	500			
Totaal	7.963	3.176	4.288	500	3.356	1.239	2.117

Met de uitvoering van het centrumplan Bedum wordt de verdere centrumontwikkeling beoogd. Concentratie van (commerciële) voorzieningen is daarbij van groot belang voor het voorzieningenniveau en vormgeven van de regionale identiteit. Hiervoor zijn verschillende projecten gestart.

Parallel aan het centrumplan lopen andere ontwikkelingen/projecten die van invloed zijn op het centrum en bijdragen aan het doel en de op te lossen problemen:

- Realisering nieuwbouw Bederawalda door woningstichting Wierden en Borgen: vervanging van een gedateerd appartementencomplex voor ouderen naar (levensloopbestendige) appartementen en grondgebonden woningen waarvan fasen 1 (15 appartementen) en fase 2 (12 grondgebonden woningen) gereed zijn en fase 3 (4 grondgebonden en 30 appartementen) nog zal starten (2025);
- Vervangende nieuwbouw Togtemaarschool en invulling van de vrijgekomen locatie met park en skatebaan en parkeren (gereed).
- Nieuwbouw gezondheidscentrum, hierin hebben ook de GGD (consultatiebureau), Certe en het Integraal Sociaal Team (IST) van de gemeente een plek gekregen (gereed begin 2025).
- Verbreding functie en exploitatie van de Maranathakerk (ontwikkeling sinds 2024).
- Knelpunten in de parkeervoorzieningen; aanleg terrein voor langparkeren op het terrein van voorheen Bederawalda inclusief kiss and ride zone t.b.v. de Regenboog (gereed).
- Herinrichting Molenweg-Boterdiep-Boterdiep Zz -de verbindingroute tussen het centrum en de twee sub centra (uitvoering 2025).

Project Vlijtborg (werknaam was Blok A)

Dit project is in 2023 afgerond, het vrijgekomen pand De Vlijt 10 is in 2024 afgebroken. Hiermee is een belangrijke mijlpaal bereikt waardoor het vervolgproject Blok C gestart kan worden.

Project Blok C en Maranathakerk

Blok C is voorzien op het huidig parkeerterrein naast de gymzaal. Deze nieuwbouw wordt een combinatie van maatschappelijke voorzieningen op de begane grond (verplaatsing bibliotheek c.a. uit De Meenschaar) en vervanging van de gymzaal door een dubbele multifunctionele gymzaal (ook de gymzaal aan de Schoolstraat wordt hiermee vervangen). Op de verdiepingen komen appartementen. In 2024 heeft u de middelen beschikbaar gesteld om de bibliotheek en de dubbele gymzalen te kunnen realiseren. De vaststelling van het ontwerp voorzien we in 2024. In combinatie met de verbreding van de functie van de Maranathakerk onderzoeken we ook of (een deel) van het kunst- en cultuurcentrum daarin ondergebracht kan worden hetgeen een verdere verbreding van de maatschappelijke functies in het centrumgebied zou betekenen.

Resultaten 2025:

1. Afronding planologische inpassing middels een BOPA afronden;
2. Het sluiten van een aanbestedings-/ontwikkelovereenkomst voor de realisering;
3. Start bouw.

Project Verplaatsing en verbetering vastgoed

Door de in 2023 vastgestelde subsidieregeling kan het project 'Verplaatsing en verbetering vastgoed' worden uitgevoerd. Hiermee kunnen bijdragen verstrekt worden voor het verplaatsen c.q. verbeteren van vastgoed. Onder dit project wordt ook de mogelijke verwerving van vastgoed geschaard om leegstaande winkeloppervlaktes te saneren. In 2024 hebben wij subsidie verleend voor het opknappen en transformeren (naar een woonbestemming) van diverse panden binnen en rondom het kernwinkelgebied.

Resultaten 2025:

Uitvoering geven aan 'Nadere regels versterking centra vier dorpen Het Hogeland' waarvoor u in 2024 aanvullend budget van € 500.000 beschikbaar heeft gesteld

Project Openbare ruimte centrum en verbetering (lang) parkeren

Dit project behelst het opknappen en herinrichten van de openbare ruimte en verbetering van het (lang) parkeren na afronding van de vastgoedprojecten. Het nieuwe dorpsplein tussen Vlijtborg en Blok C wordt ingericht als multifunctionele ruimte ten behoeve van ontmoeten, verblijven, parkeren en het houden van de weekmarkt en evenementen. Het dragend thema is Positieve Gezondheid en aandacht voor klimaatadaptatie en de wet Natuurbeheer (migratiemogelijkheid vleermuizen etc.). In 2024 is het nieuwe plein met tijdelijke bestrating aangelegd en is het voornemen is om de bestaande vijver te baggeren en de 3 faunatorenren te realiseren.

Resultaten 2025:

Voorbereiden werkzaamheden om na afronding van de bouwprojecten de uitvoering van openbare ruimte te realiseren en de vijver uit te breiden.

Programma Centrumontwikkeling Uithuizermeeden

Centrumplan Uithuizermeeden bedragen x € 1.000	Uitgaven				Inkomsten		
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten	Prognose inkomsten
NPG+	1.700	318	1.382	0	1.700	303	1.397
Dynamiek aan het Lint	600	355	245	0	300	177	123
Totaal	2.300	672	1.628	0	2.000	480	1.520

Het programma bestaat uit twee projecten, die elk onderdeel zijn van de gebiedsagenda voor Uithuizermeeden, namelijk:

Project Dynamiek aan het Lint

Doel: Subsidie verstrekken aan initiatiefnemers/eigenaren van langdurig leegstaande winkelpanden in het centrum van Uithuizermeeden, zodat zij deze panden transformeren tot een of enkele levensloopbestendige woningen/appartementen.

Met de budgetoverheveling naar het centrumplan Uithuizen, die einde 2021 is doorgevoerd, was het budget voor toekenning van subsidies in Uithuizermeeden aanvankelijk uitgeput, maar van enkele transformatie projecten hebben de initiatiefnemers zich terug getrokken. Daarmee kwamen de betreffende eerder toegekende subsidiebedragen wederom beschikbaar voor nieuwe initiatieven. Een deel van de projecten loopt o.a. door leveringsproblemen in de bouw en als gevolg van planologische

procedures vertragingen op, waardoor uitvoering zal doorlopen. In 2025 zijn hier geen ontwikkelingen meer.

Project Woon-Zorg-Zone

Zowel in Roodeschool als in Uithuizermeeden hebben zich nieuwe jonge huisartsen gevestigd, die hebben aangegeven het idee van het zorgplein samen met andere eerstelijns zorgverleners nieuw leven te willen inblazen. Zij hebben daartoe een deskundige en ervaren ontwikkelaar aangetrokken en sturen aan op een “verbrede HOED (huisartsen onder een dak)”.

Resultaat 2025:

Wij verwachten dat planvorming in 2025 door de nieuwe initiatiefnemers wordt afgerond en dat er een concrete en onderbouwde investeringsaanvraag wordt gedaan. Deze beoogt het behoud van de zorg en welzijnsvoorzieningen te waarborgen en de leefbaarheid te versterken.

Programma Centrumontwikkeling Leens

Centrumplan Leens bedragen x € 1.000	Uitgaven				Inkomsten		
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten	Prognose inkomsten
NPG+	1.329	23	1.306	0	1.329	21	1.308
Totaal	1.329	23	1.306	0	1.329	21	1.308

Doel: De centrum- en regiofunctie van het dorp Leens versterken. De kern Leens speelt een belangrijke rol in de voorzieningenstructuur van het westelijk deel van onze gemeente. De keuzes en investeringen in het centrum, meer specifiek in en rond winkelcentrum De Marren, hebben er toe geleid dat de regiofunctie van Leens bovenlokaal is. Omliggende dorpen zoals Ulrum, Zoutkamp, Lauwersoog en Wehe den Hoorn en de bijbehorende omgeving zijn voor hun dagelijkse en frequente aankopen voor een groot deel georiënteerd op Leens. Voor de leefbaarheid van Het Hogeland West is een toekomstbestendig centrum van het dorp dan ook van groot belang.

Centrumvisie Leens

De basis van het plan is de in 2020 in opdracht van de Vereniging Ondernemersbelangen Leens geschreven Centrumvisie Leens. Hierin is de huidige situatie in beeld gebracht en zijn verschillende ontwikkel- en investeringskansen beschreven. Deze leiden tot een beter functionerend centrum met een grotere aantrekkingskracht en meer perspectief voor de toekomst.

Ontwikkelplan Centrum Leens

Aan de hand van de visie is in opdracht van de gemeente Het Hogeland in 2021 het Ontwikkelplan Centrum Leens opgeleverd. De kern van het plan is dat er in Leens wordt toegewerkt naar een compact en aantrekkelijk centrumgebied waarbij sprake is van:

- een sterk en volledig aanbod voor bewoners en toeristen voor boodschappen en niet-dagelijkse aankopen;
- clustering van commerciële functies;
- transformatie achterblijvende locaties buiten het centrum (zijnde niet-winkel);
- aansluiting van maatschappelijke functies op commerciële functies;
- een prettig verblijfsklimaat middels inrichting van de openbare ruimte met aandacht voor vergroening;
- een voldoende hoog niveau van parkeren;
- de realisatie van een dorps huis.

Via het Nationaal Programma Groningen (NPG) is er een toezegging van € 1.530.000 voor de uitvoering van het project, met cofinanciering van twee private partijen (Jumbo en Aldi). Er zijn geen gemeentelijke gelden in het project verwerkt.

Belangrijkste programma onderdelen

De programma onderdelen uit het NPG plan zijn:

1. Het aantrekkelijker profileren van de Breekweg als toegang tot het centrum;
2. De herinrichting van het winkelgebied De Marren en verbetering van de parkeervoorziening;
3. Het aanbieden van een vastgoedtransformatie- en verplaatsingssubsidie en
4. De realisatie van een dorpshuis.

Hierbij is er sprake van een actieve klankbordgroep bestaande uit de Ondernemersvereniging Hogeland West, de Samenwerkende Verenigingen Leens en Vereniging Dorpsbelangen Leens.

Resultaat 2025

In 2024 is er een definitief ontwerp voor de herinrichting van de Breekweg waarbij inwoners en ondernemers actief hebben meegedacht. Indien de capaciteit voorhanden is, wordt het project in 2025 uitgevoerd.

Van de in 2023 opengestelde vastgoedtransformatie- en verplaatsingssubsidie is tot op heden (juni 2024) nog geen gebruik van gemaakt. Wel is er een eerste aanvraag ontvangen, op dit moment is nog niet duidelijk of de subsidie wordt toegekend. De NPG heeft ingestemd met een budgetverschuiving van € 220.000 voor het onderdeel verplaatsingssubsidies naar het onderdeel Herinrichting Breekweg. Ondanks deze budgetverschuiving is er voldoende budget beschikbaar in 2025 voor een aantal transformaties of verplaatsingen.

De wens van de regio Hogeland West is om ons gemeentehuis in Leens te transformeren tot een gemeenschapshuis. Hierin houden de bibliotheek en de gemeente hun plek. Daarnaast is er ruimte voor o.a. een dorpshuis, horeca, bedrijvigheid en wonen. In 2024 wordt, met de Regiegroep Hogeland West, volop ingezet op deze ontwikkeling.

Ten westen van winkelcentrum De Marren, tegenover de ingang van de Jumbo ligt nog een braakliggend bouwkveld met bebouwingsmogelijkheid. Deze kavel is in eigendom van een private investeerder. Vanuit het oogpunt van een goed functionerend winkelcentrum is het waardevol om deze kavel te ontwikkelen. We blijven ons inzetten voor bebouwing van deze kavel.

Werelderfgoedcentrum

Stand van zaken

De Waddenzee is Unesco werelderfgoed en hiervoor wordt op de haven van Lauwersoog het Werelderfgoedcentrum Waddenzee (WEC) gebouwd. De realisatie van het WEC is de verantwoordelijkheid van de stichting WEC. De bouw is gestart op 20 april 2023 en zal zijn afgerond in 2025.

Buitenruimte

De gemeente is verantwoordelijk voor de inrichting van de buitenruimte (vanaf de demarcatielijn tot aan de visafslag). Uw raad heeft een investeringskrediet beschikbaar gesteld voor de herinrichting van de openbare ruimte en de voorbereidingskosten. Voor de inrichting van de buitenruimte is in samenspraak met verschillende stakeholders, waaronder de ondernemers in de nabije omgeving en EHL, een ontwerp gemaakt. De aanbesteding past binnen het door uw raad beschikbare budget en inmiddels zijn de werkzaamheden gestart. Naar verwachting zijn de werkzaamheden afgerond in december 2024 en dat is binnen de planning. Door bij de inrichting van het terrein zoveel mogelijk gebruik te maken van bestaande materialen zijn we er in geslaagd de kostenstijgingen op te vangen.

Parkeervoorziening

De realisatie van het WEC brengt een extra parkeerbehoefte op Lauwersoog met zich mee, waarvoor extra parkeerplaatsen benodigd zijn. Hier heeft uw raad op 14 april 2021 over besloten. De parkeerplaatsen zouden worden gerealiseerd op terreinen van de Provincie Groningen en Rijkswaterstaat, waarvoor het college een erfpachtovereenkomst met deze organisaties beoogde te sluiten. Het terrein van Rijkswaterstaat is inmiddels aanbesteed en gegund aan een particuliere ondernemer. De ondernemer en Stichting WEC hebben overeenstemming bereikt over het gebruik van het terrein ten behoeve van parkeren voor bezoekers van het WEC. De Provincie Groningen heeft te kennen gegeven dat hun terrein hooguit voor een periode van 2 jaar gebruikt kan worden voor parkeren van medewerkers van het WEC. Hiervoor moet dus een andere locatie worden gezocht.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Door de realisatie van het werelderfgoed centrum ontstaat een slecht-weer-voorziening in de regio. Een impuls voor onze gemeente. Bezoekers de waarden van het Unesco werelderfgoed Waddenzee laten ontdekken. Verbinden en samenwerken met diverse partijen/ondernemers.	<ul style="list-style-type: none">• De wettelijke taken van de gemeente in de realisatiefase uitvoeren.• Actief deelnemen aan het kernteamoverleg (directie, bouw, Nova, governance, business development, marketing etc.).• Faciliteren en meedenken in de verbinding en samenwerking.• Realiseren parkeerterrein voor het WEC-W. Het woonrijp afleveren van het openbare terrein.• Afstemming in de stuurgroep Lauwersmeer en Duurzame Haven Lauwersoog.

Scholenprogramma

Inleiding

In het kader van het realiseren van aardbevings- en toekomstbestendige schoolgebouwen is in 2016 een regionaal programma voor versterking van de schoolgebouwen in de aardbevingsgemeenten gestart. Omdat bij de start duidelijk was dat bij de meeste schoolgebouwen sprake zou zijn van een zeer ingrijpende bouwkundige versterking is in overeenstemming met alle partijen besloten om de beschikbare middelen in te zetten en te koppelen aan het toekomstig bestendig maken van de gebouwen. In de plannen wordt rekening gehouden met demografische ontwikkelingen, verduurzaming van de gebouwen (zowel bijna energie neutraal als een gezond binnenklimaat) en lesgeven naar huidige inzichten (dus het gebouw geschikt te maken om ondersteunend te zijn aan het geven van onderwijs). Daar waar de raming van kosten van versterking in de buurt van nieuwbouw kwam of als er sprake zou zijn van ingrijpende werkzaamheden waardoor het gebouw teveel zou inleveren op functionaliteit, is gekozen voor vervangende nieuwbouw. Hiermee is een unieke koppelkans gerealiseerd waar ook het Rijk middelen voor ter beschikking heeft gesteld.

De gemeente heeft op grond van de Wet op het Primair Onderwijs en de Wet op het Voortgezet Onderwijs de zorgplicht voor de onderwijsgebouwen. Het bouwheerschap ligt op grond van de wet in principe bij het schoolbestuur. In ons geval is in overleg met de schoolbesturen ervoor gekozen het bouwheerschap bij de gemeente neer te leggen. De opgave is in een programmatische aanpak uitgevoerd zodat het als één 'bouwtrein' gerealiseerd kon worden. Het technisch en functioneel programma van eisen is per gebouw in samenspraak met het schoolbestuur en het onderwijsteam, opgesteld. De gebouwen zijn zoveel mogelijk als integrale kind centra opgezet. Alle gebouwen zijn gasloos en duurzaam, tevens is er veel aandacht besteed aan het ontwerp, het binnenklimaat en de functionaliteit van het gebouw en aan de buiteninrichting.

Inmiddels is het Scholenprogramma zowel regionaal als in onze gemeente grotendeels afgerond, er is nog een uitloop naar 2025. Voor onze gemeente betreft het totaal 22 (school)gebouwen in de

voormalige gemeenten Bedum en Eemsmond. In beide gemeenten is een programmaplan door de gemeenteraad vastgesteld. Basis voor de uitvoering zijn samenwerkingsovereenkomsten en addenda met Nationaal Coördinator Groningen (NCG heeft de rol van NAM per 1-1-2020 overgenomen) en de betreffende schoolbesturen. Met het Rijk zijn afspraken gemaakt en vastgelegd over de toegezegde middelen.

Wat hebben we al gedaan

Het programma in de voormalige gemeente Bedum is afgerond:

- 3 scholen vervangende nieuwbouw: Togtemaarschool, 't Groenland en Horizon.
- 2 scholen deels versterkt en deels vervangende nieuwbouw: Regenboog en St. Walfridus.
- 1 gymzaal versterkt: Mauritsshal
- 2 vrijgekomen schoolgebouwen verkocht: De Haven en De Akker
- Herinrichting vrijgekomen locatie Togtemaarschool

Het programma in de voormalige gemeente Eemsmond is nagenoeg afgerond:

Gereed zijn:

- 6 scholen vervangende nieuwbouw: Klinkenburg, Prisma (voorheen Dr. Dam), Jansenius de Vries, De Rank, De Dobbe en Usquert
- 4 scholen versterkt: Nijenstein, Noordkaap, De Sterren en HHC Warffum
- 1 school deels versterkt en deels vervangende nieuwbouw: HHC Uithuizen
- 1 vrijgekomen schoolgebouw in principe verkocht: voormalige Jansenius de Vries

In uitvoering is:

- 1 gymzaal vervangende nieuwbouw: Zandeweer

In gebruik zijn nog:

- Voormalige De Rank t.b.v. voortgezet onderwijs vluchtelingen
- Tijdelijke huisvesting in Uithuizermeeden t.b.v. basisonderwijs vluchtelingen (eindigt in 2024, daarna zal dit gebouw worden verwijderd)

Wat willen we bereiken

In 2025 zullen we de vervangende nieuwbouw van de gymzaal in Zandeweer afronden. Daarna zal het programma financieel worden afgerond.

Hoe gaan we dit bereiken

Opdracht voor de bouw is verstrekt. De financiële middelen voor de realisatie van het programma zijn al eerder beschikbaar gesteld.

Financieel

De financiële dekking van het programma komt uit de op grond van de samenwerkingsovereenkomst met addenda door de NCG beschikbaar gestelde bedragen en uit de door het Rijk beschikbaar gestelde middelen voor het toekomstbestendig maken van de scholen, compensatie prijsstijging en inpassingskosten. Het restant van de investeringen is in de gemeentelijke begroting opgenomen met de bijbehorende kapitaallasten. Hiertegenover staat de vrijval van kapitaallasten van de te slopen en te verkopen schoolgebouwen (de boekwaarden worden conform de begrotingsvoorschriften in de BBV en na aftrek van de eventuele verkoopopbrengst, ten laste van de AR gebracht). Voor een drietal projecten is tevens een bijdrage uit het programma Leefbaarheid van de NCG verkregen en inmiddels afgewikkeld. Een deel van de vergoedingen van het Rijk worden over een periode van 19 jaar uitgekeerd. Hierover zijn met het Rijk afspraken gemaakt. Dit is in de begroting verwerkt.

In onderstaande tabel is de stand van zaken begin juli 2024 weergegeven.

Scholenprogramma bedragen x € 1.000	Uitgaven				Inkomsten		
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	restant raming	Raming ontvangsten	Werkelijke ontvangsten	Prognose
Nieuwbouw Horizon	535	520	15	0	174	159	15
Nieuwbouw Togtemaarschool	4.306	4.306	0	0	3.054	3.054	-0
Verbouw Regenboog	6.344	6.227	117	0	5.001	4.934	67
Nieuwbouw 't Groenland	2.880	2.925	-45	0	2.503	2.503	0
Verbouw Walfridus	487	477	9	0	159	150	9
Herinr. oude locatie Togtemaarschool	1.022	992	30	0	975	905	70
Nieuwbouw Het Prisma (vh dr. Dam)	2.892	2.842	50	0	2.958	2.958	0
Nieuwbouw KC Roodeschool (vh De Dobbe)	2.982	2.972	10	0	2.090	1.880	210
Nieuwbouw KC Usquert	3.186	3.167	20	0	2.062	1.613	450
Nieuwbouw KC Warffum (vh Jansenius de Vries)	4.573	4.514	59	0	3.473	2.733	741
Nieuwbouw Klinkenborg	2.524	2.505	20	0	2.024	2.024	-0
Versterking Nijenstein incl. gymzaal	3.206	336	2.871	0	1.504	695	809
Versterking HHC Uithuizen	13.529	8.309	5.221	0	7.626	6.319	1.307
Versterking HHC Warffum	1.217	643	574	0	3.315	3.275	40
Versterking Noordkaap/De Sterren	850	530	320	0	544	539	5
Tijdelijke school Uithuizermeeden	682	390	292	0	682	693	-11
Tijdelijke school Uithuizermeeden - infra	150	77	73	0			-
TOTAAL	51.366	41.730	9.636	-0	38.147	34.434	3.713

In het onderstaande tabel worden de toegekende subsidies weergegeven.

Scholenprogramma bedragen x € 1.000	Toegekende subsidies						
	NCG/NAM	Toekomst pakket (tem 2020)	Toekomst pakket (vanaf 2021)	aanv. Toek. Pakket	Inpassing	extern	Totaal
Verbouw Horizon			159		15		174
Nieuwbouw Togtemaarschool	2.314		583		157		3.054
Verbouw Regenboog	3.035	1.013	617		200	135	5.001
Nieuwbouw Groenland	1.515		116		66	750	2.447
Verbouw Walfridus			144		15		159
Herinr. oude locatie Togtemaarschool	-				745	231	975
Dr. Damschool Uithuizermeeden	1.907		449	427	175		2.958
Nieuwbouw school De Dobbe	1.250	200	460	148	32		2.090
Nieuwbouw school Usquert	786	400	652	84	140		2.062
Nieuwbouw Jansenius de Vries/De Rank	1.456	700	762	159	99	297	3.473
Nieuwbouw Klinkenborg school	1.316		371	74	264		2.024
Versterking Nijenstein school	993		446	50	15		1.504
Versterking HHC Uithuizen	4.930	957	988	386	365		7.626
Versterking HHC Warffum	3.008		99	169	40		3.315
Versterk. school De Noordkaap/De Sterren			135	159	250		544
Tijdelijke school Uithuizermeeden	682						682
TOTAAL	23.192	3.271	5.981	1.656	2.579	1.413	38.091

2e ontsluiting haven Lauwersoog

De tweede ontsluitingsweg in Lauwersoog wordt vanaf 5 april 2023 gebouwd als onderdeel van de versterking van de dijk bij Lauwersoog. Een ontsluiting die goed is bij een steeds drukker wordende haven. De weg wordt opgeleverd als de werkzaamheden aan de dijk klaar zijn. Steeds meer toeristen vinden de weg naar Lauwersoog. Samen met de werkzaamheden aan het WEC zal er daarmee extra drukte zijn in de haven de komende jaren. Met deze weg zijn we beter in staat het beroepsvervoer en het personenvervoer ruimte te bieden, waardoor de veiligheid in de haven verbeterd.

Voor de aanleg van de tweede ontsluitingsweg naar de haven van Lauwersoog is eerder een totaalkrediet beschikbaar gesteld van ruim € 1,8 miljoen. Er zijn extra kosten voor de voorbereiding en engineering van de uitvoering door Arcadis, het Waterschap Noorderzijlvest en de aannemerscombinatie Waddenkwartier die niet waren voorzien. Hierbij gaat het om een bedrag van € 140.000. Dit bedrag is opgenomen in de voorjaarsnota 2024.

De aanleg van deze tweede ontsluitingsweg verloopt voorspoedig en is voor het grootste gedeelte klaar. Alleen de asfaltdeklaag moet nog worden aangebracht en dan resteren nog wat afwerkpuntjes. De weg zal worden opgeleverd en in gebruik worden genomen als de dijkversterking klaar is. Dat zal zijn in 2026. Voor de aanleg van de 2e ontsluitingsweg wordt een recht van opstal gevestigd.

Tweede ontsluiting bedragen x € 1.000	Uitgaven				Inkomsten		
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke Inkomsten	Prognose inkomsten
Vorbereidingskosten	55	55	0	0	0	0	0
Uitvoeringskosten	1.952	1.707	245	0	0	0	0
Totaal	2.007	1.762	245	0	0	0	0

Waterwerken Zoutkamp

Het project (nieuwe) waterwerken Zoutkamp is een project dat wordt gefinancierd vanuit de middelen van het Nationaal Programma Groningen en het Waddenfonds. De voorbereidingsfase van het project is afgerond. In maart 2023 is de eerste schep de grond in gegaan op de dijk in Zoutkamp. Aan het definitieve ontwerp voor zowel het gemaal als de sluis als de koppelkansen wordt nu vormgegeven.

Bij het project Nieuwe Waterwerken Zoutkamp wordt de pompcapaciteit van het gemaal verhoogd naar 1.600 m3 per minuut. Dit om droge voeten te houden in Het Hogeland. De prijsstijgingen als gevolg van economische ontwikkelingen hebben op dit project invloed. Zowel de provincie als het waterschap hebben extra middelen geraamd. Daarnaast is er een extra beroep gedaan op zowel het Waddenfonds als het NPG (thematisch) beiden zijn ook toegekend. De Provincie Groningen start in 2024 met de aanleg van de fietsbrug over het Reitdiep en het vrij liggende fietspad langs de N388. Uitgangspunt is dat de werkzaamheden aan de koppelkansen van de Provincie Groningen en gemeente Het Hogeland gelijktijdig klaar zijn met de werkzaamheden aan het gemaal en de sluis in 2025. De koppelkansen van de gemeente zullen worden uitgevoerd door de aannemer die ook de hoofdscope voor het Waterschap en de Provincie uitvoert. Daarmee kunnen deze koppelkansen meegenomen worden in de bestaande planning van de hoofdaannemer. Op dit moment zijn de beschikbare budgetten nog toereikend voor de uitvoering. Onderdeel van dit project is ook de verdere ontwikkeling van recreatie en toerisme in Zoutkamp.

Nieuwe Waterwerken Zoutkamp bedragen x € 1.000	Uitgaven				Inkomsten		
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke Inkomsten	Prognose inkomsten
MMK 3 Fietsbrug Zoutkamp-Vierhuizen	57	6	51	0	57	11	46
MMK 4 Aanleg aanmeervoorziening Husingokanaal	197	25	172	0	197	174	23
MMK 5 Renovatie aanmeervoorziening Reitdiep Haven	511	65	446	0	511	438	73
MMK 6 Herstel muraltbekleding	25	3	22	0	25	23	2
MMK 7 Fietspad Zoutkamp-Electra	513	131	382	0	513	392	121
MMK 8 Toeristische ontsluiting Jachthaven	65	28	37	0	65	298	-233
MMK 9 Fietsverbinding Husingosluis-Reitdiep	83	2	81	0	83	0	83
MMK 10 Opbouw Rijksmonumentalesluis	372	0	372	0	372	0	372
Proceskosten NWW Zoutkamp	124	86	38	0	124	124	0
	1.947	346	1.601	0	1.947	1.460	487

Accommodatie SV Bedum

De huidige accommodatie van SV Bedum is verouderd en te klein voor de groeiende vereniging. Daarom wordt al jaren gesproken over renovatie of nieuwbouw van de accommodatie. Eind 2022 is een krediet beschikbaar gesteld voor nieuwbouw. Sindsdien wordt samen met SV Bedum gewerkt aan een ontwerp voor een nieuwe, duurzame en toekomstbestendige nieuwe accommodatie.

In de eerste helft van 2024 is de ondergrondse infrastructuur aangelegd, zoals riolering, elektriciteit en warmtenet. In juli 2024 is gestart met de bouw en dit zal medio 2025 afgerond zijn. De aansluitende werkzaamheden, zoals sloop van de oude accommodatie en herinrichting van de openbare ruimte, vinden aansluitend plaats in de tweede helft van 2025.

bedragen x € 1.000	Uitgaven					Inkomsten		
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Verplichtingen	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke Inkomsten	Prognose inkomsten
Voorbereiding	90	89	0	0	1	0	0	0
Kunstgrasveld	800	785	0	0	15	0	0	0
SPUK kunstgrasveld	0	0	0	0	0	118	118	0
Accommodatie	4.775	531	3.684	560	0	0	0	0
SPUK accommodatie	0	0	0	0	0	450	0	450
Bijdrage SV Bedum	0	0	0	0	0	400	40	360
Openbare ruimte	375	26	56	293	0	0	0	0
Totaal	6.040	1.431	3.740	853	16	968	158	810

Nieuwbouw gemeentehuis

In december 2023 heeft de gemeenteraad ingestemd met het plan van aanpak voor de definitiefase. Tijdens de definitiefase wordt bepaald aan welke criteria het gemeentehuis voor het Hogeland moet voldoen. Inmiddels is het ambitiesdocument gereed en wordt dit begin juli ter besluitvorming voorgelegd aan de Raad.

De uitkomsten worden verder uitgewerkt in een Programma van Eisen (PvE), zodat er een heldere opdracht aan ontwerpers wordt geformuleerd. Het PvE wordt in juli 2024 afgerond. Aan de hand van het PvE en het ontwikkelingsplan worden investeringsramingen, exploitatieramingen en een risicoanalyse opgesteld in het derde kwartaal. Dit wordt integraal aan de Raad verstrekt ter besluitvorming in december 2024. Bij een passend besluit zal de planontwikkeling starten. Momenteel loopt het project volgens verwachting en planning.

Eemshaven+

Het jaar 2024 stond in het teken van de opbouw van het programma, de afronding en opstart van ruimtelijke trajecten en procedures rondom de Eemshaven en de gebiedsinvesteringen PAWOZ. In 2025 willen wij vooral inzetten op de uitvoering van projecten en tegelijkertijd weer vooruit kijken naar wat er nodig is om de volgende jaren tot uitvoering te komen. Een uitgebreid overzicht van activiteiten, initiatieven en projecten kunt u terug vinden in het programmaplan Eemshaven+ voor 2025. In het najaar 2024 is het gesprek hierover met de Raad via een informatiebijeenkomst.

Gebiedsontwikkeling Oostpolder

Medio 2025 ligt het Provinciaal InpassingsPlan (PIP) naar verwachting voor bij de Raad en Provinciale Staten voor vaststelling. Na vaststelling start een nieuwe fase waarin we ons gaan voorbereiden op de daadwerkelijke uitgifte van terreinen. Uitgifte kan niet eerder plaatsvinden dan met het onherroepelijk worden van de PIP, gepland medio/eind 2027. In de huidige fase starten we alvast met het voorlopig ontwerp (VO) en daaropvolgend (DO). We willen hierbij nadrukkelijk intensiever gaan samenwerken

met Groningen Seaports, met als intentie om de daadwerkelijke uitgifte, exploitatie, beheer en onderhoud binnen de huidige GSP construct onder te brengen. Hiervoor gaan we in 2025 met onze partners (provincie en gemeente Eemsdelta) in overleg over de randvoorwaarden waaronder dit zou kunnen plaatsvinden.

Uitwerking projecten vanuit PAWOZ

In juni 2024 is het bestuursakkoord met het Rijk gesloten voor financiering van de aangedragen projecten uit het traject van de 1^e tranche van de gebiedsinvesterings PAWOZ. In de tweede helft van 2024 zijn we gestart met de voorbereiding en uitvoering van de projecten waar wij als gemeente zelf (deels) uitvoeren, dit krijgt in 2025 vervolg. Omdat de middelen in maart 2026 (conform subsidievoorwaarden) bestemd moeten zijn, zetten we hier alle mogelijke middelen voor in om de projecten gestart te krijgen. Daarnaast gaan we in 2025 aan de slag met de initiatieven en projecten die niet in aanmerking zijn gekomen voor het huidige budget vanuit PAWOZ, maar waar we wel als gemeente en dorpen graag mee aan de slag willen.

Waar nodig zal de planologische inbedding van een aantal van die projecten op gang worden gebracht door voor een aantal deelbieden binnen het Plus-gebied van het werkgebied van Eemshaven+, structuurplannen in voorbereiding te nemen, waarvan de vaststelling door de raad einde 2025 beoogd wordt. Dit betreft dus plannen die buiten het gebied van Eemshaven/Oostpolder vallen. Participatie met bewoners bij het opstellen van die structuurplannen zal conform de vereisten van de Omgevingswet plaats gaan vinden.

Externe financiering

Voor de financiering van het programma en de gewenste inspanningen zijn er mogelijkheden voor externe financiering. In 2024 hebben we in ieder geval ingezet op externe financiering vanuit de gebiedsinvesterings PAWOZ en de CDOKE. De financiering vanuit de 1^e tranche van het PAWOZ traject is gelukt. In de loop van 2025 zal er meer duidelijk worden over de mogelijkheden van financiering vanuit de 2^e tranche van het PAWOZ traject. Dan wordt over de 5 aanlandregio's in totaal € 280 miljoen voor gebiedsinvesterings verdeeld. Het traject via CDOKE heeft in de eerste tender helaas geen positief resultaat opgeleverd. We onderzoeken de mogelijkheden om in een later stadium een aanvraag te doen. Daarnaast zoeken we uiteraard verder en gaan er van uit dat we voor 2025 en verder een aantal andere kansrijke financieringsbronnen hebben geïdentificeerd waar we een aanvraag voor gaan voorbereiden.

Dienstverlening

In juni 2024 is de bestuursopdracht dienstverlening goedgekeurd. Op 4 september en 17 oktober 2024 wordt een ProjectStartUp (PSU) georganiseerd. Hieruit formeert een projectgroep welke een projectcontract zal opleveren. Volgens planning start de uitvoering van het project rond november 2024. Na afronding van dit project hebben we ons dienstverleningsconcept en onze visie op dienstverlening geactualiseerd. Dit wordt breed gedragen door zowel ambtenaar als inwoner. We gebruiken dit herijkte dienstverleningsconcept als richtinggevend kader ter ondersteuning van te maken keuzes bij de doorontwikkeling van onze dienstverlening waarbij we;

- Samenwerken vanuit één organisatie waarbij dienstverlening primair onderdeel is van ieders werk en we als nabije, betrouwbare overheid worden ervaren door onze inwoners.
- Duidelijke afspraken hebben over wat inwoners kunnen verwachten van de gemeentelijke dienstverlening, en wat daarover intern afgesproken is.
- Ons bewust zijn van onze eigen rol binnen de gemeentelijke dienstverlening, en wat er van ons verwacht wordt.

Concreet levert dit project;

- Een continuerende verbeterstrategie waarbij de meest urgente thema's omtrent onze dienstverlening worden aangepakt. Zoals bijv. het vergroten van onze telefonische bereikbaarheid en het reduceren van terugbelverzoeken.
- Een herijkte visie op dienstverlening welke is vastgesteld door directie, college en raad.
- Een herijkt dienstverleningsconcept wat komende jaren gebruikt wordt als richtinggevend kader ter ondersteuning van de te maken keuzes bij de doorontwikkeling van onze dienstverlening.
- Een, op basis van bovenstaande resultaten, organisatie breed uitvoeringsplan wat bestaat uit gemaakte keuzes ter verbetering van onze dienstverlening.

Uiteindelijk gaat het om de kwaliteit van onze gehele dienstverlening, hiervoor hebben we iedereen nodig. In het bijzonder onze leidinggevenden aangezien goed voorbeeldgedrag doet volgen. Daarnaast vraagt deze kwaliteitsslag om investeringen vanuit de organisatie. Op dit moment is het lastig in te schatten, maar dit jaar nog zullen er teamleiders en medewerkers met concrete verbeteracties of deelprojecten aan de slag gaan. Mocht dit problemen voor de uitvoering van deze opdracht opleveren, zullen er tijdelijke gelden ingezet moeten worden om deze collega's vrij te spelen. Verdere kostenraming volgt in het projectcontract.

Wonen en leefomgeving

Met het programma Wonen en Leefomgeving willen we door een samenhangende aanpak zorgen voor sneller, meer en kwalitatief betere woningen, die bijdragen aan een prettige leefomgeving in Het Hogeland. Wonen is een belangrijk thema dat vrijwel iedereen raakt. Op korte termijn geldt dat zeker voor degenen die op zoek zijn naar een woning. Maar voor de lange termijn is het ook belangrijk om onze dorpen leefbaar te houden en hier voor zijn goede, betaalbare woningen in een goede leefomgeving essentieel. In het coalitieakkoord staat wonen als één van de prioriteiten genoemd.

Er liggen voor onze gemeente al diverse beleidsstukken en onderzoeken met betrekking tot wonen, zoals de woonvisie met bijbehorend uitvoeringsplan, de Verstedelijkingsstrategie Regio Groningen Assen. En in 2023 is de Regionale Woondeal met het Rijk gesloten. De woningmarkt is echter erg dynamisch, waardoor we als organisatie snel(ler) op veranderingen moeten kunnen inspelen. Het programma Wonen en Leefomgeving moet er aan bijdragen dat we dit kunnen doen. Dit betekent dat we meer willen focussen op kwaliteit en versnelling en meer uitvoeringskracht gaan organiseren. Middels het programmacontract wordt voorgesteld om hiervoor de komende jaren een extra investering te doen.

Transformatie Sociaal Domein

Op basis van het vastgestelde Koersdocument en het integraal beleidsplan "Naar een nieuw sociaal domein" wordt de uitvoering van de gewenste transformatie in een programma opgepakt. Het gaat om een tijdelijke en strategische opgave. Het doel van het programma Transformatie Sociaal Domein is te komen tot een toekomstbestendig en goed functionerend sociaal domein, zodat ook in de toekomst onze kwetsbare inwoners kunnen rekenen op ondersteuning. Het gaat om het realiseren van een maatwerkgericht, nuchter en solide sociaal domein. Daarmee bereiken we dat het zorggebruik en het beschikbare budget meer in evenwicht zijn. Het gewenste effect is dat het aantal inwoners dat met hulp van het eigen netwerk en initiatieven in de eigen leefomgeving naar tevredenheid worden geholpen is vergroot en dat het aantal inwoners met een (langdurige) indicatie is verminderd. De opgave is dat we zelfredzaamheid verbinden met samenredzaamheid door de kracht van de samenleving te zien, te waarderen en te versterken.

De visie van het programma is: "De inwoner staat centraal in een gemeenschap waar je elkaar helpt". Binnen het programma Transformatie Sociaal Domein worden nieuwe projecten en pilots geïnitieerd en externe oplossingen geïmplementeerd die bijdragen aan de strategische doelen. Ook wordt gestuurd op het realiseren van de gewenste transformatie in de uitvoering en beleid in het sociaal domein. Voor deze meerjarige programma aanpak is interne en externe inzet nodig, maar ook middelen voor de inzet van bijvoorbeeld projecten, pilots, opleidingen en innovatieve oplossingen.

Wat willen we bereiken?	Wat gaan we daarvoor doen?
<p>» Meer Veerkracht: Door samen te werken aan krachtige gemeenschappen, zorgen we met elkaar dat iedereen mee kan doen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Meer dorpen hebben een dorpsondersteuner voor Domein Overstijgende Samenwerking (DOS). • Meer dorpen hebben ontmoetingsplekken die het informele netwerk van ondersteuning versterken. • Meer dorpen hebben een plan om elkaar te helpen. • Vrijwilligers en mantelzorgers worden gefaciliteerd en ondersteund.
<p>» Meer Preventie: Wij werken samen in het voorliggend veld aan preventie zodat inwoners meer zelfredzaam worden.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het voorliggend veld is beter op orde vanuit de vragen en behoeften van inwoners. Daardoor gaat het voorliggend veld (integraal, ketenaanpak) van aanbod gestuurd naar vraag- en behoefte. • Preventie is meer verankerd in de samenwerking met en in het voorliggend veld. Door in een vroeg stadium problemen op diverse leefgebieden te signaleren staan we onze inwoners eerder bij. • Bestaanszekerheid van inwoners is meer toegenomen. Door hulp en ondersteuning vroegtijdig, laagdrempelig, vraaggericht en nabij te organiseren, geven we alle inwoners gelijke kansen om mee te doen in de samenleving. Waarbij we ons richten op voorkoming aan de voorkant in plaats van verlichting. • Het (weer of langer) zelfstandig wonen van inwoners, door passende ondersteuning, begeleiding in de thuissituatie en ondersteunend aanbod en draagvlak in de buurt, is beter georganiseerd.
<p>» Meer Maatwerk: De inwoner staat centraal in onze dienstverlening.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het integraal en vanuit de verschillende leefgebieden ondersteunen van inwoners. • Het implementeren van een standaard voor maatwerk om willekeur te voorkomen (doorbraakmethode met bijbehorend fonds). • Het verder professionaliseren van de organisatie door vanuit de klantreis 'inwoner centraal' te investeren in werkwijze, houding en gedrag en dit te borgen in de werkprocessen.
<p>» Meer Innovatie: Wij zijn een lerende en innoverende organisatie in de gemeenschap.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het stimuleren van innovatie door te leren van elkaar en van inwoners. • Het op orde brengen van de informatievoorziening van het sociaal domein: integraal werken en inwoner centraal verandert de werkwijze, de werkprocessen en de ICT-architectuur.

	<ul style="list-style-type: none"> • Het verder implementeren van data gedreven werken in de PDCA en P&C-cyclus zodat we kunnen tellen en vertellen en later ook voorspellen (effectmeting van beleid).
--	--

Programma Huisvesting, integratie en inburgering

In december 2022 is besloten het programma huisvesting, integratie en inburgering op te starten. Dit naar aanleiding van de crisissituatie die is ontstaan in Ter Apel en de oorlog in Oekraïne. Daarnaast is ook inburgering en taakstelling plaatsing statushouders in het programma ondergebracht. Onderdelen van het programma zijn de noodopvang COA, opvangen Oekraïense vluchtelingen en onderwijs aan nieuwkomers.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Het opvangen van 250 vluchtelingen in de noodopvang Winsum.	<ul style="list-style-type: none"> • Het contract voor de locatie Uithuizen loopt per november 2024 af. De locatie van Winsum is met 5 jaar verlengd. In de tussentijd gaan we op zoek naar een permanente locatie.
»	Het opvangen van Oekraïners, zowel gemeentelijke als particulier.	<ul style="list-style-type: none"> • We verzorgen de opvang in de gemeentelijke locaties en hebben contact met de particuliere opvang. • We hebben locatiemanagers/ woonbegeleiders die het eerste aanspreekpunt zijn voor de Oekraïners in onze gemeente. • Het uitvoeren van landelijke wetgeving Regeling opvang ontheemde Oekraïners (RooO). • De Regeling Tijdelijke Bescherming (RTB) is verlengd tot 4 maart 2025.
»	Andere type opvang Oekraïners.	<ul style="list-style-type: none"> • We gaan onderzoeken of we toe moeten naar meer grotere en permanente opvang mogelijkheden voor Oekraïners.
»	Onderwijs aan vluchtelingen.	<ul style="list-style-type: none"> • We verzorgen onderwijs voor diverse kinderen van niet Nederlandse afkomst: Hieronder een toelichting op de wijze waarop het primair onderwijs voor de verschillende doelgroepen en leeftijden is ingericht: Kinderen woonachtig bij COA: <ul style="list-style-type: none"> o 2,5 tot 4 jaar VVE, locatie binnen de Vlieger in Winsum o 4-12 jaar, nieuwkomersschool de Vlieger in Winsum o Oekraïense en statushouders kinderen gaan om integratie te bevorderen: o 2,5 tot 4 jaar VVE in woonplaats

		<ul style="list-style-type: none"> o 4-5 (en soms 6) jarigen basisschool in de woonplaats o 6-12 jarigen 3 dagen taalklas de Vlieger in Winsum, 2 dagen basisschool in de woonplaats
»	Flexwoningen	<ul style="list-style-type: none"> • We gaan onderzoeken of en waar we 75 flexwoningen willen gaan realiseren. In eerste instantie voor huisvesting statushouders. Later voor andere doelgroepen.
»	Taakstelling Statushouders	<ul style="list-style-type: none"> • Wij streven er naar om de taakstelling die we krijgen van het rijk te behalen. Het is de bedoeling om de taakstelling statushouders op 1 januari 2025 als project te stoppen en de taken weer terug te laten vloeien in de lijn.
»	Regie op integratie van vluchtelingen	<ul style="list-style-type: none"> • In 2025 willen we samen met de ketenpartners inzicht, overzicht en structuur krijgen van het aanbod van integratie voor vluchtelingen.
»	Inrichting crisisorganisatie voor opvang vluchtelingen.	<ul style="list-style-type: none"> • In 2025 willen we starten met het inrichten van het werkproces voor een crisisorganisatie voor opvang vluchtelingen. Uiteraard leggen we verbinding met de reguliere crisisorganisatie.
»	Inburgering	<ul style="list-style-type: none"> • Realiseren van een goede uitvoering van de wet inburgering. Het is de bedoeling om de inburgering op 1 januari 2025 als project te stoppen en de taken weer terug te laten vloeien in de lijn.

Gebiedsopgave Reitdiep

In november 2023 is de bestuursopdracht voor de gebiedsopgave Reitdiep vastgesteld door het college. In het kader van de opgaven van de Transitie Landelijk gebied zien we kansen om dit unieke cultuurlandschap beter beleefbaar te maken, het erfgoed te behouden en benutten en ruimte te geven aan water en natuur. Dit alles in samenwerking met lokale agrariërs en andere partners – op een manier die hen toekomstperspectief oplevert. Daarbij sluiten we aan op bestaande initiatieven, zoals de Landschapswerkplaats NPG.

In 2024/2025 werken we daarom toe naar een programmacontract om dit gebied integraal aan te kunnen pakken. Daarin wordt vastgelegd waar we naar toe gaan werken, hoe we dat precies gaan doen en welke financiële middelen en ambtelijke capaciteit daarvoor beschikbaar gesteld worden. Dit gebeurt gelijktijdig met de opgave Waddenkust. Er zal een reeks PSU-bijeenkomsten worden georganiseerd om de aanpak vorm te geven. Daartoe zullen verschillende collega's en externen worden uitgenodigd. De bijeenkomsten worden gecombineerd met inspirerende excursies. Ondertussen gaan we bezig met een aantal concrete projecten en doen we verdiepend onderzoek. Na het vaststellen van het programmacontract, zal het programma worden opgestart.

Waddenkust

In juli 2024 is de bestuursopdracht voor de gebiedsopgave Waddenkust vastgesteld door het college. In dit gebied komen veel ontwikkelingen samen, er zijn veel belanghebbenden en we moeten rekening houden met een groot aantal initiatieven en beleidskaders – waaronder de Agenda Waddengebied 2050. Samenhang, onder andere tussen de visserij, de landbouw, het toerisme en de kustverdediging,

is nodig om de brede welvaart in het gebied op peil te houden en te verbeteren. Samenwerken en verbinding is daarbij onmisbaar.

In 2024/2025 werken we daarom toe naar een programmacontract om dit gebied integraal aan te kunnen pakken. Daarin wordt vastgelegd waar we naar toe gaan werken, hoe we dat precies gaan doen en welke financiële middelen en ambtelijke capaciteit daarvoor beschikbaar gesteld worden. Dit gebeurt gelijktijdig met de opgave Reitdiep. Er zal een reeks PSU-bijeenkomsten worden georganiseerd om de aanpak vorm te geven. Daartoe zullen verschillende collega's en externen worden uitgenodigd. De bijeenkomsten worden gecombineerd met inspirerende excursies. Ondertussen gaan we bezig met een aantal concrete projecten en doen we verdiepend onderzoek, onder andere in Noordpolderzijk, Pieterburen en Lauwersoog. Na het vaststellen van het programmacontract, zal het programma worden opgestart.

Toekomstbestendige organisatie

Inleiding

In de Kadernota 2024 heeft het college gewenste veranderingen vastgelegd. Vanwege de grote opgaven is het nodig als organisatie om flexibel te zijn. Als gemeente wil men graag kunnen opschalen (en afschalen) zonder in te leveren op kwaliteit van de dagelijkse gang van zaken. Dit vraagt om een andere manier van sturen door alle leidinggevenden en een andere manier van werken. Dit wordt momenteel uitgewerkt in het project 'Toekomstbestendige Organisatie'.

Wat willen we bereiken

De gemeente Het Hogeland wil als organisatie toekomstbestendig zijn die:

- 1) de bestuurlijke en maatschappelijke ambities kan waarmaken,
- 2) de best mogelijke dienstverlening kan waarborgen, en
- 3) een aantrekkelijke werkgever kan zijn en blijven.

Dit willen we bereiken door onze kwaliteit te verhogen en beter te sturen op resultaten. Dat vraagt een andere manier van sturen en daarmee een aanpassing van onze sturingsvisie. Wat vragen we van leidinggevenden? Wat vragen we van onze medewerkers? En hoe pakken we dat aan?

Hoe gaan we dit bereiken

Vanuit de sturingsvisie doen we een grondige analyse naar de toekomst. Wat zien we op ons afkomen en wat betekent dat voor onze structuur en inrichting? En voor de ontwikkeling van onze medewerkers, inclusief leidinggevenden? De grondige analyse wordt gebruikt voor het maken van een advies over de structuur en inrichting van de organisatie. De analyse wordt gebruikt voor strategische personeelsontwikkeling. We gaan met alle teams kijken naar de ontwikkeling die nodig is voor alle medewerkers. En we richten instrumenten in die alle medewerkers helpen om zich te ontwikkelen. Zodat iedereen de opgaven van nu en in de toekomst met goed resultaat op kunnen pakken.

De op te leveren resultaten van deze opdracht zijn verdeeld in drie onderdelen, te weten:

1. Een door het Directieteam vastgestelde herijking van de 'sturingsvisie', waarin 'opgavegericht sturen' behorende bij Opgavegericht werken is geïntegreerd.
2. Een door het Directieteam vastgestelde beschrijving van hoe de organisatie er in de sll-situatie (2026) uit zou moeten zien qua structuur en inrichting, gegeven de kennis die we nu hebben over wat ons te doen staat en op basis van de ervaringen die we de afgelopen vijf jaar hebben opgedaan.
3. Een, op basis van de uitkomsten van de eerste twee resultaten, door het Directieteam vastgesteld instrumentarium voor strategische personeelsontwikkeling, dat is geïmplementeerd en deel uitmaakt van ons strategisch personeelsbeleid.

Financieel

Het project heeft als einddatum december 2024. De kosten zullen daarom voornamelijk worden gemaakt in 2024.

Financiële begroting

Overzicht Lasten en Baten

De lasten en baten per programma (x € 1.000) zijn als volgt:

Programma	Rekening 2023			Begroting 2024			Begroting 2025		
	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
Veiligheid	5.781	86	-5.695	6.229		-6.229	6.397		-6.397
Bereikbaarheid	12.635	3.570	-9.065	13.321	137	-13.184	14.264	325	-13.939
Economie & Werkgelegenheid	2.724	2.224	-500	2.475	891	-1.585	1.658	879	-778
Leefbaarheid & Voorzieningen	19.214	3.699	-15.515	27.895	5.064	-22.832	24.049	2.372	-21.678
Sociaal domein & volksgezondheid	91.042	31.746	-59.296	95.896	30.277	-65.619	99.853	29.178	-70.675
RO, Wonen & Duurzaamheid	27.439	24.293	-3.146	42.032	32.476	-9.556	21.281	19.225	-2.056
Burger & Bestuur	4.894	1.025	-3.869	4.793	845	-3.948	5.426	879	-4.547
Bedrijfsvoering, waarvan:									
Beheer overige gebouwen en gronden	565	397	-168	1.024	596	-428	541	351	-190
Overhead	32.200	1.669	-30.531	41.695	771	-40.924	37.783	389	-37.396
Algemene dekkingsmiddelen, waarvan:									
Vennootschapbelasting									
Onvoorziene uitgaven	1		-1	100		-100	100		-100
Ov.alg.dekkingsmiddelen	2.656	149.932	147.275	1.249	152.122	150.873	3.214	154.862	151.548
Saldo van lasten en baten	199.200	218.640	19.440	236.709	223.178	-13.531	214.588	208.460	-6.108

Programma	Rekening 2023			Begroting 2024			Begroting 2025		
	toev.	ontr.	saldo	toev.	ontr.	saldo	toev.	ontr.	saldo
Reservemutaties programma 2	1.397	752	-645	3.889	4.171	282	4.944	5.194	250
Reservemutaties programma 3	300	505	205	750	415	-335	2.300	415	-1.885
Reservemutaties programma 4	30	505	475	880	198	-682	30		-30
Reservemutaties programma 5	4.923	595	-4.328	3.475	2.228	-1.247	-420	2.333	2.753
Reservemutaties programma 6	2.418	703	-1.714	500	25	-475		25	25
Reservemutaties programma 7	200		-200	200		-200	200		-200
Reservemutaties programma 8	1.094	1.002	-92	2.075	2.441	366			
Reservemutaties programma 9	1.279	8.268	6.989	4.533	24.095	19.562	1.233	6.507	5.274
Totaal mutaties op reserves	11.640	12.330	690	16.302	33.572	17.270	8.287	14.474	6.187
Resultaat van de begroting van lasten en baten	210.840	230.970	20.130	253.011	256.750	3.739	222.855	222.934	79

Incidentele Lasten en Baten

Incidentele lasten	2025	2026	2027	2028
Bereikbaarheid				
Revitaliseringsfonds				
<i>Subtotaal</i>	250.000			
Economie & Werkgelegenheid				
Bijdrage Stichting promotie waddenland				
<i>Subtotaal</i>	100.000	100.000		
Leefbaarheid & Voorzieningen				
Bibliotheek als centraal ontmoetingspunt	250.000			
Duurzaam Integraal Huisvestingsplan onderwijs	475.000	875.007	769.500	171.000
<i>Subtotaal</i>	725.000	875.007	769.500	171.000
Sociaal Domein & Volksgezondheid				
SPUK GALA	889.036	704.796		
Programma Transformatie Sociaal Domein	1.756.000	346.500		
Transformatie Beschermd Wonen naar Beschermd Thuis	130.000			
Ontwikkelbaan re-integratie	115.000	115.000		
Opvang Oekrainers	3.250.000			
<i>Subtotaal</i>	6.140.036	1.166.296	-	-
Ruimtelijke ordening, wonen en duurzaamheid				
CDOKE gelden	959.994	86.900		
<i>Subtotaal</i>	959.994	86.900	-	-
Bedrijfsvoering				
Roadmap informatiebeveiliging 2024-2026	175.000	175.000		
Personeel vanuit strategische portfoliotafel	195.000	195.000	45.000	
Verjonging	91.707			
Inzet Juridische zaken/OOV robuust recht systeem	64.000	65.000	65.000	
<i>Subtotaal</i>	525.707	435.000	110.000	-
Algemene dekkingsmiddelen				
Stelpost versterken lokale bibliotheekstelsel	142.261	142.261		
Stelpost inzet Juridische zaken/OOV robuust recht systeem	-64.000	-65.000	-65.000	
<i>Subtotaal</i>	78.261	77.261	-65.000	-
Totaal incidentele lasten	8.778.998	2.740.464	814.500	171.000

Incidentele baten	2025	2026	2027	2028
Sociaal Domein & Volksgezondheid				
SPUK GALA	889.036	704.796		
Transformatie Beschermd Wonen naar Beschermd Thuis Opvang Oekrainers	130.000			
	3.250.000			
<i>Subtotaal</i>		704.796	-	-
	4.269.036			
Bedrijfsvoering				
Vrijval generatiepact	91.707			
<i>Subtotaal</i>	91.707	-	-	
Algemene dekkingsmiddelen				
CDOKE gelden	959.994	86.900		
Rente Rekening Courant	750.000			
<i>Subtotaal</i>		86.900	-	-
	1.709.994			
Reservemutaties				
Onttrekking Reserve Opgaven 2022-2026; dekking bibliotheek als centraal ontmoetingspunt	250.000			
Onttrekking Reserve Sociaal Domein; dekking Tranformatie sociaal domein	1.756.000	346.500		
<i>Subtotaal</i>		346.500	-	-
	2.006.000			
Totaal incidentele baten	8.076.737	1.138.196	-	-
Totaal incidenteel Begroting	-702.261	-1.602.268	-814.500	-171.000

Toelichting Lasten en Baten

In de samenvatting hebben we kort stil gestaan bij het begrotingssaldo voor 2025 en de ontwikkeling van het meerjarige begrotingssaldo. De verschillen voor het begrotingsjaar 2025 ten opzichte van de kaderstelling uit de voorjaarsnota zijn daar op hoofdlijnen toegelicht. In dit hoofdstuk gaan wij in aanvulling op dat beeld nader in op de wijze waarop verschillende effecten in deze begroting zijn verwerkt. Daarbij zullen we, om de gepresenteerde begrotingssaldi in perspectief te kunnen plaatsen, ook een overzicht geven van de in deze begroting opgenomen taakstellingen en financiële opgaven.

Bij de Voorjaarsnota hebben wij u het volgende perspectief geschetst:

Verloop meerjarig perspectief				
Bedragen x €1.000,-	2025	2026	2027	2028
Perspectief Kadernota	-35	-4.665	-2.250	-2.302

Gezien de ontwikkelingen die zich in de aanloop naar het opstellen van deze begroting hebben voorgedaan, kunnen we concluderen dat we met deze ontwikkelingen in staat zijn in deze begroting een sluitend saldo voor 2025. Dit is gelukt door een aantal maatregelen met een technisch karakter door te voeren.

De ontwikkelingen en de maatregelen die we ten opzichte van de Kadernota in de begroting hebben verwerkt ziet u nogmaals op hoofdlijnen in onderstaand overzicht. Een korte toelichting hierop hebben we u reeds in de samenvatting gegeven:

Ontwikkelingen in begroting 2025				
bedragen x € 1.000	2025	2026	2027	2028
Algemene Uitkering (sept. circulaire)	333	332	234	9
Reservering loon/prijs effecten	-500	-500	-500	-500
Kapitaallasten	-283	-255	-153	232
WMO	-425	-425	-425	-425
WSW	-183	-183	-183	-183
WSW personeelslasten	-654	-650	-543	-369
MJOP/Ontwikkelplein	-809	-800	-1.174	-1.087
Subsidies	-114	-114	-114	-114
BUIG	-66	-66	-66	-66
<i>Maatregelen:</i>				
Areaaluitbreiding Eemshaven	75	641	591	841
Incidenteel dekken Ondernemersfonds	300	500	500	500
Onderuitputting vacatureruimte	500			
Doatatie BR Opgaven	1.800			
Overige mutaties	141	527	432	-607
Effect ontwikkelingen	115	-993	-1.401	-1.769

Een aantal ontwikkelingen lichten we hieronder nogmaals kort toe:

Algemene Uitkering

Zoals gewoonlijk, hebben wij het effect van de septembercirculaire nog in de begroting meegenomen. De uitkomsten zijn in de begroting verwerkt. Het effect op het begrotingssaldo is voor alle jaren beperkt. Ook op het terrein van compensatie voor loon- en prijseffecten geeft de circulaire geen extra ruimte. Dat brengt risico's met zich mee, omdat de bestaande stelposten voor loon- en prijseffecten onvoldoende

zullen zijn om de verwachte loon- en prijseffecten in 2025 te kunnen opvangen. Om dat effect enigszins te dempen hebben we de stelpost met structureel € 500.000 verhoogd.

Verder zien we dat de doorgevoerde korting op de middelen voor de Jeugdzorg definitief is geschrapt. Dat geeft een positief effect op de Algemene uitkering van ca. € 1,6 miljoen. Wij stellen voor deze in mindering te brengen op de taakstelling Jeugdzorg.

In de onderstaande tabel ziet u de ontwikkelingen in de algemene uitkering uitgesplitst in 3 grote brokken. Dit zijn de taakmutaties, het besparingsverlies op de Jeugdzorg (geschrapte korting) en het overige saldo dat vnl. bestaat uit macro volume-effecten in het accres:

Algemene Uitkering				
<i>Bedragen * € 1.000,-</i>	2025	2026	2027	2028
Taakmutaties (Openbare Bibliotheken)	142	142		
Besparingsverlies Jeugdzorg		1.563	1.647	1.695
Netto effect AU op begrotingssaldo	958	332	234	9
Totaal mutatie Algemene Uitkering	1100	2037	1881	1704

Meerjaren Onderhoudsplan gemeentelijke gebouwen (MJOP)

Het MJOP is voor de periode 2025-2034 doorgerekend. Er is daarbij gekozen voor een tijdraam van tien jaar om veel voorkomende onderhoudswerkzaamheden die in tien jaar moeten worden uitgevoerd zoveel als mogelijk in beeld te krijgen. Het plan laat zien dat de jaarlijkse dotatie aan de voorziening voor groot onderhoud met ca. € 700.000 zal moeten worden verhoogd om al het onderhoud de komende 10 jaar conform de opgenomen planning uit te kunnen voeren.

In het voorgaande zijn de kosten voor het onderhoud aan het pand van het Ontwikkelplein niet meegenomen. We stellen voor deze panden buiten de voorziening te laten en de gemiddelde jaarlast voor dit pand te ramen op een stelpost. In afwachting van het besluit over eventueel nieuwbouw stellen wij voor vanaf 2027 een stelpost voor € 400.000 op te nemen. Voor 2025 en 2026 stellen we een stelpost van € 100.000 voor. Hieruit kunnen we voor de tijd dat het pand nog wordt gebruikt de onderhoudskosten dekken. Wanneer er wordt besloten tot nieuwbouw, dan kan de daaruit voortvloeiende kapitaallast uit de stelpost worden gedekt. Door dit in de vorm van een structurele stelpost te gieten, kunnen we flexibel omgaan met de dekking van de noodzakelijke onderhoudskosten van het oude pand, of eventuele kapitaallasten van een nieuw te bouwen pand.

Personeel

De personele lasten in de begroting zijn geraamd op basis van de huidige CAO. Daarop is nog geen indexatie voor 2025 toegepast. Niet onwaarschijnlijk is dat er een significant effect ontstaat als gevolg van een nieuw af te sluiten CAO. Daarom hebben we voorgesteld de stelposten voor loon- en prijseffecten te verhogen.

In de voorjaarsnota 2024 heeft u ingestemd met diverse uitzettingen op personeel vlak. Deze uitzettingen zijn verwerkt in onze personeelsbegroting. De lijn van de Voorjaarsnota is doorgetrokken in deze begroting. Een nadere beschouwing van de personele en formatieve ontwikkeling vindt u in de paragraaf bedrijfsvoering.

Formatie 2025	Begroot 2025	Formatie 2025
	begroot €	fte
<i>(bedragen x 1.000)</i>		
Formatie structureel	47.275	548,89
Formatie structureel (vacatures)	3.822	45,37
Formatie incidenteel	813	16,91
Formatie incidenteel (vacatures)	12	0,67
Externe dekking	-1.335	-14,74
Externe dekking (op realisatiebasis)	-1.415	-13,62
Taakstelling onderuitputting vacatures	-1.085	
Stelpost overhead	795	
<u>Aanvullend:</u>		
Flexibele schil	1.131	
Flexibele schil begroting/kaderstelling	500	
Ziektevervanging begroting/kaderstelling (s)	1.000	
Ziektevervanging begroting/kaderstelling (i)		
Totaal	51.513	583,48

Jeugdzorg

In deze begroting zien we een forse stijging van de kosten voor de Jeugdzorg. Dit heeft voornamelijk te maken met toegepaste indexatie. Deze indexering leidt tot een uitzetting van ca. € 0,9 miljoen. Dit hebben we gedekt uit de stelpost voor loon/prijs indexatie. Daarmee heeft dit deel van de stijging geen effect op het begrotingssaldo.

Naast de prijsstijging zien we zoals aangegeven extra middelen in de Algemene Uitkering in verband met het 'besparingsverlies Jeugdzorg'. Na verrekening met de taakstelling op Jeugdzorg, blijft onderstaande taakstelling in de begroting 2025 bestaan.

Stelpost Jeugdzorg (Bedragen x € 1.000,-)				
	2025	2026	2027	2028
Huidige lijn	-2.179	-2.179	-2.179	-2.179
Mutatie Septembercirculaire	1.591	1.563	1.647	1.695
Nieuwe lijn begroting 2025	-588	-616	-532	-484

Geprognosticeerde balans

Geprognosticeerde balans 2025 Het Hogeland (x € 1.000)		
	Begin	Eind
Activa		
Immateriële vaste activa	65	64
Materiële vaste activa	163.147	174.291
Financiële vaste activa	10.980	10.330
<i>Subtotaal</i>	<i>174.192</i>	<i>184.685</i>
Vorraden	-193	-193
Vorderingen	26.339	26.339
Liquide middelen	-	-
Overlopende activa	19.102	19.102
<i>Subtotaal</i>	<i>45.248</i>	<i>45.248</i>
Totaal activa	219.440	229.933
Passiva		
Eigen vermogen	64.839	60.932
Voorzieningen	14.457	13.413
Vaste schuld	66.459	60.441
<i>Subtotaal</i>	<i>145.755</i>	<i>134.786</i>
Vlottende schuld	25.738	47.200
Overlopende passiva	47.947	47.947
<i>Subtotaal</i>	<i>73.685</i>	<i>95.147</i>
Totaal passiva	219.440	229.933

EMU-saldo

			Meerjarig geprognoseerde EMU-Saldo				
			2024	2025	2026	2027	2028
EMU-SALDO			2.553	16.094	5.120	4.096	-1.823
EMU-SALDO referentiewaarde 2023			7.044	7.044	7.044	7.044	7.044
Verschil EMU-saldo & referentiewaarde			-4.491	9.050	-1.924	-2.948	-8.867
Mutaties (1 januari tot 31 december)							
Activa	Financiële vaste activa	Kapitaalverstrekkingen en leningen	650	650	650	650	650
		Uitzettingen	-	-	-		
	Vlottende activa	Uitzettingen	-	-	-		
		Liquide middelen	-	-	-	1.466	-3.225
		Overlopende activa	-	-	-	-	-
Passiva	Vaste Passiva	Vaste schuld	6.018	-13.982	6.018	6.018	6.018
	Vlottende passiva	Vlottende schuld	-7.921	-1.462	-10.488	-7.998	-6.770
		Overlopende passiva	-	-	-	-	-
Eventuele boekwinst bij verkoop effecten en (im)materiële vaste activa			-	-	-	-	-

Overzicht Taakvelden

(bedragen x € 1.000)

Taakveld		Lasten	Baten	Saldo
0.01	Bestuur	3.649	0	-3.649
0.02	Burgerzaken	1.777	879	-897
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	541	351	-190
0.4	Overhead	37.783	389	-37.394
0.5	Treasury	-1.228	1.415	2.642
0.61	OZB woningen	385	8.616	8.231
0.62	OZB niet-woningen	248	21.766	21.518
0.63	Parkeerbelasting	4	4	0
0.64	Belastingen overig	975	57	-918
0.70	AU en overige uitkering gemeentefonds	0	121.508	121.508
0.80	Overige baten en lasten	2.930	1.496	-1.434
0.9	Vennootschapsbelasting (Vpb)	0	0	0
0.100	Reservemutaties	8.288	14.474	6.186
0.110	Resultaat rekening baten en lasten	80	0	-80
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	4.663	0	-4.663
1.2	Openbare orde en veiligheid	1.733	0	-1.773
2.1	Verkeer en vervoer	12.799	109	-12.690
2.2	Parkeren	126	188	62
2.3	Recreatieve havens	213	28	-185
2.4	Economische havens en waterwegen	1.125	0	-1.125
3.1	Economisch beleid	516	0	-516
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	532	157	-375
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	123	54	-69
3.4	Economische promotie	486	668	181
4.1	Openbaar basisonderwijs	10	0	-10
4.2	Onderwijshuisvesting	5.247	316	-4.931
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	4.398	907	-3.491
5.1	Sportbeleid en activering	888	290	598
5.2	Sportaccommodaties	6.115	656	-5.459
5.3	Cultuurpresent., -productie en -particip	774	18	-757
5.4	Musea	197	0	-197
5.5	Cultureel erfgoed	445	0	-445
5.6	Media	1.615	185	-1.430
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	4.360	0	-4.360

6.1	Samenkracht en cultureel werk	11.185	4.822	-6.363
6.2	Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	4.060	0	-4.060
6.3	Inkomensregelingen	25.380	19.126	-6.254
6.4	WSW en beschut werk	12.780	2.594	-10.166
6.5	Arbeidsparticipatie	3.447	311	-3.135
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	3.265	428	-2.837
6.71A	Huishoudelijke hulp (WMO)	6.373	0	-6.373
6.71B	Begeleiding (WMO)	4.647	0	-4.647
6.71C	Dagbesteding (WMO)	1.225	0	-1.225
6.71D	Overige maatwerkarrangementen (WMO)	269	0	-269
6.72A	Jeugdhulp begeleiding	9.003	0	-9.003
6.72B	Jeugdhulp behandeling	908	0	-908
6.72C	Jeugdhulp dagbesteding	1.384	0	-1.384
6.72D	Jeugdhulp zonder verblijf	473	0	-473
6.73A	Pleegzorg	579	0	-579
6.73B	Gezinsgericht	617	0	-617
6.73C	Jeugdhulp met verblijf overig	2.674	0	-2.674
6.74A	Jeugdhulp GGZ zonder verblijf	5.035	0	-5.035
6.74B	Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ verblijf	657	0	-657
6.74C	Gesloten plaatsing	0	0	0
6.81A	Beschermd wonen (WMO)	1.410	1.372	-38
6.81B	Maatschappelijke- en vrouwenopvang (WMO)	803	140	-663
6.82A	Jeugdbescherming	707	0	-707
6.82B	Jeugdreclassering	144	0	-144
7.1	Volksgezondheid	2.849	385	-2.464
7.2	Riolering	4.741	6.131	1.390
7.3	Afval	5.968	7.376	1.408
7.4	Milieubeheer	570	960	390
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	876	737	-139
8.1	Ruimtelijke ordening	2.805	5	-2.800
8.2	Grondexploitatie (niet-bedrijventerrein)	50	182	132
8.3	Wonen en bouwen	6.271	3.834	2.436
	Totaal taakvelden	222.934	222.934	0

Meerjarenraming

De lasten en baten per programma (x € 1.000) zijn als volgt:

Lasten per programma	2025	2026	2027	2028
Veiligheid	6.397	6.552	6.693	6.840
Bereikbaarheid	14.264	13.830	13.721	13.590
Economie & Werkgelegenheid	1.658	1.657	1.550	1.554
Leefbaarheid & Voorzieningen	24.049	24.201	24.152	23.693
Sociaal domein & volksgezondheid	99.853	94.478	93.517	93.234
RO, Wonen & Duurzaamheid	21.281	21.230	21.257	21.224
Burger & Bestuur	5.426	5.279	5.099	5.067
Bedrijfsvoering, waarvan:				
Beheer overige gebouwen en gronden	541	537	541	537
Overhead	37.783	37.765	37.100	36.548
Algemene dekkingsmiddelen, waarvan:				
Vennootschapsbelasting (Vpb)				
Onvoorzijene uitgaven	100	100	100	100
Overig.alg.dekkingsmiddelen	2.830	5.326	8.229	12.414
Totale lasten	214.646	205.254	208.366	210.896
Baten per programma	2025	2026	2027	2028
Veiligheid				
Bereikbaarheid	325	325	325	325
Economie & Werkgelegenheid	879	889	898	908
Leefbaarheid & Voorzieningen	2.372	2.373	2.361	2.379
Sociaal domein & volksgezondheid	29.178	25.431	25.401	25.432
RO, Wonen & Duurzaamheid	19.225	18.282	18.723	18.920
Burger & Bestuur	879	1.004	1.001	960
Bedrijfsvoering, waarvan:				
Beheer overige gebouwen en gronden	351	356	361	370
Overhead	389	382	387	393
Algemene dekkingsmiddelen, waarvan:				
Vennootschapsbelasting (Vpb)				
Onvoorzijene uitgaven				
Overig.alg.dekkingsmiddelen	154.862	152.995	157.680	162.001
Totale baten	208.460	202.038	207.137	211.688
Saldo van lasten en baten	-6.186	-3.216	-1.229	792
Reservemutaties per programma	2025	2026	2027	2028
Reservemutaties programma 2	249	156	154	154

Reservemutaties programma 3	-1.885	500	500	500
Reservemutaties programma 4	-30	-30	-30	-30
Reservemutaties programma 5	2.753	1.343	706	
Reservemutaties programma 6	25	25	25	25
Reservemutaties programma 7	-200	-200	-200	-200
Reservemutaties programma 8				
Reservemutaties programma 9	5.274	1.422	74	-1.240
Totaal mutaties op reserves	6.186	3.216	1.229	-791
Resultaat begroting van lasten en baten	-80	5.658	3.651	4.071

Waarvan structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves (bedragen x € 1.000):

Structurele reservemutaties	2025	2026	2027	2028
<i>Toevoegingen</i>				
Onderhoud wegen	3.889	3.889	3.889	3.889
Onderhoud bruggen	839	839	839	839
Baggerplan	215	215	215	215
Onderwijshuisvesting	30	30	30	30
Claims	33	33	33	33
Opgaven 2022-2026	1.200	3.000	3.000	3.000
<i>Onttrekkingen</i>				
Onderhoud wegen	3.889	3.889	3.889	3.889
Onderhoud bruggen	839	839	839	839
Baggerplan	465	371	369	369
Ruimte voor ondernemers	415	500	500	500
Onderhoud begraafplaatsen	25	25	25	25
Totaal	-573	-2.382	-2.384	-2.384

Investeringsprogramma

Investeringslijst 2025 - 2028															
Progr.	Onderwerp	Ter- mijn	2025		2026		2027		2028		2026	2027	2028	2029	
			Uitgave	Inkomst	Uitgave	Inkomst	Uitgave	Inkomst	Uitgave	Inkomst					
2	Beleidsplan wegen	40	1.730.000		1.730.000		1.730.000		1.730.000		60.550	60.550	60.550	60.550	
2	Civiele constructies	20	1.870.000		1.870.000		1.870.000		1.870.000		112.200	112.200	112.200	112.200	
2	Openbare verlichting	30	87.500		87.500		87.500		87.500		3.792	3.792	3.792	3.792	
2	Herstructurering - proces kosten	-	-197.643												
3	Toeristische overstap punten (TOP's)	15	250.000								19.167				
3	Optimalisatie fietsknooppuntensysteem	15	250.000								19.167				
4	Vervanging kunstgrasvelden	10	450.000								49.500				
4	Vervanging natuurgrasvelden	20			130.000		130.000				7.200	7.800	7.800		
4	Renovatie sportvelden*	30	921.000								39.910				
4	DIHP cbs De Borgschool	50	352.792		1.587.564		1.587.564						105.838		
4	DIHP cbs De Negen Wieken	50	470.250		2.116.125		2.116.125						141.075		
4	DIHP cbs De Wierde	50	430.958		1.939.311		1.939.311						129.287		
4	DIHP cbs De Linde	50					523.336		2.355.012						
4	DIHP De Handpalm	50					250.382		1.126.719						
6	GWRP Zuiveringskring Onderdendam	55	940.000		nnb		nnb		nnb		26.491				
6	GWRP Zuiveringskring Ulrum	55	195.000		95.000		95.000		95.000		5.495	2.677	2.677	2.677	
6	GWRP Zuiveringskring Wehe den Hoorn	55	680.000		nnb		nnb		nnb		19.164				
6	GWRP Zuiveringskring Winsum	55	105.000		105.000		105.000		105.000		2.959	2.959	2.959	2.959	
6	GWRP Zuiveringskring Uithuizermeeden	55	2.795.000	990.000	45.000		45.000		45.000		60.768	1.268	1.268	1.268	
6	GWRP Beheerprogramma Gemalen/ Persleidingen	15	660.000		630.000		560.000		440.000		50.600	48.300	42.933	33.733	
6	GWRP Optimaliseren meetnet Riolering	15	25.000		25.000		25.000		25.000		1.917	1.917	1.917	1.917	
6	GWRP Beheerprogramma Vrijerval riolering	55	1.000.000		1.000.000		1.000.000		1.000.000		28.182	28.182	28.182	28.182	
6	Nieuwbouw gymzalen Bedum	50	5.700.000								171.000				
6	Herinrichting centrum Bafo	50	1.250.000								37.500				
8	Vervanging materieel (afschrijving 7 jaar)	7	640.000		640.000		640.000		640.000		97.829	97.829	97.829	97.829	
8	Vervanging materieel (afschrijving 10 jaar)	10	250.000		250.000		250.000		250.000		27.500	27.500	27.500	27.500	
8	Vervanging telefonie	3	415.500								142.655				
8	Vervanging werkplekken (hardware)	3	570.000								195.700				
8	Vervanging werkplekken (monitoren)	5			200.000							42.000			
8	lpads (raad/ambtelijk)	4			70.000							18.200			
8	Bladeservers	3	75.000		70.000				60.000		25.750	24.033		20.600	
8	Storage (regulier)	3			75.000							25.750			
8	Switches	4	40.000								10.400				
8	Stroomvoorziening/monitoring Automatisering	4					65.000		65.000				16.900	16.900	
8	Vergaderfaciliteiten (TV's, camera's, beamers)	4					67.500						17.550		
8	Firewalls	5					41.500		41.500				8.715	8.715	
8	Specials en headsets	4			42.500							11.050			
	Totaal		22.075.357	990.000	12.708.000	-	13.128.218	-	9.935.731	-	1.215.394	516.007	808.972	418.822	
									Excl. riolering		Excl. riolering	1.019.819	430.704	729.035	348.085
									Cumulatief		Cumulatief	1.215.394	1.731.401	2.540.373	2.959.194
									Cumulatief riolering		Cumulatief riolering	195.576	280.879	360.815	431.552
	Rente	1,00%							Cumulatief excl. riolering		Cumulatief excl. riolering	1.019.819	1.450.522	2.179.557	2.527.643
	* deze investeringen zullen middels een afzonderlijk voorstel nog worden voorgelegd aan de raad.														

Reserves en Voorzieningen

Het Hogeland	Geraamd saldo 01- 01-2025	Toevoegingen 2025	Onttrekkingen 2025	Geraamd saldo 31-12-2025	Mutaties 2026	Mutaties 2027	Mutaties 2028	Saldo ultimo 2028
RESERVES								
Programma 2 Bereikbaarheid								
Reserve Onderhoud wegen	3.718	3.889	-3.889	3.718				3.718
Reserve Onderhoud bruggen	428	839	-839	428				428
Reserve Baggerplan	887	215	-465	637	-156	-154	-154	174
Reserve Ontsluiting Bedum	500			500				500
Reserve Trace Mensingeweer - Zoutkamp	140			140				140
Programma 3 Economie en Werkgelegenheid	28			28				28
Reserve Versterking centrum Winsum	228			228				228
Reserve Regiovisie	15			15				15
Reserve Ruimte voor Ondernemers	260	2.300	-415	2.146	-500	-500	-500	646
Reserve Visserij ontwikkelplan (VOP)	450			450				450
Programma 4 Leefbaarheid en Voorzieningen								
Reserve Scholenprogramma	3.910			3.910				3.910
Reserve Onderwijshuisvesting	345	30		375	30	30	30	465
Reserve Friciekosten bibliotheek	9			9				9
Reserve Programma Krimp en Leefbaarheid	552			552				552
Reserve Leefbaarheid	43			43				43
Reserve Waddenkustopgave	0			0				0
Reserve Bosaanleg Netlaan	32			32				32
Reserve Doorontwikkeling erfgoed	850			850				850
Programma 5 Sociaal Domein en Volksgezondheid								
Stelpost overhead programma's	-430		-420	-849	-420	-160		-1.429

Reserve Sociaal domein	5.910		-1.756	4.154	-347			3.808
Reserve Ruimte voor Dorpen	2.345		-450	1.895	-450	-450		995
Reserve Opvang Vluchtelingen	5.243		-127	5.116	-127	-96		4.893
Programma 6 RO, Wonen en Duurzaamheid								
Reserve Woonplan en haven Zoutkamp	2.320			2.320				2.320
Reserve Herstructurering	495			495				495
Reserve Bovenwijkse kosten Ter Laan 4	118			118				118
Reserve Bovenwijkse kosten Vogelzangloc	15			15				15
Reserve Grondexploitatie	579			579				579
Reserve Woon- & leefbaarheidsplannen Eemsdelta	399			399				399
Reserve Onderhoud begraafplaatsen	565		-25	540	-25	-25	-25	465
Reserve Klimaatbeleid	76			76				76
Reserve Milieu	93			93				93
Reserve Koppelkansen Aardbevingsschade	500			500				500
Reserve Risico's afvalstoffenheffing	500			500				500
Programma 7 Burger & Bestuur								
Reserve dekking VTH aardbevingen	800	200		1.000	200	200	200	1.600
Programma 8 Bedrijfsvoering								
Reserve Fictie personeelskosten	2.080		-546	1.534	-461	-451		622
Reserve Groot onderhoud gebouwen	2.197			2.197				2.197
Bevingschade herstel gemeentelijke gebouwen	220			220				220
Reserve Cursussen en Opleidingen	239			239				239
Reserve Organisatieontwikkeling	415			415				415
Algemene dekkingsmiddelen								
Algemene Reserve	25.361		-3.114	22.246	-1.714	-927	-183	19.423
Reserve Jaarovergang	-4.043			-4.043				-4.043
Reserve Claims	1.251	33		1.284	33	33	33	1.382
Reserve Corona	856			856				856
Opgaven 2022-2026	2.724	1.200	-2.847	1.077	720	1.270	1.390	4.458
Reserve knelpunten leefbaarheid dorpen	391			391				391
Reserve aankoop gronden	1.500			1.500				1.500

Totaal Reserves	65.115	8.707	-14.893	58.929	-3.216	-1.229	791	55.275
Reserve/Voorziening								Saldo
Het Hogeland	Geraamd saldo 01-01-2025	Toevoegingen 2025	Onttrekkingen 2025	Geraamd saldo 31-12-2025	Mutaties 2026	Mutaties 2027	Mutaties 2028	ultimo 2028
VOORZIENINGEN								
Programma 6 RO, Wonen en Duurzaamheid								
Voorziening Afvalstoffenheffing	263			263				263
Voorziening Rioolheffing	5.538		-959	4.580	-737	-702	-540	2.601
Voorziening Woonrijp maken grondexploitaties	378			378				378
Voorziening Leens-Oost	39			39				39
Programma 7 Burger en Bestuur								
Voorziening Pensioenverplichtingen	5.775			5.775				5.775
Voorziening Wachtgeldverplichtingen bestuurders	479			479				479
Voorziening Wachtgeldverplichtingen ambtenaren	302			302				302
Programma 8 Bedrijfsvoering								
Voorziening Verlof (stuwmeer)	806			806				806
Voorziening spaarverlof (cao)	278			278				278
Voorziening verkoopverlies gemeentelijke gebouwen	508			508				508
Totaal Voorzieningen	14.366	0	-959	13.407	-737	-702	-540	11.429
Totaal Reserves en Voorzieningen	79.481	8.707	-15.852	72.336	-3.953	-1.931	252	66.704

Bijlagen

I Uitgangspunten begroting

Voor het opstellen van de begroting 2025 worden de volgende begrotingsuitgangspunten behandeld. Elk begrotingsuitgangspunt wordt daarna in een alinea toegelicht:

- Loonontwikkeling;
- Prijsindex;
- Investeringsplan;
- Sociale en fysieke structuur.

Loonontwikkeling

Bij de weergave van de loonkosten voor de komende jaren, wordt rekening gehouden met de loonontwikkeling van 4,7 % (op stelposten) voor 2025, voor 2026 met 3,8 %, voor het jaar 2027 4,8% en voor 2028 met 4%. Deze stijging moet worden gedekt uit het accres in het gemeentefonds. In deze begroting is voor de cao-ontwikkelingen nog niets meegenomen. Momenteel zijn de cao-onderhandelingen gaande en zijn we in afwachting van de nieuwe cao. Er ligt nog geen concreet bod van de werkgevers, daarom is er nog niet gerekend met een cao-ontwikkeling. Bij het definitief worden van de cao zal de stelpost loonontwikkeling in worden gezet als dekking.

Prijsindex

In de begroting 2025 wordt meerjarig uitgegaan van een prijsindex aan zowel de baten als de lastenkant. Daarbij sluiten we aan bij de gehanteerde prijsindex van de septembercirculaire 2024. Op het moment dat prijsstijgingen aan de lastenkant afwijkt van de ontwikkeling die we hebben geraamd, dan zal dit gecompenseerd worden door een bijgestelde uitkering uit het gemeentefonds en waar nodig bijstelling van de tarieven.

De septembercirculaire laat voor de prijsindexatie de volgende lijn zien; 2,7% voor 2025 en 2026, 2,6% voor 2027 en voor 2028 en 2029 2,4 %.

Uitgangspunten investeringen

In de begroting is een actueel overzicht van investeringen opgenomen.

II Sociale- en fysieke structuur

Sociale structuur	Raming 1-1-2025
Inwoners	48.224
Inwoners jonger dan 18 jaar	8.902
Inwoners 75 jaar en ouder	5.648
Aantal bijstandsgerechtigden ingevolge:	
- WWB	1.015
- IOAW	34
- IOAZ	3
- WSW	216
- Militairen	33
- WAO/WIA	1.563
- WAZ	20
- WAJONG	1.016
Fysieke structuur	
Oppervlakte (hectares)	90.297
Waarvan:	
- land	47.002
- binnenwater	3.551
- buitenwater	39.041
- verharding (asfalt, elementen, beton ed.)	703
Aantal woonruimten	23.003
Aantal (voorlopig):	
- bruggen	309
- steigers	91
- betonnen fietstunnel	1
- beschoeiing (houten/kunststof/stortsteen) (M1)	67.879
- kade (beton/staal/metselwerk) (M1)	8.253

III Algemene uitkering

Onderdeel A - Inkomstenmaatstaven			
Maatstaf	Berekende Aantallen	Gewicht / %	Uitkering
1g-2 WOZ niet-woningen eigenaren	11.830.560,00	-0,3079	-3.642.629,42
1h-2 WOZ niet-woningen gebruikers	11.830.560,00	-0,2342	-2.770.717,15
1a Waarde woningen eigenaren	43.756.912,00	-0,0914	-3.999.381,76
Subtotaal			-10.412.728,33

Onderdeel B - Uitgavenmaatstaven waarop de uitkeringsfactor van toepassing is			
Maatstaf	Berekende Aantallen	Gewicht	Bedrag in basis
8a-3 Bijstandsontvangers	966	5,124,19	4.949.967,54
2 Inwoners	48.288,00	374,52	18.084.821,76
7c-5 Huishoudens met laag inkomen boven drempel	5.351,95	3.762,65	20.137.514,67
12b-2 Inwoners met een migratieachtergrond	2.138,00	385,96	825.182,48
3c Eenpersoonshuishoudens	7.918,00	169,44	1.341.625,92
8b Loonkostensubsidie	76	5,124,19	389.438,44
4a Inwoners: jongeren jonger dan 18 jaar (vanaf uitkeringsjaar 2019)	9.042,00	562,59	5.086.938,78
8f-2 Doelgroepenregister gemeentelijke doelgroep	348	1,036,53	360.712,44
5d-2 Inwoners 75+ met drempel	2.463,72	1.348,63	3.322.646,70
7m-2 Laag opleidingsniveau met drempel	5.461,20	268,79	1.467.915,95
14a-2 Lokale centrumfunctie (max 20km)	45.200,00	10,86	490.872,00
14b-2 Regionale centrumfunctie (max 60km)	7.665,00	155,69	1.193.363,85
14c-2 Landelijke centrumfunctie	5.860,00	45,41	266.102,60
15e Leerlingen VO	950,4	384,9	365.808,96
15h-3 Onderwijsachterstand	1.312,34	150,84	197.953,37
38 Bedrijfsvestigingen	4.854,00	134,78	654.222,12
29 Historische woningen in bewoonde oorden 1930	1.523,00	42,27	64.377,21
36 Kernen	41	115.000,65	4.715.026,65
36a Kernen met 500 of meer adressen	12	75.166,66	901.999,92
34 Oeverlengte * bodemfactor gemeente	10.710,70	31,4	336.315,98
35a Oeverlengte * bodemfactor gemeente * dichtheidsfactor	10.388,81	13,42	139.411,17
32b-2 Omgevingsadrendichtheid (vanaf UJR 2016, miv septembercirc. 2016)	9.856,87	86,81	855.675,15
23 Oppervlakte bebouwing buitengebied * bodemfactor buitengebied	302,5	2.935,95	888.124,88
22 Oppervlakte bebouwing woonkernen * bodemfactor woonkernen	357,96	10.743,51	3.845.746,84
23a Oppervlakte bebouwing buitengebied	275	7.925,10	2.179.402,50
22a Oppervlakte bebouwing woonkern	314	6.818,51	2.141.012,14
19 Oppervlakte binnenwater	2.035,00	126,1	256.613,50
20 Oppervlakte buitenwater	10.000,00	39,89	398.900,00
16 Oppervlakte land	47.772,00	39	1.863.108,00
18 Oppervlakte land * bodemfactor gemeente	52.549,20	25,72	1.351.565,42
24b-2 Woonruimten (vanaf UJR 2016, miv septembercirc. 2016)	23.413,00	11,59	271.356,67
25b-2 Woonruimten (vanaf UJR 2016, miv septembercirc. 2016) * bodemfactor woonkernen	26.690,82	52,99	1.414.346,55
39 Vast bedrag	1	980.357,93	980.357,93
Subtotaal			81.738.428,08

Onderdeel C - Uitkeringsfactor (uf)	
Uitkeringsfactor	1,457
Subtotaal (B x C = (uf))	119.092.889,72

Onderdeel D - Uitgavenmaatstaven waarop de uitkeringsfactor niet van toepassing is		
Maatstaf	Berekende Aantallen	Uitkering
56g Suppletie-uitkering nieuw verdeelstelsel 2023	3.327.589,00	3.327.589,00
Subtotaal		3.327.589,00

Onderdeel E - Integratie- en decentralisatieuitkeringen waarop de uitkeringsfactor niet van toepassing is		
Maatstaf	Berekende Aantallen	Uitkering
170 Decentralisatie provinciale taken vergunningverlening, toezicht en handhaving (DU)	371.479,00	371.479,00
205 Voorschoolse voorziening peuters (DU)	108.432,00	108.432,00
223 Armoedebestrijding kinderen (DU)	199.091,00	199.091,00
274 Jeugdhulp kinderen in een AZC (DU)	87.669,00	87.669,00
280 Impulsgelden Weerbaar Bestuur/Veilig wonen (DU)	7.062,00	7.062,00
337 Regionale Energie Strategieën (DU)	397.208,00	397.208,00
350 Bibliotheekmiddelen (DU)	142.261,00	142.261,00
421 Extra capaciteit BOAs (DU)	37.239,00	37.239,00
428 Wet kwaliteitsborging bouw (DU)	32.379,00	32.379,00
441 Wet betaalbare huur (DU)	39.025,00	39.025,00
Subtotaal		1.421.845,00

Onderdeel F - 3 D's in het sociaal domein		
Maatstaf	Berekende Aantallen	Uitkering
260 Participatie (IU)	8.068.767,00	8.068.767,00
Subtotaal		8.068.767,00

Onderdeel G - Aanvullingen van de gebruiker		
Aanvullingen van de gebruiker	Opgave	Uitkering
Gemeenteposten:		
Behoedszaamheidsreserve		0
Extra middelen Jeugdzorg		0
Subtotaal		0

Totaal uitkering 2025:	121.498.362,38
-------------------------------	-----------------------

IV Verstrekte subsidies

NB: Organisaties kunnen geen rechten ontleen aan de begrote bedragen. Subsidieaanvragen toetsen wij aan de Algemene subsidieverordening Het Hogeland 2019 en de Algemene subsidieregeling gemeente het Hogeland.

Programma 1 - Veiligheid			
Aanvrager	Omschrijving	Begroting 2025	Begroting 2024
Stichting Slachtofferhulp Nederland	Subsidie slachtofferhulp Nederland	18.664	18.016
Stichting Halt	Subsidie Halt	36.064	24.748
Stichting discriminatie Meldpunt	Subsidie Discriminatie Meldpunt Groningen	50.638	44.435
Totaal Programma		105.366	87.199

Programma 3 - Economie en Werkgelegenheid			
Aanvrager	Omschrijving	Begroting 2025	Begroting 2024
Stichting ondernemersfonds Het Hogeland	Subsidie Ondernemersfonds	504.747	504.747
Stichting Promotie Waddenland	Subsidie Promotie Waddenland	223.100	223.100
Totaal Programma		627.847	627.847

Programma 4 - Leefbaarheid en voorzieningen			
Aanvrager	Omschrijving	Begroting 2025	Begroting 2024
<u>Onderwijs</u>			
Diverse organisaties	Subsidie Peuteropvang	400.000	400.000
Diverse organisaties	Subsidie Voorschoolse Educatie	857.669	857.669
<u>Zwembaden</u>			
Stichting de Beemden	Subsidie Zwembad De Beemden	123.130	119.893
Stichting zwembad de Marne en omstreken	Subsidie Zwembad Leens	95.480	92.970
Stichting Zwembad de Hoge Vier Winsum	Subsidie Zwembad de Hoge Vier	70.550	68.695
Subsidie Stichting Zwembaden Eemsmond	Stichting Zwembaden Uithuizen en De Breede	262.040	255.151
<u>Sport</u>			
Diverse organisaties	Subsidies sport	10.000	9.000
<u>Kunst en Cultuur</u>			
Stichting Kunst- en cultuurcentrum	Subsidie kunst en cultuurcentrum het Hogeland (basissubsidie)	292.851	278.909
Stichting Kunst- en cultuurcentrum	Subsidie Cultuurcoaches	67.000	61.215
Stichting Kunst- en cultuurcentrum	Subsidie podiumplan/voorstellingen scholen	6.615	6.300
Stichting Kunst- en cultuurcentrum	Subsidie Cultuurplatform	5.000	

Muziekverenigingen	Subsidie Muziekverenigingen	60.000	60.000
Diverse organisaties	Overige Subsidie Jaarlijkse culturele activiteiten	10.000	10.000
Diverse organisaties	Incidentele subsidies activiteiten Kunst en cultuur	100.000	100.000
<u>Instandhouding Cultureel erfgoed</u>			
Menkemaborg	subsidie Museum Menkemaborg	61.546	59.928
Stichting Openluchtmuseum het Hoogeland	Subsidie openluchtmuseum	59.310	57.751
Landgoed Borg Verhildersum	Subsidie Verhildersum	65.901	64.168
Visserijmuseum Zoutkamp	Subsidie Visserijmuseum Zoutkamp	-	
Stichting Domies Toen	Subsidie Domies Toen	11.811	11.500
Molenstichting Winsum	Subsidie Molenstichting Winsum	32.659	31.800
Stichting Beheer en Behoud van het Poldermolencomplex de Goliath	Subsidie Molen de Goliath Eemshaven	6.059	5.900
Stichting Het Groninger Landschap	Subsidie molens	21.501	20.936
Stichting De Groninger Poldermolens	Subsidie molens	18.178	17.700
Diverse organisaties	Eenmalige subsidies	10.270	10.000
<u>Bibliotheek</u>			
Stichting Biblionet Groningen	Subsidie Biblionet Groningen	1.199.953	1.137.536
<u>Media</u>			
Stichting Lokale Zender Het Hogeland	Subsidie Omroep het Hogeland	35.000	35.000
Totaal Programma		3.882.523	3.772.021

Programma 5 - Sociaal Domein & Volksgezondheid

Aanvrager	Omschrijving	Begroting 2025	Begroting 2024
<u>Dorpshuizen</u>			
Diverse organisaties	Basissubsidie Dorpshuizen	103.000	90.000
Diverse organisaties	Maatwerksubsidie Dorpshuizen	36.000	
Diverse organisaties	Plussubsidie Dorpshuizen	11.000	
Diverse organisaties	Groot onderhoudssubsidie Dorpshuizen	40.000	40.000
<u>Sociaal en Cultureel werk</u>			
Diverse organisaties	Subsidie Dorpsbelangen en belangenverenigingen	18.000	18.000
Diverse organisaties	Subsidie Speeltuinen	10.000	10.000
IVN Noord Nederland	Subsidie IVN Noord Nederland	750	750
Stichting Koopvaardijpastoraat Groningen	Subsidie Zeemanshuis Eemshaven	1.500	1.500
Stichting Werk op Maat	Subsidie Klus & Dienst	58.000	35.000
Oranjeverenigingen / 4 en 5 mei commissies	Subsidie Koningsdag en 4 en 5 mei	7.000	7.000
Humanitas	Diverse activiteiten	21.100	21.100
Diverse organisaties	Overige subsidies jaarlijkse activiteiten	5.000	5.000
Diverse organisaties	Incidentele subsidies Sociaal en Cultureel werk	85.000	80.000
Diverse organisaties	80 jaar vrijheid (incidentele subsidies)	50.000	

<u>Dorpsbudgetten</u>			
Diverse organisaties	Subsidies Dorpsbudgetten	450.000	450.000
<u>Vrijwilligerswerk</u>			
Stichting Werk Op Maat	Subsidie Centrum vrijwilligerswerk	118.710	97.860
<u>Overig</u>			
Stichting Werk op Maat	Subsidie Werk op Maat (basissubsidie)	79.500	68.069
Gebiedscoöperatie Het Hogeland	Subsidie Gebiedscoöperatie Het Hogeland	100.000	100.000
<u>Ouderenbeleid</u>			
Stichting Cadanz Welzijn	Subsidie ASWA Plusbus	3.000	3.000
Diverse organisaties	Meer Bewegen voor Ouderen	26.000	22.220
Diverse organisaties	Thuis kamers / Ontmoetingspunten	25.000	25.000
Diverse ouderenbonden	Subsidie seniorenorganisatie	600	1.000
Stichting platform gehandicapten beleid	Subsidie Gehandicaptenbeleid	1.400	1.375
Diverse organisaties	Subsidie incidentele activiteiten	5.000	5.000
<u>Jeugd- en Jongerenwerk</u>			
Diverse organisaties	Jeugdsozen algemene subsidie	15.000	80.000
Diverse organisaties	Jeugdsozen maatwerksubsidie	50.000	
Diverse organisaties	Jeugdsozen 'Goed bezig subsidie'	5.000	
Diverse organisaties	Jeugdsozen activiteitensubsidies	20.000	
Diverse organisaties	Jeugdsozen onvoorzien	1.000	
Diverse organisaties	Incidentele subsidies Jeugd en Jongerenwerk	10.000	10.000
<u>Volksgezondheid</u>			
Diverse organisaties	Subsidie EHBO	600	600
Stichting Groningen Hartveilig	Subsidie Groningen Hartveilig	6.000	6.000
Diverse organisaties	Overige subsidies	550	550
<u>Minimabeleid</u>			
Diverse organisaties	Subsidies Armoede en Minimabeleid	310.000	363.000
Totaal Programma		1.673.710	1.542.024

V Toelichting Beleidsindicatoren

Indicator	Eenheid	Bron	Periode	Omschrijving
Programma Veiligheid				
Verwijzingen Halt	Aantal per 10.000 jongeren	Stichting Halt	2023	Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners van 12-17 jaar
Winkeldiefstallen	Aantal per 1.000 inwoners	CBS- Criminaliteit CBS-Diefstallen	2023	Het aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners.
Geweldsmisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	CBS- Criminaliteit CBS-Diefstallen	2023	Het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling, etc.).
Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	CBS- Criminaliteit CBS-Diefstallen	2023	Het aantal diefstallen uit woningen, per 1.000 inwoners.
Vernielingen en beschadigingen (in openbare ruimten)	Aantal per 1.000 inwoners	CBS- Criminaliteit CBS-Diefstallen	2023	Het aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners.
Programma Economie & Werkgelegenheid				
Funcziemenging	%	CBS BAG/LISA	2023	De funcziemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen.
Vestigingen (van bedrijven)	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar	LISA	2023	Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.

Programma Leefbaarheid & Voorzieningen				
Absoluut verzuim	<i>Aantal per 1.000 leerlingen</i>	DUO/Ingrado	2023	Het aantal leerplichtigen dat niet staat ingeschreven op een school, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar
Relatief verzuim	<i>Aantal per 1.000 leerlingen</i>	DUO/Ingrado	2023	Het aantal leerplichtigen dat wel staat ingeschreven op een school, maar ongeoorloofd afwezig is, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.
Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	<i>% deelnemers aan het VO en mbo onderwijs</i>	DUO/Ingrado	2023	Het percentage van het totaal aantal leerlingen (12-23 jaar) dat voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificatie, het onderwijs verlaat.
Niet-sporters	%	Gezondheidsmonitor volwassenen (en ouderen), GGD'en, CBS en RIVM	2022	Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.
Programma Sociaal domein & Volksgezondheid				
Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 - 64 jaar	CBS Bevolkingsstatistiek/ LISA	2023	Het aantal banen, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.
Jongeren met een delict voor de rechter	% 12 t/m 21-jarigen	CBS Jeugd	2022	Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen.
Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	CBS Jeugd	2022	Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.
Netto arbeidsparticipatie	% van de werkzame	CBS Arbeidsdeelname	2023	Het percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte

	beroepsbevolking t.o.v. de beroepsbevolking			van de (potentiële) beroepsbevolking.
Werkloze jongeren	% 16 t/m 22 jarigen	CBS Jeugd	2022	Het percentage werkloze jongeren (16-22 jaar)
Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 10.000 inwoners	CBS re-integratie	2023	Het aantal personen met een bijstandsuitkering, per 10.000 inwoners.
Lopende re-integratievoorzieningen	Aantal per 10.000 inwoners van 15 - 64 jaar	CBS re-integratie	2023	Het aantal re-integratievoorzieningen, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.
Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	CBS Jeugd	2023	Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar.
Jongeren met jeugdbescherming	% van alle jongeren tot 18 jaar	CBS Jeugd	2023 (voorlopig)	Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar.
Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	CBS Jeugd	2023 (voorlopig)	Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel ten opzichte van alle jongeren (12-22 jaar).
Cliënten met een maatwerkarrangement WMO	Aantal per 10.000 inwoners	CBS Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein WMO	2023	Aantal per 1.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep. Een maatwerkarrangement is een vorm van specialistische ondersteuning binnen het kader van de WMO.

Programma RO, Wonen & Duurzaamheid				
Omvang huishoudelijk afval	Kg/inwoner	CBS statistiek Huishoudelijk afval	2022	Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval.
Hernieuwbare elektriciteit	%	Berekening	2022	
Gemiddelde WOZ-waarde	x € 1.000	CBS Statistiek waarde Onroerende Zaken	2024	De gemiddelde WOZ-waarde van woningen.
Nieuw gebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	BAG	2023	Het aantal nieuwbouwwoningen.
Demografische druk	%	CBS Bevolkingsstatistiek	2024	De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 67 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 67 jaar.
Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	In euro's	COELO	2024	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoons-huishouden betaalt aan woonlasten.
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	In euro's	COELO	2024	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.
Programma Bedrijfsvoering				
Formatie	Fte per 1.000 inwoners	Eigen gegevens	2024	De toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van de organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari.
Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	Eigen gegevens	2024	Het werkelijk aantal fte dat werkzaam is.
Apparaatskosten	Kosten per inwoner	Eigen gegevens	2024	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van

				personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor de uitvoering van de organisatorische taken.
Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	Eigen gegevens	2024	Onder externe inhuur wordt verstaan: het uitvoeren van werkzaamheden in opdracht van een bij de organisatie in dienst zijnde opdrachtgever, door een private organisatie met winstoogmerk, door middel van het tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid, zonder dat daar een arbeidsovereenkomst of aanstelling tussen organisatie en de daarbij ingezette personen aan ten grondslag ligt.
Overhead	% van de totale lasten	Eigen gegevens	2024	Overhead betreft alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.

VI Overige stuurgegevens Programma Sociaal Domein en werkgelegenheid

Stuurgegevens	Eenheid	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Beoogd 2024	Beoogd 2025	Beoogd 2026
Huisvesting inburgering en integratie						
Plaatsing statushouders	<i>Aantallen</i>	75	92	62 (stand 1/7)	nvt	
Aantal gestarte inburgeraars die vallen onder de nieuwe wet (WI21)	<i>Aantallen</i>	19	55	119	nb	
Taakstelling huisvesting voor/achter per 1 januari van het genoemde jaar	<i>Aantallen</i>		+4	-12	nvt	
Aantal inburgeraars die worden begeleid binnen het team ontwikkelen en werkbegeleiding		198	168	192		
Gehuisveste Oekraïense vluchtelingen per 1 januari in gemeentelijke en particuliere opvang	<i>Aantallen</i>	179	159	Totaal 169	Maximaal 140	
Taalhuis						
Deelnemers lezen, schrijven en rekenen	<i>Aantallen</i>	81	110	110	110	110
Deelnemers digitale vaardigheden	<i>Aantallen</i>	144	147	145	145	145
Vrijwilligers Taalhuis	<i>Aantallen</i>	75	71	70	70	70
Vrijwilligers Digitaalhuis	<i>Aantallen</i>	10	10	10	10	10
Trainingen	<i>Aantallen</i>	12	10	10	15	15
Nieuwe organisaties of partners	<i>Aantallen</i>	6	20	10	10	10
Minimabeleid						
Kindpakket	<i>Aantallen</i>	463 gezinnen 757 kinderen	458 gezinnen 772 kinderen			
Kindpakket - vergoeding zwemles	<i>Aantallen</i>	395	458			

Kindpakket – fietsen	<i>Aantallen</i>	108	126			
Kindpakket - laptop	<i>Aantallen</i>	83	64			
Meedoen Pas	<i>Aantallen</i>	1775	2100			
Meedoen Pas - Oekraïners	<i>Aantallen</i>	101				
Tegemoetkoming aanvullende zorgverzekering	<i>Aantallen</i>	120				
Compensatie eigen risico	<i>Aantallen</i>	445				
Ontwikkelplein Het Hogeland						
Totaal aantal inwoners met een PW uitkering dat dienstverlening ontvangt van Ontwikkelplein HH	<i>Aantallen</i>	972	832	1.140	1.200	1.300
- Inwoners meteen traject gericht op werk en/of opleiding (ontwikkelspoor)	<i>Aantallen</i>	472	358	579	600	625
- Inwoners met een traject gericht op sociale activering, zorg of rust (participatiespoor)	<i>Aantallen</i>	500	474	464	450	450
Schuldhelpverlening						
Aantal aanmeldingen voor schuldhelpverlening	<i>Aantallen</i>		97	118	110	100
Aantal lopende budgetbeheer dossiers	<i>Aantallen</i>	177	166	147	135	120
Aantal (budget)coaching trajecten	<i>Aantallen</i>			137	130	105
Aantal verstrekte saneringskredieten	<i>Aantallen</i>	28	18	22	18	18
Prenatale huisbezoeken bij kwetsbare gezinnen door de jeugdgezondheidszorg/GGD	<i>Aantallen</i>	9	9	10	12	12
Stevig Ouderschap GGD trajecten		16	18	18	18	18
Strategische dorpsplannen of woonkoersen ontwikkeld.	<i>Aantallen</i>	2	4	1	1	

Beschermd wonen cliënten geplaatst door woningcorporaties	<i>Aantallen</i>	4	Nog niet bekend	5		
Jongeren in het kader van project Wonen, leren en werken	<i>Aantallen</i>	2	3	6	6	6
Dorpsbudgetten						
Verstrekte subsidies dorpsbudgetten	<i>Aantallen</i>	100	110	90	100	100
Ten minste X% van de dorpen heeft ten minste X% van hun dorpsbudget opgebruikt	<i>Percentage</i>	75	75	70	70	70
MJOP opgesteld voor dorpshuizen	<i>Aantallen</i>		0	15	15	

VII Afkortingenlijst

AO/IC	Administratieve Organisatie/ Interne Controle
AOS	Acuut onveilige situatie
APV	Algemene Plaatselijke Verordening
AR	Algemene Reserve
ARCG	Afvalbeheer Regio Centraal Groningen
AU	Algemene Uitkering
AVA	Algemene Vergadering van Aandeelhouders
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
AZC	Asielzoekerscentrum
BAG	Basisregistratie Adressen en Gebouwen
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording
BBZ	Besluit Bijstandverlening Zelfstandigen
BCF	BTW Compensatie Fonds
BGT	Basisregistratie Grootchalige Topografie
B&W	Burgemeester en Wethouders
BMWE	Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten
BOA	Buitengewoon Opsporingsambtenaar
BRP	Basisrioleringsplannen
BRP	Basisregistratie Personen
BSO	Buitenschoolse opvang
BW	Begeleid Wonen
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst
CBS	Centraal bureau voor de statistiek
CER	Compensatie eigen risico
CISO	Chief Information Security Officer
COA	Centraal orgaan opvang asielzoekers
CROW	Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek
dBos	de Bibliotheek op School
DIHP	Duurzaam integraal huisvestingsplan
DSO	Digitaal Stelsel Omgevingswet
DU	Decentralisatie Uitkering
DUO	Dienst uitvoering onderwijs
ECB	Europese Centrale Bank
EBG	Economic Board Groningen
E-HRM	Electronic Human Resource Management
EZ	Economische Zaken
EZK	Economische zaken en Klimaat
FEV	Fonds Economische Versterking
FG	Functionaris Gegevensbescherming
GALA	Gezond en actief leven akkoord
GFT	Groente-, fruit-, en Tuinafval
GGD	Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst
GGPG	Groninger Gemeenten, Provincie Groningen
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
GIS	Geografisch Informatiesysteem
GKA	Gelijke Kansen Alliantie

GKB	Gemeentelijke Krediet Bank
GOO	Gemeentelijke opvang Oekraïners
GR	Gemeenschappelijke Regeling
GSP	Groningen Seaports
GW	Gemeentewet
GWRP	Gemeentelijke Water en Rioleringsplan
HBO	Hoger Beroeps Onderwijs
HHC	Het Hogeland college
HHL	Het Hogeland
HRM	Human Resource Management
IBA	Individuele behandeling van afvalwater
IBOR	Integraal beleid voor de openbare ruimte
IBP	Interbestuurlijke Programma
I&A	Informatisering en Automatisering
IDO	Informatiepunt digitale overheid
IHP	Integraal Huisvesting Plan
IKC	Integraal Kind Centra
IMG	Instituut mijnbouwschade Groningen
IOAZ	Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen
IOAW	Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers
ISK	Internationale Schakelklas
IU	Integratie Uitkering
IVN	Instituut voor Natuureducatie en Duurzaamheid
I&W	Infrastructuur en Waterstaat
KCA	Klein Chemisch Afval
KC	Kindcentrum
KCC	Klant Contact Centrum
K&C	Kunst en Cultuur
KCDP	Kunstcentrum De Ploeg
LAS	Lokale adaptatie strategie
LEA	Lokaal Educatieve Agenda
LTA	Landelijk Transitiearrangement
MBO	Middelbaar Beroeps Onderwijs
MFA	Multifunctionele Accommodatie
MIEK	Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat
MJOP	Meerjaren Onderhoudsplan
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
MVOI	Maatschappelijk verantwoord opdrachtgeven en inkopen
NABO's	Niet Actief Beveiligde Overwegen
NAM	Nederlandse Aardolie Maatschappij
NBWA	Nationale woon- en bouwagenda
NCG	Nationaal Coördinator Groningen
NCNP	No cure no pay
NIK	Nederlandse Identiteitskaart
NPG	Nationaal Programma Groningen
NPO	Nationaal Programma Onderwijs
NW	Niet woningen
NWW	Nieuwe waterwerken
ODG	Omgevingsdienst Groningen
OJG	Ondersteuner Jeugd en Gezin
OOV	Openbare Orde en Veiligheid

OV	Openbaar Vervoer
OZB	Onroerende Zaak Belastingen
P&C	Planning en Control
PDCA	Plan, do, check, act
PG&Z	Publieke Gezondheid & Zorg
PMIEK	Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat
PN	National Paspoort
PO	Passend Onderwijs
ProGrESCo	Provinciaal Groninger Energie Service Collectief
PSA	Provinciaal Sport Akkoord
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
RDW	Rijksdienst voor het wegverkeer
RES	Regionale Energie Strategie
RGA	Regio Groningen Assen
RIEC	Regionaal Informatie en Expertise Centrum
RIGG	Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten
RIVM	Rijksinstituut voor volksgezondheid en milieu
RO	Ruimtelijke Ordening
SAW	School Als Wijk
SD	Sociaal Domein
SIB	Strategisch informatie beleid
SMW	Schoolmaatschappelijk werk
SNN	Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN)
SROI	Social Return on Investment
SVN	Stimuleringsfonds volkshuisvesting
SW	Sociale Werkplaats
SZW	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
THV	Tijdelijke huisvesting
TONK	Tijdelijke ondersteuning noodzakelijke kosten
Tozo	Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen
VEGANN	Vereniging van Gemeenten Aandeelhouders binnen Noord- Nederland
VJN	Voorjaarsnota
VKB	Volkskredietbank
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VO	Voortgezet onderwijs
VpB	Vennootschapsbelasting
VRG	Veiligheidsregio Groningen
Vsv-ers	Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie
VTH	Vergunningen, Toezicht en Handhaving
VVE	Voor- en vroegschoolse educatie
VWS	Volksgesondheid, Welzijn en Sport
WAS	Warenwet attractiebesluit Speeltoestellen
WDO	Wet Digitale overheid
WEC	Werelderfgoed Centrum
WEC-W	Wereld Erfgoed Centrum Waddenzee
WIA	Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen
WIZ	Werk in Zicht
WKB	Wet kwaliteitsborging
Wlz	Wet langdurige zorg
Wmo	Wet maatschappelijke ondersteuning
WOO	Wet Open Overheid
WOZ	Wet Waardering Onroerende Zaken

WPA	Werkplein Ability
Wsob	Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen
WsW	Wet sociale werkvoorziening
WTCTG	Warmtetransitie Centrum Groningen
WW	Werkloosheidswet
Zvw	Zorgverzekeringswet
ZZP	Zelfstandige Zonder Personeel

VIII Vaststellingsbesluit

De gemeenteraad van Het Hogeland,

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders d.d. dinsdag 8 oktober 2024,

besluit:

- De programmabegroting 2025 vaststellen, inclusief meerjarenraming 2026–2028 en de bijlagen;

Aldus besloten in de vergadering van 6 november 2024.

Henk Jan Bolding
voorzitter

Pieter Norder
griffier